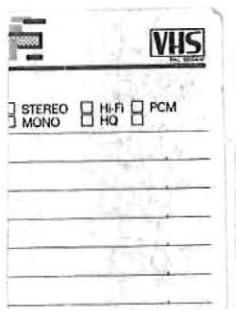

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

1997

2

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2

ŠESTÝ (TŘICÁTÝ OSMÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Národní obranná strategie

I. Úvod

Obrana státu je záležitostí celé společnosti a každého občana. Jejím hlavním cílem je zabezpečit základní podmínky pro bezpečnost a prosperitu společnosti a jejich členů, z nichž nejdůležitější jsou státní svrchovanost, územní celistvost, demokratické zřízení a národní svébytnost.

Tyto podmínky může zajistit jen společnost a občané, kteří dbají o obranyschopnost svého státu. Otázky obrany proto tvoří státní prioritu. Uvedené pojetí obrany státu vychází z přesvědčení, že společnost, která nebrání vlastní zemi, rezignuje na možnost zasahovat do krizových situací a ozbrojených konfliktů, které přímo či nepřímo ohrožují její zájmy.

Národní obranná strategie tvoří koncepční základ pro výstavbu komplexního systému obrany České republiky a pro vojenskou strategii. Cílem národní obranné strategie je stanovit zásady pro energickou a rozhodnou činnost, která směřuje k zajištění bezpečnosti státu, k odvrácení ozbrojeného konfliktu a k použití ozbrojených sil k obraně v případě, že výše uvedené hodnoty budou ohroženy vnějšími nebo vnitřními faktory. Národní obranná strategie České republiky je svou kvalitou nadrezortní, neboť se vztahuje k celé oblasti přípravy státu na hospodářskou mobilizaci, přípravu státního území, infrastruktury a veškerého potenciálu zdrojů a prostředků, které má stát k dispozici pro obranu. Na realizaci národní obranné strategie se v rámci své působnosti podílejí všechny ústavní orgány státu, orgány státní správy, územní samosprávy, právníkové osoby a občané. Zajištění podmínek pro jejich činnosti ve smyslu obranné strategie si vyžádá legislativní úpravy.

II. Východiska národní obranné strategie

1. Geopolitické postavení a rizika ohrožení České republiky

Demografické, geografické a geopolitické parametry a ekonomický potenciál řadí Českou republiku mezi státy, jejichž mezinárodněpolitické postavení určuje především ekonomická, sociální a politická stabilita, demokratické zřízení, aktivní zapojení do mezinárodních ekonomických vztahů, kvalita jejich vnitřní a zahraniční politiky a věrohodná demonstrace schopnosti a odhodlání bránit se s oporou o spojenecké svazky v oblasti bezpečnosti.

Bezpečnost České republiky ovlivňuje především mezinárodněpolitická a vojenskopolitická situace v Evropě a ve světě. Pravděpodobnost globálního konfliktu se v posledních letech výrazně snížila. České republice nehrozí v současné době otevřená ozbrojená agrese. Ve východních a jihovýchodních oblastech přilehlých ke střední Evropě, v důsledku historických problémů s územním, etnickým či náboženským podtextem, však nelze vyloučit vznik konfliktů s omezenými cíli a lokální působností. Další stabilizace v Evropě souvisí s úspěchem evropského integračního procesu a vztahy mezi hlavními světovými mocnostmi.

Bezpečnostní prostředí České republiky současně charakterizuje nárůst nových vnějších i vnitřních rizik nejen vojenského, ale především nevojenského a smíšeného charakteru. Tato rizika se jeví jako závažná zejména pro svou obtížnou předvídatelnost.

2. Zájmy a politika České republiky v oblasti obrany

Česká republika má zájem na mírovém a bezkonfliktním vývoji v Evropě a ve světě. Takový vývoj posílí stabilitu i ve střední Evropě a přispěje k rozvoji demokratických institucí a ekonomické prosperity celého regionu.

Česká republika usiluje o udržení a upevnění mezinárodního míru a stability. Řídí se přitom principy Charty Organizace spojených národů (OSN) a plní závazky, které vyplývají z mezinárodních smluv, jimiž je vázána. V případě potřeby je však připravena hájit své zájmy a bezpečnost v souladu s článkem 51 Charty OSN, který formuluje právo na kolektivní a individuální sebeobranu.

Důležitým prostředkem ke zvýšení bezpečnosti a obranyschopnosti České republiky je dosažení plného členství v Organizaci severoatlantické smlouvy (NATO) včetně jejích integrovaných vojenských struktur. Česká republika bude proto pokračovat ve svém úsilí o přiblížení se členským zemím NATO jak v politické, tak i ve vojenské oblasti. Členství v NATO chápe jako výraz spoluodpovědnosti za ochranu a rozvíjení demokratických hodnot a politické a ekonomické stability. Česká republika bude nadále spolupracovat s NATO v rámci Partnerství pro mír a na přípravě společných akcí, které směřujících jak k předcházení konfliktům, tak k udržení míru v Evropě a ve světě. V této souvislosti přikládá velký význam také spolupráci zejména se sousedními státy, jakož i se všemi demokratickými zeměmi.

Česká republika bude nadále aktivně vystupovat v těch mezinárodních organizacích, ve kterých se projednávají a řeší otázky bezpečnostního charakteru. Za důležitou považuje další spolupráci se Západoevropskou unií. Česká republika očekává, že poté, co se stane členským státem Evropské unie, se zapojí do formulování a provádění realizace společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

Konkrétním výrazem úsilí České republiky o zachování mezinárodního míru a stability ve světě a především v Evropě je její zapojení do mírových, pozorovatelských a dalších misí OSN, NATO a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

III. Zásady a hlavní úkoly v oblasti obrany

1. Strategické zásady obrany

Česká republika se řídí při prosazování svých bezpečnostních zájmů zásadou upřednostnění politických prostředků řešení a prevence hrožících konfliktů před jejich řešením za použití síly. Prvotním cílem obranné strategie je proto zajistit spolehlivou připravenost státu a jeho ozbrojených sil k obraně se souběžným diplomatickým úsilím o řešení případných konfliktů s využitím prostředků mezinárodního práva a spojeneckých smluv.

Obrana státu má svůj politický, historický, ekonomický, právní, vojenský, vnitřně bezpečnostní a obecně lidský charakter s úzce propojenými a navzájem se prolínajícími

vazbami. V případném ozbrojeném konfliktu musí být obrana státu obranou komplexní a integrovanou, která využívá odpovídající populační, materiální a finanční zdroje. Komplexní strategie obrany předpokládá vytvoření jednotného bezpečnostního systému státu, který direktivně stanoví a legislativně přesně vymezí odpovědnosti, povinnosti a úkoly orgánů státní správy, územní samosprávy a právnických a fyzických osob v dobách míru, v nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu.

Záměrem obrany je odradit případného agresora tím, že jeho ztráty by podstatně převýšily jeho možné získané výhody. Cílem obrany je odvrátit ozbrojený konflikt, v případě při napadení odrazit agresora už buď vlastními silami, nebo s využitím pomoci spojenců. V případě proniknutí agresora na území státu bude úkolem Armády České republiky (AČR) tyto jeho síly zničit, obnovit státní hranici a její nedotknutelnost a tím i územní celistvost České republiky.

Vnější bezpečnost zajišťují ozbrojené síly, jejichž připravenost musí především věrohodně dokazovat politické odhodlání státu k sebeobraně a občanské odhodlání bezvýhradně hájit státní zájmy. Hlavním prostředkem zajištění obranyschopnosti státu vůči vnějším ohrožením je Armáda České republiky.

Za zajištění vnitřní bezpečnosti a pořádku odpovídá ministerstvo vnitra. Z hlediska obranné strategie je hlavním úkolem rezortu ministerstva vnitra (MV) ochrana státní hranice a eliminace jevů, které by mohly být příčinou narušení vnitřní bezpečnosti státu, jeho destabilizace nebo i ozbrojených střetnutí na jeho území.

2. Hlavní úkoly v oblasti obrany státu

Povinnosti státních a samosprávných orgánů a institucí, společenských a soukromých organizací a subjektů a právnických a fyzických osob řeší v celé šíři problematiky obrany státu zákony zabývající se obranou státu, bezpečností státu a jeho občanů, Armádou ČR, civilní ochranou a zákony a nařízení, které na tyto zákony navazují a mezinárodní smlouvy. Týkají se všech oblastí života v souvislosti s dále uvedenými hlavními úkoly při obraně státu a s dalšími činnostmi, které plnění těchto úkolů podmiňují, vycházejí z nich, anebo se od nich odvozují.

Vnější a vnitřní bezpečnost státu předpokládá komplexní obranu jeho zájmů. Hlavní úkoly v oblasti obrany se liší podle intenzity, charakteru a územního rozsahu krizové situace.

Jestliže charakter ohrožení spočívá v živelních pohromách, nehodách nebo jiném nebezpečí, které ohrožuje ve značném rozsahu životy a zdraví občanů nebo majetkové hodnoty, anebo vnitřní bezpečnost a pořádek, vyhláší se nouzový stav. Jestliže je bezprostředně ohrožena svrchovanost, územní celistvost a demokratické zřízení České republiky, vyhláší se stav ohrožení státu a jestliže je napadena Česká republika nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně, vyhláší se válečný stav.

Hlavní úkoly v oblasti obrany spočívají:

a) v míru:

- ▲ v úsilí o upevnění mezinárodního míru a bezpečnosti, ve využití prostředků dvoustranné a mnohostranné diplomacie k prohloubení stabilizace mezinárodních vztahů

(preventivní diplomacie, opatření ke zvyšování důvěry, upevňování systému kolektivní bezpečnosti apod. - v gesci MZV, vlády a parlamentu),

- ▲ v posilování spojeneckých svazků a ve zvýšení úrovně interoperability s členskými státy NATO (účast na plánování a realizaci cvičení s armádami NATO a jiných demokratických států v rámci programu Partnerství pro mír - v gesci MZV, MO),
- ▲ v naplňování kroků, které směřují k plnému členství v NATO (v gesci vlády),
- ▲ v přípravě opatření civilního nouzového plánování (v gesci SSHR, MK, MO, MV),
- ▲ v nepřetržitém sledování a analýze politické a bezpečnostní situace v Evropě a ve světě s důrazem na státy a oblasti se sníženou stabilitou a na vývoj v krizových oblastech (v gesci MZV, MO),
- ▲ v trvalém zajišťování vnitřní bezpečnosti a pořádku včetně opatření proti podvracení státu (v gesci MV),
- ▲ ve spoluvytváření mravního a psychologického prostředí k výchově občanů v duchu nezbytné a odhodlané ozbrojené obrany České republiky (v gesci MŠMT a MO),
- ▲ ve stálé připravenosti státu (včetně vymezení kompetencí), jeho jednotlivých orgánů k přechodu z mírového stavu na nouzový stav, na stav ohrožení státu, na válečný stav a k jejich následné činnosti za těchto stavů, k obraně republiky proti vojenskému napadení jak samostatně, tak i ve spolupráci s jinými státy v rámci bilaterálních nebo multilaterálních smluv a závazků (v gesci vlády),
- ▲ ve vybudování integrovaného záchranného systému (v gesci MV, MO, MZd, MPO, MŽP, MK, MDS).

b) v nouzovém stavu:

- v zabezpečení činnosti krizového štábu, který působí ve složení, jež odpovídá charakteru a intenzitě vzniklé situace (v gesci podle charakteru ohrožení SSHR, MV, MO, MPO, MZ, MF, MMR, MPSV, MZd, MŽP, MZV, MK, MDS),
- ve včasné předkládání podkladů pro rozhodování vlády ČR a Parlamentu ČR
- v situacích, ve kterých to zákon stanovuje a ve všech ostatních případech
- v intenzivním seznamování Parlamentu ČR s vývojem situace a s přijatými opatřeními (v gesci MV, MO, vlády),
- v zajištění nouzového ubytování postižených osob a skupin obyvatelstva (v gesci MV, MMR, MŠMT, MZd),
- v aktivaci integrovaného záchranného systému (v gesci MV, MO, MZd, MPO, MŽP, MDS, MK),
- v přijetí dalších opatření (např. výběrová mobilizace, převzetí pozemků, objektů a prostředků do užívání MV a MO, pohotovost a nasazení sil a prostředků civilní ochrany a územní obrany, hospodářská úsporná opatření, krizový systém nařízení a opatření MV, zavedení bezpečnostních opatření v objektech a institucích zvláštní důležitosti, v gesci vlády).

c) ve stavu ohrožení státu:

- v zesílení zahraniční politiky zaměřené na odvrácení hrozby ozbrojeného konfliktu a ve využití spojeneckých svazků k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti a demokratického zřízení České republiky (v gesci MZV),
- v posílení zpravodajských aktivit, v uvedení AČR a ostatních druhů ozbrojených sil do příslušného stavu bojové pohotovosti, v posílení ochrany státní hranice i střežení vzdušného prostoru a v realizaci mobilizačních opatření (v gesci MO, MV, BIS),
- ve vytvoření účelových uskupení, například protiteroristických úderních skupin (v gesci MV, vlády),
- v energické demonstraci síly a razantních krocích, které prokazují zjevnou připravenost a vůli státu k rozhodné obraně (v gesci MO),
- ve včasném aktivování orgánů řízení obrany státu (v gesci vlády),
- ve včasném předkládání podkladů pro rozhodování vlády ČR a Parlamentu ČR,
- v situacích, kde to zákon stanovuje a ve všech ostatních případech v intenzivním seznamování vlády ČR a Parlamentu ČR s vývojem situace a s přijatými opatřeními (v gesci MV, MO, vlády),
- v přípravě ohrožených území k uskutečnění obranné operace a v realizaci opatření,
- k ochraně obyvatelstva a majetku v ohrožených oblastech, popřípadě v zahájení evakuace civilního obyvatelstva a odsunu stanoveného materiálu z ohrožených prostorů a v jejich začlenění do struktury válečného rozmístění a činností (v gesci MO, MV, MPO, MMR, MŠMT),
- v zaujetí hraničních uzávěrů nestandardního charakteru a v uskutečnění nestandardní obranné operace AČR (v gesci MO),
- v přesunu určených osob a materiálu do vytipovaných prostorů a v zahájení vojenské výstavby obranných zařízení (v gesci MO),
- v budování ochranných objektů pro obyvatelstvo (CO, MMR),
- v přijímání opatření na úseku občanských práv a podle potřeby v zavádění zvláštního režimu v určených prostorech (v gesci vlády a Parlamentu ČR),
- v opatřeních hospodářské mobilizace, která transformují mírové hospodářství na hospodářství válečné a v rozvinutí mobilizační infrastruktury (v gesci SSHR, vlády),
- v přípravě orgánů státní správy a samosprávy, hospodářských subjektů a všech do procesu začleněných občanů k plnění úkolů v podmínkách válečného stavu (v gesci vlády).

d) ve válečném stavu:

- ▲ v obraně České republiky, životů a zdraví občanů, majetkových hodnot a zejména objektů důležitých pro fungování státu, odpovídajícími silami a prostředky ozbrojených sil České republiky a případných spojenců (v gesci vlády),
- ▲ v zachování funkčnosti státní správy, zajištění vnitřní bezpečnosti a pořádku (v gesci MV, vlády),
- ▲ v zajištění chodu válečného hospodářství (v gesci SSHR, MPO, MF, MZ, MDS, MMR, MPSV),

- ▲ v přesunech vojsk a skupin obyvatelstva, materiálu a zařízení a z hlediska vedení války nezbytného řídicího a výkonného aparátu (v gesci MO, MDS),
- ▲ v činnosti zahraniční politiky, která směřuje k ukončení ozbrojeného konfliktu při zajištění svrchovanosti, územní celistvosti a demokratického zřízení České republiky s využitím všech prostředků, které umožňuje mezinárodní právo (v gesci MZV).

V nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu, podle příslušných zákonů, nabývají státní orgány zvláštní pravomoci a občané a cizí státní příslušníci, kteří pobývají na území státu, jsou povinni se podříditi zvláštním omezením a plnit zvláštní povinnosti. V době, kdy je vyhlášen stav ohrožení státu a válečný stav jsou součástí soustavy soudů polní soudy.

IV. Síly a prostředky obrany, úkoly a určení jejich orgánů

1. Orgány řízení státu

Za řízení obrany České republiky odpovídají v rozsahu svých pravomocí státní orgány ve smyslu ústavy a zákonů.

Stav ohrožení státu a válečný stav vyhláší na návrh vlády ČR Parlament ČR, a to na celém území státu. Faktický válečný stav může však nastat i na základě agrese uskutečněné bez formálního vyhlášení války.

Vyslání jednotek AČR mimo území státu schvaluje Parlament ČR po souhlasu obou jeho komor.

Vláda České republiky řídí systém komplexní obrany státu. Vyhláší nouzový stav s následným schválením Parlamentem ČR. Nouzový stav se vyhláší pro omezené nebo celé území státu.

Pro dobu stavu ohrožení státu nebo válečného stavu se zřídí ústavním zákonem o bezpečnosti České republiky Bezpečnostní rada státu. Tento ústavní zákon také stanoví její působnost.

Pro dobu mimo stav ohrožení státu a válečný stav bude vládou ČR zřízen její poradní, iniciativní a koordinační orgán pro bezpečnostní otázky.

Za zpracování a realizaci úkolů obrany státu v jednotlivých ministerstvech a v ostatních ústředních orgánech odpovídají příslušní ministři a vedoucí úřadů.

Ministerstvo obrany je ústřední orgán státní správy, který koordinuje činnost ostatních ústředních orgánů, správních orgánů, orgánů samosprávy a právnických osob, důležitých pro obranu státu, při přípravě k obraně státu, k civilní ochraně a při obraně státu.

Za realizaci strategie obrany odpovídají v rozsahu svých povinností na regionální úrovni orgány státní správy a samosprávy.

2. Ozbrojené síly České republiky

Ozbrojené síly České republiky tvoří Armáda České republiky jako jejich základ, Civilní ochrana a Hradní stráž.

Armáda České republiky je určena k obraně státu proti vnějšímu vojenskému napadení, k plnění úkolů k udržení či nastolení míru a k obraně ve smyslu závazků, které pro Českou republiku vyplývají z Charty OSN a mezinárodních smluv. Dále je určena k eliminaci nevojenských a smíšených ohrožení, která pro jejich rozsah nemohou likvidovat k tomu

určené orgány. AČR musí být schopna úspěšně plnit úkoly obrany státu v celém rozsahu, a to jak samostatně vlastními silami, tak i ve spolupráci s ozbrojeným i silami případných spojenců.

V závislosti na ekonomických možnostech státu a omezeních, která stanovuje vláda ČR pro rezort MO, musí AČR disponovat takovými počty vojenských profesionálů a vojáků v základní službě vybavených potřebnou technikou a z hlediska logistiky zabezpečených na takové úrovni, aby na základě těchto počtů bylo možno věcně a úspěšně mobilizačně naplnit válečné počty a aktivní účasti do důsledku splnit poslání AČR při řešení krizových situací, které jí ukládá zákon.

Civilní ochrana České republiky zabezpečuje výkon humanitárních úkolů určených k ochraně civilního obyvatelstva před nebezpečím a k pomoci obyvatelstvu odstranit bezprostřední účinky ozbrojeného konfliktu, krizových situací a mimořádných událostí a vytvořit nezbytné podmínky pro jeho přežití.

Hradní stráž je určena k ochraně sídla hlavy státu.

Kromě ozbrojených sil České republiky se na obraně státu podílí Policie České republiky, Vězeňská služba, Celní stráž, civilní zpravodajské služby a záchranné sbory a havarijní služby.

3. Orgány státní správy a samosprávy

Ministerstva a ostatní ústřední orgány státní správy plní úkoly obrany v rámci své působnosti, kterou jim stanovuje zákon.

Okresní úřady a magistráty měst s kompetencemi okresních úřadů jsou územní správní úřady, které vykonávají státní správu na svém území v záležitostech obrany v rozsahu, které jim stanovují zákony. V součinnosti s územními vojenskými správami zabezpečují potřeby ozbrojených sil, mobilizaci a samostatně a iniciativně plní úkoly spojené s řešením mimořádných událostí při živelních pohromách, haváriích nebo jiných nebezpečích, které ohrožují životy a zdraví občanů, životní prostředí anebo působí rozsáhlé majetkové škody.

Obce vykonávají státní správu v přenesené působnosti v záležitostech obrany v rozsahu, které jim stanovují zákony.

Velitelství územní obrany, jako vojenské územní orgány, koordinují činnost podřízených územních vojenských správ a řídí územní obranu na svém území.

Územní vojenské správní úřady vykonávají státní správu v oblasti branné povinnosti a obrany státu. Zabezpečují mírové, mobilizační a válečné doplňování ozbrojených sil České republiky osobami a věcnými prostředky, v prostorech předpokládaných bojišť spolupracují při vytváření systému obrany a jeho všestranného zabezpečení podle dispozic MO.

Regionální úřady Civilní ochrany jsou územní orgány pro organizaci a zabezpečení civilní ochrany.

Všechny uvedené orgány musí být již v míru připraveny a schopny vytvářet takové struktury, které jim ve smyslu příslušných zákonů umožní plnit úkoly v nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu.

4. Systém hospodářské mobilizace

Systém hospodářské mobilizace zajišťuje potřeby obrany státu pro ozbrojené síly na základě požadavků MO, pro obyvatelstvo na základě požadavků věcně příslušných orgánů státní správy. Do systému hospodářské mobilizace se zapojují vybrané orgány státní správy a vybrané podnikatelské subjekty jako primární prvky systému.

Konkrétním výstupem systému hospodářské mobilizace jsou **krizové plány hospodářské mobilizace jednotlivých subjektů**, které vyjadřují jejich činnost a opatření v nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu. Mezi opatření hospodářské mobilizace patří výstavba mobilizační infrastruktury, uchování výrobních schopností, vytvoření státních hmotných rezerv, zvláštních zásob vybraných komodit a finančních prostředků.

Potřeby obrany státu zabezpečuje systém hospodářské mobilizace přednostně z domácích zdrojů doplněných nezbytnými zdroji ze zahraničí. K tomu se částečně v míru, v nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a plně ve válečném stavu podílí na operační přípravě území státu a zajištění strategických surovin.

5. Občané

V míře, kterou stanovují zákony, jsou občané povinni se podílet na obraně v různých krizových situacích, které ohrožují zájmy České republiky, zdraví a bezpečnost občanů. Na základě svých morálních hodnot, možností a schopností se pak na obraně podílejí v rozsahu, který přesahuje tuto povinnost.

Pro účast občanů na obraně v situacích, které vyžadují nasazení AČR a pro přípravu na takové situace, je zákonem zavedena branná povinnost. Příslušníci AČR jsou občany ve vojenském stejnokroji a ve zbraní. To platí i o ostatních příslušnících ozbrojených sil. *Všichni občané musí vědět, že v možné budoucí válce nebude civilní obyvatelstvo stát stranou. Toho, kdo se nezúčastní na straně vlastní bojující armády, může protivníková armáda zneužít k prosazení svých agresivních cílů a použít jako rukojmí. Případný příští protivník pravděpodobně nebude respektovat práva civilního obyvatelstva. Zemi ubrání jen plně zmobilizované občanské a národní společenství, jehož základní a nejvýznamnější složkou je AČR.*

V. Zdroje pro obranu

Obranu České republiky podmiňuje stav a charakter v obraně použité části populace a věcných a finančních zdrojů.

Rezorty vypracovávají koncepci rozvoje, do níž zahrnují i opatření pro realizaci svých působností v oblasti obrany. Koncepce rozvoje rezortů tvoří základ pro krátkodobé i střednědobé plánování. Jednotlivé koncepce schvaluje vláda ČR.

Stav populace v České republice a předpokládané vývojové trendy zabezpečují doplňování ozbrojených sil v míru, ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu. **Mírové počty AČR se udržují v rozsahu 0,5 až 0,6 % populace, předpokládané válečné počty jsou pětikrát až šestkrát vyšší.**

Věcné prostředky zabezpečuje především průmysl České republiky.

Systém hospodářské mobilizace zásobuje ozbrojené síly a obyvatelstvo, uskutečňuje nezbytná opatření a regulační omezení ve státní správě a v hospodářství, udržuje státní hmotné rezervy ve stanovené výši a struktuře, čímž vytváří příznivé podmínky pro plné materiální zabezpečení počátečního období válečného stavu a pro přechod na válečnou výrobu a válečné hospodářství.

Opatření, která se týkají hospodářské mobilizace a infrastruktury, připravují příslušné orgány státní správy již v míru. Vojenská infrastruktura komplexně zabezpečuje činnost ozbrojených sil a programově směřuje k dosažení slčitelnosti s NATO.

Množství a složení zásob materiálu AČR se bude postupně blížit ke standardům NATO tak, aby jich AČR dosáhla v čase, který stanoví vláda ČR.

Finanční prostředky pro krytí výdajů na obranu zajišťuje státní rozpočet. Ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu se na základě rozhodnutí Parlamentu ČR účelově používají ostatní aktiva státu a všechny potřebné a z hlediska právního řádu dostupné zdroje.

Nedílnou součástí zajištění obrany jsou příslušná opatření v oblasti legislativy spolu s finančními rezervami. Alternativní varianty řešení situace budou připraveny především v oblasti daňové, měnové, cenové, mzdové, platebního styku, úvěrování, spoření, bankovníctví, burzovních obchodů, pohybu kapitálu, pojišťovnictví a správy státního majetku.

VI. Obranné plánování

Obranné plánování je souhrn činností a vazeb, které státní orgány realizují k určení potřeb, cílů a úkolů obrany státu, subjektů, postupů a termínů jejich splnění za respektování daných politických, vojenských a ekonomických požadavků a za efektivního využívání zdrojů.

Při obranném plánování se s dostatečným předstihem připravuje strategická obrana státu, stanovuje charakter, hodnota a úkoly ozbrojených sil, činnost orgánů státní správy, samosprávy a právnických osob, úkoly hospodářské mobilizace a mobilizační infrastruktury, rozsah a způsob přípravy obyvatelstva a systém válečného řízení státu v podmínkách standardních válečných operací i nestandardních činností v průběhu krizí různého charakteru a intenzity.

Do obranného plánování se zapojují všechny státní orgány a orgány samosprávy. Při plánování obrany státu se řeší vnější a vnitřní bezpečnost státu, civilní nouzové plánování, likvidace následků rozsáhlých pohrom a havárií, opatření proti závažným teroristickým, diverzním a zločinným činnostem, využití státních hmotných rezerv a budování nouzové infrastruktury státu. Obranné plánování se uskutečňuje nepřetržitě již v míru na základě rozhodnutí nejvyšších státních orgánů. Za obranné plánování odpovídá vláda ČR, za jeho koordinaci MO. Ostatní státní orgány a územní správní orgány zabezpečují přípravu svých rezortů a podřízených úseků ve své kompetenci.

VII. Závěr

Realizace opatření národní obranné strategie je nepřetržitý proces ovlivňovaný vývojem bezpečnostní situace a bezpečnostního systému v evropském i světovém měřítku, ekonomickými možnostmi státu, podmínkami v průběhu začleňování České republiky do

NATO a následně do Evropské unie a Západoevropské unie a řadou dalších politických, ekonomických a vojenských aspektů.

Národní obranná strategie tvoří podklad pro přijetí zákonů, koncepcí a dílčích strategií rezortů a státních orgánů v oblasti obrany.

Poznámka:

Národní obranná strategie České republiky byla projednána a schválena vládou dne 26. března 1997 s tím, že každoročně bude prováděno její zpřesnění, pokud vlivem změn těch aspektů, které mají vliv na národní obrannou strategii, taková potřeba nastane.

Spojené státy a NATO chtějí mít takové dynamické vztahy s Ruskem, které udělají z Ruska partnera Aliance při budování stabilnější a bezpečnější Evropy. Jsme připraveni je formalizovat prostřednictvím charty NATO-Rusko, a tak vytvořit stálý mechanismus pro konzultace, a bude-li to možné, i společné rozhodování a akce; Smlouvu o konvenčních silách přizpůsobit nové bezpečnostní situaci, průběžně tlumit ruská znepokojení týkající se vojenských důsledků rozšíření; podnikat ještě další kroky, aby bylo jasné, že se povaha NATO změnila. Aliance nabízí Rusku potencionálně nebývalé vztahy, které uznávají, že Rusko musí řešit mnoho stejných bezpečnostních úkolů, jako řeší zbytek Evropy. Úzká spolupráce mezi NATO a Ruskem by mohla zaručit praktickou kooperaci a transparentnost, založenou na důvěře, která doprovázela konec studené války. Budování širokých vztahů mezi NATO a Ruskem by také pomohlo Rusku zkonsolidovat jeho obtížný přechod k demokracii a svobodnému trhu.

Z oficiální zprávy americkému Kongresu o rozšiřování NATO, jeho důvodech, výhodách, nákladech a důsledcích. Únor 1997.

Záměr koncepce výstavby Armády ČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005 (Zkrácená verze neobsahující utajované skutečnosti.)

Cíl, ke kterému tento materiál směřuje, spočívá v rozhodnutí a následné realizaci výstavby Armády ČR ve struktuře, kvalitě výcviku a vybavení potřebnými vojenskými systémy a zařízeními tak, aby byla schopna plnit úkoly stanovené národní obrannou strategií.

A. Současný stav Armády ČR

Úkoly, které stanovila minulá koncepce, byly zejména v kvantitativních ukazatelích splněny. V průběhu tří let byly na zbytku federální armády vybudovány použitelné základy Armády ČR.

Nepodařilo se splnit záměry, jejichž realizace byla podmíněna přijetím základních dokumentů (Národní bezpečnostní strategie, Národní obranná strategie). Armáda ČR rovněž nedokázala pružně reagovat na výši přidělených finančních prostředků. Armáda si zachovala základní předpoklady pro obranu státu vlastními silami, není však dostatečně připravena a ani vybavena pro plnění náročnějších úkolů, vyplývajících z předpokládaného charakteru možných ohrožení. Také schopnost přijetí případné koaliční pomoci je značně omezena. V průběhu transformace nedošlo ve výzbroji a v systémech velení, řízení, spojení a průzkumu ke kvalitativním změnám, které by zvýšily bojovou hodnotu Armády ČR. Schopnost Armády ČR plnit stanovené úkoly trvale klesala.

Významným kladem se stala účast Armády ČR v mírových a humanitárních misích OSN a v misích k nastolení a udržení míru (UNPROFOR, UNCRO, IFOR, SFOR), kde se ukázalo, že v reálných situacích a pod psychickým tlakem byli důstojníci a vojáci schopni vzít na sebe odpovědnost a velmi dobře reagovat na nepředvídatelné situace. Výsledky činnosti a způsob plnění úkolů byly vysoce hodnoceny jak nadřízenými vojenskými orgány NATO, do jejichž sestavy byly naše jednotky začleněny, tak občany a státními i nestátními institucemi zemí, ve kterých Armáda ČR působila. Pozitivně je tato činnost Armády ČR hodnocena i občany našeho státu.

Při radikálním snižování početních stavů armády, nutné rychlosti prováděných změn, absenci adekvátních právních norem a nedostatečným sociálním zabezpečením se nepodařilo účinněji regulovat strukturu odcházejících vojáků z povolání.

Kvalitu materiálních zdrojů se nepodařilo podstatně zvýšit ani v deklarovaných prioritních oblastech. Nadále roste zanedbanost investičního majetku, zejména nemovitého.

V řízení finančních zdrojů došlo k významným pozitivním změnám zavedením prvků systému plánování, programování a rozpočtování a zavedením podvojného účetnictví.

B. Záměr koncepce výstavby Armády ČR

Cílem záměru je stanovit souhrn konkrétních, vzájemně provázaných opatření v Armádě ČR vedoucích k tomu, aby byla co nejdříve schopna plnit v plném rozsahu úkoly, které vyplývají z národní obranné strategie, a prokázala schopnost plné spolupráce s armádami zemí NATO i s organizačními a výkonnými orgány NATO všech stupňů tak, aby se ČR mohla stát nejpozději do roku 1999 jeho plnoprávným členem, bude-li k tomu vyzvána.

Jako základní východiska při formulování koncepce na počátku r. 1997 musí být vzato v úvahu pět základních aspektů:

- ◆ současný stav armády;
- ◆ druhy ohrožení, vůči kterým musí být Armáda ČR schopna účinně zasáhnout;
- ◆ schopnost účinné součinnosti s NATO a s armádami jednotlivých členů NATO;
- ◆ schopnost účasti v mírových operacích;
- ◆ ekonomické možnosti ČR.

Současný stav Armády ČR byl popsán v části A tohoto dokumentu.

Druhy ohrožení, vůči kterým musí být Armáda ČR schopna účinně zasáhnout

Na podkladě průběžného sledování, analýzy a vyhodnocování bezpečnostní situace ve střední Evropě, vojenských a vojensko-politických trendů ve světě byla formulována bezpečnostní rizika, která by při nežádoucím vývoji mohla v období do roku 2005 přerůst v různé druhy ohrožení ČR.

Uvedeny jsou ty z nich, které by svým rozsahem a charakterem vyžadovaly k jejich eliminaci použití armády:

- **Násilné akce cizí moci** s použitím vojensky organizovaných sil a vojenské výzbroje nebo teroristů jako odvety za účast diplomacie ČR nebo Armády ČR při mezinárodních mírových a humanitárních aktivitách (napadení institucí a zařízení uvnitř státu, zajetí větších skupin obyvatel jako rukojmí).
- **Jednotlivé teroristické akce** velkého rozsahu, jejichž charakter a rozsah vyžadují posílit orgány ministerstva vnitra (např. uzavření prostoru, silniční kontroly, logistická podpora, zdravotnická podpora).
- **Rozsáhlé a závažné diverzní činnosti** koordinované se zjevnou přípravou agrese, jejichž cílem je znehodnotit prostředky obrany ČR a narušit její přechod na válečný stav (např. napadení produktovodů, zásobníků pohonných hmot, energetických zdrojů s důrazem na jaderné elektrárny, komunikačních center a uzlů, důležitých dopravních tepen, vodních nádrží zvláště s pitnou vodou).
- **Rozsáhlé migrační vlny** prostoupené ozbrojenými polovojenskými skupinami a neorganizovaně plenicími tlupami, které není možno kontrolovat a jejichž pronikání na území ČR není Policie ČR schopna zamezit.
- **Živelní katastrofa** značného rozsahu anebo pohroma s narůstající tendencí a intenzitou, které jiné orgány nemohou zvládnout (velké záplavy, rozsáhlé požáry skladů pohonných hmot a lesních komplexů, havárie jaderných zařízení).

- **Ohrožení základních hodnot demokracie a svobody občanů v jiných zemích** v takovém rozsahu a charakteru, že ohrožuje bezpečnost příslušné oblasti, kdy mezinárodní organizace, jejímiž ČR je či bude členem, rozhodla o vojenském zásahu, nebo nastolení míru s mandátem OSN nebo OBSE při řešení konfliktu, který představuje potencionální hrozbu pro bezpečnost ČR nebo mezinárodní organizace, které ČR je nebo bude členem z geografických nebo politických důvodů.
- **Agrese cizí moci** (nárůst napětí na hranicích, pokus o destabilizaci situace v příhraničních oblastech ČR, trvalé porušování vzdušného prostoru státu).
- **Vojenské napadení cizí mocí** (agrese provedená ozbrojenými silami ve vzduchu i na zemi).

Ke zlepšení schopnosti eliminace těchto ohrožení směřují v záměru koncepce uvedené změny v organizační struktuře armády, v systémech jejího velení a řízení, ve výcviku, ve způsobech jejího válečného rozvinutí a použití, i záměry v oblasti modernizace zbraňových systémů.

Schopnost účinné součinnosti s NATO a s armádami jednotlivých členů NATO

Armáda ČR je budována s cílem zajistit účinnou obranu země a nejpozději do roku 1999 dosáhnout schopnosti předurčit pod společné velení NATO síly a prostředky jako příspěvek ke kolektivní obraně i k novým misím. Příprava těchto sil se uskutečňuje aktivní účastí v programu Partnerství pro mír. Předurčené síly se budují jako modulové jednotky, které odpovídají standardům NATO a které budou schopny operovat pod velením NATO s efektivní operační součinností se silami členských států NATO v rámci kolektivní obrany. Rozsah předurčených sil uvedených v bodech 2 a 3 se bude postupně zvyšovat.

Pro plnění úkolů, které plynou z účasti ČR v programu Partnerství pro mír, tedy do doby přijetí do NATO, se budou ke spolupráci v jednotlivých letech připravovat dvě brigády a dva roje vrtulníků s tím, že výzbroj, vybavení a výcvik jedné z těchto brigád (4. brigády rychlého nasazení) umožní před přijetím do NATO její efektivní nasazení v rámci všech typů operací NATO konaných na základě rozhodnutí OSN.

Po přijetí do NATO bude pro úkoly NATO předurčena jedna brigáda sil okamžité reakce, jedna letka víceúčelových nadzvukových letounů a jedna letka vrtulníků. Schopnosti Armády ČR postupně zvyšovat rozsah těchto sil bude odpovídat bezpečnostní situaci a požadavkům NATO. V NATO budou síly Armády ČR využívány ve smyslu ustanovení čl. 5 Washingtonské dohody a také ve všech dalších operacích NATO, pro něž se tato organizace rozhodne.

V souladu se strategickou koncepcí NATO se při budování Armády ČR a přípravě vlastního území počítá s podílem sil států NATO na společné obraně území ČR. K tomu se budou přijímat a realizovat všestranná opatření pro zabezpečení přijetí a rozmístění sil a prostředků států NATO. Zejména se jedná o přípravu pozemních a vzdušných komunikací, spojení, logistického zabezpečení, zabezpečení infrastruktury pro plnění úkolů, které plynou z role hostitelského státu.

Prostřednictvím výstavby Národního střediska velení vzdušných sil, interoperabilních systémů řízení, velení a průzkumu se docílí schopnosti napojení do systému integrované protivzdušné obrany států NATO.

K zabezpečení posílení obrany ČR silami NATO se při výstavbě Armády ČR budou přednostně do roku 2000 realizovat tato konkrétní opatření:

- zavedení operačních a logistických postupů, přednostně na vyšší velitelské stupně, které budou propojeny s velením NATO;
- zavedení společných postupů protivzdušné obrany NATO a interoperabilních systémů rozpoznávání letounů vlastní - cizí (IFF);
- vytvoření interoperabilního systému řízení letového provozu;
- přijetí standardů NATO pro zacházení s letouny na letištích;
- interoperabilita leteckých navigačních systémů;
- realizace infrastrukturních programů a investic ve prospěch logistických a operačních požadavků souvisejících s plněním tohoto úkolu.

Armáda ČR bude budována s ohledem na nezbytnost její interoperability s armádami členských zemí NATO. Z tohoto důvodu bude při výstavbě Armády ČR kladena mimořádná pozornost zavádění norem, postupů a terminologie používaných v rámci NATO. Armáda ČR se bude věnovat plnění všech cílů interoperability dohodnutých v rámci procesu plánování a hodnocení v programu Partnerství pro mír. Přednostně budou splněny požadavky na interoperabilitu v oblasti velení, řízení a spojení, včetně jejich technického zabezpečení a výstavby styčných týmů. Velký důraz bude položen na zvýšení jazykové vybavenosti příslušníků Armády ČR. Budou zavedeny štábní a operační postupy podle standardů NATO na všech velitelstvích Armády ČR současně s dostatečnou úrovní výcviku jednotek v souladu s doktrínou NATO pro účinnou součinnost s jednotkami členských států NATO.

Jednotlivé cíle interoperability, zejména technického a investičního charakteru, se budou přednostně realizovat u jednotek předurčených pro přímou spolupráci s NATO a u jednotek a zařízení Armády ČR přímo plnících úkol v souvislosti s přijímáním posil NATO.

Pro zajištění interoperability s armádami zemí NATO bylo z celkového počtu dvaceti cílů doporučených Aliancí (z nichž dva se týkaly námořní dopravy), v minulém období zahájeno plnění dvanácti cílů. K tomu bylo připojeno šest dalších cílů s tím, že všech osmnáct cílů bude splněno do roku 1999 a Armáda ČR se připojí k novým cílům, které NATO doporučí k plnění v průběhu přípravy na členství v NATO.

Ve všech oblastech výstavby Armády ČR se bude důsledně uplatňovat operační, materiálová, technická a administrativní standardizace užívaná v NATO.

Schopnost účasti v mírových operacích

Pro mírové a humanitární operace OSN, OBSE nebo další organizace, které ČR je nebo bude členem, bude Armáda ČR vyčleňovat síly a prostředky, na základě návrhu vlády a z rozhodnutí Parlamentu ČR, a to ze sil okamžité a rychlé reakce.

Ekonomické možnosti ČR

O ekonomických možnostech ČR se v této fázi uvažuje na úrovni prostředků, které byly stanoveny příslušným usnesením vlády č. 478/1996. V dalších letech se při rozhodování o míře prostředků vynakládaných na obranu země však bude muset opakovaně posoudit,

zda jsou tyto náklady na obranu vzhledem k vývoji bezpečnostní situace obecně a k jednotlivým bezpečnostním rizikům zvláště, dostatečné. Přitom vždy platí, že včasná obranná opatření jsou lacinější než důsledky většiny skutečně vzniklých ohrožení.

Další východiska koncepce

Při tvorbě koncepce se dále vycházelo z těchto principů:

- ▲ Z hlediska operačního použití členit armádu na síly okamžité reakce, síly rychlé reakce a hlavní obranné síly, a k tomu vytvořit příslušnou organizační strukturu systému velení.
- ▲ V systému velení a řízení na operačním stupni zrušit velitelství dvou armádních sborů a vytvořit velitelství pozemního vojska a velitelství vojska územní obrany. Sloučením velitelství sboru taktického letectva a sboru protivzdušné obrany vytvořit velitelství vzdušných sil.
- ▲ U pozemního vojska snížit počet brigád a zřídít síly okamžité reakce a síly rychlé reakce, postupně je doplnit na plné mírové počty osobami, technikou a zbraňovými systémy. Ostatní svazky a útvary hlavních obranných sil převést na výcvikové základny.
- ▲ U vojska územní obrany snížit počet brigád a postupně zvyšovat jejich mobilitu a bojovou hodnotu. Počet velitelství územní obrany přizpůsobit státoprávnímu uspořádání.
- ▲ U vzdušných sil zvýšit naplněnost bojových útvarů osobami při současně reorganizaci a snížení počtů osob v systému velení, řízení a průzkumu, zavést víceúčelové taktické podzvukové a nadzvukové letouny, novou radarovou techniku, protiletadlové raketové komplexy s prvky protiraketové obrany a modernizovat úderné vrtulníky.
- ▲ V logistice zmenšit rozsah činností v oblastech, kde je výhodné a možné využít schopností civilního sektoru.
- ▲ Vybavení armády výzbrojí a technikou zkvalitnit přechodem na progresivní zbraňové systémy, prostředky velení a průzkumu s větší přesností i účinností a kompatibilní s armádami NATO. U pozemního vojska zavést nové kolové obrněné transportéry umožňující unifikaci a variabilitu jejich nástavby, modernizovat bojová vozidla pěchoty.
- ▲ V různé míře modernizovat jen část tanků T-72; zavést 155mm samohybné kanonové houfnice s vysoce přesnou a účinnou municí. Dále vybavit armádu účinnými prostředky pro vedení boje v noci a moderními bojovými a ochrannými prostředky.
- ▲ Modernizovat zatarasovací prostředky a ženíjnou techniku. Automatizovat systémy velení a řízení vojskům, systémy řízení palby a zavést moderní navigační systémy.
- ▲ S respektováním těchto principů je v dalším navržena struktura organizace a velení Armády ČR.

Armáda ČR v míru

Armáda ČR musí v míru zabezpečit:

- výcvik vojsk a přípravu záloh;
- schopnost mobilizačně rozvinout armádu na válečné počty;
- účinnou spolupráci s NATO a s armádami zemí NATO;

- v případě začlenění ČR do NATO předurčení sil, prostředků a potřebné infrastruktury ke splnění svých závazků, vyplývajících z tohoto členství;
- eliminaci nestandardních vojenských, nevojenských a smíšených ohrožení;
- pomoc při rozsáhlých živelních pohromách a v závažných nouzových situacích;
- účast v mírových a humanitárních operacích a v operacích k nastolení a udržení míru;
- k tomu zabezpečí připravenost k vyčlenění jednotky v síle mechanizovaného praporu včetně vrtulníkové podpory a jednu polní nemocnici;
- účinnou spolupráci s orgány státní správy, samosprávy a ostatními subjekty na území ČR;
- vysílání jednotlivců do pozorovatelských misí OSN a OBSE.

Stav Armády ČR, i připravenost celé ČR k obraně musí věrohodně a dostatečně odstrašovat kteréhokoli možného agresora.

Ke splnění těchto úkolů bude Armáda ČR v míru členěna na:

pozemní síly, jejichž součástími jsou pozemní vojsko a vojsko územní obrany s vlastními velitelstvími:

pozemní vojsko, tvořené

- velitelstvím pozemního vojska,
 - brigádou rychlého nasazení,
 - dvěma mechanizovanými brigádami,
 - raketometnou brigádou,
 - výcvikovými základnami,
 - protiletadlovou raketovou brigádou,
 - ženijní brigádou,
 - dvěma spojovacími brigádami
- a dalšími specializovanými a zabezpečovacími útvary;

vojsko územní obrany, tvořené

- velitelstvím vojska územní obrany,
- regionálními velitelstvími územní obrany,
- pěšími a strážními útvary,
- ženijními útvary,
- územními vojenskými správními úřady a výcvikovou základnou ÚO;

vzdušné síly, tvořené

- velitelstvím vzdušných sil, jehož součástími jsou orgány velení, řízení a průzkumu,
- vojenským letectvem umístěným na pěti základnách,
- protiletadlovým raketovým vojskem;

logistika, tvořená

- velitelstvím logistiky,
- skladovacími a zásobovacími útvary,
- dopravními útvary,
- opravárenskými útvary,
- zařízeními materiálního zabezpečení;

samostatné složky přímo podřízené GŠ AČR, zahrnující

- útvary zabezpečení,
- útvary vojenské zpravodajské služby,
- vojenskou policii,
- vojenskou zdravotnickou službu.

Rozhodující změnou operačního charakteru, která bude garantovat především schopnost okamžité nebo v krátkých lhůtách disponovat s částí sil vysokého stupně pohotovosti k eliminaci ohrožení a zároveň se tím přibližovat obdobným strukturám členských zemí států NATO, je vybudování sil okamžité a rychlé reakce.

Síly okamžité reakce budou schopny zahájit plnění operačních úkolů včetně úkolů v zahraničí nejpozději do dvou dnů (tj. působení v silách NATO nebo v mírových misích). Část sil bude schopna použití v kratších termínech k eliminaci nevojenských ohrožení (tj. zesílení pohraniční policie při uzavěře státní hranice; vytvoření clony nebo izolace prostoru při vzniku krizové situace nebo ohrožení; v součinnosti s Policií ČR plnění úkolů při likvidaci ohniska krize; likvidace následků živelních pohrom). Jejich součástí bude *brigáda rychlého nasazení* ze sestavy pozemního vojska, část vzdušných sil, část orgánů velení a řízení se spojovacími útvary a jednotka logistiky.

Síly rychlé reakce budou schopny plnit operační úkoly postupně, nejpozději však do třiceti dnů. Části těchto sil lze použít i při eliminaci nevojenských ohrožení. Do jejich sestavy se začlení další část pozemního vojska, část vzdušných sil, prostředky logistiky a část sil vojenského zpravodajství a spojovacího vojska.

Hlavní obranné síly budou schopny plnit obranné úkoly na celém území státu nejpozději do 180 dnů. Hlavní obranné síly zahrnují největší část válečně rozvíňované Armády České republiky.

Armáda ČR za války

Válečně rozvíňovaná armáda musí být schopna zajistit vnější bezpečnost státu a tedy čelit vojenskému napadení i ze strany silnějšího protivníka z kteréhokoli směru za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války.

Při odražení agrese je hlavním úkolem armády odrazit úder a nedovolit proniknutí útočících vojsk na území státu. Pronikne-li protivník přes státní hranici, ničit jej, aktivní činností obnovit státní hranici a udržet územní celistvost ČR vlastními silami a prostředky nebo za pomoci spojenců. Bude-li to potřeba, musí být armáda schopna vyčlenit síly a prostředky k naplnění spojeneckých závazků.

Pro výstavbu Armády ČR je nutno stanovit tyto závazné ukazatele:

- doplňování Armády ČR bude založeno i nadále na branné povinnosti se zachováním vojenské základní služby v trvání 12 měsíců za současně probíhajícího procesu zvyšování míry její profesionalizace;
- Armádu ČR bude tvořit 55 000 vojáků (z toho 25 000 vojáků z povolání a 30 000 vojáků v základní službě) a 13 000 občanských zaměstnanců;
- systém velení, řízení, spojení a průzkumu bude plně interoperabilní se systémem NATO;

- při modernizaci výzbroje se bude sledovat maximalizace podílu domácích dodávek při zachování norem a standardů NATO;
- v roce 1997 bude uzavřena smlouva na výrobu 72 letounů L-159;
- v roce 1997 se s konečnou platností rozhodne o zavádění typu lehkých přenosných protiletadlových a protitankových prostředků a zakoupí se cvičné a simulační prostředky, se kterými se v roce 1998 zahájí výcvik.

Součástí koncepce by mělo být i stanovení dalších vojensko-odborných ukazatelů. Po analýze podmínek pro jejich určení bylo rozhodnuto je formulovat až později. A to po schválení tohoto záměru, po letošním rozhodnutí orgánů NATO, o které země bude rozšířeno v první etapě, a po zvýšení schopnosti využít exaktní počítačové modely pro nejpřesnější kvantifikaci potřeby zbraňových systémů pro eliminaci projevů ohrožení, které vyplývají z jednotlivých bezpečnostních rizik. Kromě toho je nezbytné při tomto rozhodování brát v úvahu skutečnost, že v nejbližších týdnech budou zahájeny rozhovory, týkající se Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě.

Stanovení závazných ekonomických ukazatelů

Pro koncipování výstavby Armády ČR se vychází ze záměru střednědobého výhledu vojenských výdajů, který schválila vláda ČR (usnesení vlády ČR č. 478/96). Nad rámec těchto výdajů se uskuteční rozpočet nevojenských výdajů (především obligatorní výdaje na důchodové a sociální dávky a výdaje na Civilní ochranu ČR).

Procesy a postupy dosažení cílového modelu Armády ČR

Podmínkou pro dosažení cílového řešení je dodržení těchto zásad:

1. V lidských zdrojích:

- * Počínaje rokem 1997 se struktura a objem lidských zdrojů začne přizpůsobovat cílovému modelu. Pro realizaci tohoto úkolu je mimo jiné nezbytné přijmout v rámci nové branné legislativy nové zákony a novelizovat související právní normy.
- * Součástí sociálního systému, zahrnujícího nároky vojáků z povolání v průběhu i po skončení činné služby a vojáků v základní vojenské službě, bude finanční a materiální zabezpečení, které vyrovná omezení práv a svobod, vyplývající ze služby v Armádě ČR a které zvýší konkurenceschopnost Armády ČR na trhu práce.
- * Prioritu bude mít zabezpečení bytových potřeb a podpora rodinného zázemí vojáků. Důraz bude kladen také na výchovu k vlastenectví a občanské odpovědnosti.

2. Ve věcných zdrojích:

- * Po schválení koncepce bude provedena podrobná analýza investičních výdajů v akvizičním plánu na rok 1997 s cílem odstranit veškeré výdaje, které nebudou nutné, nebo jejichž míra účelnosti, a tím i priorit, se změní v souvislosti s realizací této koncepce. Dalším kritériem pro posuzování priorit budou nároky, které vyplývají z informací o požadavcích na Armádu ČR ze strany NATO při začleňování České republiky do NATO. Z tohoto hlediska je také nutno zvažovat některé informace o věcných zdrojích pro jednotlivé druhy vojsk.

3. V organizačních strukturách a výcviku:

- * V oblasti velení, spojení a ve výcviku se zavedou standardy a operační postupy NATO.
- * V zájmu dosažení cílového modelu, který sleduje zvýšení bojového potenciálu, se v roce 1997 a 1998 přechodně přistoupí k méně nákladným, přitom však fyzicky i psychicky náročným a bojově efektivním formám výcviku s výraznou orientací na využití zásob, které nebudou součástí cílového modelu armády, Přednostně se bude zavádět simulační a trenažerová technika.
- * Co nejdříve, nejpozději k 1. lednu 2000, nebudou součástí armády prvky a její činnosti, které fungují ve prospěch obranyschopnosti státu efektivněji mimo struktury Armády ČR.

4. V pozemních silách:

- * Z výzbroje mechanizovaných brigád se postupně vyřadí tanky T-54/55, jejichž palebná hodnota bude nahrazena moderními přenosnými protitankovými prostředky. Tento proces se zahájí v roce 1998. Za perspektivní se považují tanky T-72, jejichž část bude podle účelu v různé míře a pouze v nezbytných počtech modernizována počínaje rokem 1998. Modernizace bude po roce 2000 pokračovat zvýšeným tempem. Jednotky mechanizované a motorizované pěchoty budou vybaveny moderními přenosnými protitankovými prostředky a protiletadlovými prostředky blízkého dosahu. Pozemní vojsko se bude intenzivně vybavovat moderními prostředky ochrany jednotlivce.

5. Ve vzdušných silách:

- * Počínaje rokem 1998 se zahájí vyzbrojování letectva víceúčelovým podzvukovým taktickým letounem domácí výroby L-159 a nejpozději v roce 1997 se rozhodne o přezbrojení víceúčelovým nadzvukovým letounem zahraniční výroby, který nahradí již vyřazené letouny MiG-29, a také v současnosti používané MiG-23, MiG-21, Su-22 a Su-25. Dosavadní nadzvukové letouny se budou využívat do ukončení doby jejich životnosti. Výcvik pilotů se v roce 2000 uskuteční při průměrném náletu 80 až 100 hodin ročně na pilota.
- * Zavedením systémů spojení a velení, průzkumu, rozpoznávání letounů vlastní-cizí a leteckých navigačních systémů interoperabilních s NATO a dobudováním Národního střediska velení vzdušných sil se zabezpečí připojení do systému integrované protivzdušné obrany států NATO.
- * Interoperabilní systém doplňování a pozemní obsluhy letounů NATO na leteckých základnách a schopnost spolupráce v oblasti operací SAR (pátrací a záchranné operace) zabezpečí příjem leteckých a pozemních posil států NATO na území ČR.

6. V logistice:

Logistický systém AČR se bude budovat v souladu se standardy NATO. Dosavadní logistický systém se nahradí:

- * mobilním subsystémem logistiky sil okamžité reakce, který bude začleněn do jejich sestavy;
- * stacionárním subsystémem logistiky, který zahrne procesy skladování, zásobování a dopravy vojenského materiálu a materiálu dvojího užití;

- * mimorezortním subsystémem logistické podpory v oblasti komerčního zboží a služeb v kombinaci centrálních a regionálních partnerů, v případech ověřené výhodnosti tohoto způsobu.

7. V dislokaci vojsk:

- * V cílovém modelu bude Armáda ČR dislokována nejvýše v 65 až 70 % stávajícího objemu nemovitého majetku.

8. Ve využívání nemovitého a movitého majetku:

- * V souvislosti se skutečností, že cílový stav potřeb Armády ČR vykazuje proti dnešnímu stavu nestandardně vysoký objem přebytkového nemovitého (35 %) i movitého majetku, bude návrh postupu v této oblasti předložen samostatně na jednání vlády. Přitom budou uplatněny přednostní nabídky všem orgánům státní správy a orgánům samosprávy k bezúplatnému převodu tohoto majetku.
- * Souběžně s výše uvedeným návrhem bude předložen návrh postupu v oblasti budování systému mimorezortní logistické podpory, systému péče o infrastrukturu a systému účelových organizací rezortu MO.

Poznámka:

Úplná verze Záměru koncepce výstavby Armády České republiky do roku 2000 s výhledem do roku 2005 byla vládou projednána a vzata na vědomí dne 26. března 1997 a bude představovat základní podklad pro tvorbu koncepce výstavby Armády České republiky.

Kolektivní obrana je levnější a silnější, než obrana jednoho státu. Rozhodnutí odložit rozšíření, či se stáhnout, by naznačovalo státům střední a východní Evropy, že jejich budoucnost není s NATO a na Západě. To by jen potvrdilo staré rozdělení z dob studené války. Výsledný pocit izolace a zranitelnosti by měl v tomto regionu destabilizující účinky a povzbudil by nacionalisty a ničivé síly v Evropě.

Z oficiální zprávy americkému Kongresu o rozšiřování NATO, jeho důvodech, výhodách, nákladech a důsledcích. Únor 1997.

Bude Evropa bezpečným kontinentem?

Od historických událostí roku 1989 uplynulo již sedm let, přesto není budoucnost nového bezpečnostního uspořádání v Evropě stále jistá. Odlišnosti transformačních procesů jednotlivých skupin států střední a východní Evropy vedou k stále větší diferenciaci a naznačují, že postupně dochází k rozdělení tohoto regionu do nových politických a hospodářských sektorů. Zatímco transformace politických a hospodářských struktur deseti států střední a východní Evropy přidružených k Evropské unii rychle pokračuje, vývoj na Balkáně, v Rusku a v zemích Společenství nezávislých států zaostává. Rýsuje se možnost vzniku nových dělicích čar mezi těmito oblastmi, které by mohly znesnadnit vznik nového celoevropského bezpečnostního uspořádání.

* * *

Západní Evropa a Spojené státy si uvědomují, že jedině oni disponují zdroji, které budou nezbytné k stabilizaci evropského kontinentu. Jejich působení se začíná soustřeďovat do tří základních strategických směrů:

- rozšíření integračních struktur do střední a východní Evropy,
- udržení a prohloubení mírových procesů na Balkáně,
- spolupráce a partnerství s Ruskem a zeměmi Společenství nezávislých států.

Má-li být Evropa Evropou bez dělicích čar, musí být tyto tři směry doplněny o strategii regionální spolupráce a dobrých sousedských vztahů mezi evropskými národy.

Za této situace velice těsně souvisí dlouhodobý rozvoj, bezpečnost a prosperita České republiky s perspektivou jejího začlenění do fungujících západoevropských integračních struktur. Z hlediska bezpečnosti a obranyschopnosti má pro Českou republiku rozhodující význam NATO a Evropská unie.

NATO

Jednání kolem rozšíření NATO nabývají na spádu a intenzitě. Potvrzuje to cesta ministryně zahraničí Spojených států Madeleine Albrightové do Moskvy, jednání ruského ministra zahraničí Jevgenije Primakova s generálním tajemníkem NATO Javierem Solanou, zahájení předběžných jednání o textu dohody mezi NATO a Ruskem v Bruselu, projev prezidenta Clintona v americkém Kongresu a jeho jednání s prezidentem Jelcinem v Helsinkách v březnu letošního roku, a řada dalších mezinárodních aktivit. Stěží existuje mezinárodní projev významnějšího státníka, ve kterém by se nevyskytly úvahy o východním rozšíření NATO. Vše naznačuje tomu, že se NATO skutečně v nejbližších letech rozšíří. Pokud budou ještě letos jmenováni kandidáti, mohlo by k rozšíření dojít v dubnu 1999, při příležitosti 50. výročí založení NATO. Podle M. Albrightové by mohla Severoatlantická aliance dokončit jednání s první skupinou zemí, jež budou vstupovat do NATO, ještě do konce roku 1997. Na prosincové schůzce Aliance by podle ní měly být

podepsány smlouvy o přistoupení a zbytek času do dubna 1999 by mohl být věnován ratifikaci parlamenty jednotlivých zemí. Sama Aliance by na svém letošním červencovém summitu v Madridu, na který by měli být pozváni i šéfové států a vlád 27 zemí, které se podílejí na programu Partnerství pro mír a na činnosti Severoatlantické rady pro spolupráci, mohla nabídnout členství již několika konkrétním státům.

Určité znepokojení v ČR a v Polsku vyvolala prohlášení představitelů NATO, že k členství bude vyzvána „jedna nebo několik zemí“ střední Evropy. Pokud by to měl být jeden stát bylo by to asi Polsko. Se svými 40 miliony obyvatel a strategickou polohou mezi Německem a Běloruskem je bezpochyby mnohem významnějším partnerem pro NATO než ČR. Zatím jsme ze všech stran stále ubezpečováni, že Česká republika zůstává jedním z hlavních kandidátů členství.

Nový pohled také vyvolávají názory ozývající se zejména z některých zemí, o kterých se zatím nepředpokládá, že by byly zařazeny do první vlny rozšiřování NATO. Zastávají názor, že rozhovory o připojení k Severoatlantické alianci (a k Evropské unii) by měly být zahájeny se všemi bývalými socialistickými zeměmi ve stejné době. Teprve v průběhu těchto jednání by mělo být posouzeno, kdo již splňuje kritéria členství. Výhodou by bylo, že země usilující o členství v těchto organizacích by měly jistotu, že jsou jim dveře těchto organizací stále otevřeny, měly by jasnou perspektivu a byly by seznámeny s harmonogramem rozšiřování.

Perspektiva rozšiřování NATO se prozatím neseťká s porozuměním v Rusku. I když si Rusko uvědomuje, že rozšíření nemůže zabránit, trvá na názoru, že rozšíření NATO ohrožuje jeho bezpečnostní zájmy. Znepokojuje ho zejména možnost rozšíření jaderného deštníku nad státy střední a východní Evropy, čímž by se podle jeho názoru, taktické rakety vlastně změnila na strategické zbraně. Ruské ministerstvo zahraničí trvá na následnosti kroků: nejprve transformace aliance NATO, pak právně závazná dohoda o vztazích Ruska s Aliancí, a pak teprve bude možné hovořit o vstupu nových členů do NATO.

Představitelé Severoatlantické aliance nabízí Rusku řadu kompenzačních opatření. Předpokládá se uzavření dohody (charty), která by zahrnovala formalizaci mechanismu trvalých politických konzultací, vytvoření trvalých styčných misí v relevantních orgánech NATO, např. na velitelství v Bruselu, partnerské koordinační buňky v Mons a na podřízených velitelstvích. Nabízí vytvoření společné brigády tvořené jednotkami NATO a Ruska a další snížení limitů konvenčních zbraní v Evropě. **Oficiální ruští představitelé ale prohlašují, že postoj Moskvy k rozšíření zůstane negativní bez ohledu na nynější konzultace a rozhovory s představiteli Aliance.** Dnes již je ale jasné, že rozšíření to nezabrání. Jde jen o to, aby proběhlo co nejméně konfrontačním způsobem.

Začlenění do NATO bude něco stát. Náklady na začlenění některých států střední a východní Evropy byly předmětem několika studií. K posledním dvěma patří studie Rozpočtové kanceláře Kongresu Spojených států z března 1996, která odhaduje, že na začlenění čtyř zemí střední Evropy, České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska, a poskytnutí jim záruk podle článku 5 Washingtonské smlouvy, by bylo nutné během příštích patnácti let (1996 - 2010) vynaložit celkem 61 až 125 miliard amerických dolarů, v závislosti na zvolené variantě. Z této částky by 14 - 54 miliard USD vynaložily stávající evropské členské státy NATO, 42 - 52 miliardy USD by vynaložily nové členské státy a 5 - 19 miliard USD by vynaložily Spojené státy.

Koncem února 1997 byla Kongresu předložena studie zpracovaná ministerstvem obrany a ministerstvem zahraničí Spojených států, která odhaduje, že celkové náklady na rozšíření NATO budou činit 27 až 35 miliard dolarů, a že tyto náklady bude možno rozprostřít na období 1997 až 2009, tj. asi na 13 let. Aby náklady mohly být nízké, bude pravděpodobně potřeba vypracovat novou definici bezpečnostních záruk.

Tabulka 1

Náklady na rozšíření NATO

(v milionech dolarů), které bude třeba vynakládat ročně v období 1997 až 2009

	Celkem [milionů USD]	Z toho uhradí	
		NATO	noví členové
1. Restrukturalizace armád nových členských států	769 – 1000	–	769 – 1000
2. Vybudování vojenských kapacit stávajícími členskými státy pro případ posílení nových	615 – 769	615 – 769	–
3. Přímé náklady na rozšíření Aliance	692 – 923	461 – 769	231 – 346
Celkem	2076 – 2692	1077 – 1346	1000 – 1346

Výdaje jsou v této studii rozděleny do tří kategorií.

První kategorie zahrnuje náklady na vojenskou restrukturalizaci nových členů Aliance, které by ve zmíněném období měly činit celkem 10 až 13 miliard dolarů, tj. 800 až 1000 milionů dolarů ročně. Tyto náklady by měly zaplatit nové členské státy.

Druhá kategorie zahrnuje náklady na vybudování vojenských kapacit stávajících členských států, určených k posílení armád nových členů v případě jejich ohrožení. Jedná se celkem o 8 až 10 miliard dolarů, tj. asi 600 až 800 milionů dolarů ročně. Tyto náklady by měly uhradit současné členské státy NATO.

Třetí kategorie představuje přímé náklady na rozšíření, které by měly v daném období činit 9 až 12 miliard dolarů, tj. 700 až 900 milionů dolarů ročně. Dělit se o ně mají dosavadní a noví členové NATO v poměru 65 % ku 35 %. Nové členské státy by tedy měly v této kategorii zaplatit celkem 3 až 4,5 miliardy dolarů do roku 2009 (viz tab. 1).

Podle této studie Spojené státy počítají také s tím, že noví členové by zhruba do dvou let po přijetí vytvořili kontingenty svých ozbrojených sil použitelné pro potřeby Aliance s důrazem na interoperabilitu. Do roku 2009 by potom budovali své modernizované ozbrojené síly, které by byly postupně použitelné pro všechny operace Aliance, tedy jak pro potřeby kolektivní obrany podle článku 5 Washingtonské smlouvy, tak také pro úkoly mimo území členských zemí.

Předpokládáme-li rozšíření o Polsko, Českou republiku a Maďarsko, pak by Česká republika musela uhradit asi 25 % nákladů nových členů, tj. celkem 95 až 125 miliard Kč během období 1997 - 2009 (7 až 10 miliard Kč ročně).

Pokud HDP ČR poroste v reálných hodnotách minimálně o 5 % ročně ^{1/}, a vláda bude zvyšovat výdaje na armádu tak, jak předpokládá, o 0,1 % HDP ročně až do roku 2003, kdy by vojenský rozpočet činil asi 3,0 % HDP, vzrostl by vojenský rozpočet k roku 2009

asi na 80 miliard Kč (v cenách roku 1996). Kumulativní přírůstek vojenského rozpočtu by za toto období činil 338 miliard Kč, což by plně pokrylo předpokládané náklady na začlenění ČR do NATO. Přitom by armáda stále mohla ročně vynakládat prostředky ve výši odpovídající zhruba letošního rozpočtu (32 miliard Kč) na výdaje nesouvisející se začleněním do NATO (viz tab. 2).

Tabulka 2

Předpokládané náklady na začlenění ČR do NATO

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Celkem
HDP (mld. Kč) v cenách 1996	1483	1558	1636	1717	1803	1893	1988	2087	2192	2301	2416	2537	2664	růst 5 % ročně
na armádu % HDP	2,4	2,5	2,6	2,7	2,8	2,9	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	
rozpočet na obranu mld. Kč	35,6	38,9	42,5	46,3	50,5	54,9	59,6	62,6	65,7	69,0	72,5	76,1	79,9	754,1 mld. Kč

Vstup do NATO tedy bude nákladnou záležitostí, ale dlouhodobě přinese stabilitu a úspory. Také vstup do Evropské unie naši ekonomiku zatíží. Nebylo by proto výhodné, aby oba tyto procesy probíhaly současně. Z hlediska rozložení finanční zátěže jak pro ČR, tak pro současné členské státy bude výhodnější, budou-li tyto procesy časově posunuty. Nejprve členství v NATO, ještě v tomto tisíciletí, a členství v Evropské unii až po roce 2000.

Evropská unie

Tím, že Evropská unie uzavřela se státy střední a východní Evropy asociační dohody, dala jasně na vědomí, že je rozhodnuta rozšířit se v budoucnosti na východ. Ale, podobně jako v otázce rozšíření NATO, není jisté, kdy a jak k rozšíření dojde a které státy budou schopny splnit kritéria členství.

EU si klade za úkol vypracovat jasnou a srozumitelnou strategii integrace, která by vytvářela podmínky politické, ekonomické a psychologické stability pro období přípravy nových států na začlenění. V průběhu přípravného období se budou muset jak státy střední a východní Evropy, tak Evropská unie vzájemně přizpůsobit. Odrasovým můstkem zde může sloužit předstupní strategie, přijatá na essenském summitu (1994) a Bílá kniha výkonného orgánu EU tzv. Evropské komise o přípravě přidružených zemí ke vstupu do Společného trhu (1995). Posílen a zefektivněn bude muset být dialog v rámci „strukturálního dialogu“. Obchod mezi Evropskou unií a státy střední a východní Evropy bude muset být dále liberalizován. Z otevření trhu má prozatím větší přínos Evropská unie než přidružené země.

Země střední a východní Evropy ponese hlavní tíhu ekonomického a politického přizpůsobení. Musí akceptovat celý *acquis communautaire*²¹, zejména:

- ▲ urychleně realizovat požadavky Bílé knihy,
- ▲ reformovat politiku konkurenceschopnosti, sociální politiku a finanční sektor,
- ▲ prohloubit investice a spolupráci uvnitř regionu,
- ▲ posílit boj proti kriminalitě,

- ▲ rozvinout politiku ochrany vnějšího prostředí,
- ▲ podpořit informovanost a vzdělávání v záležitostech EU.

Také Evropská unie se musí transformovat, aby byla schopna rozhodování a společné akce i při rozšíření na případných až 27 členů. Jde zejména o to uplatnit většinové rozhodování v Radě ministrů, omezit velikost Evropské komise a posílit Evropský parlament. Jedním z kritérií finanční podpory nových členských států bude jejich kapacita tuto pomoc efektivně absorbovat.

Východní rozšíření Evropské unie je také politickou otázkou vyvážení zájmů jejích současných členů. Všechny členské státy musí mít jistotu že jejich názory budou i v rozšířené unii brány v úvahu (oblast středomořských států). Integrace bude muset probíhat postupně, včetně dohodnutých přechodných období výjimek, což dovolí rozložit finanční zátěž jak pro nové, tak pro stávající členské země a zvýší jejich ochotu rozšíření podporovat.

Podle rozhodnutí madridského summitu začnou jednání o rozšíření šest měsíců po skončení probíhající mezivládní konference, tj. pravděpodobně v průběhu roku 1998. Jednání s kandidáty ze střední a východní Evropy by měla začít současně se všemi státy (model stejné startovní čáry), nikoli s vybranými skupinami států (skupinový model). Současný start je důležitý aby nedošlo ke zbrzdění transformačních procesů ve státech, které nebudou zastoupeny v první vlně rozhovorů. K rozhodnutí, které státy budou zahrnuty do první vlny rozšíření, by pak mohlo dojít kolem roku 1999. Do té doby by měla být také zpřesněna kritéria členství, rámcově stanovená nejvyšším orgánem EU Evropskou radou v Kodani (1993), která by mohla zahrnout připravenost k regionální spolupráci, ochotu postoupit část své suverenity, aktivní politiku vůči východní Evropě ap.

Dosavadní kritéria členství dnes nejlépe splňují Česká republika, Polsko, Maďarsko a Slovinsko, o kterých se také předpokládá, že budou tvořit první vlnu integrace. Nejsložitější situace je v pobaltských státech, které pravděpodobně nebudou zahrnuty do první vlny rozšiřování ani NATO, ani Evropské unie a jejichž bezpečnost proto představuje největší problém. Z těchto důvodů bude snahou Evropské unie vypracovat speciální strategii pro ty státy střední a východní Evropy, které nebudou splňovat náročná kritéria členství v první vlně, aby se necítily z těchto procesů vyloučeny.

Klíčovou otázkou zůstává jak zachovat stabilitu a efektivnost Evropské unie a prediktabilitu procesu rozšiřování během všech těchto kroků. Předpokládá se **uplatnit koncepci diferencované integrace**, která by dovolila unii vnitřně se rozvíjet a současně rozšiřovat. Tento model je založen na vytvoření jádra integrace, ale není omezena na jediné jádro, které by stimulovalo prohlubování ve všech oblastech integrace. **Předpokládá naopak vznik několika jader tvořených různými členskými státy.** Diferencovaná integrace umožňuje, aby státy, které mají zájem postoupit dále v některém z aspektů integrace, nebyly bržděny ostatními (*opt-in*). Cílem diferencované integrace je zachovat v procesu rozšiřování Evropský jednotný trh a současně umožnit státům, které pro to mají předpoklady, přistoupit k používání jednotné měny a případně se sdružit za účelem společné obrany.

Oblast **společné obranné politiky** je prozatím definována velice obecně. **Obranná unie v rámci diferencované integrace** by byla zřejmě tvořena pouze státy, které o to projeví zájem, a vycházela by ze souboru samostatných individuálních dohod. Tato obranná

unie by integrovala existující vojenské síly členských států. Soustředěním na vlastní prostředky by **podporovala rozvoj evropských struktur a vojenské infrastruktury.** Každý člen Evropské unie by měl možnost být součástí obranné unie za předpokladu, že je ochoten a schopen podílet se na společné obraně. Tato obranná unie by byla **součástí tzv. druhého pilíře Evropské unie,** tvořeného společnou zahraniční a bezpečnostní politikou unie, a přispívala by k realizaci jejích rozhodnutí.

Takové jsou představy tvůrců Evropské unie, kteří jsou názoru, že by tato unie měla převzít větší zodpovědnost za svoji bezpečnost a za bezpečnost celé Evropy. Koneckonců v zemích Evropské unie žije 370 milionů obyvatel a ve Spojených státech jen 270 milionů. Realita je ale skromnější. I když se často uvádí, že váha vojenských a nevojenských faktorů bezpečnosti v Evropě se změnila, zatím se nepodařilo formulovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Má se o to pokusit probíhající mezivládní konference, kde se ale střetávají názory Velké Británie, Francie a Německa na budoucí úlohu Evropské unie v evropském bezpečnostním systému. **Jen málo států je ochotno vzdát se své suverenity v tak citlivé oblasti jako je obrana a rozhodování o nasazení vlastních vojsk.**

Evropským obranným prvkem zůstává **Západoevropská unie,** ale i její možnosti jsou omezené. Zdá se, že záležitosti obrany převážně většiny států Evropské unie zůstanou i nadále v kompetenci NATO a pouze některé tzv. petersbergské mise ^{3/} (humanitární akce, peace-keeping ap.) budou moci být zastřešeny Západoevropskou unií.

Ale i pro takové mise bude muset ZEU vyžadovat spolupráci NATO, která jediná má k dispozici integrované struktury velení, prostředky letecké přepravy a družicového průzkumu. Novým rámcem pro akce evropských zemí, ať už jsou či nejsou členy jakýchkoli bezpečnostních struktur, by se měla stát *koncepce společných kombinovaných skupení sil* (CJTF), o jejichž vytváření rozhodlo NATO již v červnu 1996.

Armáda České republiky

Je stále zřejmější, že pro Českou republiku dnes existuje pouze jediná reálná varianta dlouhodobého zajištění bezpečnosti, a to členství v Severoatlantické alianci, na které později naváže členství v Evropské unii. Přitom o našem členství nebudeme rozhodovat my, ale nynější členské státy. Chceme-li, aby rozhodly v náš prospěch, musíme trvale prokazovat, že o členství máme skutečně zájem, že jsme ochotni ve jméno tohoto cíle také něco obětovat. Přitom máme zájem, aby rozšíření NATO proběhlo partnerským, nekonfrontačním způsobem, bez vytváření nových antagonismů a dělicích čar. V našem zájmu je dosažení kompromisu mezi názory NATO a Ruska, které zůstane důležitým mezinárodním aktérem, a které by mělo mít dojem, že jeho oprávněné zájmy jsou brány v úvahu.

Zásada nedělitelnosti bezpečnosti bude i nadále cílem evropského snažení, ale ve skutečnosti není reálně dosaženo stavu, kdy se všichni budou cítit stejně bezpeční. Některé státy zůstanou, snad dočasně, mimo evropské bezpečnostní struktury. Rýsují se tři principy, které bude třeba respektovat při hodnocení bezpečnostních otázek:

- ① Každý stát musí samostatně zodpovídat za svoji bezpečnost, a to i v případě, že je členem Aliance. Národní ozbrojené síly musí být akceschopné. Jaký smysl by mělo udržovat nákladné ozbrojené síly, které nejsou bojeschopné vyskytne-li se potřeba?

② K řešení bezpečnostních otázek bude třeba přistupovat v souladu s principem subsidiarity, tj. pokud možno řešit všechny problémy na co nejnížší, na subregionální nebo regionální úrovni, bez potřeby uvádět do činnosti komplikované evropské bezpečnostní mechanismy.

③ Jednotlivé státy musí k otázkám bezpečnosti přistupovat v souladu s principem solidarity, a nikoli konkurence či soupeření.

V dnešním složitém světě není schopna žádná mezinárodní organizace postihnout všechny aspekty bezpečnosti samostatně. Jedině společně, s pomocí *synergického efektu*, spolupráce a dělby práce je možné vytvářet spolehlivý bezpečnostní systém. Svě místo v něm mají, a zaslouží si podporu České republiky, také OSN, OBSE, Rada Evropy a další mezinárodní organizace.

Pro Armádu České republiky platí stejné zásady jak z hlediska její přípravy na vstup do NATO, tak do ZEU a nakonec i pro případ, že by ještě po nějakou dobu musela zabezpečovat obranu České republiky samostatně, neintegrována do západoevropských a transatlantických vojenských struktur. V podstatě se jedná o prohloubení probíhajících procesů ve třech oblastech, které jsou někdy shrnovány pod společný název „demokratická kontrola ozbrojených sil“. Jedná se o pokračující transformaci struktur systému obrany státu, zahrnující zejména:

- vlastní demokratickou kontrolu ozbrojených sil,
- zdokonalování civilně-vojenských vztahů ve společnosti,
- reformu ozbrojených sil.

Tuto transformaci nemůže zabezpečit armáda sama, musí se na ní podílet všechny struktury státu, tvořící **systém obrany** (vláda, parlament, hospodářská ministerstva a další složky). Ani do NATO **nebude vstupovat armáda, ale stát**. Přitom pod demokratickou kontrolou rozumíme usměrňování vojenských aktivit vládou a parlamentní kontrolu jak vlády, tak armády. Civilně-vojenské vztahy jsou vztahy mezi armádou a vládou a mezi armádou a civilní společností. Vše, co se v armádě a v oblasti bezpečnosti děje, musí mít podporu veřejnosti. **Reformou ozbrojených sil rozumíme restrukturalizaci armády tak, aby odpovídala potřebám obrany suverénního státu, včetně zvyšování interoperability a přibližování se standardům armád členských států NATO.** K prioritám zde patří rozšiřování znalosti angličtiny, zdokonalování struktur a systémů spojení, řízení a velení. K dalším krokům bude patřit zkvalitnění protivzdušné obrany státu a postupná modernizace dalších druhů vojsk a jejich zbraňových systémů. Důležité dnes nejsou zbraně, ale kvalita lidí a míra jejich schopnosti spolupracovat.

* * *

Armáda tvoří základní prvek systému národní bezpečnosti každého státu. **Základem národní bezpečnosti je ale zdravá a fungující ekonomika.** Armáda by z této ekonomiky měla odčerpávat tak malou část, jak jen to požadavky národní bezpečnosti dovolí. **Základním požadavkem vůči armádě je proto efektivnost a důraz na kvalitu.** Veškeré rozhodování o armádě by mělo vycházet z promyšlené bezpečnostní koncepce, ze schválené Koncepce bezpečnostní politiky. Je obtížné rozhodovat o nákupu letounů, či jiných zbraňových systémů, není-li jasné jaké úkoly bude armáda plnit.

I když zajištění obrany státu, nebo států koalice, zůstává základním úkolem armády, v nové bezpečnostní situaci v Evropě, kdy vojenská ohrožení jsou velice málo pravděpodobná, se těžiště činnosti armády posouvá do oblasti mírových a humanitárních misí, prevence konfliktů a jejich urovnávání, operací uskutečňovaných obvykle v rámci mnohonárodních uskupení. Také tomu by měl charakter soudobé armády odpovídat.

Poznámky:

^{1/} Trvalý růst HDP je také předpokladem členství ČR v Evropské unii. Dnešní HDP ČR představuje asi 50 % průměru HDP současných členských států Evropské unie.

^{2/} *Acquis communautaire* - vše čeho Evropské společenství dosud dosáhlo. Všechny státy, které se stávají členy Společenství, musejí toto *acquis* přijmout. Nemohou se vrátit k otázkám, které se již staly předmětem nějaké dohody na úrovni společenství.

^{3/} V červnu 1992 se ministři zahraniční a obrany zemí ZEU sešli poblíž Bonnu, aby dále posílili roli ZEU, a vydali tzv. Petersberskou deklaraci. V této deklaraci se zavazují k podpoře úsilí o předcházení konfliktům a zachování míru, spolu s tehdejší KBSE a Radou bezpečnosti OSN.

Nerozšířit NATO by stálo mnohem více a přineslo by větší rizika, za které bychom později museli platit. Bezpečnost Evropy je životním zájmem Spojených států v tomto století a zůstává jim i nadále, to se týká i nových demokracií na východě. Jestliže se nám nepodaří využít této historické příležitosti, pomoci při integraci, konsolidaci a stabilizaci střední a východní Evropy, budeme riskovat mnohem více. Nejúčinnějším a nejefektivnějším způsobem zajištění stability v Evropě je dělat tak společně s evropskými partnery, starými i novými, prostřednictvím NATO.

Z oficiální zprávy americkému Kongresu o rozšiřování NATO, jeho důvodech, výhodách, nákladech a důsledcích. Únor 1997.

Moderně v krizovém managementu - II

Atributy moderního krizového managementu

V první části článku byly diskutovány některé otázky pojetí a obsahu krizového managementu. Byla zdůrazněna jeho úloha na úrovni státu jako užitečné služby státu občanům k zajištění jejich bezpečí a podmínek pro kvalitní život, reprodukci a vývoj. Krizový management (dále jen CM) byl definován jako soubor specifických manažerských aktivit, realizovaných specifickými subjekty s cílem prevence krizí, zabránění jejich eskalace a redukce následků, a to volbou, koordinací a realizací adekvátních efektivních opatření. Krize v této souvislosti se chápe jako akutní fáze bezpečnostního rizika, která bez výrazných bariér neodvratně eskaluje do konfliktu (v případě vojenského bezpečnostního rizika), resp. katastrofické (v případě nevojenského bezpečnostního rizika) fáze. V této části článku se zaměřím na specifikaci atributů moderního CM.

* * *

Především musím zdůraznit, že zásadně rozlišuji mezi pojmy „moderní“ a „módní“. Módní „boom“ se nevyhne prakticky žádné oblasti života a zasáhly i oblast managementu vůbec a krizového managementu zvláště, zejména v podnikatelské sféře. Pokud neodčerpávají enormní prostředky nebo neodvádějí pozornost od zásadních problémů a náležitě hlubokých řešení, je na ně zřejmě třeba pohlížet jako na normální součást života. Modernost by podle mého názoru měla mít jiný základ a směr. Měla by vycházet z komplexních, dlouhodobých potřeb a vývojových trendů, reflektovat současný stav poznání, technologický a informační pokrok a efektivní využívání zdrojů. Měla by odrážet jak znalost a poučení z minulosti, tak odpovědnost vůči budoucnosti. Domnívám se, že tyto aspekty v současném CM a jeho vývoji převažují a opatření CM jsou celkově vnímána jako užitečná služba, zaměřená na reálné potřeby občanů. Po období určitého podcenění, vycházejícího z naivních představ typu „nemůže se nic stát“, „když se něco stane, nějak to dopadne, nějak se to zvládne“, získává v naší zemi CM opět náležitě postavení. Jaké by tedy měly být jeho atributy, aby bylo možno říci, že je moderní, na úrovni doby, inteligentní a efektivní?

Základním atributem by mělo být jeho **systémové pojetí**, včetně zřetelného účelného vymezení systémového okolí a vnějších vztahů. CM na úrovni státu jako jedna ze služeb občanům musí vycházet z **celkové bezpečnostní politické orientace života, vývoje státu a národa**, zřetelně deklarované jak vůči občanům, tak vůči mezinárodnímu prostředí. V současné době celosvětově existují a prakticky se projevují tendence negativní destrukční faktory (včetně násilí všeho druhu), tolerovat, považovat nikoliv za nežádoucí realitu, ale za normu, které je nutno se přizpůsobit (a kdo to nedokáže, má smůlu, nebo v lepším případě - je to „jeho problém“). Toto krátkozraké otvírání prostoru násilí na všech úrovních, od mezinárodní až po občanskou, související s extrémní materializací života a devastací hodnotové orientace, považuji za jev, který by moderní CM měl indikovat jako

nežádoucí či zbytečný a měl by v tomto smyslu ovlivnit celkové bezpečnostní prostředí i podmínky pro normální, zdravý život a vývoj.

Na úrovni obrany státu by se to mohlo projevit ve zřetelně deklarovaném **odmítnutí akceptace agrese v jakékoliv podobě a pod jakoukoliv záminkou**. Na dalších úrovních by se moderní pojetí nejen CM, ale bezpečnostní politiky a postojů celkově, mohlo projevit v **postavení násilí mimo životní normu**. Technologické prostředky CM v oblasti indikace, analýzy a hodnocení bezpečnostních rizik by k vyřešení tohoto dlouhodobého, obtížného, ale reálného úkolu mohly přispět hledáním zdrojů, synergií, startovacích mechanismů, dalších aspektů bezpečnostních rizik a rovněž potřebných bariér k zabránění jejich eskalace a redukci účinků. Totéž se týká devastace přírody a přírodních zdrojů. Snad by bylo možno odhalit společné kořeny, zdroje a faktory, ovlivňující celkové bezpečnostní prostředí. Moderní krizoví manažeři, a to jak ve vojenské, tak v civilní sféře, by se měli v této oblasti uplatnit stejně, jako lékaři v diagnostice a prevenci nemocí.

Zřetelná profilace CM a zároveň účelné vztahy a synergie CM vůči okolí jsou tedy významnými „modernostními“ atributy CM.

S tím úzce souvisí otázka **legislativní báze a institucionalizace CM**, odpovídající demokratickému právnímu charakteru státu. Řešení těchto naléhavých otázek je velmi zdařile diskutováno v [1] a v článku se jimi nebudu podrobně zabývat. Pouze bych chtěl zdůraznit, že nejde o „nějakou“, ale o moderní, účelnou, transparentní institucionalizaci a legislativní bázi.

Při řešení oblasti **institucionalizace** je nutno vzít na pomoc moderní poznatky tvorby organizačních struktur s přihlédnutím k specifikám CM a rovněž k sladění národních a mezinárodních aspektů. Za neefektivnější řešení bych pro podmínky České republiky považoval vytvoření **specializované instituce na úrovni státního úřadu**, s centralizací funkcí v oblasti indikace a hodnocení bezpečnostních rizik v rámci systematického vyhodnocování bezpečnostní situace, přípravy a koordinace preventivních, redukčních, eliminačních a likvidačních opatření, informačního zabezpečení a vědecké podpory, financování, personálního a materiálního zabezpečení. Tato instituce by mohla, se zajištěním potřebných vazeb na vrcholné státní orgány (vládu), na rezorty (se specifickými vazbami k MO, MZV, MV, MPO), na řídicí struktury regionů a obcí a na specifické výkonné organizace (AČR, CO, PČR, IZS), převzít, kromě komplexního CM a již řešených problémů, např. jaderné bezpečnosti, převážnou většinu úkolů v oblasti civilního nouzového (krizového) plánování, výstavby vojenské i nevojenské obranné infrastruktury, hospodářské mobilizace a státních hmotných rezerv. Byla by rovněž hlavním konektorem kontaktů se zahraničím v oblasti CM.

Pro takto koncipované, resp. pro každé rozumné, účelné a efektivní institucionální uspořádání je **nutná stabilizace organizačních struktur**. Opačný jev, permanentní nestabilita, otvírá prostor pro neefektivnost, zakrytí odborné nebo morální nezpůsobilosti a plýtvání zdroji. Důvody k oprávněnosti tohoto tvrzení lze najít velmi snadno a rovněž význam efektivně a stabilně fungující organizace CM je evidentní.

Zmínil jsem se již o otázce **efektivnosti CM**. Jedná se o značně delikátní záležitost, jejímž klíčovým problémem je ocenění nemateriálních statků, kultury a především lidského života. Zajisté hodnotí jinak efektové a nákladové položky agresor a bránící se stát, resp. zachraňovaný, zachránce a nezúčastněný pozorovatel. Je jisté, že v těchto otázkách je nutno zahrnout v rozumné synergii aspekty politické, humanitární, etické, odborné i

ekonomické, a to podle charakteru a rozsahu řešení krizové situace. Inteligentní ekonomické posouzení efektivnosti, zejména důsledného **stanovení všech efektů a všech nákladů** může přispět k eliminaci různých deformací a plýtvání zdroji. *Nic není zadarmo* - a je až nenuvěřitelné, jak často „se“ tato evidentní pravda ignoruje, ať již účelově, nebo ne.

Charakter krizových situací, nedostatek času a povrchní posuzování nákladů ve spojení s možnou absencí morálky a odpovědnosti u řídícího nebo výkonného personálu mohou vést k neodůvodněným a neadekvátním ziskům osob a institucí, které se na reálných aktivitách CM podílejí okrajově (byrokracie, transfer materiálu) nebo nepodílejí vůbec (pseudokontroly aj.). Existence „krizového hyenismu“, ať jakkoliv realizovaného a zastíraného, je smutnou skutečností, a historie i současnost to potvrzují. K CM v moderním pojetí to samozřejmě nepatří, ovšem modernizace myšlení a vztahů je složitá a obtížná i v nynější době. Není to jeden z „prazdrojů“ krizí současného světa?

Kalkulování efektivnosti má význam zejména při posuzování variant rozsahu a povahy přijímaných opatření, protože vstupní hodnoty postačuje uvažovat relativně, s využitím vhodných stupnic a expertního ocenění. Hodnocení efektu přitom nelze odvozovat pouze od výsledného stavu bezpečnosti, ale od **reálného přínosu opatření**, tedy rozdílu stavů, kdy opatření je, resp. není realizováno a náklady na ně jsou, resp. nejsou vynakládány.

Hodnocení efektivnosti k nalezení optimálních aktuálních opatření je složitá multikriteriální optimalizační úloha, navíc řešená zpravidla v časovém stresu, v podmínkách nedostatku vstupních informací, s nutností riskovat, resp. volit kompromis mezi časovou náročností přípravy opatření a nebezpečím z prodloužení. K tomu je nutná předchozí příprava a zpracování katalogu reakcí na možné situace, včetně ekonomického zhodnocení. Obvykle však pouze další vývoj a zpětný pohled umožní posoudit kvalitu operací a aktivit CM. Proto **historický pohled a zpětné vyhodnocení** jsou dalšími atributy moderního CM.

S otázkou efektivnosti CM úzce souvisí problém **adekvátnosti krizových opatření**. Mezi krajními hodnotami fiktivních extrémů nulového (minimálního), resp. maximálního možného rozsahu opatření leží optimální hodnota, adekvátní dané situaci. Její nalezení má zásadní význam, protože příliš nízká, nebo naopak nepřiměřeně vysoká úroveň (kvantita i kvalita) mohou nikoliv zamezit, nýbrž naopak přispět k eskalaci krize. Značnou roli má, stejně jako v případě efektivnosti, *ex ante* analýza možných variant krizí a možných odezev na ně, řešená pomocí **modelů** různého typu. Zásadním výstupem z této analýzy by měly být **prahové (maximální i minimální) hodnoty**:

- u bezpečnostních rizik,
- u bariér (krizových opatření), kladených riziku.

Jak jsem již naznačil, význam mají obě prahové hodnoty, vymezující intervaly, v kterých je vůbec účelné riziko uvažovat, respektive, ve kterém krizová opatření přinášejí významný efekt. Je zřejmé, že umístění prahových hodnot závisí na objektu rizika, občanem, obcí a regionem počínaje a státem, koalicí a mezinárodním společenstvím konče.

Tento způsob uvažování je zcela obvyklý v moderním CM a promítá se mj. do selektivní stupňovité **odpovědnosti za vlastní bezpečnost** u občana, obce, regionu, národa, státu a koalice. Určitá absence tohoto přístupu se, myslím, v současné době projevuje u mezinárodního společenství, a to v souvislosti s narůstajícím rozsahem mírových

operací. S těmito aktivitami mezinárodního společenství by se mělo nakládat jako s vzácným kořením, resp. jako s vzácným lékem, nemá-li hrozit rezistence ze zevšednění, „upískipingování“, zaplavení institucí světového společenství „popltávkou“ po pomoci v řešení vnitřních subjektivních problémů v různých částech světa.

Samozřejmě, mimo diskusi jsou aktivity humanitárního charakteru a pomoc při živelních pohromách a průmyslových haváriích. Při jiných příležitostech by měl být pečlivě zvažován práh pomoci a rovněž její obsah a formy (nejen vojenské, i když mírové, operace a ekonomická opatření, ale i aktivity, adekvátní kořenům a zdrojům krizí a vytvářející půdu pro stabilní řešení, zejména politické působení a apel na kulturní úroveň, lidské hodnoty, občanskou a národní odpovědnost, pověst a svědomí, poukázání na kladné zpětné vazby, bezvýslednost a neperspektivnost „kruhu pomsty“ z hlediska odrazu v zrcadle budoucnosti). Myslím, že možnosti tohoto druhu zdaleka nejsou vyčerpány. Takto, netradičním způsobem, by se mělo pohlížet i na vydávání nemalých zdrojů v této citlivé oblasti.

Významným atributem současného moderního CM je důraz na prevenci krizí a programové vytváření podmínek pro zabránění jejich eskalace. Nejenže takto orientovaná opatření jsou podstatně levnější, ale vytvářejí podmínky pro celkovou stabilizaci a vyšší parametry bezpečnostního prostředí. Je všeobecně znám charakter posunu v bezpečnostní oblasti a ve spektru bezpečnostních rizik po politických změnách v Evropě po roce 1989. Bylo by neodpustitelným hazardem pro současnou i budoucí generaci nevidět a neanalyzovat negativní jevy, zakládající nová nebo eskalující stávající, dosud latentní, bezpečnostní rizika. Z tohoto hlediska je nutno filozofií CM „prosvítit“ všechny probíhající procesy, včetně těch zdánlivě integrujících, stabilizujících a deklarativně, jevově pozitivních.

Zdá se však, že současné postupy bezpečnostních analýz a projektů, nepostačují k postžení reálné složitosti situací a k indikaci neuralgických bodů bezpečnostního prostředí. Od tohoto přesvědčení mne neodradí ani názor, že „CM je umění, nikoliv věda“, prezentovaný některými odborníky NATO. Samozřejmě jsem si vědom toho, že ve zvládání krizí mají manažerské umění, intuice a další neexaktní aspekty značný význam. Domnívám se však, že současný stav informačních technologií, procedur na podporu rozhodování, modelů a utváření speciálních vědních disciplín, zabývajících se řízením a zvládáním krizí, umožňuje a zároveň samotný charakter krizí vyžaduje zvýšení podílu exaktnosti v CM, analogicky jako ve vrcholovém řízení obrany státu [2]. Připomínám, že v této souvislosti mám na mysli celé spektrum vojenských i nevojenských rizik (v nejjednodušší typologii, uvedené v závěru první části článku).

Hlavním důvodem pro zvýšení exaktnosti CM je, myslím, nezbytnost redukce subjektivismu a chyb, vnášených lidským faktorem v složitém prostředí krizového rozhodování, psychické zátěže a stresu z nedozrnlých následků chyb. Je samozřejmě, že lidský faktor je a zůstane v CM rozhodujícím, protože pouze člověk - odborně připravený, psychicky odolný a morálně kvalitní specialista - je schopen postihnout nealgoritmovatelné aspekty a využít svou zkušenost a intuici. Exaktní prostředky mohou jednak přispět k jeho přípravě, jednak zvýšit kvalitu jeho rozhodování. Co tím mám na mysli?

V prvé řadě je třeba v moderním CM podstatně zvýšit kvalitu terminologie, uplatnit systémový korektní popis pojmů, vztahů a faktorů. Příkladů, jak opačná orientace

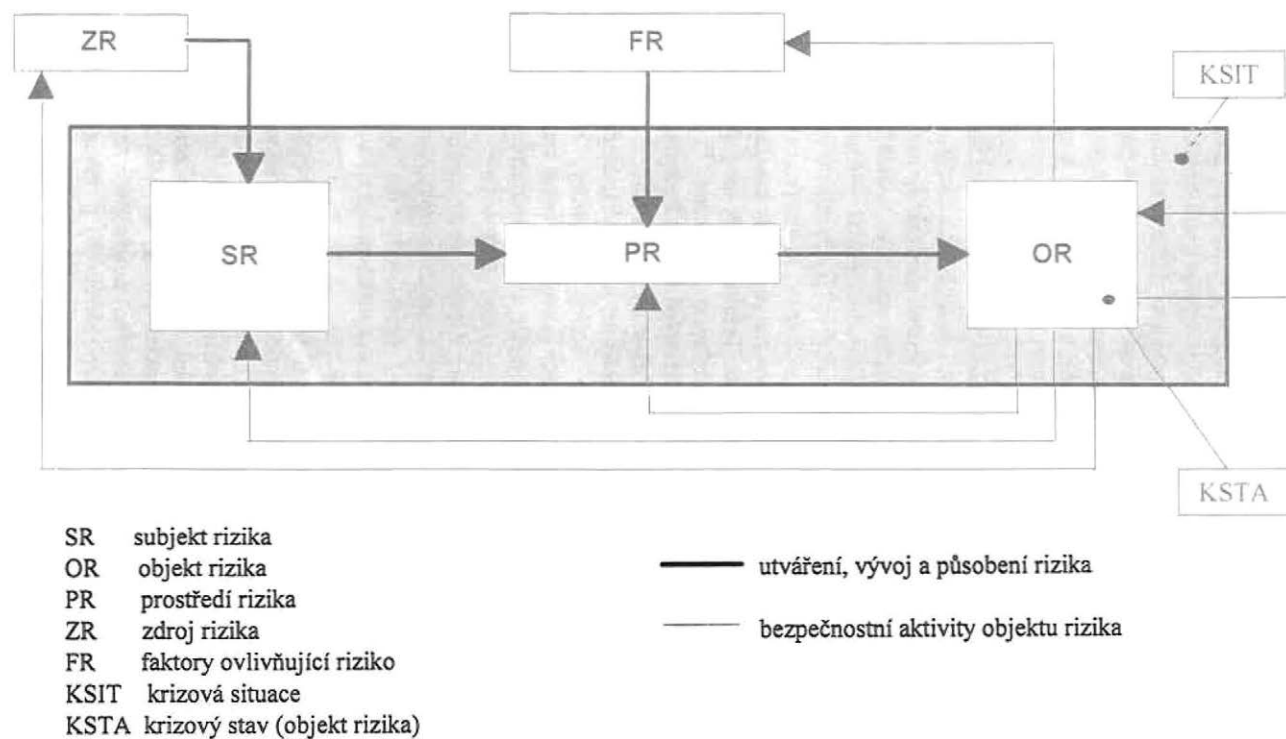
přístupu k této otázce deformuje informační komunikaci, je mnoho (jedním z nich je stále nejednotné chápání klíčových pojmů bezpečnostní riziko, krize, krizová situace, krizový stav). Určitou možnost východiska v této dříve otázce jsem již naznačil v předchozí části článku, zde je ilustrována obrázkem. Na obrázku jsou uvedeny jako hlavní komponenty krizové situace subjekt, objekt a prostředí vzniku, vývoje a působení bezpečnostního rizika. Schematicky je uvedeno i zaměření aktivit objektu rizika k zamezení eskalace rizika a k redukci jeho následků. Za významné považuji dosti opomíjené působení objektu rizika sama na sebe (z hlediska dále uvedené sebereflexe), a to z důvodů snížení „potenciálního rozdílu“, určujícího, mimo jiné, důsledky působení, i vzhledem k zpětnému vztahu mezi úrovní a bezpečnostním chováním objektu (státu) a vývojem bezpečnostního prostředí.

Jak je všeobecně známo, v CM má velice omezené možnosti využití metody pokusů a omylů. V některých typech krizí nelze přístup standardního variantního rozhodování a zdoluhavých korektur chyb použít vůbec. Proto další cestou k modernizaci CM, související se zvýšením exaktnosti, je vytvoření a využívání modelů. Krizové modely a na nich aplikované propočty se uplatňují běžně v ekonomice či podnikání a existují a jsou nepochybně ve vyspělých zemích využívány i v oblasti krizí vojenských, ekologických a dalších. Cílem využití modelů je poznat krizové jevy, jejich zákonitosti a vztahy, synergie, startovací mechanismy a zejména indikovat podmínky, za kterých eskalují, resp. se tlumí. Vhodně zvolená typologie charakteru a vývojových stadií rizik umožní vytvoření krizových scénářů a katalogu racionálních variant řešení. Tyto podklady lze pak v reálných situacích využít, s příslušnou informační a počítačovou podporou, k rychlému nalezení suboptimálních variant a vyloučení zjevně chybných řešení. Podrobnější informace k této otázce, zároveň s odkazem na literaturu, lze získat v článku [3].

Moderní CM není samoúčelná, módní záležitost, neúčelně (z hlediska společenského a občanského) spotřebovávající zdroje, ale účelný, praktický, transparentní systém specifických manažerských aktivit, reflektující potřeby zvládání krizí a určujících jejich efektivní řešení. Vzhledem k tomu, že jak potřeby, tak disponibilní opatření i zdroje mají komplexní a dynamický charakter, musí moderní CM vykazovat zřetelné atributy komplexnosti, dynamiky a flexibility. Tyto aspekty není, myslím, nutno podrobněji rozvádět, zastavím se jen u jednoho z dílčích ukazatelů komplexnosti, a to reflexivnosti. Chápu jej jako opak striktně sekvenčního, přímočarého nazírání, chování a řešení problémů, spočívající v rozumném, přiměřeném reflektování krize a opatření k její redukci z hlediska časového a místního okolí procesů.

Zvláštní místo má „krizová sebereflexe“, tj. položení a zodpovězení otázky, zda vlastní stav, resp. aktivity a chování nejsou zdrojem nebo akceleračním faktorem krizí. S tím úzce souvisí otázka věcné a časové adekvátnosti přijímaných a realizovaných opatření i problémů vlastních chyb v předkrizové, krizové a pokrizové situaci. Reflexivnost by měla být uplatněna i v „klasickém“ obranném plánování: velikost a síla ozbrojených sil by neměly být přímočaře odvozovány pouze z bezpečnostních rizik, ale měla by být brána v úvahu skutečnost, že úroveň bezpečnosti a obranného potenciálu vznik rizik a celkovou bezpečnostní situaci zpětně ovlivňují. Čtenáře, kterého by problém reflexivnosti zaujal, mohou odkázat na svůj článek „Strategie v zrcadlech“ [4].

V závěru tohoto odstavce se krátce zmíním o informačních, analytických, vědeckých, psychologických a profesionálně-personálních aspektech moderního CM.

Obr.: Základní schéma krizové situace

Není nutno zdůrazňovat význam informací pro řízení obecně i možnosti současných informačních technologií. CM, stejně jako v jiných aspektech, vykazuje i v oblasti informační řady specifika. Hlavní odlišnost je dána nutností zpracovávat pod tlakem času většinou neúplné, nekonzistentní nebo přímo rozporné či nepravdivé informace, bez možnosti využít zpětnou vazbu k jejich korekturám a doplnění. Proto je nutno již při přípravě řídicích a výkonných procedur stanovit a pomoci účelných filtrů zajistit optimální množství zpracovávaných informací. Důležitým aspektem je archivace jak vstupních informací, tak informací o rozhodovacích procesech a důsledcích řízení. Je nutné systémově připravit a zabezpečit procedury CM i v případě úplného informačního kolapsu, včetně selhání informačních záloh (absolutního zahlcení nebo absolutního výpadku informačního systému).

Je známa skutečnost, že prodej informační techniky a technologií je pro výrobce i prodejní instituce (a nejen pro ně) při stabilizované objednávce, opřené o význam a účel řízení, vysoce lukrativní záležitost. Vždyť kdo by, v našem případě, pochyboval o významu CM a potřebě automatizace jeho informačních procedur? Přitom nejde jen o prvotní prodej, protože ten zakládá další dlouhodobé prodejní aktivity (inovace sw, hw, fw, školení, atd.). Technologické zabezpečení procedur CM je natolik významné, že nelze spoléhat na reklamace v případě provozních závad v reálných krizových situacích. Proto je třeba věnovat prvořadou pozornost systémové projekční přípravě procedur, návrhu informačních toků a databází i náročnému, korektnímu výběru dodavatele technologie.

Zvláštní význam má, stále podceňovaná otázka efektivnosti automatizovaných informačních procesů a obecné informatické kulturnosti a vzdělanosti.

Stejně jako pokrok v informačních technologiích, tak i pokrok v metodách a poznatkové bázi vědecké práce naprosto jednoznačně určují postavení vědecké podpory v rovině poznávací, analytické, prognostické, rozhodovací a v dalších rovinách moderního CM. Zejména se jedná o komplexní hodnocení jevů a procesů v krizové situaci, uplatnění nekonvenčních vědeckých pohledů a zpracování variant krizí i opatření k jejich eliminaci, resp. redukci pro přípravu a objektivizaci procedur CM.

Vědecká práce musí zaujímat správnou pozici: nebýt ani od praxe odtržena a chovat se jako věda pro vědu (resp. jiným způsobem sledovat společensky neužitečné efekty), ani být praxí determinována, vláčena nebo trpěna jako nutné zlo. V CM, stejně jako v jiných oblastech, by vědecká práce měla být orientována do tří hlavních směrů:

- ▲ komplexní řešení dlouhodobých, zásadních otázek vzniku, vývoje a důsledků bezpečnostních rizik a možností jejich eliminace a redukce,
- ▲ operativní součinnost s výkonnými složkami, vědecká analytická podpora při řešení konkrétních aktuálních krizových problémů,
- ▲ rozvoj, systematické pěstování a výuka CM jako vědní disciplíny a studijního oboru.

Na otázku psychologických a behaviorálních aspektů CM lze pohlížet nejen z pozice lidského chování osob v krizích, a to u jejich subjektů, objektů i prostředí. Poznatky z historie i ze současnosti ukazují, že psychologické aspekty, pochopitelně v potřebném zobecnění, resp. přizpůsobení, lze identifikovat i u účastníků krize jako takové. Agresivita, asertivnost, odhodlanost, bezhlavé počínání, vyděračství, vyzývavost, odevzdanost, apatie, ustrašenost, spoléhání na náhodu nebo „vyšší moc“ a další psychologické fenomény lze v krizích identifikovat. Lze je popsat, analyzovat, využít nebo zneužít, a rozhodně

jejich vnímání by mělo být součástí moderního CM. Psychologické aspekty přitom evokují i náměty pro celkovou komplexnost a bohatost chápání a zvládání krizí. Jednou z možností je zavedení a využívání pojmu „krizová odolnost“ jako obecně pojaté charakteristiky schopnosti přežít, existence, fungování a vývoje v krizovém prostředí.

Jako poslední, ale zdaleka ne nejméně významný, uvedu ve výčtu podstatných atributů moderního CM náležitou úroveň **lidského faktoru** v útvech a institucích CM. Jaké základní vlastnosti by tedy měl mít moderní krizový manažer? Jsem si vědom toho, že tato otázka je mnohem kvalifikovaněji řešena na jiné bázi, zejména pro oblast CM v podnikání, výrobě, finančnictví a obchodě. Pokusím se upozornit alespoň na některé aspekty lidského faktoru v CM, zaměřeném na bezpečnost na úrovni státu. Na první místo bych položil **profesionalitu**, chápanou ovšem nikoliv pouze jako pracovní právní vztah, ale jako přístup k práci, založený na odborné připravenosti a potřebné úrovni psychických a morálních vlastností.

Odborná připravenost znamená zvládnutí a schopnost využívání znalostí zejména v následujících okruzích (v přiměřeném rozsahu):

- teorie řízení a plánování, systémová analýza a syntéza, operační výzkum, systémové inženýrství, teorie grafů, síťová analýza,
- informatika, informační technologie,
- teorie krizového managementu, analýza rizik, synergetika, teorie katastrof, teorie konfliktů, teorie her, modelování a válečné hry,
- vojenské umění, plánování a zabezpečení operací, logistika, resp. jiné specializované obory v CM v nevojenské oblasti,
- ekonomické metody hodnocení užítka a nákladů, ekonomické optimalizace,
- psychologie, sociologie, etika, politologie, historie, filozofie,
- jazykové znalosti.

Tento, zřejmě neúplný, výčet signalizuje značný rozsah nutných odborných znalostí pracovníka CM. Je samozřejmé, že nemůže být založen jen na teoretickém studiu. Dokonce ani samotné praktické osvojení nepostačí. Práce v CM je zároveň povoláním i posláním, takže je nutné trvalé obnovování a doplňování znalostí, možno říci - trvalé soužití s problematikou jak v teoretické a poznávací, tak v praktické rovině. A tomu všemu musí pomáhat velká píle a talent.

Po psychické stránce musí být moderní pracovník CM vybaven schopností orientovat se a zvládat náročné stresující situace, třdit informace podle významu a časové naléhavosti, rychle a zároveň kvalitně se rozhodovat, rozumně riskovat, docenovat důsledky rozhodnutí, využívat invenci, intuici a zkušenost zároveň s exaktními postupy. Musí vyváženě sladit svoje osobní názory s kolektivním rozumem, využívat moderní metody hodnocení situací a rozhodování, pokud to ovšem časová dimenze krize dovolí. Důležitou vlastností moderního krizového manažera je **schopnost týmové práce a komunikativnost**, což ovšem neznamená bezbřehé nekonvergující diskutování. V určité chvíli je nutno diskuse ukončit. Platí však, že pro přípravu a zvládání náročných krizových situací jsou diskuse a střetávání názorů nezbytné. O co méně se může diskutovat v „ostré“ krizové situaci, o to více se musí diskutovat a vytvářet předpoklady pro inteligentní řešení v přípravném období.

Z morálního hlediska musí být krizový manažer schopen sladit politické, humanitární, etické, odborné a ekonomické aspekty krizových situací, eliminovat subjektivní zájmy a nést odpovědnost za svá rozhodnutí. Lenost a strategie „mrtvého brouka“ jsou hrotem, iniciativa, samozřejmě založená na znalostech, naopak organickou součástí každého managementu a o CM to platí dvojnásob. Proto musí moderní krizový manažer být iniciativní, pohotový a rovněž odvážný, zejména v prostředí s uměle vytvářeným strachovým polem, kde kritéria pro „přežití“ jsou různá, avšak nikdy spojená s reálnou výkonností a efektivností.

Měl jsem možnost a zároveň čest zúčastnit se mezinárodních cvičení krizového managementu PCM '95 v říjnu 1995 v Bruselu a ATHENA '96 v květnu 1996 v Athénách. Obě cvičení se uskutečnila v rámci projektu PfP a kromě mne se jich z ČR zúčastnili zástupci MZV, SSHR, i CO (Brusel) a SZV MO (Athény). Podstatná část tohoto článku byla zpracována s využitím poznatků a materiálů z uvedených cvičení. Cvičení týkala určitých, scénářem definovaných hypotetických krizových situací s trendem eskalace k válečnému konfliktu, ohrožujícímu mír a stabilitu v geograficky regionálním měřítku, k masivnímu ohrožení civilního obyvatelstva a rovněž životního prostředí. Věcné i metodologické poznatky jsou pro modernizaci našeho CM a dosažení kompatibility s NATO v oblasti CM podnětné. Byly získány jak v jejich oficiálním průběhu v plenárních jednáních i v práci specializovaných skupin (syndikátů), tak v neformálních rozhovorech s účastníky cvičení, lektory i řídicími pracovníky. Uvedených cvičení se zúčastnili zástupci většiny států NATO, vrcholných institucí NATO, zástupci partnerských států PfP a dále zástupci evropských politických a obranných organizací (EU, ZEU), zástupci masmédií (např. CNN na cvičení PCM '95) a rovněž civilních vysokých škol. Účast a kvalifikované vystoupení zástupců masmédií signalizovaly význam veřejného mínění a faktorů, které je ovlivňují, pro CM a celkový přístup k bezpečnosti a zvládání krizových situací. Velmi mne zaujal i vysoce angažovaný a odborný přístup k CM u civilních vysokých škol a institucí, prezentovaný jejich zástupci na cvičení ATHENA '96.

Musím říci, že nejen členové delegací NATO, ale i většiny partnerských zemí PfP prezentovali aktivní účast a kvalitní vystoupení. Domnívám se, podle formální i neformální odezvy, že i diskusní vystoupení zástupců ČR byla hodnocena pozitivně, i když prozatím chyběla výraznější plánovaná prezentace v plenárních jednáních. Myslím, že je reálné a užitečné i takto se na cvičeních CM uplatnit, např. v dosti nedoceňované oblasti exaktních postupů v CM (modelování, hodnocení bezpečnostních rizik).

Literatura:

- [1] Štrauch, D., Ing., CSc.: Krizový management: zvládání neočekávaného, neznámého a nechtěného (Vojenské rozhledy 1/96).
- [2] Svoboda, V., Ing.: Exaktnost a vrcholové řízení obrany státu I., II. (Vojenské rozhledy 3,4/96).
- [3] Svoboda, V., Ing.: Nedělejme vědu z vědy (Vojenské rozhledy 2/95).
- [4] Svoboda, V., Ing.: Strategie v zrcadlech (Vojenské rozhledy 6/95).

Rízení obranných zdrojů

Zamyšlení nad srovnáním našeho a amerického SPPR

Systém plánování programování a rozpočtování (SPPR), který byl do oblasti managementu zdrojů u našeho rezortu zaveden před třemi roky, se v poslední době stává velmi diskutovaným tématem. Má to podle mne dva hlavní důvody. Za prvé jsou to současné závažné problémy v této oblasti, které vyvolávají otázky o správnosti aplikace nebo přímo racionálnosti jeho koncepce. Za druhé je to skutečnost, že v souvislosti s vytvořením nové organizační struktury vedení rezortu dochází ke změně odpovědnosti za řízení SPPR i podílu některých hlavních orgánů MO a GŠ na jeho realizaci.

* * *

Dovoluji si přispět k těmto diskuzím nejen kritickým hodnocením současného stavu, ale i naznačením možných východisek k případným koncepčním úpravám. Přitom se opírám především o poznatky získané k této problematice během postgraduálního studia v USA a půlročního působení ve společném týmu s odborníky MO USA, pracujícím v uplynulém roce na instalaci a osvojení počítačového programu pro analýzu a modelování obranných zdrojů, tzv. *Defense Resource Management Model (DRMM)*.

Vzhledem k rozsáhlosti problematiky se omezím pouze na aspekty koncepčního charakteru, ve kterých spatřuji výraznější rozdíly našeho modelu SPPR a amerického PPBS (*Planning, Programming and Budgeting System*), sloužícího pro tvůrce našeho systému jako zřejmý vzor. Přitom jsem si samozřejmě vědom toho, že odchylka od vzorového stavu ještě nemusí znamenat chybu. Do jaké míry toto platí ponechávám k posouzení.

■ Programová struktura

Stávající programová struktura je vlastně pouze jinak uspořádanou organizační strukturou MO, GŠ a AČR do hlavních programů, programů a programových prvků. Téměř každý útvar nebo orgán MO a GŠ je takto programovým prvkem, kterých je cca tisíc. V USA mají asi 1400 programových prvků, přestože jejich ozbrojené síly jsou asi 40krát početnější. To samo o sobě svědčí o jiném pojetí definice programových prvků.

Současné s takto vytvořenou programovou strukturou byli zřízeni takzvaní správci hlavních programů a programů. Ti však nemají řádně vymezené kompetence, pokud v rámci daného programu nemohou současně využít své pravomoci dané jejich funkčním postavením. Navíc, vzhledem k centralizovanému řízení finančního hospodaření a logistiky, většinou nemají ani dostatek informací a potřebný podpůrný aparát ke komplexnímu a odpovědnému plánování a rozdělování zdrojů.

Zásadní rozdíl proti americkému pojetí programové struktury spočívá v tom, že tato je definována fiktivně, v jiné dimenzi oproti organizační struktuře, a jednotlivé útvary se do ní přesně definovaným způsobem matematicky promítají. Programovou strukturu tvoří deset hlavních programů, které se skládají z programových prvků. Ty představují určitý

typ útvaru, chápaný jako základní stavební blok ozbrojených sil, který je současně základní kalkulační jednotkou při strategických výpočtech. Vedle tzv. silových hlavních programů a programových prvků typu mechanizovaná divize, eskadra F-15 nebo křídlo B-52 apod., existují podpůrné hlavní programy a programové prvky s obdobnou koncepcí definování. Programové prvky takto reprezentují určité množství útvarů daného typu, existujících v organizační struktuře ozbrojených sil, a mnohé z nich, zvláště podpůrné, existují jak u pozemních sil, tak u letectva nebo námořnictva. Žádní správci hlavních programů nejsou zřizováni, ale na úrovni MO a velení jednotlivých složek pracují tzv. manažeři programových prvků, jejichž náplní je především technický rozvoj daného prvku, vybavenost tabulkovým materiálem, zdokonalování metod velení a výcviku, zabezpečení, analýza nákladovosti apod. (Obdobné funkce plnili naši někdejší náčelníci druhů vojsk a služeb.)

Koncepce naší programové struktury tak neumožňuje plně využít programového pohledu daného jinou dimenzí vzhledem k organizační struktuře. Rovněž tak nelze využít výhody průřezového charakteru programových prvků jako typových útvarů, která především umožňuje jejich jednotný a kvalitnější rozvoj. Případná úprava samotné programové struktury by byla relativně snadnou softwarovou záležitostí. Úpravy její koncepce včetně zřízení managementu programových prvků je otázkou k důkladného posouzení. Nepochybně by však přinesly užitek.

■ Plánování

Hlavními produkty plánovací fáze SPPR jsou plán lidských zdrojů, finančních zdrojů, věcných zdrojů a pokyny k plánování, programování a rozpočtování. Hodnotím-li jejich reálnou současnou podobu, tak pouze plán lidských zdrojů lze považovat za skutečný výstup plánovacího procesu. Plán finančních zdrojů byl prozatím příliš obecným dokumentem a plán věcných zdrojů nebyl dosud vypracován vůbec. Pokyny mají charakter víceméně metodického návodu. Odhlédneme-li od hodnocení kvality obsahu těchto dokumentů, naskytne se rovněž otázka, jaká je jejich vzájemná provázanost a jakým jsou podkladem k rozpracování a konkretizaci v programovací fázi.

Kromě uvedených dokumentů je prvotní součástí plánovacího procesu hodnocení bezpečnostních rizik, cílů, podílu jednotlivých programů na jejich eliminaci a z toho vyplývajících požadavků na příslušné zdroje. Při praktické aplikaci se však ukázala teoretická nepropracovanost těchto aspektů a tudíž i diskutabilní využitelnost příslušných závěrů.

V americkém pojetí plní plánování tyto cíle:

- definování národní bezpečnostní a obranné strategie,
- stanovení velikosti, síly a charakteristik ozbrojených sil, schopných realizovat úkoly vyplývající z národní obranné strategie,
- stanovení základních pravidel pro využití obranných zdrojů při daných rozpočtových omezeních,
- pomoc ministru obrany ve formulaci národní obranné politiky a příprava podkladů pro rozhodování o alokaci zdrojů.

Produktem této fáze je:

- ▲ *Defense Program Projection* (programový výhled složení a velikosti ozbrojených sil na 18 roků),
- ▲ *Defense Planning Guidance* (plánovací směrnice), která popisuje základní mezinárodně politické tendence, stanovuje cíle obranné politiky, vojenskou strategii a určuje základní úkoly jednotlivým složkám ozbrojených sil, stanovuje priority a vymezuje příslušné zdroje - současně je tedy i jakýmsi zadáním úkolů a podmínek pro rozpracování ve fázi programovací,
- ▲ *Fiscal Guidance* (finanční směrnice) specifikující příslušná finanční omezení a zásady financování.

Orgánem odpovědným za koordinaci procesu a přípravu závěrečných dokumentů je náměstek MO pro obrannou politiku.

Ze vzájemného porovnání je zřejmý rozdíl jak v koncepci, tak ve výstupních dokumentech. Domnívám se proto, že by bylo účelné zvážit případnou úpravu náplně této fáze SPPR.

■ Programování

Tato fáze SPPR v praxi dosud v podstatě nebyla naplněna reálným obsahem a nebyly ani zpracovány příslušné výstupní dokumenty - programový plán. V tom vidím jednu z hlavních příčin problémů v následné fázi rozpočtování, kdy se dosud nikdy nepodařilo optimálně upravit požadavky vyplývající z kalkulačních listů s možnostmi limitovanými rozpočtem rezortu.

V americkém pojetí v této fázi jednotlivé složky ozbrojených sil zpracovávají *Program Objective Memorandum*, jehož jádrem je návrh či požadavek na finanční zdroje potřebné ke splnění cílů a úkolů formulovaných v plánovací směrnici. Tato memoranda jsou na MO analyzována a upravena do konečné podoby a sumarizována v centrálním dokumentu, který se nazývá *Future Years Defense Program* (programový plán na následné roky). Jeho podstatou je databáze, která v časovém rozpětí sedmi roků, počínaje předchozím, vyjadřuje plánované finanční zdroje po jednotlivých hlavních programech, organizačních celcích a rozpočtových oblastech. Odpovědným orgánem za koordinaci a vypracování výstupních dokumentů je sekce programové analýzy MO.

Pro provádění analýzy charakteristik a nákladovosti ozbrojených sil i modelování alternativních řešení jejich rozvoje nám byl v loňském roce se strany MO USA bezplatně poskytnut počítačový program, již zmiňovaný *Defense Resource Management Model (DRMM)*. Současně byli prostřednictvím expertů z MO USA vyškoleni vybraní pracovníci MO a GŠ. Někteří z nich, včetně mne, vytvořili jádro oddělení analýzy obranných zdrojů MO. Tento program byl podrobně popsán mjr. Ing. Rudolfem Rakem v 4. čísle loňského vydání *Vojenských rozhledů*. Je nejen jedinečným a vysoce efektivním prostředkem pro podporu celého SPPR, ale jeho užití by bylo do jisté míry i zárukou kompatibility metodiky našeho systému managementu obranných zdrojů se systémy používanými v NATO. Proto je těžko pochopitelnou skutečností, že až téměř po roce od jeho instalace bylo rozhodnuto o jeho přípravě k praktickému využití pro analýzy a modelování struktury a vývoje rezortu i příslušných nákladů. DRMM byl vytvořen jako podporný prostředek zejména pro

programovací fázi a doufám, že bude co nejdříve k tomuto účelu ve prospěch rezortu plně využit.

■ Rozpočtování

Dosavadní způsob rozpočtování je založen na centrálním zpracování kalkulačních listů, jejichž obsah, forma i příslušný podpůrný software se každoročně dosti výrazně upravovaly. Dosud se však nepodařilo uspokojivě vyřešit jejich dodatečná úprava z centra dolů tak, aby celkový součet požadavků odpovídal disponibilním rozpočtovým prostředkům. Dalším nedeřešeným problémem je jejich využitelnost jako podkladu k provedení rozpisu rozpočtu, tedy rozdělení finančních prostředků do příslušných nákladových středisek realizujících centrální nebo decentrální platby, tedy podle částek kalkulovaných na kalkulačních listech.

V USA fáze rozpočtování představuje centrální zpracování návrhu rozpočtu na obranu, který přednáší prezident v Kongresu. Odpovědnost za koordinaci a jeho vypracování má náčelník finanční služby MO (*comptroller*).

Veškeré dokumenty a databáze se na MO zpracovávají z hlediska programové i organizační struktury a všechny fáze amerického PPBS se odehrávají na úrovni MO, výboru náčelníků štábů (*Joint Chiefs of Staff*) a velitelství složek. Po schválení rozpočtu nastává období přidělování finančních zdrojů k realizaci, které v USA nazývají „*Execution*“ a někdy se proto ke zkratce PPBS přidává „E“ na PPBES.

Dále už se tedy o PPBS nehovoří a zásadou je, že přidělování finančních zdrojů probíhá cestou jednotlivých velitelských stupňů, tedy po linii organizační, nikoli programové. Každý velitel má svůj podpůrný finanční i účetnický aparát, aby tak mohl co nejefektivněji využít přidělených finančních zdrojů, jejichž čerpání může do značné míry v rámci přiděleného limitu vnitřně přerozdělovat. V podstatě kromě tabulkového materiálu a munice si všechny ostatní výdaje financuje sám, a to včetně investičních výdajů. Jejich výše jsou odstupňovány podle organizační úrovně jako tzv. akviziční kategorie.

Přestože odpovědnost za koordinaci a vypracování závěrů a výstupních dokumentů je dána v jednotlivých fázích PPBS konkrétním funkcionářům MO, je samozřejmou a nezbytnou podmínkou velmi úzká a přesně definovaná součinnost při jejich tvorbě. To platí v plné míře o přípravě rozpočtu, který je výsledkem komplexního optimalizačního procesu a rozsáhlých analýz a pracovních jednání všech zainteresovaných orgánů. Bylo by naivní nepřipustit, že i v tomto systému existují určité lobbystické tlaky. Při velmi transparentním hospodaření nejsou však tyto tendence závažnějším problémem.

Rozpočet tedy musí být obecně takový, aby při dané velikosti a struktuře ozbrojených sil optimální mírou přispěl ke splnění jejich úkolů, tedy zajistil jejich plnohodnotný výcvik, všestranné zabezpečení i rozvoj. Míra krytí jednotlivých druhů potřeb je závislá na přesně definovaných a schválených prioritách, přičemž jednou z nejvyšších je tzv. „*Quality of Life*“, úroveň sociálního zabezpečení personálu, do které jsou zahrnováni i rodinní příslušníci.

Obecným principem SPBR je tedy optimální alokace lidských, materiálních a finančních zdrojů ke splnění stanovených cílů. Limitujícími jsou především zdroje finanční. Z tohoto hlediska se u nás projevila výrazná disproporce, kterou je nutné co nejrychleji vyřešit. K tomu, podle mého názoru, může vést cesta pouze přes využívání moderních metod

řízení, matematického modelování a dalších prostředků. V souvislosti s tím považuji za nezbytné provést co nejdříve důkladnou revizi stávající podoby SPPR, založenou na jeho komplexní analýze.

■ Hospodaření

Sebelepší plánovací, programovací a rozpočtovací systém nemůže zaručit efektivní využití zdrojů v praxi. Hospodaření v našem rezortu, a to nejen s finančními zdroji, je v poslední době podrobováno stále větší kritice. Myslím, že systém hospodaření vyžaduje důkladnou analýzu a řadu korekčních, a zřejmě i koncepčních opatření. Za nezbytnou podmínkou zvýšení efektivnosti hospodaření považuji systémové, tedy všeobecné zavedení moderních analytických metod hodnocení efektivnosti výdajů z hlediska dosaženého užítu (*Cost Benefit Analysis*). Především je však třeba se zamyslet nad výrazným zvýšením osobní zainteresovanosti těch funkcionářů, kteří efektivnost využití zdrojů mohou přirozeně nejvíce ovlivnit, tedy zejména velitelů. To však je v podmínkách vysoce centralizovaného, víceméně administrativního způsobu finančního a materiálního hospodaření obtížné. Zde by se skutečně muselo jít cestou koncepční, systémové změny.

V ozbrojených silách USA je velitel do značné míry samostatně hospodařícím subjektem, který má vysokou míru pravomocí v rozhodování. Ta je odpovídajícím způsobem spojena s odpovědností za dosažené výsledky ve výcviku a všestranném zabezpečení útvaru včetně řešení sociálních otázek. Může ve finančním hospodaření v široké míře uplatnit pravidla tržního mechanismu, což samo o sobě přispívá k dosahování maximální hospodárnosti.

Domnívám se, že tvůrčí aplikace této koncepce v našich podmínkách by nepochybně přispěla nejen ke zvýšení hospodárnosti, ale i ke zkvalitnění výcviku a zvýšení autority velitelů. Současně by vedla k vyššímu ekonomickému přínosu v regionech i zvýšení prestiže armády v očích veřejnosti.

V příspěvku jsem se pokusil stručně vyjádřit svůj pohled na současný stav v oblasti managementu zdrojů u našeho rezortu a na základě porovnání s americkým modelem iniciovat zamyšlení se nad možnými koncepčními úpravami. Přestože jsou mezi Armádou ČR a ozbrojenými silami USA v mnoha směrech značné rozdíly, neznamená to, že nelze převzít obecné principy, metody i řadu konkrétních systémových řešení. Veškerá rozhodnutí by však měla být založena na důkladné a komplexní analýze, která by měla být provedena co nejdříve. Za nejefektivnější metodu pro případné koncepční nebo systémové řešení tedy považuji využití vhodného zahraničního modelu, v tomto případě amerického systému PPBS, ke kterému máme nejvíce informací, materiálů i trvalou konzultační pomoc. Obecně to znamená, neztrácet čas vymýšlením vymyšleného, případně i peníze, např. za drahý vývoj unikátního softwaru. Uplatnění této zásady by nepochybně přispělo k efektivní realizaci požadavků na dosažení kompatibility s NATO i v ostatních oblastech rezortu.

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

Alternativní (standardní) vedení bojové činnosti

Dřívější a zvláště nedávné zkušenosti z vedení bojové činnosti se stále častěji vyznačují skutečností, že bojující vojska opouštějí válčistiště (bojiště) ještě předtím, než se jim podaří splnit cíle standardní operace - ofenzivní bojovou činností zničit protistojící vojska, zvítězit nad protivníkem, a tím zajistit trvalý mír v krizové oblasti. Tendence pasivního (defenzivního) pojetí bojové činnosti, jsou charakteristické především pro všechny mírové operace, které jsou nyní stále častější. Vytváří se tak dojem, že se jedná o novou alternativní bojovou činnost vojsk na válčistišti, respektive bojišti. Jako by ozbrojené síly, zejména armády, byly připravovány pro mír místo na válku. Takové význačné změny vyžadují odborné posouzení z hlediska politického a vojenského kontextu. Blíže o tom v následujícím příspěvku.

* * *

Rozhodujícím pro daný problém je politický úhel pohledu, protože odráží jak subjektivní, tak zejména věcné otázky současných podmínek multilaterálního světa. V podstatě jde o transformaci ekonomiky, sociální problematiky a řešení nahromaděných problémů, které vyžadují politická rozhodnutí. Způsob řízení krizí, konfliktů a uplatnění sil je výsledkem již zmíněných procesů. Vojenské odborné hledisko je tak představováno zasazením sil a prostředků v operacích, které mají výrazně pasivní charakter, a tudíž nemohou vést k totálnímu zdolání nepřítele a dosažení jednoznačného vítězného cíle.

Vedení bojové činnosti pod tlakem protivníka a eventuální ústup ozbrojených sil, evakuace z ohroženého prostoru jako definitivní vyústění operace je nepopulární. O ústupu se ale vždy rozhoduje ve složité situaci, kdy vojska nebudou s to čelit lépe vyzbrojenému a vycvičenému útočníkovi, jako tomu bylo například v operaci *Pouštní bouře*. Tato operace je známá mj. tím, že vojska, která včas neopustila ztracené pozice a neustoupila, byla prostě zničena s využitím moderních průzkumných prostředků a mohutných vysoce přesných zbraní. Z řady hledisek je to bolestné zjištění. Nicméně v podmínkách soudobých vývojových trendů v oblasti vojenství, informatizace, techniky, uplatnění špičkových technologií, důsledné aplikace ekonomických přístupů při plánování a realizaci efektivního využití zdrojů na obranu, tomu tak v budoucnu jinak nebude, i když některé země zatím nereagují na nárůst nových vnějších a vnitřních bezpečnostních rizik, podceňují vývoj v oblasti vojenství i technologií, a tím umožňují zaostávání armád, zejména v technické oblasti.

V pojetí vojenského umění je ústup zpravidla vynuceným důsledkem převahy protistojících sil nepřítele. Ústup, evakuace vojsk z krizové oblasti nemusí být vždy následkem těžkých bojů jak tomu zpravidla bývalo ještě v průběhu druhé světové války.

Tendence pasivního pojetí vedení operací se budou podle mého mínění prohlubovat především vyústěním transformace politických, ekonomických a sociálních změn a promítnutím multilaterálních vztahů do eventuálních krizí, konfliktů a způsobů jejich řízení. Na základě předchozí analýzy je tedy zřejmé, že defenzivní způsob vedení operace (boje), ústup, evakuace, nebude výlučně jen součástí standardního pojetí.

V nevýhodné a nerovné pozici mezi bojujícími nepřátelskými stranami se staly oběti v roce 1995 i české jednotky v Chorvatsku, když plnily bojový úkol pod praporem OSN. S přihlédnutím k výjimečnosti mírového poslání operací souvisejících s otázkami *udržování, vynucení či stabilizací míru*, jakož i způsobem vedení některých jiných současných vojenských operací, nelze vyloučit, že jejich důležitou součástí bude ústup a rychlé opuštění vybraných oblastí. Ukazuje se potřeba prozkoumat jedná-li se o alternativní vedení bojové činnosti, nebo snad trvalý způsob uplatnění vojsk.

V přípravě a vedení především mírových operací je dnes mnoho zvláštností, a proto je zde řada otázek improvizovanou záležitostí. Prvořadým úkolem každého bezpečnostního systému je zajistit obranu národa. Teprve za druhořadý úkol ozbrojených složek lze považovat *alternativní mírové uplatnění části sil mimo území vlastního státu*. Je zřejmé, že další změny podmínek vedení bojové činnosti a vytyčené politické cíle operací skutečně určí, zda tyto trendy budou mít trvalý charakter.

Principy bojové činnosti byly v minulosti přetvářeny i staletí. S přihlédnutím k rychlosti s jakou je dnes svět schopen aplikovat nové nejsložitější technologie a uplatňovat je ve vedení operací, lze předpokládat, že dnešní alternativní činnost by mohla být považována za standardní řádově již za desetiletí. Potvrzuje to množství případů předčasného ukončení bojové činnosti vojsk, aniž bylo dosaženo trvalého míru. Počet zmíněných operací se skutečně zvětšuje geometrickou řadou - viz například v minulosti Afghánistán, později Somálsko, Balkán, Čechensko a mnoho jiných započatých a nedokončených aktivit.

● Netradiční metody

Následující úvahy vycházejí ze zkušeností využití některých technik ústupu (evakuace), které se uplatnily na Korejském poloostrově v 50. letech v průběhu přípravy a vedení reálného regionálního konfliktu. Hlavním cílem je ukázat konkrétní případy vedení bojové činnosti způsobem, který se nepřilíká ztotožňuje s logickým vojenským myšlením, zvláště když vojenské řády, předpisy a úkol operace zpravidla vždy stanoví zničit nepřítele a zvítězit s využitím všech možností zbraní a aktivní (útočné) bojové činnosti. Jiný cíl než vítězství a nastolení míru se zdá být z logického hlediska bezvýznamný.

Dosahnout vítězství lze však za určitých podmínek i netradiční cestou, kterou již popsal Clausewitz, cituji: „Můžeme uvést ještě celou řadu účelů, které mohou kratší cestou vésti k cíli a které bychom nazvali argumenty *ad hominem*. V které oblasti lidského společenství se tyto osobní vztahy nevyskytují? A ve válce, kde osobnosti státníků, politiků a vojáků mají tak velký význam, jistě je jich nejvíce. A tak roste počet cest vedoucích k cíli do nekonečna. Rozmanité kratší cesty nesmíme podceňovat nebo je pokládat za výjimečné a bezpodstatné...”^{1/}

Myslím, že zvláštní kratší cestou dosažení cíle operace, by mohl být v našem konkrétním případě ústup, evakuace, popřípadě jejich kombinace. Včasným ústupem a organizovanou evakuací ohrožených vojsk před úderem nepřítele, který je v převaze (velmi často i morální), se může předejít velkým ztrátám na lidských životech, a zároveň uchránit před

totální zkázou značnou část populace národa. Abych předešel možné kritice bude nejlépe objasnit tento nepřilíživě lichotivý způsob vedení bojové činnosti s využitím některého praktického historického příkladu.

Ve vojenské odborné literatuře byl význam historického příkladu již nejednou zdůrazňován. Zvolený historický příklad totiž může výše uvedenou neobvyklou myšlenku nejen ujasnit, ale vedle toho má v empirických vědách tu nejlepší průkaznost. Více než kde jinde to platí ve vojenském umění. Vždyť všechny základní znalosti vojenského umění byly většinou získány na základě přebírání zkušeností. Kromě toho se i jejich užití přizpůsobuje více okolnostem než účinkům, které nemohou být úplně nikdy poznány z pouhé povahy dostupných prostředků. Historický příklad slouží především k vysvětlení abstraktní úvahy, která by neměla být špatně pochopena. V našem případě to bude lokální konflikt ze začátku 50. let, tzv. *korejská válka* (1950-53).

Příkladů s uvedenou tematikou je v odborné vojenské literatuře velké množství. Vybraný konkrétní případ byl zvolen tak, aby pojednání s využitím historického příkladu směřovalo k objasnění místa a úlohy armádního sboru, jakožto garanta přípravy a vedení vojenských operací na válčišti. Podíváme se podrobněji na X. armádní sbor ozbrojených sil Spojených států, jehož organizace byla při plnění úkolů na Korejském poloostrově v letech 1950 až 1953 pozoruhodná. Myšlenky volně navazují na odbornou publikaci *Staff Operations: The X Corps in Korea, December 1950*, kterou zpracoval Richard W. Stewart.^{2/}

● Ofenziva k „ukončení války“

Každý armádní sbor je v podstatě vždy specificky utvářen pro určitou misi. V praxi přitom převažuje sklon přestoupit organizační pravidla (nařízení, řády, normy, směrnice, zásady apod.). X. armádní sbor, kterým se budeme zabývat, byl nejen neobvyklý, ale zároveň i běžným, standardním armádním sborem. 26. srpna byl zasazen přímo do bojové činnosti v rámci vyloštění u jihokorejského přístavu Inčchon (na angl. mapce *Inchon*, viz schéma). V té době nesl odpovědnost za jeho plánování velitel generálmajor Edward M. („Ned“) Almond, který zůstal v této funkci trvale. Podle přímých účastníků byl X. armádní sbor (40 000 mužů) „narychlo dohromady slepený sbor hlavního velitelství“ a „přinejmenším byl nedomyšlenou záležitostí“.^{3/} Důsledky na sebe nenechaly dlouho čekat. Například jednomu z podřízených svazků - 1. divizi námořní pěchoty (*1st Marine Division*) - způsobilo při zasazení u Inčchonu největší pohromu vlastní provádění plánovacích dokumentů od X. armádního sboru. Štáb sboru nebyl tehdy ani kompletní, pevně ustálený, ani dost zkušený při provádění kombinovaných válečných operací.^{4/}

Chaos po vyloštění u Inčchonu a problémy s koordinací uvnitř samotného X. armádního sboru trvaly ještě po 15. září. K lepší orientaci slouží čtenáři schéma, kde je zakreslen základní manévr zmíněného X. armádního sboru (v roce 1950) a činnost jeho nadřízeného orgánu - 8. armády (*Eight Army*). Ovládnutí hl. města jihokorejské republiky Soulu (angl. *Seoul*) v té době probíhalo pomalu a sám generál Almond si nezískal velkou oblibu u podřízených svým přílišným podrážděním a osobním neoprávněným zasahováním do pravomocí velitelů praporů, aby je přiměl k rychlejšímu postupu. Pouze zdrcující převaha všech zasazených sil Spojených států zamezila opravdovým problémům a následkům způsobeným špatnou koordinací na úrovni armádního sboru.

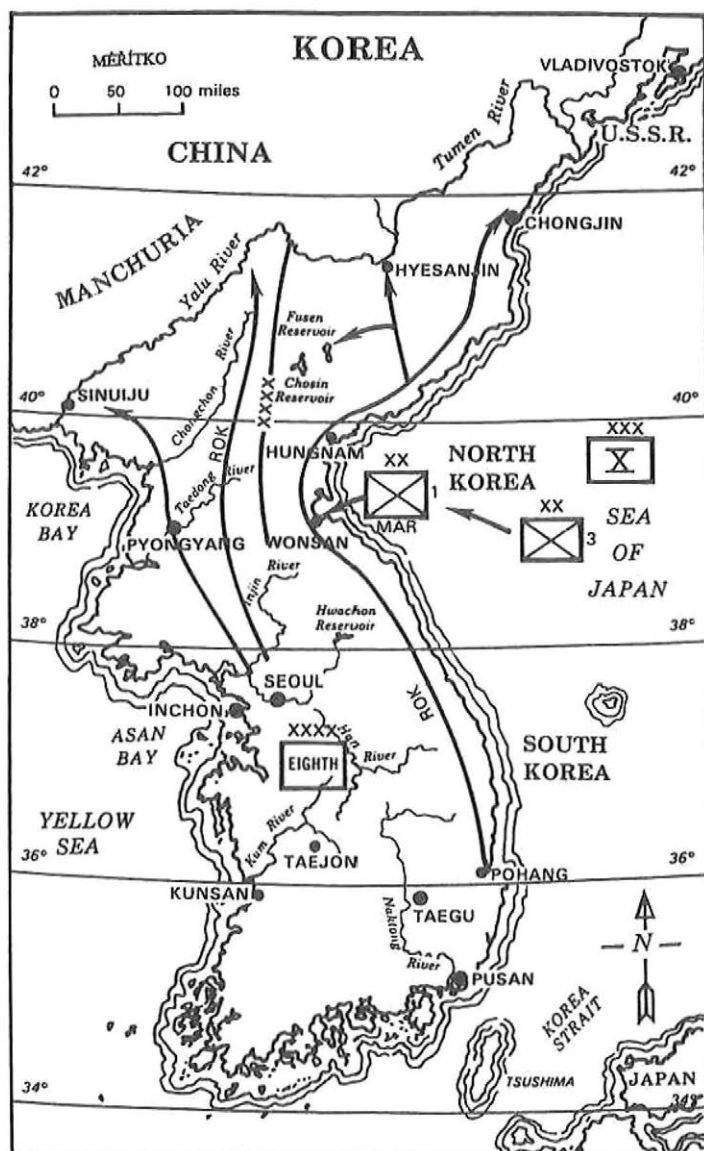

Schéma: 8. armáda a X. armádní sbor při zasazení v Koreji

Později, po dobytí Soulu 8. armádou a po navázání spolupráce s jejími hlavními silami, byl X. sbor stažen z bojové činnosti u Inčchonu a dopraven k mořskému předmostí na východě, u severokorejského přístavního města Wonsan (viz schéma). A tak namísto toho, aby X. armádní sbor útočil s 8. armádou na sever, byl přinucen se vyrovnávat ve velkém zmatku s překážkami a spokojit se jen s ústupem a přesuny. Uspíšení postupu vojsk nepomohlo ani přeskupení, díky kterému bylo již předtím prolomeno předmostí Wonsan, ještě než mohl být na pobřeží zasazen X. sbor. Vylodění X. armádního sboru se potom uskutečnilo od 25. - 29. října současně s uvedením do chodu hlavních sil v severní Koreji. X. armádní sbor s novou součástí, čerstvě přisunutou 3. pěší divizí, se dal do „závodu o dosažení řeky Jalu“ (na schématu *Yalu River*) proti rozpadajícímu se severokorejskému odporu. V té době to vypadalo, jako kdyby se zdoluhavá válka blížila k úspěšnému zakončení.

Ovšem opojný optimismus září a října 1950 („ofenziva, která zajistí Vánoce doma“) brzy zmizel, a jak uvádějí pamětníci, „mohutná čínská vojska silou sibiřských větrů vrhla jednotky X. armádního sboru zpět a zcela je ochromila“. Jednotky X. armádního sboru poblíž řeky Jalu se daly kvapně na ústup, vyjma sil námořní pěchoty a několika armádních formací nedaleko vodní nádrže Čosin (*Chosin Reservoir*), které byly obklíčeny. Generál Almond a jeho štáb jakoby zbaveni soudnosti vypadali, že ignorují nebo nepřikládají význam zcela viditelným znamením možné masivní čínské invaze. Následovaly vrcholně optimistické směrnice vydané velitelstvím Dálného východu (*The Far East Command*). Almond velel jednotkám na Jalu jako o závod, bez toho, aby by bral ohled na odkryté boky nebo rozmístění vojsk nepřítel. Později někteří důstojníci vinili Almonda z očividně riskantního postupu, ale nestranní pozorovatelé se shodli na tom, že Almond byl pouze realizátorem nařízení generála MacArthura. Almond nenásledoval MacArthura slepě, a už vůbec ne se sklonem k ignorování výstražných zpravodajských upozornění. V literatuře se uvádí, že jako velitel hlavního armádního sboru měl být ostražitější a opatrnější.

Almond své jednotky přepínal, s výjimkou obezřetnější 1. divize námořní pěchoty. Její velitel, veterán vylodovacích operací druhé světové války, generálmajor Oliver P. Smith, totiž nedůvěřoval operacím v hornatém terénu, navíc daleko od mořského břehu. Jednal opatrně, i za cenu početných podrážděných Almondových návštěv. Almond chtěl dosáhnout řeky Jalu jako první. Proto se občas stávalo, že i když se divizní štáby pokusily plánovat opatrně a jejich jednotky na základě toho postupovaly obezřetně, v důsledku Almondova spěchu se ztratily. Součást štábu G3 (operace a plánování) formulovala úkol pro 7. pěší divizi takto, cituji: „Systematickým narůstáním úsilí do hloubky v první řadě útočit koncentrovanými jednotkami na Čosin, jejich postupným manévrem a zasazením po jedné ...“ Ale tento plán se nikdy neuskutečnil. „Věděli jsme to předem,“ uvádějí pamětníci, „protože nám Almond nařídil okamžitě vyslat na Čosin nejbližší prapory a menší jednotky samostatně tak rychle, jak jen to bylo možné.“²¹

Poznatky z velení a řízení operačního stupně velení se ukazují být nejdůležitější při zkoumání nejsložitějších bojových situací. Poučení z této oblasti jsou přínosem jak pro současnost, ale vzhledem k již vzpomínutým podmínkám vedení bojové činnosti, především pro budoucnost. K nim zejména patří následující:

● Armádní sbor u Hungnamu - štáb

Štáby a operační skupiny velení nejsou v žádném případě anonymní, automaticky jednající pracovní týmy, které bezmyšlenkovitě konstruují grandiózní plány k zasazení vojsk tak, aby ve složité bojové situaci na frontě mohly způsobit porážku nepříteli. Štáby se často narychlo sestavují z dřívějších velitelů, kteří se pokoušejí jak nejlépe mohou vytvořit s pomocí dostupných informací různá nařízení, směrnice pro organizované plnění bojových úkolů s vyloučením chaosu. Velitelé a jejich štáby mají rozdílné techniky rozhodnutí, jejichž účinnost záleží na osobnostech a jak jsou předány k realizaci vojsky. Bylo vidět, jak štáb X. armádního sboru prováděl součinnost u Inčchonu a Soulu, kde nebyl tím, čím měl patrně být. Z toho vyplývá závěr, že každý štáb potřebuje určitý čas k tomu, aby se mohl stát skutečným pracovním týmem a zodpovědně se rozhodovat.

Podle údajů v odborné vojenské literatuře měl velitel X. armádního sboru generálmajor Edward („Ned“) Almond pověst nejútočnějšího vyššího velitele v Koreji. Generál Almond byl silnou osobností, nekompromisní, nesmiřitelný, byl ochoten riskovat. Duševně, vnitřně vyrovnaný, nestranný, spravedlivý. I když měl spíše zkušenosti z bojů druhé světové války na italské frontě než v Pacifiku, byl jedním nejschopnějších MacArthurových velitelů.

● Uspořádání (koordinace) štábu

Jedno z klíčových postavení v boji měla řídicí operační (evakuační) skupina (*The Evacuation Control Group*), která řídila postupný odchod (ústup) vojsk od Hungnamu. Právě tato řídicí operační skupina vytvořila kritický spojovací článek k zajištění štábní komunikace a koordinace. Operační skupina při ústupu řídila a kontrolovala dva okruhy problémů: obstarávala vyvážení z boje a nakládání, jakož i na druhé straně zásobování potravinami a municí zbývající vojska. Vykonávala tedy svou funkci jako součást řídicího mechanismu štábu, který se spíše zaměřoval na manévry jednotek od frontové linie se zajišťováním přechodného udržení dobytého území. Všechny tyto činnosti byly ještě bezpečně koordinovány z úrovně pozorovacích stanovišť na úrovni taktických velitelství.

Při praktickém řízení operační skupina uplatňovala metodu *ad hoc* pro všechny dotyčné štábní složky tak, že jednotlivé body kontaktu koordinovala se všemi taktickými a logistickými pohyby. Řídicí skupina nenahrazovala existenci tradičního štábu armádního sboru, ale správněji řečeno, zajišťovala pro něj kontakt, který štábu armádního sboru celkově umožňoval přesně vědět co každý prvek sestavy vyvíjí za činnost. Základní řídicí a logistické záležitosti zůstávaly ve štábu armádního sboru - součástech G3 a G4 (operace a plánování a logistika). Nicméně jakmile pracovní týmy G3 a G4 zplánovaly úkol a stanovily časový harmonogram hlavních jednotek na čarách dotyku, oznámily to řídicí operační skupině, která dopracovala do detailů průběh manévru vojsk, sladila je a řídila.

V řídicí operační skupině byli i zástupci nejrůznějších odborností, například zde byl ženista, který zastupoval speciální brigádu. Tento speciální svazek s vojenským a civilním personálem (přibližně 5000 osob na jednom stanovišti), ve skutečnosti při ústupu koordinoval v prostoru přístaviště nakládání lodí. Brigáda dále dohlížela na zásobovací prapor, doplňovací (tankovací) skupinu (dodržování bezpečnostních opatření) a skupinu s arzenálem munice a výzbroje atd.

Úspěšná činnost operační skupiny při řízení ústupu u Hungnamu byla tedy neodmyslitelná od jejího početního stavu a uspořádání ustupujícího (odcházejícího, stahujícího se) X. armádního sboru. V jakékoli činnosti armádního sboru není větší problém než spojení a součinnost. V poznámkách o ústupové operaci se konstatuje, že součástí štábu armádního sboru, které mají přesně vědět v souladu s plánem jisté základní údaje o potřebách vojsk, se vždy nedostává spolehlivých informací. Operační skupině se podařilo přetnout tento gordický uzel tím, že pro koordinaci stažení vojsk uvedla do chodu jeden speciální pracovní tým pro tento neobvyklý konkrétní úkol. Všechny štábní součásti, speciálně prvek plánování operací a logistika vojsk (G3 a G4), věděly přesně, co vzít v úvahu pro tento řídicí speciální prvek (pracovní tým) a kdy jej stanovit. Evakuační (ústupová) operační skupina pomáhala dezorientovanému, napůl poraženému armádnímu sboru dosáhnout opět bojeschopnosti.

Tato skupina byla tedy rozhodujícím kritickým prvkem řízení, který pomáhal zajišťovat a koordinovat procedury pro příslušné štábní součásti - G2 průzkum, G3 plánování a G4 logistiku při přípravě i vedení operace. Výsledky kooperace mezi všemi zainteresovanými štábními složkami byly na základě toho v průběhu ústupu evidentně výborné. Přesto z denních záznamů událostí vyplývá, že součinnost průzkumu s ostatními součástmi z hlediska komunikace s armádním sborem byla všeobecně nízká.

Do taktické roviny se při ústupových operacích kriticky promítaly výsledky práce především dvou součástí štábu armádního sboru - G2 (průzkum) a G3 (operace a plánování), jako nezbytné potřebných prvků velení v jakékoli ozbrojené operaci. Jejich vzájemné vztahy nebyly v roce 1950 ještě tak propracované a transparentní jako dnes. Ze současného pohledu je také důležité si ujasnit funkční oblasti součástí G2 a G3, které se čas od času prolínají a v řadě styčných bodů se plně dotýkají plnění denních činností.

Z rozsahu působnosti sborové součásti G3 je patrná její větší úloha při přípravě a vedení operace, boje. Část štábu představovaná G3 koordinovala úkoly letecké podpory s hlubokými dělostřeleckými údery a námořní dělostřeleckou palbou. Tato sborová součást - skupina plánování operací - byla zodpovědná i za předkládání denních hlášení o situaci. Byla to pravidelná operační hlášení PEROPREP (*Periodic Operation Report*), která obsahovala situaci bojujících vojsk. Obsahem operačních hlášení byly úkoly koordinace palebné podpory, letecké podpory, ženijních opatření, upřesnění rozhraní bombardování, vně kterého bombardéry působily bez rizika úderů zasazených vojsk, nařízené hlídkování nad vytyčenými trasami, stav destrukčních plánů atd. Skupina G3 také řídila vojenský zpravodajský sběr mnoha bitevních schopností nepřítele s tím, že zároveň zodpovídala za úkoly související s tímto sběrem. Na základě toho měla často skupina plánování a operací G3 větší přehled a více znalostí zpravodajského charakteru, než informací, které získala zpravodajská skupina G2.

Pro vojenské umění jsou významné i některé další závěry z poznatků defenzivní činnosti X. armádního sboru u Hungnamu, které mohou současně zobrazovat zkušenosti pro nové pojetí vedení bojové činnosti:

- Řízení

Kritickým prvkem zajišťování toku aktuálních informací pro koordinaci jednotlivých úrovní při evakuaci Hungnamu se stala organizace centralizovaného velení a řízení s pomocí operační skupiny velení. Přestože X. armádní sbor tuto operační skupinu využíval, pokračoval se svým standardním operačním štábem v koordinování operačního

i taktického manévru, palebné podpory, těsné letecké podpory, průzkumu, rekognoskaci a zpracování plánů přeskupování a současně s tím řídil i ústup. Zkušenosti X. armádního sboru opět potvrdily, že ke splnění i nejprostších manipulací na válčisti, bojišti je **potřebné obsáhlé řízení.**

– Předvídavost

X. armádní sbor měl přirozeně lépe předvídat své nasazení do bojové činnosti. Tím se samozřejmě myslí i postup vpřed. Nicméně armádní sbor s veškerou svou logistickou a podpůrnou činností je v pohybu těžkopádný. To se týká i včasného varování, které by štábní důstojníci měli opatřovat v předstihu. Z celkového pohledu na možnosti vedení operace je schopnost armádního sboru tak rozsáhlá, že by se dalo usuzovat na jeho uplatnění v rámci celého rozsahu válčisti, bojiště (obklíčení v hloubce, boj v hloubce vlastní obrany apod.), což je z hlediska podřízených svazků životně důležitým úkolem. Armádní sbor má takové prostředky a možnosti, které mohou varovat podřízené jednotky před překvapivým hrozícím útokem nepřítele, připravit variantní plány, popřípadě válečnou hru průběhu konkrétní bojové akce, modelovat a analyzovat do hloubky možný průběh operace. **V tom je úloha armádního sboru nezastupitelná – málokterou z těchto činností je možné například realizovat kdekoli jinde, na divizním či brigádním stupni.**

– Kombinované, společné operace

Každý armádní sbor může předpokládat nasazení v rámci společných, spojeneckých nebo kombinovaných (smíšených) operací. Dělostřelecká palba, námořní či letecká podpora, součinnost se spojeneckými silami a spousta jiných koordinačních příležitostí zvýrazňují význam a uplatnění velitelství armádního sboru. Ačkoli armádní sbory zpravidla neplní úkoly separátně (odděleně od ostatních sil), tyto eventuality nemohou být vyloučeny. Operační úroveň armádního sboru vyžaduje nepřetržitě se učit funkčnosti v politických a vojenských odborných záležitostech. S těmito problémy musí být obeznámeno co možná nejvíce důstojníků štábu armádního sboru, kteří mají poznatky a zkušenosti z brigádní nebo praporní úrovně. **Běžným vojenským odborným výcvikem lze stěží dosáhnout nejvyšší míry dovedností důstojníků sborového štábu.**

– Těžiště poznatků

Ve štábu kteréhokoliv armádního sboru, a pro X. armádní sbor v Koreji v listopadu a prosinci 1950 to platilo dvojnásob, je nezbytné se soustředit vždy na to, co se musí pro úspěch udělat nejlépe: dlouhodobě plánovat, koordinovat manévr podřízených svazků a pokrýt logistikou situaci i přesto, že je to v současných podmínkách bitvy, kdy zmizel rozdíl mezi přední linií a hlubokým týlem, velice obtížné. Operace je předem odsouzena k neúspěchu, jestliže má být proveden protiúder *za každou cenu*, například v konkrétních podmínkách bojiště manévrem menšími jednotkami. V takovém případě je snaha dosáhnoutbleskově větší nebo lepší výsledky protiútokem (protiúderem) odsouzena k nezdaru.

Je patrně vhodné si povšimnout některých zásad, které tehdy stanovila americká doktrína, například: „Armádní sbor vydává nutné příkazy pouze k zajištění rozhraní a pro koordinaci mezi sousedními divizemi. Zbývající úkoly, například detailní provedení obranných pásem se zpravidla stanoví na úrovni svazku. Štáb armádního sboru musí analyzovat a řídit v plné míře rozsah operací, kdežto taktický prvek sestavy (příkladně brigáda), realizuje konkrétní vlastní díl (část) bitvy.“

Pro operační svaz byly zásady doktríny v roce 1950 formulovány v ustanovení polního předpisu 100-15 *Field Service Regulations for Larger Units*. Pro vedení bojové činnosti v hloubce (*deep operations*) vyžadoval, aby se armádní sbor soustředil hlavně na získání správných a včasných informací o dlouhodobých záměrech nepřítele. Podle tohoto předpisu musel být plán armádního sboru projektován do budoucnosti předpokládané činnosti. Včasné a přesné informace musely být dostačující a zcela jisté, i když velitel nepřátelských jednotek mohl své síly a prostředky použít vzhledem k jejich povaze zcela překvapivým způsobem. Plány pro zasazení armádního sboru nemohou být improvizací. Od přípravy operace, začátku jejího vedení až do jejího závěru, musí být vždy velitel armádního sboru a jeho štáb v předstihu.

S těmito postupy musí být armádní sbor trvale obeznámen a musí je zvládnout. Závody, kdo první dosáhne řeky Jalu a vojenské tažení směrem na vodní nádrž Čosin, skončily jako bolestné porážky především proto, že X. armádní sbor do značné míry nedodržoval zásady vlastní doktríny, spočívající v předvídání a plánování pro všechny nepředvídané události. Štáb armádního sboru ohrožovaly jeho vlastní pracovní postupy a koneckonců i řízení 8. armády, nehledě k tragické situaci způsobené chybějící předvídatelností. Vina musí být rozdělena mezi velitelství Dálného východu a generála MacArthura. Obnova bojeschopnosti armádního sboru po katastrofální porážce koncem listopadu a začátkem prosince, byly částečným rozpomínáním se X. armádního sboru, jak by měl asi sbor jednat. Dostali jsme se zde tak vlastně k tomu, co už bylo uvedeno na začátku. Z hlediska vojenského umění byl ale ústup a evakuace u Hungnamu důležitým triumfem, protože umožnil X. armádnímu sboru obnovit bojeschopnost a opět se konstituovat jako akceschopný armádní sbor.^{2/}

Článek reagoval na některé dnešní aktuální zvláštnosti související s vedením bojové činnosti. V tomto ohledu jsou rozhodujícím měřítkem měnící se podmínky a charakter současných vojenských operací se zvýšenou úlohou defenzivního pojetí. Smyslem článku ovšem nebylo podat vyčerpávající poznatky, zejména o ústupu, ale nastínit s využitím historického příkladu a válečných zkušeností některé otázky, které s problematikou souvisejí. Ústupová bojová činnost je jednou z oblastí vojenského umění, která není dokonale propracovaná, a proto se namnoze tyto činnosti jeví jako alternativní. Způsob vedení defenzivní bojové činnosti ve spojení s ústupem a evakuací vojsk se bude lišit případ od případu. Vzhledem k zapojení se do mezinárodních mírových aktivit, bude účelné se na stránkách vojenského odborného tisku zmíněné problematiky znovu dotknout a rozvinout odpovídající diskusi.

Odborná literatura:

- 1/ Richard Wolf: Clausewitz - jeho život a jeho teorie války, Praha 1931.
- 2/ Richard W. Stewart: Staff Operations: The X Corps in Korea, December 1950, US Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 1991.
- 3/ Robert Heintz: Victory at High Tide, Annapolis, MD: Nautical and Aviation Publishing Co., 1979.
- 4/ Shelby Stanton: America's Tenth Legion: X Corps in Korea 1950, Novato, CA: Presidio Press, 1989.

Ochrana vojsk a obyvatelstva, ekonomiky a území státu

Po zániku bipolarity se snížila možnost vzniku války v Evropě. Při současné politické a ekonomické nestabilitě, přetrvávajících nacionalistických, náboženských, územních a dalších rozporech zejména v jižní, východní, ale také střední Evropě však nelze zcela vyloučit ozbrojené konflikty různého rozsahu.

K nim v důsledku všeobecného růstu organizovaného zločinu, nebezpečí průmyslových a ekologických havárií i přírodních katastrof přibývají již v době míru další ohrožení. Možnost jejich vzniku, včetně ozbrojeného konfliktu, se vztahuje také na Českou republiku (ČR).

Možná ohrožení

I když prvořadým úkolem Armády České republiky (AČR) byla, je a zůstává obrana státu proti vnějšímu napadení, bude se AČR podle potřeby již v míru podílet také na řešení situací vzniklých možným ohrožením obyvatelstva, ekonomiky, území a životního prostředí. V rámci mezinárodních aktivit pak budou vyčleněné síly armády plnit humanitární a další úkoly k zajištění míru mimo území republiky podle požadavků OSN či OBSE. Přehled ohrožení, při jejichž řešení může naše armáda spolupůsobit, uvádí schéma č. 1.

Ze schématu č. 1 vyplývá, že se v podstatě jedná o čtyři základní druhy aktivit:

- v době míru;
 - při revojenkých ohroženích;
 - při ohroženích obyvatelstva, ekonomiky a dalších subjektů organizovaným zločinem;
- při nebezpečí vojenského napadení státu;
- při vojenském napadení státu;
- při plnění mírových úkolů v rámci OSN či OBSE.

V době míru mohou vyčleněné síly armády plnit formou asistencí (v latině *assistere* = pomáhat, podílet se) v podstatě na kterémkoliv místě republiky úkoly pomoci a ochrany obyvatelstva, ekonomiky, území a životního prostředí podle požadavků a v součinnosti se složkami ministerstva vnitra, státní a regionální správy. Při nebezpečí vojenského napadení státu a jeho případném uskutečnění povede armáda obranu republiky podle rozkazu velitele AČR. Mezinárodní aktivity provádějí vyčleněné síly a prostředky armády pod řízením pověřených velitelů v souladu s cíli příslušné operace.

U všech druhů ohrožení bude upřednostňován požadavek zabránit - předcházet jim vhodnými preventivními opatřeními. Předpokladem k tomu je připravenými opatřeními přesvědčit iniciátora kteréhokoliv z ohrožení o tom, že nemá vyhlídky na úspěch - zisk, ale naopak. Realizace ohrožení se pro něho musí vždy jevit jako celkově nevýhodná -

ztrátová, včetně odpovídajícího potrestání, ztráty mezinárodní prestiže, izolace a dalších postihů, nevyjímaje embargo.

Řešení ohrožení, které by vyústilo v **ozbrojený konflikt**, je vnímáno jako nezbytné zlo po vyčerpání všech nevojenských prostředků. Snahou jak u vojenských, tak nevojenských ohrožení musí být rychlou, organizovanou a rozhodnou činností je ukončit co nejdříve, pokud možno na jejich začátku. Tím snížit **možné ztráty na minimum**. Podmínkou k tomu je profesionální připravenost a sladění činností všech subjektů, které dané ohrožení řeší.

Z hlediska zaměření - účelu lze činnosti k předcházení i řešení všech druhů ohrožení rozdělit na ty, které:

- ◆ **přispívají bezprostředně k aktivnímu řešení ohrožení,**
- ◆ **chrání síly a prostředky řešící ohrožení, udržují jejich akceschopnost, v ozbrojeném konfliktu pak bojeschopnost a také chrání obyvatelstvo, ekonomiku a území státu.**

Oba druhy činnosti jsou spolu provázány, navzájem se podmiňují a doplňují, tvoří **dvě součásti - dva subsystémy jednoho celku - systému**. Jeho efektivnost je dána kvalitou obou subsystémů a úrovní jejich vzájemné sladění. Znázornění činnosti jako systému uvádí **schéma č. 2**.

Vzhledem k různému zaměření obou subsystémů je z hlediska jejich poznání účelné **zkoumat každý z nich nejdříve samostatně**, při respektování jejich vzájemných vazeb. Je to žádoucí tím spíše, že v dosavadním vývoji se v armádě věnuje větší pozornost aktivním činnostem řešení ozbrojeného konfliktu než ochraně sil a prostředků, které řeší jak vojenské, tak ostatní ohrožení. Přitom je třeba si uvědomit, že v důsledku využívání **vědecko-technických poznatků** v mírovém životě i výzbroji armád **nabývají všechna ohrožení na nebezpečnosti**. Narůstá rozsah jejich dopadů na zdraví a životy osob, ekonomiku, životní prostředí i ostatní činitele. Požadavky na ochranu proti nim se tak neustále zvyšují. Při ozbrojené konfrontaci jsou již dnes soudobými bojovými prostředky ohrožena nejen vojska na frontě a v její blízkosti, ale na ostatních částech území státu, včetně obyvatelstva, hospodářství a samotného území.

Ochrana vojsk, obyvatelstva ekonomiky a území státu (dále OVO) je proto nedílnou, velmi důležitou součástí všech opatření, která již v míru řeší ohrožení jednak jich samotných a jednak také funkcí státu. Při obraně republiky proti agresi její význam vzhledem k organizovanému a cílevědomému působení agresora proti nám silně vzrůstá. Proto v řešení této varianty musí být také těžiště vědního oboru OVO.

Jak v míru, tak za války je OVO třeba chápat především jako osobní (individuální) ochranu. V dalším teprve jako ochranu kolektivů zejména odbornými opatřeními.

Podle cílů se jeví účelné uskupit OVO do tří na sebe navazujících etap:

- ▲ **předcházení ohrožení - prevence,**
- ▲ **řešení ohrožení, lépe ochrana proti jeho bezprostřednímu působení,**
- ▲ **obnova akceschopnosti či bojeschopnosti - likvidace následků ohrožení (viz schéma č. 2).**

První dvě etapy se týkají všech, kteří jsou s ohroženími v jakémkoliv kontaktu, to znamená obyvatelstva, organizací, ekonomiky i území.

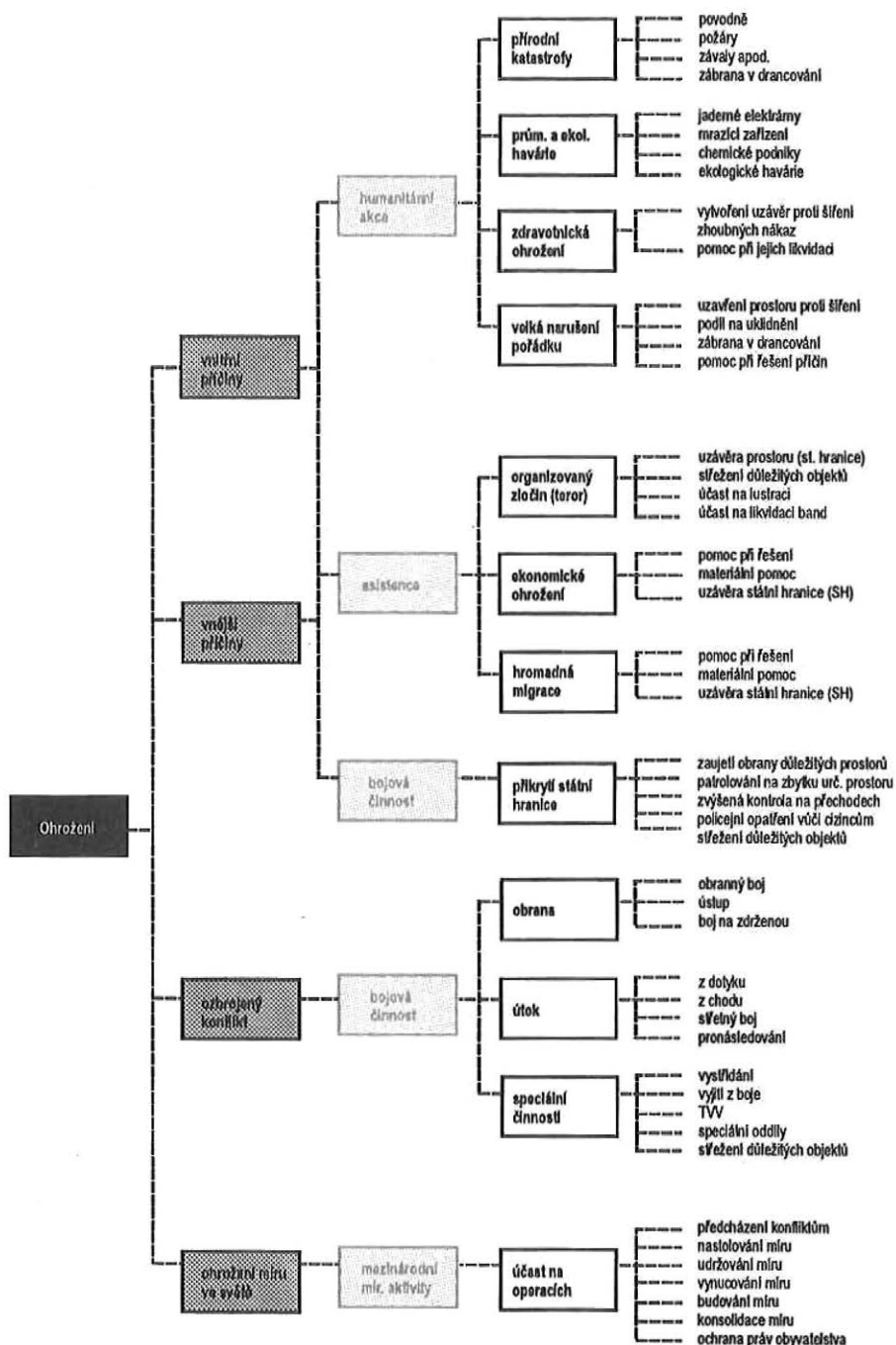

Schéma 1: Použití armády při ochraně vojsk, obyvatelstva, ekonomiky a území státu

Řešením ohrožení - ochranou proti jeho bezprostřednímu působení - se rozumí takové činnosti - opatření a jejich sled i metodika řešení, které vytvářejí předpoklady pro udržení akceschopnosti všech na řešení zúčastněných složek při minimalizaci ztrát všeho druhu.

Poslední etapa - **obnova akceschopnosti, případně bojeschopnosti, zahrnuje odborné činnosti** k snižování a odstraňování možných následků na zdraví obyvatelstva a vojsk, na ekonomiku, omezení pohybu a životní prostředí. Jde v podstatě o relativní dosažení původního stavu - zakceschopnění všech potřebných faktorů.

Pro každé ohrožení (ať nevojenské či ozbrojenou silou) platí, že je třeba mu předcházet. To spolu s řešením likvidací následků ohrožení vyžaduje vypracovat a průběžně s vědecko-technickým poznáním rozvíjet **odpovídající efektivní teorii**. Její podstatou by měl být optimálně sladěný soubor zásad - opatření, která pokud ohrožením nezabrání, alespoň omezí četnost jejich vzniku. Jestliže k nim přece jen dojde, pak řešit ohrožení - chránit se proti jeho bezprostřednímu působení rychle a efektivně včasnou a dokonale sladěnou činností všech, k plnění konkrétních úkolů předem určených a všestranně připravených sil a prostředků.

Teorii OVO je třeba zpracovat tak, aby zahrnovala problematiku ohrožení v míru i za války ve všech třech etapách. Měla by usnadňovat plynulý, snadný - bezproblémový a rychlý přechod z mírových na válečné podmínky a potřeby po odpovídajícím doplnění jak činnostmi - opatřeními, tak silami a prostředky.

Ochrana v době míru

V době míru si ochranu vynucují především možnosti havárií různých technologických zařízení, přírodních katastrof a ohrožení, vyplývajících z růstu organizovaného zločinu zejména terorismu. Jejich možnému působení a účinkům musí odpovídat činnosti a zásady ochrany. Havárie technologických zařízení ohrožují životy obyvatelstva i těch, kteří se na jejich řešení podílejí, úniky chemických látek a dalších nebezpečných škodlivin, možnostmi jejich následných výbuchů a z toho vzniklými tlakovými vlnami, požáry, devastací a zamořením - kontaminací životního prostředí v rozsahu odpovídajícím množství uniklé škodliviny do okruhu podle druhu ohrožení. Při přírodních katastrofách jde v první řadě o ničivé účinky přírodních živlů a druhotně o účinky, které mohou být jimi vyvolány. Podle prostoru katastrofy k nim mohou patřit opět havárie technologických zařízení, a tedy také vše, co s tím souvisí. K ohrožení funkcí státu může dojít zejména při haváriích jaderných elektráren, nekontrolovatelné migraci, uzávěře přísunu surovin apod.

Všechna tato ohrožení mají podle svého druhu v podstatě místní až územní charakter. Vyznačují se nenadálostí vzniku a mohutnou ničivou silou zejména na počátku. Výjimkou je organizovaný zločin. Příznaky jeho působení se v různé formě projevují zpravidla určitou dobu před jeho plným uplatněním. Jeho formy mohou být nebezpečím také pro některé funkce státu. Podle toho, zda organizovaný zločin při své činnosti využívá zbraní, což bývá poměrně často, můžeme jeho ohrožení i řešení zahrnout do vojenských - ozbrojených.

Grafické znázornění hlavních druhů opatření proti ohrožením v míru, jejich etapy a principy řízení znázorňuje schéma č. 3.

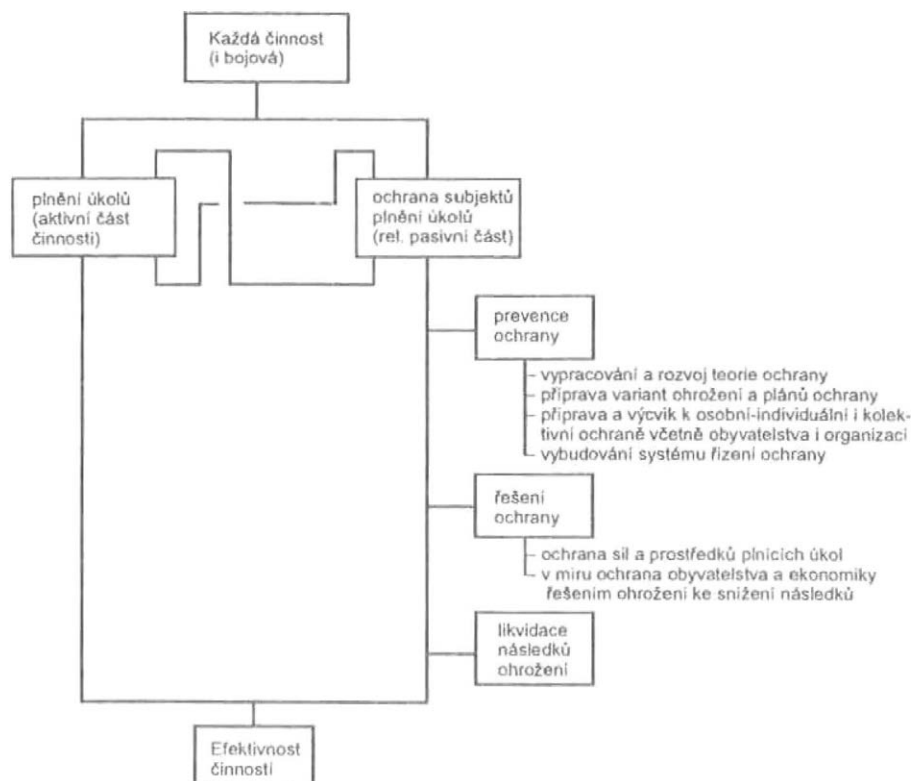

Schéma 2: Činnost jako systém s důrazem na ochranu

Na ohroženích v době míru se bude armáda podílet podle konkrétní situace a potřeb. Při nevojenském ohrožení nedochází k záměrně - cílevědomě organizovanému maření jeho řešení. Ochrana sil bude proto mít v podstatě charakter bezpečnosti práce, ochrany a pomoci obyvatelstvu, záchrany majetku a hodnot. Bude vyplývat z přírodních, chemických, fyzikálních a daných legislativních zákonů - norem. Na základě nich, zkušeností a poznatků z obdobných situací a vlastních možností lze se značnou pravděpodobností předvídat vývoj ohrožení. To vytváří předpoklady k uplatnění takových opatření, která zajistí jeho úspěšné vyřešení vyčleněnými silami a prostředky různých subjektů. Výjimkou jsou ohrožení vyplývající z organizovaného zločinu a migrace obyvatelstva.

Společným cílem všech subjektů bude omezit následky ohrožení. Hlavními úkoly v závislosti na konkrétní situaci bude především ochrana životů osob, majetku a ekonomiky vůbec, účast na případné evakuaci a zabezpečení života v nouzových podmínkách. Zvláštním úkolem může být zabránění rabování v postižených prostorech. V posledním případě nelze vyloučit ani použití zbraní v duchu platné legislativy. Vyčleněné síly AČR budou všechny jim stanovené úkoly plnit podle rozkazů svých organických velitelů.

Činnost všech sil, vyčleněných od různých složek, **má-li být efektivní, musí být dokonale organizována a sladěna.** K řešení všech ohrožení v době míru se proto jeví účelné **vybudovat integrovaný bezpečnostní systém řízený krizovým managementem - vedením** podle dané situace místním či regionálním. Jeho členem by měl být také odpovídající regionální velitel armády. Ten při obraně za války, jejíž neoddelitelnou součástí je také ochrana daného regionu, by měl proto být jedním z rozhodujících, ne-li rozhodujícím činitelem krizového vedení. Vzhledem k možnosti vzniku ohrožení **kdekoliv a kdykoliv** na území státu i **požadavku rychlého zásahu k likvidaci ohrožení** pokud možno na začátku a v krátkém čase se jeví **vhodné organizovat je na územním principu.** Úkolem krizového vedení území především bude předcházet možným ohrožením. Pokud k nim dojde, bude nutno je řešit v souladu s předem **pro daný region připravenými variantami** podle nejpravděpodobnějších druhů ohrožení místa či regionu (chemická zařízení, jaderná elektrárna, možnosti záplav, sesuvy půdy apod.), po jejich upřesnění podle konkrétní situace. Podmínkou efektivnosti řešení každého ohrožení je průběžná, dané situaci odpovídající, dobře organizovaná součinnost všech zúčastněných subjektů.

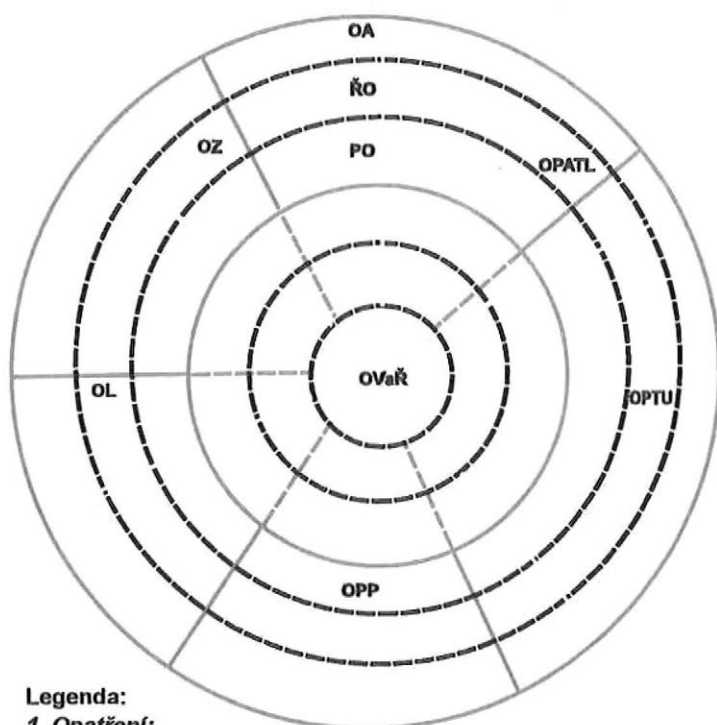
Kromě osobní (individuální) ochrany sil a prostředků plnících úkol bude jejich **aktivní činnost** současně snižovat možné ztráty obyvatelstva a ekonomiky, a tím je zprostředkovaně také chránit.

Ochrana za války

Z historie vyplývá, že ochrana vojsk v ozbrojeném zápase není něčím novým. Byla vždy součástí každé bojové činnosti, i když se její obsah s možnostmi bojové techniky měnil. K jejím prvkům postupně patřily různé úhybné pohyby - manévry, štíty k ochraně jednotlivců a spojením i skupin, vozová hradba, tvrze, využívání terénu, stavení osad, budování různých úkrytů, ale především také vytváření vhodných bojových sestav. Tak například hromadné používání dělostřelectva - účinky jeho granátů - a masové nasazení kulometů si **vynutily rozvinutí sevřených kolon do rojnic.** K další radikální změně v bojových sestavách došlo **na přelomu 50. a 60. let.** OPZHN jako vševojsková problematika vedla především k několikanásobnému rozšíření pásme činnosti organizačních celků s **mezerami mezi prapory** (u rojnic to byly mezery pouze mezi jednotlivci) a **zvýšení jejich samostatnosti.** Přitom úměrně k uplatnění vědeckotechnického poznání především ve výzbroji a manévruschopnosti vojsk **průběžně rostl význam preventivní ochrany jednotlivců, kolektivů i bojové techniky** proti možnému působení protivníka. Projevilo se to vždy nejdříve především v teorii - zásadách činnosti, ve vybavení a následné přípravě vojsk a v neposlední řadě v jejich sestavách. Pokud tomu tak nebylo, prosadila se postupně potřebná opatření za cenu neúměrných ztrát.

Zatímco nevojenská ohrožení probíhají, jak bylo uvedeno, neorganizovaně podle přírodních, chemických a fyzikálních zákonů a v duchu legislativních aktů, je tomu u vojenských ohrožení v míru i válce jinak. Jsou **protivníkem vedeny cíleně a organizovaně ke zničení či alespoň podstatnému oslabení našich sil a prostředků a zabránění jim v cílené činnosti.**

Při současné strategii bránit republiku proti agresi na vlastním území, dosahu a ničivých účincích soudobých zbraní budou působení protivníka vystaveny nejen síly a

Legenda:

1. Opatření:

- OVaŘ – opatření všeobecná k zajištění a udržení pořádku a řízení (všeobecně i po odbornostech)
- OPTU – opatření proti tlakovým účinkům
- OPRTL – opatření proti radioaktivním, toxickým a biologickým látkám
- OPP – opatření protipožární
- OL – opatření logistické
- OZ – opatření zdravotnické

Poznámka: všechna opatření se vztahují také na ochranu obyvatelstva

2. Etapy:

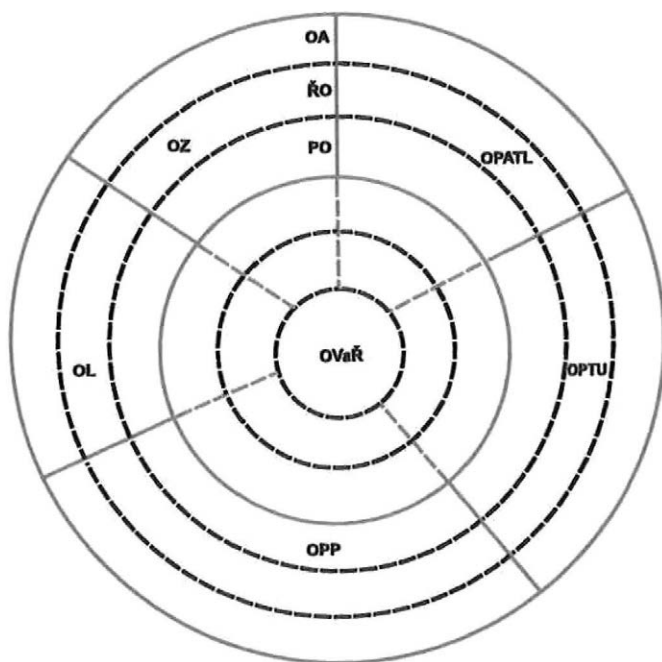
- Čárkovaná mezikružít u všeobecných i odborných opatření
- PO - předcházení ohrožení - prevence
- ŘO - řešení ohrožení - ochrana proti jeho bezprostřednímu působení
- OA - obnova akceschopnosti - likvidace následků ohrožení
- Plné mezikružít:
- vnitřní vymezuje všeobecná opatření a celkové řízení místním
- regionálním krizovým vedením,
- čárkovaná část výseče ku středu naznačuje součinnost všeobecného i odborného řízení,
- vnitřní až obvodová kružnice vyznačuje odborná opatření i řízení.

Schéma 3: Grafické znázornění opatření ochrany v době míru

prostředky armády, ale s ní také obyvatelstvo, ekonomika a území státu, včetně sídlišť a infrastruktury v kterékoliv části republiky a v kteroukoliv dobu. Součástí ochrany

*Omlouváme se čtenářům a autorovi za vzniklou chybu v tiskárně.
Chybné schéma na str. 60 nahradte nově vytištěným obrázkem.*

Redakce VR

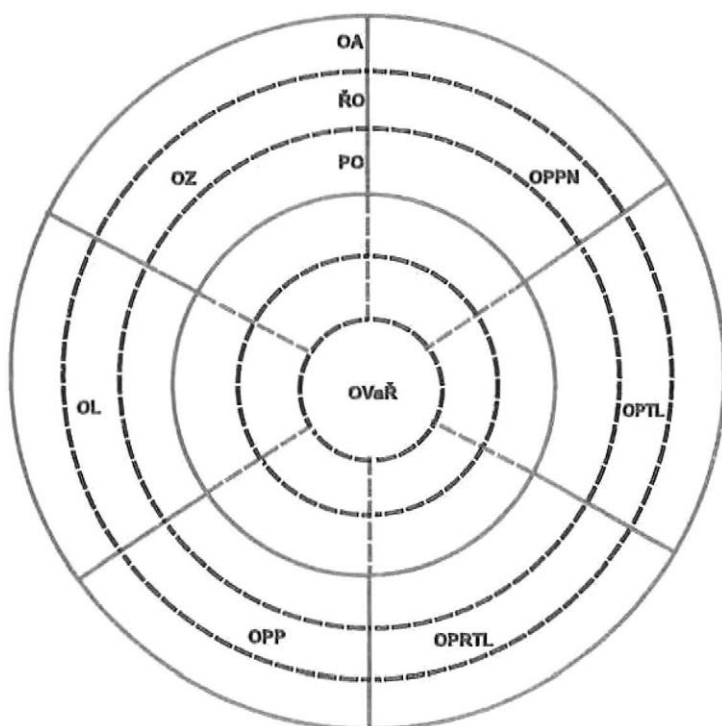

v ozbrojeném konfliktu či válce se proto musí stát i tyto objekty jako všestranné zdroje bojeschopnosti armády a v případě území často také prostor jejich společného působení.

Pro odražení případné agrese platí především následující hlavní **výchozí podmínky**:

- **Bojovou činnost při napadení bude v podstatě tvořit:**
 - **ničení sil protivníka** s cílem způsobit mu takové ztráty, aby se vzdal agrese;
 - **ochrana vlastních sil před ničením protivníkem** s cílem udržet jejich bojeschopnost a přispět tak k postupnému získání iniciativy a zastavení agrese.
- **Vzhledem k vzrůstajícím možnostem a účinkům prostředků ničení, radioelektronickým prostředkům a možnostem manévru se význam ochrany sil a prostředků zvyšuje. Ochrana se stává rovnocennou aktivní složkou každé bojové činnosti. Při technické převaze protivníka se může stát po určitou dobu dokonce rozhodující (do snížení jeho celkové převahy).**
- **Zejména na začátku agrese vzhledem k volbě času jejího zahájení, hlavního a dalších směrů a způsobů vedení bojové činnosti bude iniciativa plně na straně protivníka. Ochrana vlastních vojsk může přispět k její postupné likvidaci.**
- **Rozloha republiky kolem 400 km x 200 km při dosahu již soudobých a tím spíše vyvíjených zbraní, používání vzdušných výsadků a diverzních skupin protivníkem mu vedle útoku hlavními silami přes státní hranici umožňují otevřít na našem území druhou frontu prakticky kdekoli a kdykoli. Tím dochází ke stírání rozdílu mezi frontou a zápolím.**
- **Obranu a ochranu je třeba připravovat a organizovat celoplošně. Její aktivaci na státní hranici i v hloubce je nutné provádět podle konkrétní situace místně či regionálně.**
- **Úsilí protivníka se bude zaměřovat především na dezorganizaci řízení státu, armády, ekonomiky a obyvatelstva jako nejúčinnějšího a nejrychlejšího způsobu dosažení cílů války. Soudobé prostředky ničení a radioelektronického boje k tomu vytvářejí výhodné podmínky. Rozvrácením či narušením systému řízení státu, armády, ekonomiky, státní a regionální správy a cílevědomým paralyzováním některých, k obraně státní hranice a vybraných objektů určených sil naší armády a v bojích na neplánovaných místech může protivník narušit strategii obrany státu a přivést jej ke kolapsu.**
- **Zvyšuje se přesnost prostředků ničení v důsledku samonaváděcí munice. Rostou také její účinky. Soudobé vysoce přesné zbraně se svými plošnými účinky blíží či rovnají malým a středním jaderným náplním. To spolu s vysokou mobilností vojsk umožňuje měnit rychle a překvapivě poměr sil a získávat časovou a prostorovou převahu. Vznikají tak předpoklady k překvapivé činnosti na samostatných směrech a k promíchání bojových sestav vlastních a protivníka. Při hustotě našeho osídlení a pravděpodobném pobytu většiny obyvatelstva v prostoru bojové činnosti nelze vyloučit, že úder protivníka na síly a prostředky armády budou zasaženi také obyvatelé, průmyslová a další zařízení či důležité objekty v daném prostoru. Může tomu tak být dokonce záměrně s cílem vyvolat především mezi obyvatelstvem paniku, demoralizovat jej, a tak znemožnit či ztížit manévry vojsk a dalších činitelů. V případě neúspěchu agrese nelze vyloučit, že protivník použije některých či dokonce všech zbraní hromadného ničení.**

Legenda:

– opatření radioelektronické ochrany jsou navíc součástí OVAŘ.

Poznámka: ostatní opatření jsou shodná s opatřeními i sděleními u schématu 3.

OPPN – opatření proti prostředkům ničení všeho druhu.

Schéma 4: Grafické znázornění opatření ochrany za války

- **Zmizí lineárnost a souvislost front.** Vzhledem k předpokládanému zavádění ještě účinnějších prostředků do vojsk tento charakteristický rys dále poroste. Spolu s vysokou mobilitou armád to povede ke zvýšení dynamiky, intenzity, rozhodnosti a prostorovému rozmachu bojové činnosti.

Z uvedených charakteristik výchozích podmínek ozbrojeného konfliktu vyplývá:

- ① **Obranu a tím také ochranu, která je nedílnou součástí každé bojové a operační činnosti, je třeba organizovat celoplošně a včas s důrazem na územní princip jako její základ. Její aktivaci provádět podle konkrétní situace.**
- ② **Význam ochrany všech subjektů úspěšné obrany státu je plně srovnatelný a rovnocenný jejich aktivní činnosti. Zejména na začátku agrese protivníka může úspěšná ochrana všech subjektů obrany sehrát důležitou úlohu při postupném získávání iniciativy změnou poměru sil v náš prospěch. Účinně se tak podílet na udržení akceschopnosti a**

bojeschopnosti sil a prostředků a tím také na zmaření případného kolapsu v řízení státu i armády.

- ③ Účinnost soudobých a vyvíjených systémů ničení podstatně ztěžuje vyvozování - předvídání možného vývoje situace. **Nároky na ochranu včetně osobní - individuální ochrany se tím zvyšují. Dodržování zásad ochrany se proto stává základní součástí veškeré činnosti jednotlivců, vojsk i ostatních složek státu.**
- ④ Požadavek úspěšné ochrany všech subjektů proti působení různých prostředků protivníka při rostoucím významu času a dynamičnosti bojové činnosti **vyžaduje mít od začátku agrese především:**
 - již v míru **vypracovanou a zvládnutou teorii a organizaci provádění ochrany** a její na územním principu připravené varianty, které byly zvládnuty příslušnými subjekty, včetně místních velitelů, štábů, vojsk i dalších složek, jež se na ochraně i obraně budou podílet,
 - **jednotný, na územním principu již v míru fungující a podle potřeby za války doplněný řídicí systém**, schopný dané teoretické zásady a připravené varianty ochrany aplikovat tvůrčím způsobem, organizovaně a včas podle konkrétní situace.
- ⑤ Požadavek na ochranu organizovat a provádět nejen **ke snížení ztrát bojujících vojsk, ale také všech subjektů, důležitých objektů a hodnot**, které v daném prostoru jsou a úspěšnost jeho obrany podmiňují, případně patří k jejím cílům. Důraz je nutno položit především na prevenci jako základu jak pro snížení ztrát, tak pro likvidaci následků. **Objekty ochrany mohou být:**
 - síly a prostředky bránících se vojsk,
 - zařízení, která v případě havárií a zasažení mohou ještě více zvýšit ohrožení vojsk a všech subjektů i objektů v daném prostoru,
 - orgány a organizace, zabezpečující chod života v daném regionu,
 - obyvatelstvo,
 - pro obranu a život v daném regionu důležité objekty,
 - kulturní památky a ostatní hodnoty všeho druhu.

Grafické znázornění hlavních druhů opatření proti ohrožením za války, jejich etapy a principy řízení znázorňuje schéma číslo 4.

Ze srovnání schémat 3 a 4 vyplývá, že **ochranná opatření jsou stejná v míru i za války**. Za války jsou navíc velmi důležitá opatření proti prostředkům ničení a radioelektronické ochrany. V konkrétní náplni a hlavně způsobu provádění opatření v míru a za války je však velký rozdíl. Zatímco v míru se řeší ohrožení nikým neřízená, v případě války, jak již bylo uvedeno, jde o cílevědomou, vysoce organizovanou, připravenou a řízenou činnost protivníka k ničení našich sil a prostředků a maření jejich činnosti při obraně státu a jeho hodnot.

Jestliže každá lidská činnost vyžaduje odpovídající teoretické znalosti, praktické zkušenosti a tvůrčí schopnost uplatnit tyto činitele v konkrétních podmínkách, platí to tím více o ochraně v případě války. Její řešení **proto musí být všestranná, vysoce organizovaná, sladěná a na územním principu centrálně řízená činnost**. Přitom je třeba

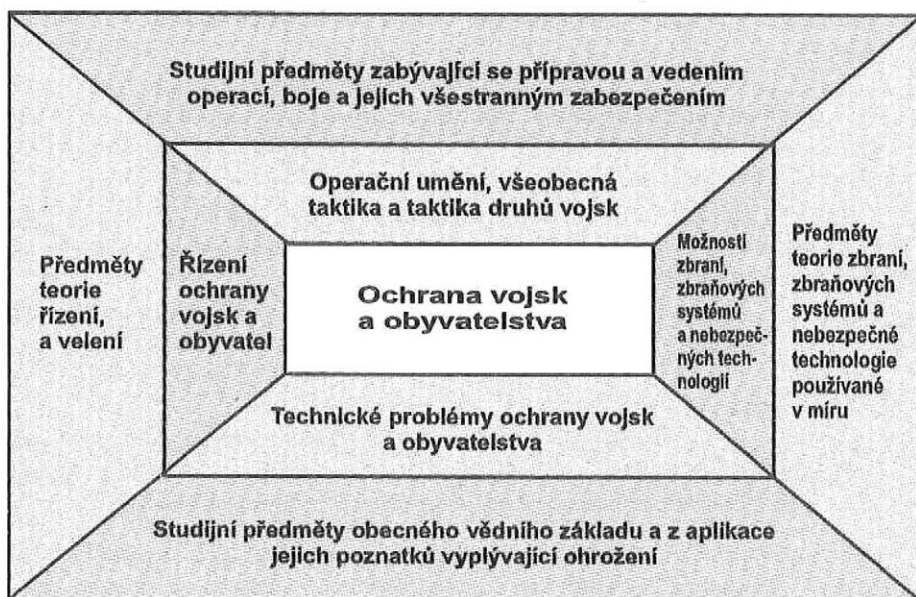

Schéma 5: Interdisciplinární charakter vědního oboru „Ochrana vojsk a obyvatelstva“

mít na paměti, že ochrana bude tak silná a účinná, jako její nejslabší článek. A totéž platí o obraně s ohledem na význam ochrany v ní.

Stejně jako u každého problému je třeba všestrannost a účinnost ochrany vidět především ve:

- Vypracování teoretických zásad ochrany všeobecně i po odbornostech pro všechny její etapy;
- možnosti působení několika druhů ohrožení a potřebě provádět jim odpovídající protipatření současně. To bude klást vysoké nároky na prioritu a dokonalé sladění různých činností a jejich maximální integraci v daném prostoru;
- navržení nutných osobních - individuálních a kolektivních prostředků ochrany, a zabezpečení jimi subjektů i objektů ochrany;
- vybudování organizačních struktur a prvků bojové sestavy také s přihlédnutím k potřebám ochrany;
- přípravě - výcviku velitelů, štábů, vojsk, vedoucích organizací i jejich podřízených v plánování, organizování, řízení a provádění ochrany, včetně osobní; přitom dosáhnout toho, aby se stala součástí veškeré činnosti vojsk, správních orgánů, institucí a obyvatelstva; dokonale sladit činnost všech subjektů, které se na ní podílejí, s jejich aktivním působením;
- zabezpečení plynulého přechodu z ochrany v míru na ochranu za války, a tím také jejího účinného provádění od zahájení napadení;

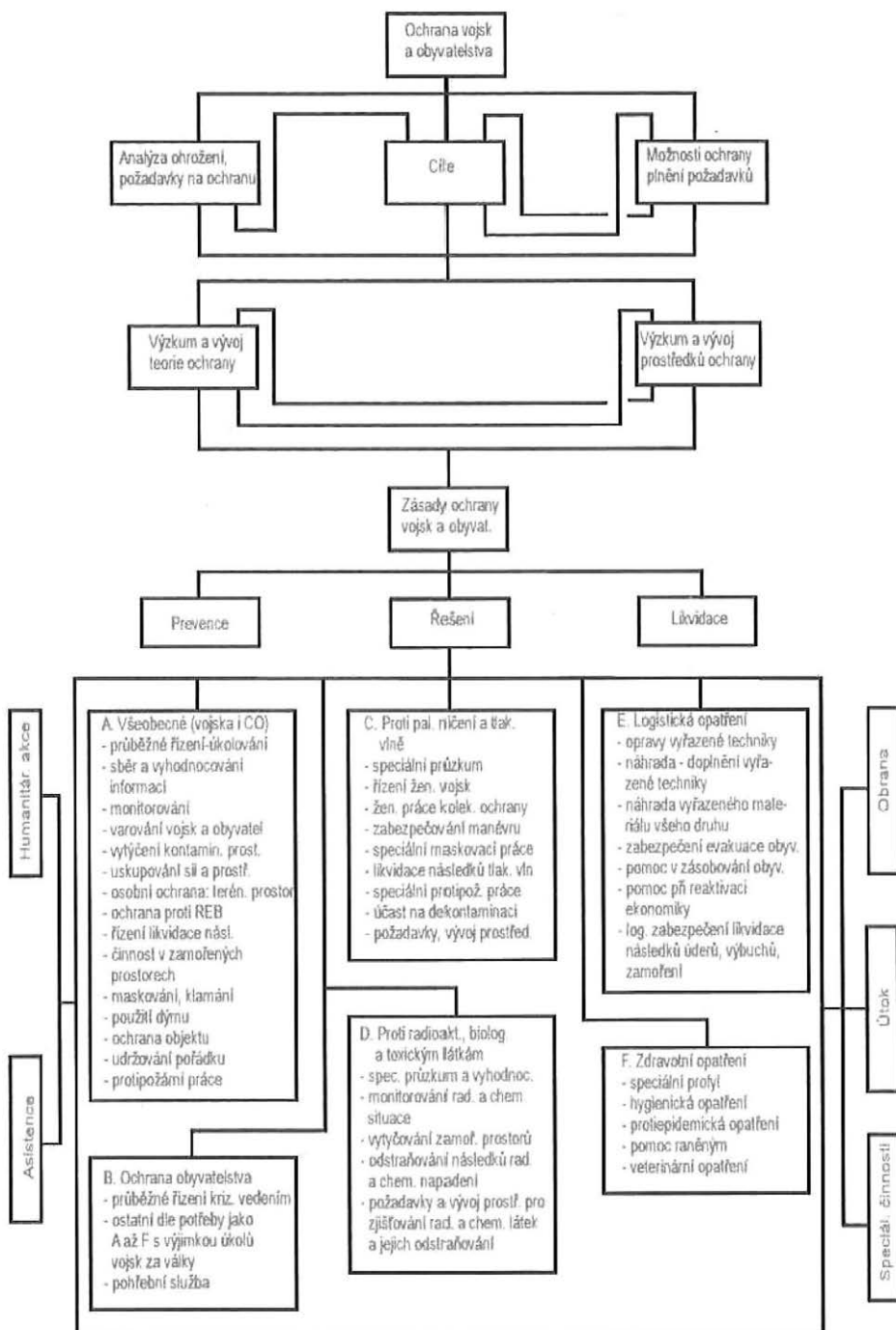

Schéma 6: Obsah problematiky „Ochrana vojsk a obyvatelstva“ jako systému

zajištění průběžného rozvoje teorie i praxe všestranné ochrany před všemi druhy ohrožení v míru i za války v souladu s rozvojem vědecko-technického poznání a jeho možným uplatněním v technologii i výzbroji armád.

Ochrana vojsk a obyvatelstva, ekonomiky a území státu má **interdisciplinární charakter**. Vstupními hodnotami pro její řešení jsou především:

- ◆ operační umění, všeobecná taktika a taktika druhů vojsk,
- ◆ zbraně a zbraňové systémy,
- ◆ technické problémy ochrany vojsk,
- ◆ řízení ochrany vojsk.

Interdisciplinární charakter vědního oboru „Ochrana vojsk a obyvatelstva, ekonomiky a území státu“ je znázorněn na schématu 5.

K zajištění komplexního řešení OVO je žádoucí zaměřit se zejména do oblastí:

- ▲ **teorie ochrany vojsk, obyvatelstva, ekonomiky a území, včetně řízení, vést její průběžný výzkum a vývoj v souladu s rozvojem a zaváděním vědecko-technických poznatků do technologií výroby a bojové techniky,**
- ▲ **vytyčení požadavků na výzkum, vývoj a realizaci prostředků ochrany vojsk, obyvatelstva, ekonomiky a území, s důrazem na průkazníky, čidla apod. jako rozhodujících faktorů pro včasné provedení ochranných opatření, a tím eliminování či alespoň snížení následků ohrožení,**
- ▲ **výzkumu a vývoje organizačních struktur složek ochrany vojsk, obyvatelstva, ekonomiky, území a jejich řízení v souladu s rozvojem ochrany vojsk, obyvatelstva, ekonomiky a území.**

Charakteristika OVO je znázorněna na schématu 6..

* * *

Řešení problematiky ochrany vojsk, obyvatelstva, ekonomiky a území státu odpovídá rostoucím potřebám a významu ochrany proti možnostem negativních následků havárií již soudobých, a tím spíše perspektivních technologií, používaných jak ve výrobě, tak u bojové techniky. Průběžný výzkum a vývoj komplexní integrované ochrany v souladu se zaváděním vědecko-technických poznatků do lidské praxe jsou proto nezbytnými předpoklady pro zajištění prospěšnosti a účinnosti nových technologií při současném snížení jejich negativních dopadů na minimum jak při haváriích, tak při napadení agresorem.

Ing. Ladislav Klíma, CSc.,
plukovník Ing. Karel E m i n g e r

Hodnocení pracovišť výzkumu a vývoje rezortu obrany

Tento příspěvek tematicky navazuje na článek „Hodnocení obranného výzkumu“, uveřejněný ve Vojenských rozhledech č. 3/1996, a doplňuje náměty konkrétního postupu u rozpočtových a příspěvkových pracovišť výzkumu a vývoje.

* * *

V České republice byla zákonem č. 300/1992 Sb., ve znění zákona č. 1/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje zavedena povinnost hodnotit výsledky činnosti pracovišť výzkumu a vývoje zřízených příslušnými ústředními orgány a financovaných ze státního rozpočtu (institucionální financování). Spolu s posouzením výsledků projektů výzkumu řešených těmito pracovišti a účelově financovaných to umožňuje získat představu o efektivnosti vynakládaných prostředků na výzkum a vývoj a získat tak podklady pro kvalifikovanou alokaci zdrojů v této oblasti.

Základní rámec této alokace vytváří již citovaný zákon, kde dle §7 odst. 3, písmena b) Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj vypracovává pro vládu návrh rozdělení účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu výzkumu a vývoje a dle písmene e) stanoví, že Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj navrhuje výši institucionálních prostředků vynakládaných ústředními orgány na činnost jimi zřízených organizací v oblasti výzkumu a vývoje a sděluje svá stanoviska těmto orgánům a vládě: u organizací zřízených MO se přihlídně k jejich rozdílnému charakteru činnosti. Uvedený dodatek respektuje komplikaci, kdy základní činností pracovišť rezortu obrany není pouze výzkum a vývoj, ale řada expertních, odborných a služebních činností nemajících charakter výzkumné či vývojové činnosti, které jiná pracoviště uvnitř ani mimo rezort nejsou schopna zajistit. Za těchto okolností institucionální prostředky ve smyslu zákona, vzhledem ke složitosti jejich objektivní vyčíslitelnosti, nejsou samostatně vyčleňovány a předkládány k vyjádření Radě vlády ČR pro výzkum a vývoj. Navíc tyto prostředky nejsou zahrnovány do nákladů na řešení projektů výzkumu účelově financovaných, přestože řešitel těchto projektů, ale i grantových projektů tuzemských či zahraničních používá institucionálních prostředků, a to minimálně těch, kterými je zajišťován běžný chod pracoviště.

V některých případech je pak mylně vyvozováno, že výzkumná činnost je jen ta, která je účelově financována, a že řešení projektů nelze provádět bez účelové finanční podpory, případně, že projekty bez této podpory nemohou mít důležitější význam.

Základní příčina tohoto stavu a chybných vyvození je zatím ve zmíněné neurčitosti vyčíslitelnosti institucionálních nákladů, které měly být předmětem řešení další etapy vytváření systému obranného výzkumu stanoveného Koncepcí obranného výzkumu rezortu

MO projednané v kolegiu ministra obrany v roce 1995. Přesto, že současná reorganizace ruší systémové pojetí oblasti výzkumu a preferuje její majetkovou podstatu (dle těchto trendů zůstává pro budoucnost obranného výzkumu ještě možnost jeho pojetí s preferencí charakteru činnosti personální, logistické, legislativní, zahraniční a informační – ještě pět reorganizací k plnému využití cyklu možností) požadavky na průhlednost chování státních institucí vyjádřené v zásadách evropských institutů oblasti výzkumu a vývoje budou mimo jiné znamenat umět vyčíslit veškeré náklady na výzkum, tedy včetně institucionálních. Jednoznačné řešení v podmínkách rezortu obrany je ve vytvoření vlastní metodiky sledování a stanovení takovýchto výdajů nebo ve zrušení obranného výzkumu.

Zvláště v dnešní době je však důležité připomenout, že finanční údaje byt' úplně a sebepřesnější, pokud nebudou doplněny analýzami vazeb na další faktory ovlivňující úspěšnost výzkumu, budou nakonec vizitkou formálnosti činnosti orgánů státní správy a zbytečným administrativním zatížením.

Metodicky lze doporučit nejprve ujasnit smysl a základní ukazatele hodnocení výzkumu. V první fázi pak provést úplné statistické šetření výdajů na obranný výzkum. V druhé fázi se orientovat na plánování těchto výdajů jako na proces alokace všech zdrojů pro tuto oblast, a konečně ve třetí fázi na komplexní hodnocení pracovišť speciálně zřízených pro obranný výzkum.

Z hlediska těchto záměrů byla připravována základní kritéria pro vymezení pracovišť obranného výzkumu, třídění jeho výsledků, charakteristik úspěšnosti výzkumu, optimálních podmínek řízení a ukazatele efektivnosti pracovišť.

Pracoviště, která by měla tvořit rezortní bázi obranného výzkumu, by bylo možné identifikovat na základě pozitivních odpovědí na následující otázky:

- Produkuje nové poznatky a odborné znalosti pro oblast obranného výzkumu?
- Má kvalifikované pracovníky, kteří jsou schopni řešit tvůrčím způsobem problémy obranného výzkumu?
- Umí koordinovat řešení projektů a v jejich prospěch případně rozvíjet i zahraniční spolupráci?
- Zavádí do vojenské praxe umění plánovitěho využívání nejnovějších poznatků?
- Je základním činitelem udržování technologické základny?
- Zabezpečuje speciální zařízení, jejichž udržování v podmínkách mimo rezort není možné?
- Podílí se na zjištění včasné reakce systému obrany státu v případě naléhavých potřeb prevence konfliktů, krizí nebo válečného stavu?
- Je konstruktivním poradcem top managementu rezortu obrany?
- Podporuje proces vojenské akvizice?
- Je schopno podporovat uživatele při využívání nově vznikajících technologií a zavádění nových poznatků?

- Umí přenášet potřeby uživatelů do formulace požadavků na zadání projektů a dodávek mimo rezort obrany?

Základní aktivity, produkce a výsledky těchto pracovišť by mohly být tříděny do těchto skupin:

- A. Vytváření nových znalostí, výzkum a vývoj nových technologií, pokroková řešení (badatelský výzkum, cílený výzkum, experimentální činnost).
- B. Analýzy potřeb a příležitostí a využití potenciálních výzkumů.
- C. Vypracování koncepcí, návrhů nových systémů.
- D. Transfer technologií do činnosti armády nebo mimo rezort ve prospěch obrany státu.
- E. Ovlivňování akvizičního procesu, přímá podpora systémů zavedených do výzbroje.
- F. Vypracování dokumentace.
- G. Poradenství pro nákup hotových výrobků a technologií.
- H. Podpora rozhodovacích procesů modelováním, simulací a analýzami.
- I. Expertizní činnost.
- J. Vědecká příprava, rozvoj kvalifikace, publikační, přednášková a vzdělávací činnost.
- K. Vědeckoinformační činnost.

Při plánování výzkumů a alokaci zdrojů, zejména institucionálních prostředků by mohly být sledovány **indikátory pravděpodobného úspěchu** podle skutečného naplnění následujících charakteristik:

- ◆ Přesně definované a významné poslání s jasně vyjádřenou odpovědností za výkonnost a výsledky ve specifikovaných oblastech.
- ◆ Kritické množství práce, přiměřené samostatnému životaschopnému celku, které mu umožňuje vykonávat funkce a získávat uznání vedení rezortu obrany a velení AČR za dosažené přínosy jejich rozvoji.
- ◆ Vysoce kvalifikované, schopné a výzkumu oddané pracovní síly, které jsou získávány ofenzivním rekrutováním a školením, stimulačním prostředím a schopným vedením.
- ◆ Kompetentní, pravomocemi vybavené a kvalifikované vedení.
- ◆ Významné výsledky činnosti dosahované rozvojem tvořivosti a ochotou podstupovat rizika v případě dosažení významného přínosu.
- ◆ Zařízení a přístrojové vybavení na přední světové úrovni včetně specializovaných zařízení, která umožní využití nejmodernějších technologií pro podporu výzkumu.
- ◆ Efektivní obousměrný vztah s uživateli, který umožňuje častý kontakt s vojsky a poznání jejich požadavků, seznamování se s provozovanými postupy, technologiemi a systémy.
- ◆ Položení základního důrazu na výzkum s vyváženým úsilím kladeným na vývoj a inženýrství a dodržování doporučeného minimálního podílu 10 % na rozvoj výzkumu a 50 % na výzkum a vývoj celkem.
- ◆ Dostatečná pravomoc a pružnost řízení, schopnost koordinovat řešení, která zahrnuje pravomoc úplně řídit programy a jejich zabezpečení (personální řízení, financování, uzavírání smluvních vztahů, zpracování dat atd.).

- ◆ Těsné spojení s vysokými školami, průmyslem a mimorezortními výzkumnými a vývojovými pracovišti, včetně zahraničních, které zajišťuje efektivní využití všech příležitostí pro dosažení technologického pokroku.

Přes rozhodující vliv vědeckých osobností nelze opominout úroveň vlivu celé vertikály řízení pracovišť obranného výzkumu na dosahované výsledky. Obvykle je sledováno, jak dalece se daří naplňování následujících cílů:

- ① Snižovat vzájemné překrývání a odstraňovat nežádoucí duplicity.
- ② Zvyšovat efektivnost a produktivitu koordinačních činností a sdílení zdrojů.
- ③ Podněcovat a podporovat spolupráci při plánování a realizaci programů a projektů obranného výzkumu s cílem optimalizovat využití zdrojů rezortu obrany i zdrojů smluvně zajištěných v civilním veřejném a soukromém sektoru.
- ④ Podporovat výchovu vědeckých pracovníků a zvyšování kvalifikace vědeckých a inženýrských kádrů.
- ⑤ Vyhodnocovat dosaženou úroveň výzkumu a vývoje (vědy, techniky a technologií) a orientovat rozvoj na uspokojování potřeb a požadavků obrany.
- ⑥ Zabezpečovat efektivní využití institucionálních prostředků a účelové finanční podpory projektů obranného výzkumu k dosažení špičkových výsledků.
- ⑦ Podporovat mezinárodní spolupráci ve výzkumu a vývoji, vědeckou komunikaci, zahraniční stáže a studia, integraci do mezinárodního systému výzkumu a vývoje.
- ⑧ Podporovat rozšiřování vědeckých, technických vědeckotechnických služeb.
- ⑨ Zajistit kvalitní vědeckoinformační činnost.

Vlastní **hodnocení efektivnosti pracovišť** obvykle vychází z porovnávacích analýz integrovaných vstupů a výstupů charakterizovaných:

VSTUPY

- ▲ Poslání, význam a jedinečnost pracoviště.
- ▲ Druhy, objemy a podíly činností vyjádřené v člověkorocích, kritické množství práce.
- ▲ Finanční prostředky.
- ▲ Specifičnost úkolů a odpovědnost pracoviště.
- ▲ Objem požadovaných výkonů - poptávka a závazky jako ukazatele potřeby výstupů.

VÝSTUPY

- Využitelnost v obranných systémech, vojenské praxi, materiálových a nemateriálových technologiích.
- Množství přijatých závěrečných zpráv a studií (vnější, vnitřní).
- Nové koncepce systémů a podsystémů obrany a technologií.
- Systémové analýzy.
- Úroveň inovací.
- Invenční činnost - osvědčení o objevech, patenty a vynálezy.
- Přínosy světové vědě.

- Spokojenost uživatelů výstupů.
- Audit.

Pro **hodnocení výkonnosti** pracoviště mohou být použity další ukazatele:

- míra realizovatelnosti výstupů (pokud má 30 % nerealizovaných výstupů, je dle zahraničních měřítek nedostatečné),
- využívání vědeckých a technických informací (jejich nevyužívání je ve většině případů nepřijatelné),
- jazyková připravenost,
- kooperace v rámci spolupráce na společných tuzemských i zahraničních programech,
- zaměření na progresivní směry výzkumu,
- zvýšení užítku při praktické realizaci,
- duální využití výsledků výzkumů,
- odhalování multiplikátorů a jejich rozvoj.

Tento utříděný přehled možných kritérií hodnocení pracovišť nastiňuje kvalitativní přístupy hodnocení. Jejich transformace na ukazatele vyžaduje po věcném vyvážení v rovině logických souvislostí dopracovat kvantifikaci v měřitelných jednotkách s dostatečnou vypovídací schopností.

V současné době se v rezortu obrany hodnocení pracovišť s cílem ovlivnění alokace zdrojů jejich zabezpečení neprovádí. Hodnocení nejsou centrálně usměrňována a jsou interní záležitostí pracovišť. Centrálně jsou vyžadovány analýzy a údaje stanovené celostátními normami a legislativou včetně statistických údajů.

Pokud v budoucnu budeme i v rezortu obrany ČR ctít obranný výzkum jako základní strategický faktor zabezpečení obrany státu, jak je tomu ve vyspělých státech, tak bude nezbytné získat pro tuto oblast dostatečné zdroje a účelně je rozdělit. Pak se zřejmě aktivitám spojeným s hodnocením pracovišť z věcných pohledů nevyhne.

Východiska pro formulaci vědecké teorie řízení obranného výzkumu

Na obranný výzkum můžeme nahlížet jako na specifickou součást vědy, která zahrnuje vojenství a některé příbuzné vědní disciplíny, jejichž předmět bádání a praktických aplikací se promítá do oblasti bezpečnosti a obrany, ať ve formě materiálové, informační, duchovní, či technologické. Tato část vědy se rozvíjí ve zvláštních sociálních, ekonomických, politických, psychologických, informačních i bezpečnostních podmínkách. V porovnání s jinými oblastmi vědy podléhá v některých směrech odlišným pravidlům pro organizování, řízení a usměrňování činnosti potenciálu obranného výzkumu. **Pro potřeby řízení bude pojmem „věda“ rozuměn její sémantický význam, který je spojen s činností, tedy s tím, pro co jsou vytvářeny podmínky, co je usměrňováno a řízeno, aby byly rozšířeny hranice poznání.**

Stejně jako jiné druhy činností je problematika řízení obranného výzkumu možným objektem vědeckého zkoumání. Je v určitém rozsahu poznatelná a na základě vědeckých konvencí můžeme popsat její systém obecných principů, zákonitostí, případně zákonů, které ve svém souhrnu vytvářejí vědeckou teorii.

Přístup k formulování má dvě možné cesty. První vychází ze struktury vědních disciplín, které bývají označovány jako „věda o vědě“; nyní je používáno označení „věda, technika a společnost“, vycházející z filozofie a historie vědy. Druhá vychází z disciplín „teorie řízení“, v níž by měla být formulována určitá specifika pro aplikaci metod řízení ve vědě. Vzhledem k výjimečnému objektu řízení, kdy předmětem teorie není aplikace běžně používaných metod řízení, ale nalezení zákonitostí řízení v obranném výzkumu, je preferována první cesta, přístup, jenž umožní lépe popsat řízený objekt.

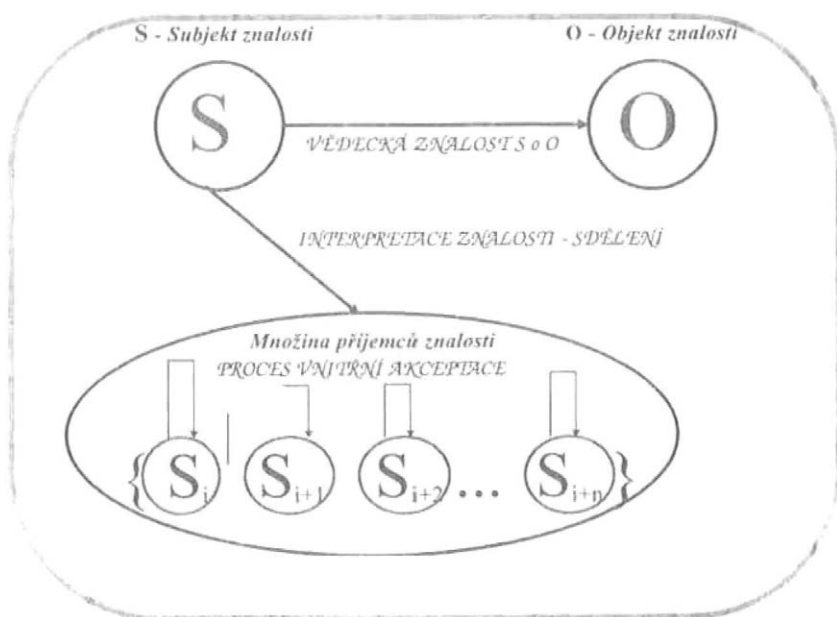
V příspěvku jsou shrnuta vybraná východiska, jejichž rozpracováním je možné postoupit na cestě poznání obranného výzkumu k nalezení jeho teorie řízení. Nemůžeme dopředu stanovovat, jaký bude přínos cíleného zkoumání těchto otázek. Teorie by měla být vodítkem pro řídicí praxi, prostředníkem k pochopení složitých vztahů ve vědě.

1. Úvodní poznámky o znalostech ve vědě

Žijeme v hektické době nejnovější etapy používání vědeckých a technických poznatků, o které se říká, že je „informační“. Množství nových poznatků je tak rozsáhlé, že specializace v jednotlivých vědních disciplínách a oborech vytváří nové směry vědeckého výzkumu a ty bývají ve stále větší míře označovány jako „globální“, „interdisciplinární“ nebo „multidisciplinární“. Věda je stále rozsáhlejší součástí našeho bytí, je složitým společenským jevem, který se projevuje v různých formách své existence. Je systémem poznatků. Má svou historii a je součástí našeho osobního, sociálního i odborného cítění a vědomí. Je organizována a usměrňována, aby prostřednictvím své specifické činnosti rozmnožovala pokladnici znalostí o přírodě, člověku, společnosti, technice a kultuře novými poznatky nebo novými aplikacemi dřívějších poznatků.

Hlavním přínosem vědy je rozšíření vědění. Nový vědecký poznatek jako přírůstek vědění, je vždy společným vlastnictvím lidstva, protože si ho může uvědomit nebo jej objevit jen jednotlivec a jen on ho může předat a vysvětlit dalším zájemcům, a to buď v době jeho vzniku, nebo v době pozdější. Nový vědecký poznatek je duchovním produktem specifické činnosti tvůrčích pracovníků, jehož parametry jsou čas, prostor a množina příznivých podmínek.

Poznatky jsou vytvářeny k získání znalostí. Znalost je určitým stavem myslí, který definuje postoj, stanovisko nebo přesvědčení někoho - **subjektu znalosti** (člověk, skupina lidí) - o něčem - **objektu znalosti**. Znalost má smysl a můžeme o ní uvažovat, pokud je sdělena, interpretována směrem k jiným subjektům. **Sdělení znalosti** může být uskutečněno tvrzením, výpovědí, vysvětlením, vyjádřením (buď v přímém kontaktu, nebo zprostředkovaně, zpravidla literární formou) a protože existuje rozdíl mezi vědeckými a nevědeckými znalostmi, měl by být uskutečněn s využitím odpovídající argumentace. Příjemci sdělených informací, kterými mohou být například studenti, potenciální výrobci nové techniky, budoucí uživatelé nových technologií, vedoucí pracovníci nebo vědečtí kolegové, procházejí vždy **procesem vnitřní akceptace** sdělení. Jeho výsledkem může být víra ve správnost znalosti (protože příjemce věří interpretovi), přesvědčení (příjemce přijal argumentaci interpreta) nebo stanovisko (ano, ne, částečně). Tento výsledek však není objektivní, protože neobsahuje informaci o pravdivosti nebo nepravdivosti tvrzení, není potvrzením platnosti interpretované znalosti. Na obr. 1 je znázorněno schéma provázející vědecké znalosti, které procesy dokumentuje.

Obr. 1: Schéma provázející vědecké znalosti

Z filozofického, ale i praktického hlediska je nezbytné znalost objektu odlišovat od jiných postojů, mezi něž se například zařazuje víra. Prohlašuji-li, že něco znám, pak:

- ♦ jsem převzal znalost od lidí, které v daném oboru považuji za kompetentní,
- ♦ jsem dospěl k poznání na základě důkazů a pochopení znalosti.

Život - společenská praxe - přináší vedle kvalitní produkce i tu, která se za kvalitní vydává nebo ji simuluje, případně přináší nové poznatky potřebné pro naši činnost, které však nemají charakter vědeckých znalostí. Tondl [1] v těchto souvislostech cituje G. Bergmanna, který rozlišuje mezi „nedokonalými“ a „dokonalými“, tj. vědeckými znalostmi. Všechny subjekty zainteresované na vědě (jednotlivci, orgány, instituce) spojuje jejich individuální zájem o všechny nebo o některý z následujících aspektů vědy:

- vědecké vědění („dokonalé“ znalosti);
- tvůrčí vědecké činnosti pracovníků, týmů a institucí (procesy vedoucí k novým vědeckým poznatkům);
- způsoby organizování a řízení vědecké činnosti (procesy usměrňující vědeckou činnost a vytvářející podmínky);
- způsoby zabezpečení vědecké činnosti (infrastruktura výzkumu);
- vztahy související s tvorbou a využitím nových poznatků.

Na obr. 2 je schematicky znázorněno kontinuum vědy, techniky a technologií. Tvůrčí vědecké činnosti přináší vědecké znalosti jako součást všech znalostí, které vznikají při praktické činnosti lidí. Kontinuum zahrnuje i etapu vývoje a praxe, protože představují ty činnosti, ve kterých je aplikováno nové poznání a tvoří zpětnovazební zdroj a smysl dosahování dalších vědeckých znalostí. *Celé kontinuum by mělo být předmětem teorie řízení obranného výzkumu*, ve fázích vývoje a praxe samozřejmě jen ty parciální části, které jsou propojeny s uplatněním výsledků vědeckých výzkumů a s organizováním zpětnovazebního ovlivňování zaměření výzkumu.

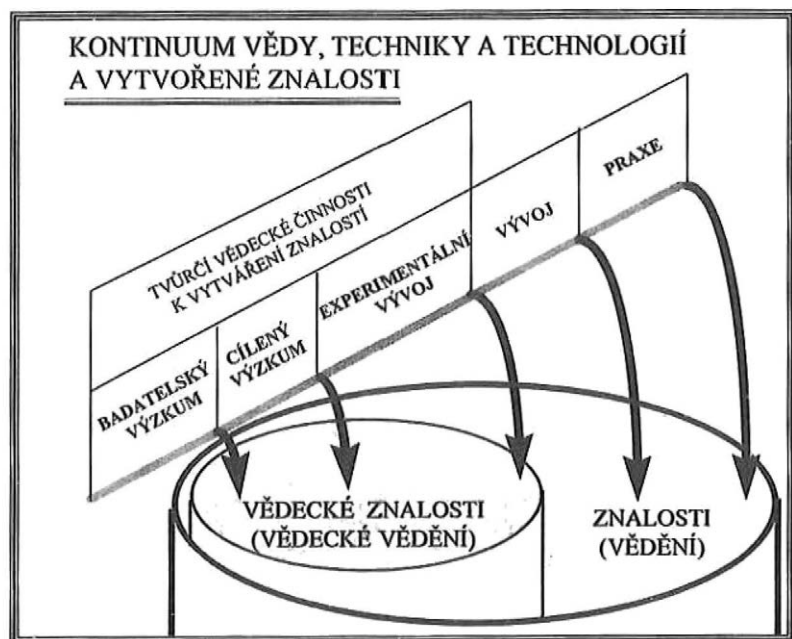
Tyto poznatky jsou obecně platné ve vědě, kterou z pohledu řízení chápeme jako soubor všech činností spojených s procesy vytváření vědeckých znalostí. Obranný výzkum je praktickou činností tvůrčích pracovníků ve prospěch rozvoje těch částí vědy, které souvisejí s otázkami bezpečnosti, obrany, rozvoje příslušné techniky, technologií, zvláštních postupů při ochraně zdraví, životního prostředí, při řízení, organizaci, přípravě jednotlivců, sociologických skupin, státu. Specifika se dotýkají problematiky zvláštního režimu řízení, podléhajícího vyšší kontrole z hlediska problematiky ochrany utajovaných skutečností, omezením v publikování a v přístupu obecné veřejnosti k řešeným problémům, v nebezpečí ohrožování zájmů bezpečnosti a obrany státu.

Vědecká činnost je uspořádaná a řízená soustava na sebe navazujících nebo souběžně probíhajících činností, které plní funkci poznávací, hodnotící, rozhodovací, jsou invenční, založeny na iniciativě tvůrčích pracovníků a navrhuji interpretaci i prezentaci vědeckých znalostí. Právě tato činnost v oblasti obranného výzkumu je hlavním předmětem výzkumu a formulace příslušných závěrů.

Obranný výzkum, obdobně jako jiné vědní disciplíny, má mezinárodní charakter, rozvíjí se v dlouhodobých časových horizontech ve všech státech, které mají armády a odpovědně řeší otázky vlastní bezpečnosti a obrany. Jiné historické poznatky můžeme shromáždit u velmocí jako USA a dřívější SSSR, poněkud odlišné u větších států, které v Evropě představují Německo, Francie, Itálie, a specifické jsou u malých států mezi něž se řadí Československo, nyní Česká republika a Slovensko, Rakousko, Dánsko, Belgie, Maďarsko, Norsko, Řecko ap. Odlišné historické zkušenosti v empirickém souboru jistě odrazí různé hodnoty kvantifikující zjištěný stav, budou však obsahovat skryté a někdy i otevřené informace o „společném jmenovateli“, které odhalí podstatu procesu řízení a koordinace této specifické části vědy.

Československý stát se vyvíjel od roku 1918 a od počátku budoval svou armádu jako samozřejmou součást své politické moci, jako nezbytný prvek státní suverenity. Struktury armády a celého resortu obrany nezahrnovaly jen vojenské prvky určené k bezprostřednímu bojovému nasazení, ale rovněž prvky zabezpečovací, vzdělávací, výzkumné a vědecké. Tradice československého a později českého vojenství jsou spojeny s vědou a výzkumem. Tyto fenomény vedení resortu obrany vždy zapojovalo do poznání procesů spojených se zabezpečením obrany státu, ochrany a bezpečnosti obyvatelstva.

2. Nástin historických východisek

Obr. 2: Kontinuum vědy, techniky a technologií a vytvořené znalosti

Značný počet vojenských odborníků, prakticky ve všech specializacích a oborech, které jsou v profesích resortu obrany zastoupeny, nastoupil na cestu získání vědecké kvalifikace a jejího využití v minulé, současné i budoucí praxi. Nejvýznamnějších úspěchů bylo dosaženo v oborech technických věd, které navazovaly i na následující experimentální nebo průmyslovou výrobu. Významné jsou rovněž úspěchy z oborů vojenského zdravotnictví, ale i z věd o vojenství, z vojensko-historických a společenských věd. Není možné přehlédnout ani rozvoj poznání v návazných průmyslových oborech, na pracovištích Akademie věd ČR, na civilních vysokých školách a ve výzkumných pracovištích jiných státních resortů v těch oblastech, které by bez působení resortu obrany zůstaly v této civilní sféře zřejmě nerozvíjeny nebo nepoznány. Stejně jako poznatky v jiných vědních oborech a disciplínách, působí složky obranného výzkumu i do zahraničí a v úspěšných oborech ovlivnily i úroveň přední hranice světového poznání.

Dokumentování zobecněného výčtu takových informací si zaslouží samostatnou vojenskohistorickou studii. To však není předmětem příspěvku. Smyslem zařazení historického úvodu je poukázání na historickou skutečnost, že činnosti spojené s tvůrčí vědeckou aktivitou, tj. s vědeckým výzkumem a sledováním, byly a jsou podmnožinou činností, které charakterizují procesy v resortu obrany, k nimž tedy existovala vědomá nebo nevědomá politika a které byly, jsou a budou předmětem ovlivňování, organizování a řízení.

3. Odborná východiska vědecké teorie řízení obranného výzkumu

Východiskem pro formulování „teorie řízení obranného výzkumu“ je uvědomění si sémantiky pojmu. Zpřesnění toho, co lze očekávat, co bude příjemce znalostí při procesu akceptace podrobovat svým kritériím hodnocení a rozhodování. Teorie může obsahovat filozofická, sociologická, kybernetická, matematická, psychologická a jiná vyjádření, která dokumentují hledání (*SEARCH*) odpovědí na otázky:

- ▲ jaký je skutečný potenciál obranného výzkumu - objekt řízení;
- ▲ jaké jsou hlavní prostředky řízení obranného výzkumu, jak stanovovat jeho cíle;
- ▲ zda je možné pomocí daných prostředků dosáhnout stanovených cílů;
- ▲ jaké jsou varianty řízení, které povedou k cíli;
- ▲ zda v daném případě existuje optimální řízení obranného výzkumu;
- ▲ jaké vlastnosti musí mít optimální řízení atp.

Předmětem teorie řízení obranného výzkumu jsou metody, které umožní popisovat a modelovat systém, strukturu řídicích procesů a rovněž obsah těchto metod. Jejich zaměřením a uspořádáním je funkcí přístupu k řízení. Přístup k řízení vychází z informačního působení mezi systémy a z aplikace principu zpětné vazby, která vyrovnává nahodilé rušivé vlivy okolí systému nebo vede k jeho dalšímu rozvoji.

Model řízení obranného výzkumu, bude-li vypracován například v počítačové formě, by měl obsahovat zobrazení informačních toků, místa transformace informací a popisy struktury a chování systému řízení. Exaktní vyjádření obsahuje matematickou formulaci řízení, využívá vhodný aparát zahrnující zpravidla vektorové a funkcionální prostory a množiny. Sociologické vyjádření vysvětluje řízení obranného výzkumu z hlediska vztahů lidí v systému obranného výzkumu. Zahrnuje komunikaci mezi sociálními skupinami a

jednotlivci, problémy osobní pozice, autority, formální a neformální stránky. Psychologická vyjádření se orientují na psychologické reakce člověka - subjektu a objektu řízení, zabývají se otázkami motivace, vlivu mezilidských vztahů, faktory, které ovlivňují tvořivost a tvůrčí přístupy řídicích a řízených osob. Technologická vyjádření popisují systémy výpočetní a organizační techniky zapojené do algoritmizovatelné části procesů řízení a zabývají se samotnými procesy, jejich popisy a procedurami. Empirická vyjádření popisují rozpracování a zevšeobecňování zkušeností, zabývají se intuicí řídicích pracovníků. Posuzují procesy výběru řídicích a tvůrčích pracovníků, jejich vzdělání, kvalifikace, vědecké a odborné výchovy.

Systém řízení obranného výzkumu je dynamický systém s cílovým chováním, který působí na další systémy v resortu obrany, ve státě a mezinárodním prostředí, aby dosáhl své žádoucí funkce. Žádoucí funkcí je existence a fungování racionálního potenciálu obranného výzkumu, který napomáhá schopnostem státu k zajištění jeho obranných funkcí, ke komerčnímu využití potenciálu ve prospěch aktivit ekonomiky, mezinárodní prestiže a suverenity. Takovýto systém je možné označit jako formální systém, jehož prvky tvoří technická zařízení, živé organismy nebo společenská seskupení, ale formální útvary, úlohy a činnosti nebo jejich algoritmy. Tento přístup umožňuje zavedení systému řízení na libovolné nadsystémy reálných organizačních prvků, bez zřetele na jejich účelovou funkci. Funkce, které jsou vykonávány reálnými organizačními prvky, nejsou tímto systémem narušovány, pouze ovlivňují jeho chování v trajektorii obranného výzkumu.

Pro úroveň Ministerstva obrany ČR mají největší význam systémy řízení vytvářené za účelem řízení ekonomických otázek v oblasti obranného výzkumu. Zahrnují tedy otázky institucionálních i účelových prostředků, tj. pro pracoviště a na podporu projektů, zálohování řešení v jeho průběhu, problematiku odměňování tvůrčích pracovníků, finanční motivace, ocenění vědeckých znalostí v souvislosti s autorskými právy, komparace v makroekonomickém i mikroekonomickém rozměru. Problematika sdružování prostředků a spolupráce se zahraničím, které jsou vesměs řešeny „případ od případu“.

Předmětem činnosti systému řízení obranného výzkumu na úrovni Ministerstva obrany ČR jsou informační a rozhodovací procesy. Hlavními funkcemi je:

1. Formulování cílů, které mají být sledovány.
2. Volba strategie k dosažení vytyčených cílů.
3. Vytváření personálních a organizačních předpokladů pro realizaci cílů.
4. Usměrnění řízeného procesu podle zpětnovazebních informací, tj. podle chování řízeného obranného výzkumu.

Uvažujeme-li o systému řízení obranného výzkumu, pak jeho označení přísluší zpřesnit pojmem „integrováný“. Je to proto, že:

a) Zahrnuje v sobě jako podřízené podsystémy:

1. **systém strategického řízení** (vymezuje dlouhodobé, perspektivní cíle a plány nadsystému),
2. **systém taktického řízení** (formuluje jakými prostředky budou cíle obranného výzkumu uskutečňovány a kontroluje jejich plnění),
3. **systém operativního řízení** (zajišťuje plnění jednotlivých úloh a procedur v reálném čase, podílí se na vylučování rušivých vlivů a využívání příznivých vnitřních i vnějších podmínek);

gln.

	BADATELSKÝ VÝZKUM	CÍLENÝ VÝZKUM	EXPERIMENTÁLNÍ VÝVOJ	VÝVOJ	PRAXE
PROGNOZY	Prognóza bá- dání v obran- ném výzkumu	Prognóza cíle- ného obranné- ho výzkumu	Prognóza po- třeb experi- mentál vývoje	Prognóza vý- voje pro obrné po- třeby	Prognóza za- vádění vý- zkumu do pra- xe
STRATEGIE A CÍLE	Strategie a cíle badatelského výzkumu	Strategie a cíle cíleného obranné- ho výzkumu	Strategie a cíle experimentálního vývoje	Strategie a cíle vývoje pro obrné po- třeby	Strategie a cíle zavádění výzkumu do praxe
KONCEPCE	Koncepce ba- datelského obrného výzkumu	Koncepce cí- leného obran- ného výzkumu	Koncepce pro experimentální vývoj	Koncepce pro vývoj ve pro- spěch obran- ných potřeb	Koncepce pro zavádění obrného výzkumu
PROGRAMY A PROJEKTY	Programy a projekty ba- datelského obrného výzkumu	Programy a projekty cíle- ného obranné- ho výzkumu	Programy a projekty pro experimentální vývoj	Programy a projekty vý- voje pro obrné po- třeby	Programy a projekty zavá- dění obranné- ho výzkumu
PLÁNY	Plány ve pro- spěch badatel- ského výzku- mu	Plány ve pro- spěch cíleného obrného výzkumu	Plány pro expe- rimentální vývoj	Plány vývoje pro obrané potřeby	Plány zavádě- ní obranné výzkumu do praxe

Obr. 3: Matice cílově programového řízení v obranném výzkumu

- b) Obsahuje v sobě systémy řízení nižších řídicích úrovní.
c) Má k dispozici na všech úrovních řízení včasné a spolehlivé informace k rozhodování.

Chování takového systému je neurčitě. Smyslem jeho vývoje je snižování neurčitosti, což bývá dosahováno: zvyšováním míry integrace systému řízení, odstraňováním byrokratické, vyšší operativnosti a účinnosti řízení, tj. řídicích procedur. Chování systému je způsob, jakým uskutečňuje cíle a reaguje na podněty. Má smysl se jím zabývat v etapě modelování systému řízení nebo při hodnocení jeho praktického fungování. Je vhodné si uvědomit škálu možných pohledů na **hodnocení chování systému řízení**:

- **determinované nebo nahodilé,**
- **diskrétní nebo spojitě** (vstupy i výstupy se s časem mění nespojitě nebo spojitě),
- **adaptabilní nebo agresivní** (systém nebo některý z jeho prvků se přizpůsobuje nebo vnucuje svému okolí hodnoty svých parametrů),
- **stabilní nebo nestabilní** (po vychýlení z normálního stavu má nebo nemá schopnost vrátit se do rovnovážného stavu),
- **má schopnost samoorganizace** nebo nemá (po dosažení vyšší stability a adaptability je nebo není schopen zlepšit vlastní strukturu),
- **agregativní nebo desagregativní** (snížení nebo zvýšení počtu prvků systému na stejné úrovni a příslušných vazeb vede ke změně systému),
- **centralizační nebo decentralizační** (proces postupného zvyšování významu jednoho prvku, který se stává řídicím prvkem systému, nebo opak tohoto procesu),

- **úpadek** označuje proces uvolňování vazeb mezi prvky systému a zhoršování schopnosti transformace systému s následným zánikem nebo rozkladem prvků či systému, který tak ztrácí schopnost uskutečnit své cíle.

Předpokládáme-li, že proces řízení bude orientován na činnosti, které jsou znázorněny v kontinuu vědy, techniky a technologií (obr. 2), pak je charakterizuje uspořádaný vektor: (*badatelský výzkum, člený výzkum, experimentální vývoj, vývoj, praxe*). Řídící dokumenty a analytické dokumenty s rozličnými časovými horizonty můžeme rovněž uspořádat do vektoru: (*prognózy, strategie a cíle, koncepce, programy a projekty, plány*). Vektory nám určují matici cílově programového řízení (obr. 3), která znázorňuje procesy, jejichž naplnění je mimo jiné předmětem řízení v obranném výzkumu. V matici záleží na pořadí prvků, obecnější by měly předcházet následným, pořadí není vhodné zaměňovat.

* * *

Časopis *Army RD&A* vytvořil prostor pro publikování příspěvku „Závažnost vojenského výzkumu je stále větší“ [2]. Autoři - ředitel a asistent ředitele U.S. Army Research Office mimo jiné citují dřívějšího prezidenta Národní akademie věd Dr. Franka Pressa, který se vyjádřil, že „věda vstupuje do nového věku a bude to éra, ve které se hranice mezi badatelským a členým výzkumem stírá. Více než kdykoliv předtím bude věda poháněna technikou a technologií a zpětně technologie a technika poháněna vědeckým pokrokem. Tato nová realita bude ve stále větší míře znamenat přímé propojení mezi fundamentální vědou a inženýrstvím i jejich komerčním použitím“. Stať uzavírají větou: „Je bez pochyb, že výzkum bude kritickým bodem pro nasměrování budoucnosti armády, ministerstva obrany a Ameriky.“

I toto konstatování je poznatkem, který dokumentuje, že státy, které jsou aktivně zapojeny v čele rozvoje poznání v oblasti obranného výzkumu, charakterizují současnou etapu za zlomovou. Přechod do nové éry propojení obranného výzkumného potenciálu s ostatními složkami řízenými státem chtějí zabezpečit vlastními složkami vojenského výzkumného potenciálu.

Nalezení zákonů, zákonitostí, nových teoretických poznatků a modelů, které napomohou organizování a řízení vlastního obranného výzkumu, by mohlo být úkolem, který prospěje potřebám praxe. V příspěvku jsem poukázal na některá východiska, jejichž rozpracování bude předmětem dalšího výzkumného úsilí.

Literatura:

- [1] Tondl, L.: Věda, technika a společnost. Soudobé tendence a transformace vzájemných vazeb FILOSOFIA 1994, s. 182.
- [2] Iafrate, G. J., Hein, D.W.: The Increasing relevance of Army Research. *Army RD&A* č. sept.-oct. 1995, s. 26-29.
- [3] Kol.: Základy teorie vědy. ACADEMIA Praha 1988, s. 347.
- [4] Janošec, J.: Návrh filozofie uplatnění a rozvoje vědy v resortu obrany ČR. Účelová studie. Ev. č. 40.10/10 ISS Praha, 1993, s. 39.

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a , CSc.

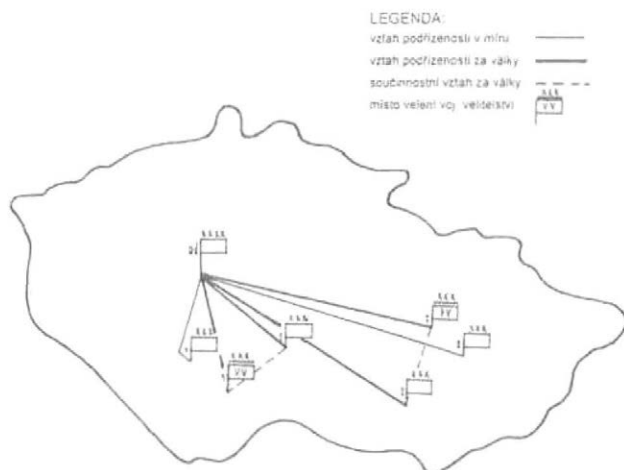
K otazníkům výstavby Armády České republiky

Vybudovat akceschopnou armádu malého samostatného státu, který aspiruje v nejbližší budoucnosti na členství v NATO, je úkol nelehký. Jít cestou překotného přebíraní všeho západního, nebo se spíše soustředit na vybudování národní armády se základními prvky interoperability s armádami NATO? Ohlédnu-li se zpět na změny, kterými armáda prošla, tak mohu konstatovat, že přece jenom postupně začíná převládat tendence druhá. Zřejmě končí přechodné období, které lze charakterizovat jako období s převládajícími kvantitativními změnami armády a jež se neobešlo bez chyb. Práh nové etapy výstavby Armády České republiky (AČR) je, zdá se, před námi. Nyní by již mělo jít především o kvalitu armády. Potřebujeme akceschopnou armádu za každé situace. Jednou z podmínek její akceschopnosti je spolehlivé velení vojskům nejen v mírových podmínkách, ale zvláště ve stavu ohrožení a za války. Publikované články Ing. Jiřího Floriána „Pohledy na optimalizaci Armády ČR“ ve Vojenských rozhledech (VR) 2/96 a „Některé pohledy na obranu teritoria“ ve VR 4/96 mne k napsání tohoto článku vyprovokovaly. Vojenský poradce prezidenta republiky Ing. Karel Pezl čtenáře článkem „Přemýšlení o možném - II“ ve VR 4/96 přímo vyzývá. Chci vést polemiku s oběma autory o jejich názorech na organizační struktury orgánů velení, vojsk a modely AČR budoucnosti.

VOJSKO ÚZEMNÍ OBRANY AČR

V letech 1990 - 1991 se objevovaly v souvislosti s požadavkem celoplošné obrany suverénního státu první úvahy o vojscích územní obrany. Bez hlubších analýz byly ve velmi krátké době v průběhu let 1994 a 1995 u armádních sborů (ty vznikly z vojenských velitelství „Západ“ a „Střed“ 1.4.1994) vytvořeny brigády územní obrany typu A (se smíšeným mechanizovaným praporem) a typu B (bez něj). K velení těmto novým svazkům se na velitelstvích armádních sborů vytvořily nezbytné prvky. Určité problémy nastaly při operačních velitelско-štábních cvičeních nejen v oblasti velení těmto vojskům, ale i v otázkách použití těchto brigád v konkrétní situaci při obraně státu. Postupně se z brigád územní obrany (bÚO) stala jakási méněhodnotná polní vojska, kterými bylo možno manévrovat po celém teritoriu prvního nebo druhého armádního sboru. Tedy vojsko, koncipované na **územním principu** se stalo něčím jiným. K tomuto vojsku se počítaly i některé ženijní svazky a útvary, což bylo z hlediska existence i jiných druhů vojsk přinejmenším zvláštní. Naopak vojenská policie, budovaná na základě územního principu se do těchto vojsk nepočítala. Vznik vojsk územní obrany (dnes již existuje širší pojem „síly a prostředky územní obrany“) vedle polních vojsk zkomplikoval situaci ve velení armádnímu sboru.

Z důvodu možnosti použití polních vojsk jednoho sboru na teritoriu druhého sboru, ale také proto, že by velitel armádního sboru podřízená vojska „neuvelel“, se velitelství tohoto sboru, ale i vojsko na základě zvláštního rozkazu náčelníka generálního štábu AČR *rozděluje* na armádní sbor a vojenské velitelství. Toto, podle mého názoru nešťastné dělení, závažným způsobem komplikuje situaci při plánování a zasazování vojsk. Ve velení vojskům na strategickém i operačním stupni nastává zásadní změna (viz obr. 1).

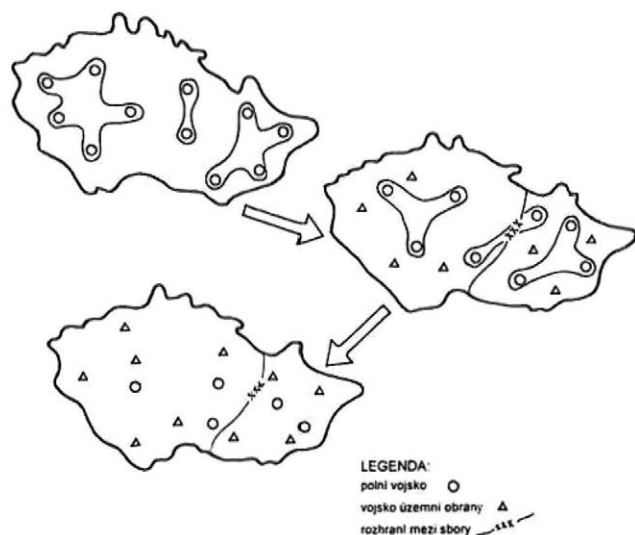
Obr.1: Schéma velení vojskům (varianta)

Generálnímu štábu AČR přibývají další dva nové podřízené prvky (vojenská velitelství) a velitelstvím armádních sborů po jedné důležité součinnostní vazbě. Proti názoru Ing. Floriána, že „v zájmu rychlého a kvalitního plnění úkolů by mělo být na operační úrovni odděleno velení polním vojskům od velení prostředkům k obraně teritoria“ (viz VR 2/96 str. 21 a opakovaně podobná myšlenka i v článku VR 4/96, str. 44) jsem toho názoru, že **společné zasazení polních vojsk a vojsk územní obrany vyžaduje jednotné centrální velení i na operačním stupni**. Tento svůj názor však zakládám na poněkud jiném chápání pozemního vojska AČR.

Neměli bychom revidovat dosud zaužívané pojetí pozemního vojska (v poslední době se používá pojem „pozemní síly“), ve kterém má rozhodující úlohu vojsko polní, kdežto vojsko územní obrany je jen určitým doplňkem či „servisem“ pro polní vojsko? Nemělo by tomu být trochu jinak? Bylo by možné brát za základ pozemních sil (a tedy i národní armády) vojsko územní obrany a polní vojsko jako nutný manévrový prvek, který by spolu se vzdušnými silami zajišťoval dosažení cíle obranné operace?

Tendence k novému chápání úlohy jednotlivých součástí pozemních sil (od dříve jediného polního vojska, přes dnešní existenci převažující role polních vojsk nad vojsky územní obrany, k budoucímu novému poměru těchto vojsk) se mi zdá reálná (viz obr. 2). Toto nové pojetí pozemních sil by mohlo vytvořit základ pro rozdělení teritoriální odpovědnosti za obranu státu od centra až do nejnižších (místních) prvků. Velení vojskům

by se dalo řešit daleko jednodušším způsobem a to jak v míru, tak i v různých krizových situacích.

Obr. 2: Tendence vývoje pozemních sil (varianta)

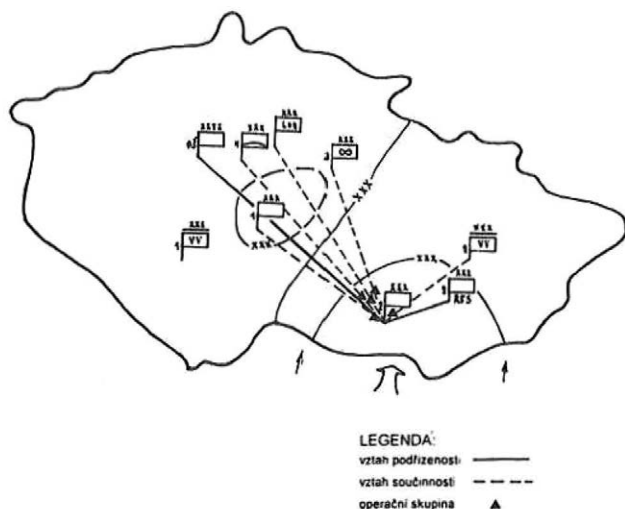
SBOROVÉ STRUKTURY

Postupným naplňováním „Koncepce výstavby AČR do r. 1996“ (krátkodobého a střednědobého výhledu) se vytvořila sborová organizační struktura, kde vedle dvou armádních sborů pozemních sil byly vytvořeny dva sbory vzdušných sil (3. sbor taktického letectva /sTL/ a 4. sbor protivzdušné obrany /sPVO/) a velitelství logistiky. Z hlediska plnění úkolů koncepce se sborové struktury mohou jevit jako vhodné a v míru docela pohodlné. Každý inspektor vojska si úkoly řešil pod svým přímým velením a k obrazu svému. Problémy však nastávaly při operačních velitelsko-štábních cvičeních armádních sborů, kdy se velitelé sborů, mající odpovědnost za dosažení cíle obranné operace, ocitají v roli „žadatelů“ o logistickou podporu, podporu vzdušnými silami a konečně zabezpečení silami a prostředky územní obrany.

Zároveň dochází kromě k již uvedenému rozdělení orgánů velení a vojsk armádního sboru i k podstatným změnám početního stavu tím, že na toto velitelství přicházejí operační skupiny z ostatních sborů, velitelství logistiky a vojenského velitelství. Naopak z velitelství armádního sboru jsou nejméně dvě operační skupiny k řešení součinnostních otázek odesílány (na vojenské velitelství a na další armádní sbor). Nejedná se tedy o zanedbatelnou změnu, kterou se neostýchám nazvat **transformací**. Díky vytvoření sborových struktur, jakýchsi „armád v armádě“, nastávají při zasazení vojsk ke společné obranné operaci komplikace ve velení vojskům a lze říci i v integrálním nasazení k plnění úkolů operace. Obecně známý požadavek, aby systém velení podporoval proces velení,

pravděpodobně tímto řešením naplněn zcela není. I navrhované modely AČR Ing. Pezlem (viz VR 4/96, str. 4-6) problémy ve velení vojskům při jejich zasazení neřeší.

Že to velitel armádního sboru nebude mít v obranné operaci v oblasti velení lehké ukazuje obr. 3.

Obr. 3: Schéma velení velitele 2. armádního sboru s důrazem na součinnostní vazby (varianta)

Zkuste si představit či namalovat informační toky na základě požadavku velitele 2. armádního sboru k zabezpečení potřebné logistické podpory, podpory vzdušnými silami a vojsky územní obrany v obranné operaci. Nejsou zbytečně komplikované?

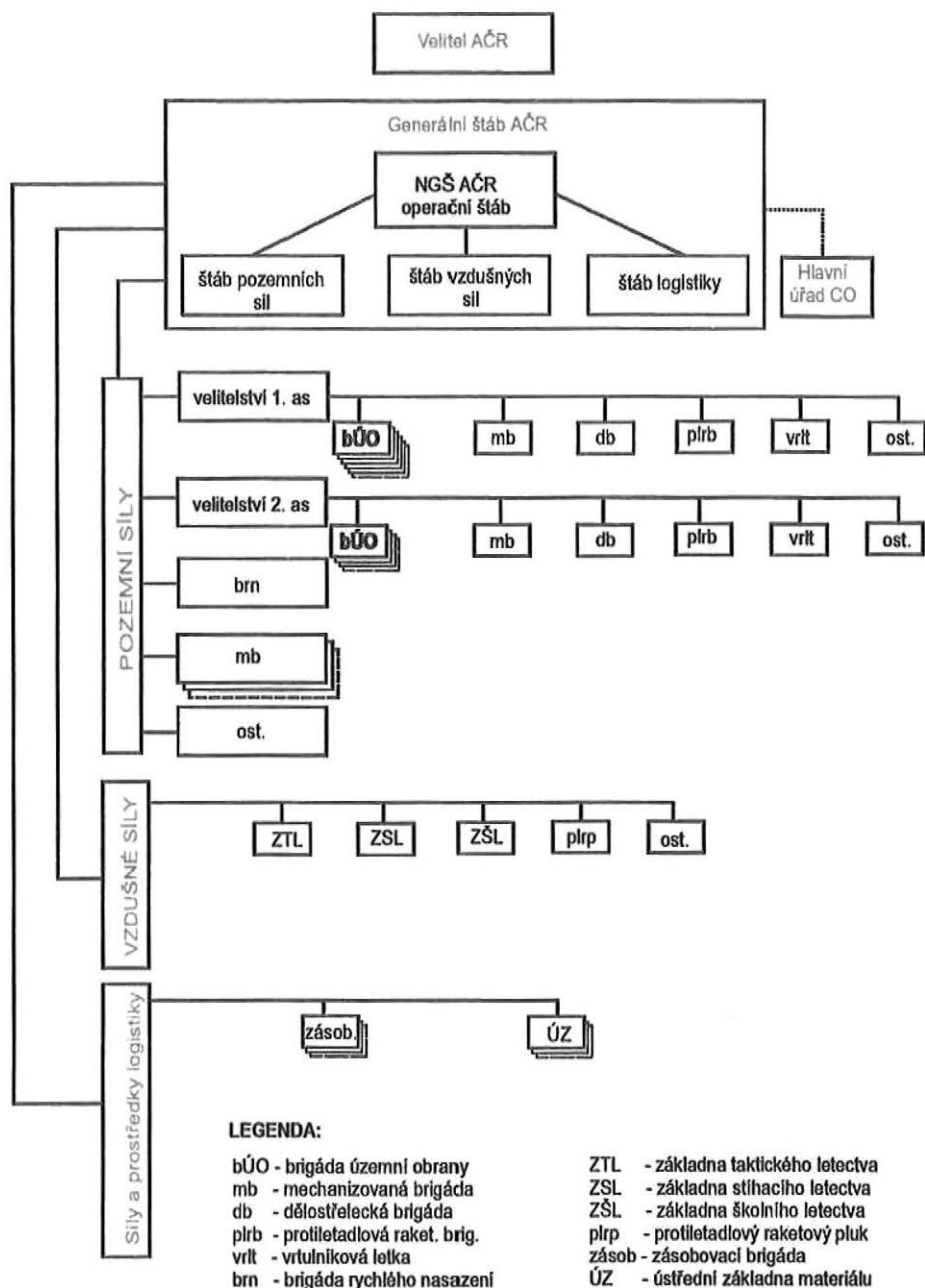
V souvislosti se vznikem sborových struktur tak vznikla paradoxní situace, kdy vedle inspektorátů (nyní již nejsou - pozn. red.) GŠ AČR (pozemního vojska, letectva, protivzdušné obrany a logistiky) existují na čele sborů *de facto* duplikáty těchto orgánů. Z hlediska letectva, vojska PVO a logistiky je tato situace zcela evidentní.

MOŽNÁ ALTERNATIVA?

Ve dvou předcházejících úvahách jsem se pokusil připravit půdu k následujícímu návrhu podoby AČR. Za rozhodující kritérium považuji akceschopnost armády v jakékoliv krizové situaci. Jednou z prioritních podmínek akceschopnosti je dle mého mínění **možnost spolehlivého velení vojskům**. Základy takového velení se vytvářejí již při stavbě makrostruktury budoucí armády.

Velitel AČR (současný náčelník Generálního štábu AČR) by měl být v míru i za války první osobou náležející do tabulek počtů armády s odpovědností za vojenskou obranu České republiky, resp. s odpovědností za přípravu a plnění úkolů spojených s nasazením vojsk i mimo území státu v souladu s požadavkem vycházejícím z usnesení vlády a vůle Parlamentu České republiky..

Organizační struktura AČR (varianta)

Obr. 4

Generální štáb AČR by měl být řízen náčelníkem generálního štábu - 1. zástupcem velitele AČR (dnešní zástupce náčelníka generálního štábu AČR pro operační věci). Rozhodující úlohu by plnil **operační štáb** (tvůrce záměrů a koncepcí použití AČR jako celku). Nepočtené štáby **pozemních sil**, **vzdušných sil** a **logistiky** by měly rozpracovávat tato opatření do konkrétní podoby pro jednotlivé druhy vojsk. Z praktického hlediska by bylo vhodné udržovat úzký součinnostní vztah s Civilní ochranou České republiky a to i na všech nižších úrovních. Na obr. 4 uvádím zevrubnou strukturu s důrazem na pozemní síly.

Velitel AČR s teritoriální odpovědností za vojenskou obranu celé České republiky by měl v podřízenosti velitele 1.as s teritoriální odpovědností vojenské obrany ČECH a velitele 2.as s teritoriální odpovědností vojenské obrany MORAVY a SLEZSKA. K provádění manévru by disponoval taktickým letectvem a polním vojskem zastoupeným brigádou rychlého nasazení a několika přímo podřízenými mechanizovanými brigádami, které by mohly být podle potřeby přiděleny k posílení armádních sborů. K protivzdušné obraně teritoria by disponoval stíhacím letectvem a protiletadlovými raketovými pluky. K zajištění logistické podpory by měl v přímé podřízenosti jen několik zásobovacích brigád a vybrané centrální sklady materiálu.

Velitelé armádních sborů by měli v podřízenosti velitele brigád územní obrany s teritoriální odpovědností za vojenskou obranu stanovených regionů. K provedení manévru by disponovali mechanizovanou brigádou (nebo více brigádami podle přidělení), dělostřeleckou brigádou a vojskovým letectvem. K protivzdušné obraně svého teritoria by měli k dispozici protiletadlovou raketovou brigádu a radiotechnickou brigádu. Útvary a zařízení logistické podpory včetně zdravotnických zařízení na teritoriu sborů by byly (kromě svazků v přímé podřízenosti generálnímu štábu AČR) v jejich přímé podřízenosti. Důležitým prvkem by byl ženíjní zatarasovací útvar či svazek.

Velitelé brigád územní obrany by veleli velitelům praporů územní obrany (nebo samostatných rot) s teritoriální odpovědností za vojenskou obranu části regionu (např. dnešního okresu či většího města apod.). Mobilním prvkem k provedení manévru by mohla být rota vyzbrojená lehkou technikou a zbraněmi. Součástí těchto brigád by byla i vojenská policie a vybrané útvary a zařízení logistiky, včetně zdravotnických.

Velitelé praporů (samostatných rot) by měli v podřízenosti velitele rot územní obrany s teritoriální odpovědností za vojenskou obranu konkrétních objektů či prostorů.

Z hlediska současné a budoucí podoby armády by se jednalo o souhrn opatření, ze kterých vyjmenuji alespoň ta hlavní:

- snížit počty GŠ AČR a zjednodušit jeho organizační strukturu,
- zrušit velitelství 3. sboru taktického letectva, 4. sboru protivzdušné obrany a velitelství logistiky,
- snížit počty a zjednodušit organizační strukturu velitelství 1. a 2. armádního sboru, vytvořit v nich správu vzdušných sil,
- do podřízenosti velitelů armádních sborů převést některé svazky a útvary vzdušných sil a většinu útvarů a zařízení logistiky na jeho teritorium,
- dnešní velitelství územní obrany přebudovat na brigády územní obrany, začlenit do nich vojenskou policii, útvary a zařízení logistiky, včetně zdravotnických,

- zrušit brigády územní obrany (se smíšenými prapory), prostředky použít k vyzbrojení a vybavení nových brigád územní obrany,
- určené mechanizované brigády převést do přímé podřízenosti GŠ AČR, přebývajících zrušit, prostředky použít k vyzbrojení a vybavení nových brigád územní obrany,
- určené svazky, útvary a zařízení vzdušných sil a logistiky převést do přímé podřízenosti GŠ AČR atd.

* * *

Armádu České republiky je nutné budovat k **odrazení** od úmyslu potenciálního protivníka nás napadnout (nejsem přívržencem pojmu „odstrašit“, který použil Ing. Florián v článku VR 2/96, str. 21) resp. k aktivní vojenské obraně České republiky formou obranné operace a také k tomu, abychom přispěli k budování mírové Evropy aktivním zapojením do akcí OSN či budoucích Evropských bezpečnostních struktur. **Měli bychom budovat armádu „válečnou“ a podle ekonomických možností České republiky, zvláště finančních, mít armádu „mírovou“.** Tato armáda by v míru měla být schopna k nasazení v rámci mírových operací OSN, k asistenci v rámci integrovaného záchranného systému České republiky při eliminaci nevojenských bezpečnostních rizik (třeba i mimo hranice České republiky v rámci budoucího integrovaného záchranného systému v Evropě) a v případě změny bezpečnostní situace k možnému nasazení při nevyhnutelném překvapivém vojenském napadení České republiky s cílem zadržet nepřítele a vytvořit podmínky k mobilizačnímu a operačnímu rozvinutí hlavních sil AČR k obranné operaci. Možnost použití části polních sil, resp. vzdušných sil „mírové AČR“ v rámci koaličního uskupení vojsk budoucí evropské obranné struktury by měla být samozřejmostí. Velikost či podoba „mírové“ AČR je však problém k dalšímu článku.

(Článek vznikl koncem roku 1996 ještě před schválením Záměru koncepce výstavby Armády České republiky, nicméně obsahuje některé myšlenky, o kterých se redakce domnívá, že stojí za zveřejnění.)

O jedné inovaci terminologické inovace

Ve Vojenských rozhledech číslo 5/1996 byl uveřejněn článek plukovníka v záloze Ing. Václava Voříška „O jedné inovaci v terminologii a jejích důsledcích”.

Po přečtení první pasáže, zabývající se chválou tak významného počínu, jakým je vydání české mutace příručky NATO (*NATO Handbook*), která pomůže širokému spektru zájemců zabývajících se problematikou NATO jak rozsáhlým informačním servisem, tak pomocnou rukou k překonání jazykové bariéry, nezbyvá než se připojit ke chvále a s autorem vše souhlasit.

I s obsahem druhé části, kde se upozorňuje na chybný překlad termínu „civil emergency planning”, nezbyvá než souhlasit. Podrobný lexikální rozbor anglického termínu a nešťastně voleného českého překladu (civil emergency planning = plánování civilní obrany), dokazuje, že jediným vhodným a správným překladem tohoto pojmu do češtiny je termín „civilní nouzové (krizové) plánování”.

Rovněž je možno souhlasit s další částí článku, zabývající se rozбором překladatelské chyby z hlediska věcného. Rozbor definice pojmu „civilní obrana” na základě mezinárodního humanitárního práva (článek 61, dodatkového protokolu I k ženevským úmluvám Červeného kříže z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů) opět potvrzuje správnost použití českého termínu „civilní nouzové (krizové) plánování” pro překlad anglického termínu „civil emergency planning”.

V dalších částech se však objevují teze, se kterými beze zbytku souhlasit nelze.

Termín *emergency planning* je používán ve strukturách takových států s vyspělou demokracií, jako jsou USA, Kanada a státy sdružené v Evropské unii. NATO tento termín přejalo v souvislosti s přeměnou svého postavení z ryze vojenské aliance na organizaci politickou a termín „emergency planning” doplnilo o slovo „civil”, kterým je jasně rozlišen **nevojenský charakter nouzového (krizového) plánování**, tzn. kromě plánování opatření civilní obrany zahrnuje také plánování dalších úřadů a služeb, včetně hospodářských opatření.

Příslušná změna je vyjádřena tzv. *revidovanou politikou NATO* (politika NATO na úseku spolupráce při poskytování podpory v případě katastrof, pohrom v době míru).

Zmíněným krokem se NATO plně přihlásilo k plnění ochranné funkce ve prospěch obyvatel postižených následky pohrom v době míru v souladu se směrnicí pro použití vojenských prostředků a prostředků CO při pomoci při pohromách (OSN - DHA - Odbor pro humanitární záležitosti - z 13. 12. 1993). NATO přitom plně akceptuje modalitu vzájemné spolupráce a podpory zemí Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) a zemí sdružených v Partnerství pro mír (PfP).

NATO neusiluje o to, aby hrálo svou vlastní nezávislou humanitární roli. Nechce dublovat nebo vyvíjet svou činnost tam, kde působí jiná mezinárodní organizace, vytvořená speciálně ke zmírňování následků pohrom. Civilní vybavení zůstává stále pod národní kontrolou. Běžnou praxí příslušných mezinárodních organizací je, že svoje opatření s jednotlivými státy konzultují a současně průběžně informují NATO o opatřeních, která provádějí.

Role NATO je proto v podstatě trojí:

- a) působit tam, kde je to zapotřebí - jako zprostředkovatel informací a spolupráce mezi členskými státy NATO, státy Partnerství pro mír a příslušnými mezinárodními organizacemi;
- b) převzít jakoukoli podpůrnou koordinační roli, se kterou se ztotožní;
- c) poskytnout odsouhlasenou podporu v případě pohromy tehdy, kdy má potřebné zdroje.^{1/}

Z citovaného vyplývá, že NATO, resp. SCEPC (Hlavní výbor pro civilní nouzové plánování NATO), využívá při plánování podpory a pomoci principů národních nouzových plánů. Proto poučená osoba se znalostí příručky NATO a dalších dokumentů (jako je například soubor materiálů Revidovaná politika NATO, Vade-mecum for Civil Protection in the European Community či kanadský zákon o připravenosti pro případ krizové situace) pochopí, že citovaným úkolem „koordinace a vedení prací“^{2/} rozhodně nelze považovat pouze za plánování „hospodářské mobilizace“, která je prováděna s cílem zajištění potřeb ozbrojených sil a obyvatelstva při branné pohotovosti státu, ale má být připravována tak, aby byla využitelná i v jiných krizových situacích, jimiž se rozumí živelní pohroma, ekologická katastrofa, velká průmyslová havárie a popřípadě další mimořádná situace velkého rozsahu.

Nouzové (krizové) plánování zahrnuje^{3/} například tyto oblasti a služby:

- ◆ meteorologická služba (včetně hydrologické a seizmologické služby),
- ◆ národní plánovací služby,
- ◆ veřejné práce a využití veřejných budov,
- ◆ zabezpečení elektrického proudu, vody, plynu, sanitárních služeb,
- ◆ potraviny a zemědělství, ◆ veřejné zdraví,
- ◆ peněžnictví, ◆ ozbrojené síly,
- ◆ průmysl a obchod, ◆ policie,
- ◆ spojení, ◆ hasiči,
- ◆ přeprava, ◆ Červený kříž apod.,
- ◆ vzdělávání a informovanost, ◆ civilní ochrana.
- ◆ záchranné a rekonstrukční práce,

Z tohoto jasně vyplývá, že opatření na ochranu ekonomiky a **opatření civilní ochrany jsou pouze částí nouzových (krizových) plánů.**

Problém krizového (nouzového) plánování je v podmínkách České republiky upraven Usnesením vlády ČR ze dne 8. března 1995, č. 138 k návrhu zásad zákona o opatřeních k řešení krizových situací a o změně a doplnění některých dalších zákonů. V tomto návrhu zákona, v zásadě „Krizové plánování“, je stanoveno, že *věcně příslušný orgán státní správy organizuje se spolupracujícími věcně příslušnými orgány státní správy a příslušnými orgány, fyzickými a právníckými osobami přípravu krizových plánů.*

Východiskem pro zabezpečení přípravy a realizace krizových opatření je krizový plán, který obsahuje zejména:

- a) varianty možných ohrožení a analýzy důsledků,
- b) možné způsoby reakce na vzniklou situaci,
- c) součinnostní dohody s věcně příslušnými orgány státní správy, dalšími příslušnými orgány, fyzickými a právními osobami,
- d) popis a zhodnocení zdrojů, sil a prostředků,
- e) přehled pravomoci a odpovědnosti při jejich použití,
- f) údaje o koordinační činnosti předpokládané v krizových plánech havarijních subjektů,
- g) přehled o stavu zajištění připravovaných krizových opatření,
- h) plán ochrany hospodářství.

Tato navrhovaná metodika krizového řízení prostřednictvím krizového plánu se již osvědčila v dílčím systému hospodářské mobilizace,⁴¹ a tudíž z něho vychází i návrh struktury obecného krizového plánu.

Zřejmě fakt, že orgány státní správy využívají při absenci obecné legislativní úpravy krizového plánování metodiku uvedenou v Nařízení vlády ČSFR č. 284/1992, vede autora k tvrzení, že shoduje-li se přibližně struktura krizového plánu pro hospodářskou mobilizaci se strukturou činnosti SCEPC, lze termín „civilní nouzové plánování“ vysvětlovat s ohledem na stav v České republice, jako „plánování hospodářské mobilizace a civilní obrany“.

Velmi významnou nepřesností, která zkresluje cíl a úkol hospodářské mobilizace v pojetí, jak je chápána dnes, je autorovo tvrzení, že „*hospodářská mobilizace*“, mimo uspokojování životně nezbytných hmotných potřeb obyvatelstva, je zaměřena v případě ozbrojeného konfliktu především na uspokojení hmotných potřeb ozbrojených sil. Toto pojetí, jak je zde prezentováno, je v rozporu s Usnesením vlády ČSFR č. 284/1992, kde je zajištění hmotných potřeb ozbrojených sil a obyvatelstva za branné pohotovosti státu postaveno na stejnou úroveň. V citovaném usnesení není ani zmínka o tom, že opatření hospodářské mobilizace jsou zaměřena především na uspokojení hmotných potřeb ozbrojených sil. Naopak, Nařízení vlády ČSFR č. 284/1992 zdůrazňuje nutnost přípravy opatření hospodářské mobilizace tak, aby byla využitelná i v jiných krizových situacích. (Citace z Nařízení vlády ČSFR č. 287/1992, viz text dříve.)

Představa, že opatření hospodářské mobilizace jsou zaměřena v případě ozbrojeného konfliktu především na uspokojení hmotných potřeb ozbrojených sil, odpovídá minulé představě přípravy a vedení útočné války. V současné době se neuvažuje o žádném ozbrojeném konfliktu, a kdyby snad ano, tak pouze o ozbrojeném konfliktu obranného charakteru. V takovém případě se přijímají různá hospodářská opatření, která se dají shrnout do celkového pojmu „ochrana hospodářství“. Tento pojem však není synonymem pojmu „hospodářská mobilizace“.

Další hrubou nepřesností je tvrzení, že *hospodářská mobilizace tvoří (s ohledem na podmínky ČR) podstatnou část „civil emergency planning“*. Již v předcházející stati je vysvětleno, že opatření hospodářské mobilizace (opatření ochrany hospodářství) jsou pouze jednou částí civilního nouzového plánování, nikoliv jeho podstatnou částí.

Účelem tohoto příspěvku nebylo zabývat se podrobnostmi nouzového (krizového) plánování, ale pouze upozornit na některé mylné závěry plynoucí ze zmíněného článku.

Podrobnější rozkrytí problematiky nouzového (krizového) plánování by zřejmě bylo dobrým tématem samostatné studie, která by přinesla podrobné objasnění celé této záležitosti v podmínkách ČR.

Závěrem lze s autorem souhlasit, že skutečně není nutný ostych konzultovat věcný obsah překládaného termínu a výběr vhodného českého ekvivalentu s odborníky. Nejlépe však s těmi, kteří v příslušné oblasti přímo pracují.

Poznámky:

^{1/} *Politika NATO na úseku spolupráce při poskytování podpory v případě pohromy v době míru (SPC 12/5/1995).*

^{2/} *Koordinace a vedení prací zaměřených na plánování možného rychlého přechodu mírových ekonomik zemí Aliance na nouzový stav mechanismů k využití civilních zdrojů na podporu obrany Aliance a na ochranu civilního obyvatelstva.*

^{3/} *Vade-mecum for Civil Protection in the European Community, vydáno Commission of the European Communities 1992.*

^{4/} *Nařízení vlády ČSFR č. 284/1992.*

Spojené státy také podporují silnější OBSE jako základní prvek nového a vyvíjejícího se transatlantického společenství. Principy OBSE - otevřená společnost, lidská práva a zákonnost - byly v posledním desetiletí těmi hlavními ukazateli směru pozoruhodného evropského pohybu a budou formovat i představy o budoucnosti. Jako fórum, ve kterém všechny evropské státy spolupracují na základě konsenzu, bude OBSE se svými 54 členy tím nejdůležitějším nástrojem včasného varování, preventivní diplomacie a krizového managementu. Na lisabonském summitu v prosinci 1996 Spojené státy pomáhaly posilovat roli OBSE, ale protože metody a cíle OSEB, i NATO se týkají jiných aspektů bezpečnosti, posilování těchto organizací se může chápat tak, že se vzájemně doplňují. Ani jedna nemůže nahradit druhou.

Z oficiální zprávy americkému Kongresu o rozšiřování NATO, jeho důvodech, výhodách, nákladech a důsledcích. Únor 1997.

Ještě jednou k SPPR (A. Kudlinský)

Pojem „systém plánování, programování a rozpočtování“ a jeho obsah jsou v posledních letech obsahem nejen řady článků a materiálů, často i značně kritických, publikovaných ve vojenském odborném (viz přehled literatury) i oficiálním tisku (např. Věstníky MO), ale současně i obsahem činnosti (zatím spíše nárazové) části příslušníků AČR, přičemž jeho podstata (i přes jeho značný význam a reálné dopady výsledků jeho „fungování“ na činnost jednotlivých zařízení a institucí AČR) asi není všem jeho aktérům zcela zřejmá. Příčin tohoto stavu i dalších problémů SPPR je podle mého názoru celá řada, např.:

- ▲ uvedené materiály jsou mnohdy příliš obecné a jsou málo orientovány především na ty příslušníky AČR, kteří se z titulu svých funkcí nebo pověření (správci programů, podprogramů, programových prvků ap.) čas od času podílejí na zpracování jednotlivých podkladů pro fungování SPPR,
- ▲ projevuje se značná problematičnost a nejasnost způsobu vymezení rizik ohrožení státu a stanovení jejich návaznosti na jednotlivé programy AČR (přitom vyřešení tohoto problému a jednoho z nejslabších míst současného stavu SPPR je velmi důležité),
- ▲ negativně působí i podcenění nutnosti důkladného objasnění podstaty a očekávaného přínosu SPPR při jeho postupné realizaci (podobně jako při zavádění „řízení pomocí cílů“) zejména těm příslušníkům AČR, kteří se na zpracovávání podkladů a fungování systému podílejí. Úkoly a pokyny se často vydávaly na poslední chvíli, k značným změnám (včetně ve vymezení programů a jejich správců) docházelo v průběhu plánovacích cyklů SPPR ap., což oslabuje důvěru v přínos SPPR a spíše vyvolává pocit zbytečně vykonávané práce atd.

Cíl a účel (určení) SPPR

Jedním z rozhodujících směrů transformace Armády ČR, zahájené v r. 1993 (podle mého názoru ani zdaleka neukončené, natož úspěšně provedené, jak bývá představiteli AČR prezentováno) je i oblast řízení obranných zdrojů, tj. rozhodování o využití lidských, finančních a hmotných (materiálních) zdrojů, jež má (dostává) k dispozici rezort obrany a v jeho rámci AČR pro naplnění svého základního cíle a úkolu „být připravena čelit vojenskému napadení jakkoli silným protivníkem z kteréhokoli směru a za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války“ (9., s. 17), tzn. k zajištění svrchovanosti státu.

Uvedená oblast činnosti (a současně proces, neboť má svůj časový průběh) je v AČR označována pojmem „systém plánování, programování a rozpočtování“ (SPPR). Podstatou (cílem) SPPR je na základě použití optimalizačních metod rozdělovat omezené (obrné) zdroje státu v závislosti na jím stanovených prioritách obranných cílů.

Účel (určení) a východiska SPPR lze objasnit na následující myšlenkové konstrukci:

- * na stát mohou v průběhu jeho vývoje působit různé vlivy a okolnosti (rizika), jež mohou narušit jeho stabilitu, rozvoj nebo dokonce mohou ohrozit samu jeho existenci,

- * tato rizika ohrožení (bezpečnosti) státu mohou mít různý charakter a podstatu, tj. mohou vznikat a působit jak nezávisle na vědomí a vůli lidí, tak mohou být vyvolány vědomou a záměrnou činností jednotlivců, organizovaných skupin nebo i celých států,
- * rizika ohrožení (bezpečnosti) státu mohou být (existovat, působit) ve dvou základních stavech - v latentním (klidovém, nepůsobícím) stavu a v reálném, v daném okamžiku na stát působícím stavu, přičemž přechod mezi těmito stavy rizika může být jak plynulý (s různě strmou křivkou nárůstu jeho úrovně, míry působení), tak i skokový, kdy k přechodu z latentního do působícího stavu dojde náhle, tj. bez nebo jen s velmi krátkým obdobím výstrahy (varování),
- * působnost (účinek, důsledek realizace) jednotlivých druhů rizik ohrožení (bezpečnosti) státu může být značně rozdílná - od lokálního, místního účinku až po celostní (celkový) účinek, kdy je působením události (realizovaného rizika) zasažena nejen podstatná část nebo celé území státu, ale kdy může být ohrožena i sama jeho existence jako státního zřízení,
- * k eliminaci jednotlivých rizik ohrožení (bezpečnosti) státu jak ve fázi jejich latence (tj. klidového stavu), tak i ve fázi jejich reálného působení si stát vytváří různé obranné mechanismy (instituce, organizace), jejichž úkolem je především co nejvíce snížit pravděpodobnost nebo dokonce zabránit přechodu rizika z klidového do reálně působícího stavu. V případě, kdy se této změně klidového v reálně působící stav nepodaří zabránit, je pak úkolem těchto institucí v maximální možné míře minimalizovat negativní účinky nastalé události na stát, jeho obyvatelstvo, hmotné prostředky i životní prostředí a v co nejkratší době a s co největším efektem obnovit předchozí klidový stav.

Poznámka: Výše uvedená logická konstrukce je východiskem nejen pro SPPR, ale je základem problematiky v literatuře nazývané „crisis management“, tj. krizový management, krizové řízení, „řešení krizí“. Podstatou krizového managementu je myšlenka, že jakákoliv instituce, výrobní i nevýrobní organizace (tedy nejen stát) může být (je) v průběhu své existence ohrožena různými událostmi majícími krizový charakter, tj. rychlou nebo náhlou změnou situace a vznikem stavu, kdy je ohrožena její samotná existence (krizovým stavem přitom může být např. jak vážná provozní havárie ve výrobě, únik látek ohrožujících životní prostředí, tak např. i odchod v podstatě nenahraditelného zaměstnance s vysoce specializovanými znalostmi a schopnostmi, náhlé objevení se silné konkurence na trhu zboží, hrozící neuplatnění vlastního zboží a zánikem firmy ap. - tzn. že nemusí jít vždy bezprostředně jen o fyzický útok a fyzikálně destruktivní účinky rizika na danou instituci).

Pro takovéto potenciální krizové případy je doporučováno každé dobře řízené organizaci mít vyhodnocena možná rizika, mít zpracovány krizové plány pro činnost v jednotlivých variantách možných rizik a mít připraven a proškolen personál, schopný i ve značném stresu zvládnout řízení = řešení konkrétně vzniklé krizové situace (tzn. i jiné než „plánované, očekávané“).

Rizika ohrožující stát lze rozlišovat podle různých hledisek, např.:

◆ **podle doby přechodu z klidového do působícího stavu:**

- s různě strmou křivkou nárůstu krizové situace (což v závislosti na rychlosti vývoje krizové situace umožňuje státu v menší či větší míře realizovat plánovaná, případně přijmout i další nezbytná a dodatečná opatření),
- náhle působící (což umožňuje reagovat na vzniklou krizi v podstatě až po realizaci rizika),

◆ **podle rozsahu působení:**

- *místní (lokální)*, tj. s omezeným prostorovým účinkem,
- *rozsáhlé* (velkoplošné), působící na celé území státu nebo jeho podstatnou část,

◆ **podle charakteru fyzikálního působení:**

- *destruktivní* (dochází k nevratným změnám prostředí a materiálních podmínek života),
- *nedestruktivní* (nedochází k vzniku materiálních škod, ale je např. narušena akceschopnost státních orgánů a institucí, důvěra občanů v ně ap.).

Zřejmě nejdůležitějším přístupem k rozlišování a posuzování rizik je jejich hodnocení podle **zdroje a způsobu působení** na:

a) **nevojenská rizika, zahrnující:**

- **rizika přírodní povahy**, tj. vznikající a působící v podstatě nezávisle na lidském vědomí a jednání. Do této kategorie patří zejména:
 - *živelní pohromy - zemětřesení, povodně, plošné požáry lesních masívů,*
 - *průmyslové havárie a závažné dopravní nehody spojené se značným rozsahem destrukce objektů, únikem škodlivých látek a zamořením životního prostředí,*
 - *hromadné epidemie osob a zvířat ap.;*

K eliminaci tohoto druhu rizik, vznikajících a působících především uvnitř státu a ohrožujících životy lidí a materiálové hodnoty, je určen

Integrovaný záchranný systém (IZS),

jehož složky tvoří - *Policie ČR (Ministerstvo vnitra ČR),*

- *Hasiči (Ministerstvo vnitra ČR),*

- *Záchranná služba (Ministerstvo zdravotnictví ČR).*

Vyčlenění části sil a prostředků AČR v prospěch IZS se předpokládá pouze ve výjimečných případech a situacích, přesahujících možnosti sil a prostředků IZS s cílem minimalizovat ztráty na životech a hmotné škody.

- **rizika sociální povahy**, tj. spojená s vědomou činností lidí a jejich důsledků. Do uvedené kategorie lze zahrnout zejména:

- *masovou migraci obyvatelstva z území jiných států ohrožených živelní pohromou, občanskou válkou, suchem a hladem apod., vyvolanou snahou o záchranu života (existence),*
- *masový terorismus jako důsledek aktivit organizovaných skupin, usilujících o ovlivnění státních orgánů a zastrášení obyvatelstva ničením objektů a působením ztrát na životech,*
- *organizovaný zločin ve formách působících destruktivně na akceschopnost státních orgánů, vyvolávající např. nedůvěru v loajálnost a nestrannost státních zaměstnanců a jejich schopnost hájit zájmy společnosti jako celku i jejích členů (masová korupce, prosazování lokálních a skupinových zájmů proti celospolečenským ap.),*

- *obecnou kriminalitu ohrožující bezpečnost lidí a jejich majetku a ovlivňující vztah lidí k státu jako instituci hájící jejich zájmy;*

K eliminaci tohoto druhu rizik, vznikajících a působících vně i uvnitř státu a ohrožujících jeho činnost a funkce, je určen

rezort Ministerstva vnitra ČR,

tj. především síly a prostředky *Policie ČR*, případně i *Pohraniční policie* a *Celní služby ČR* (Ministerstvo vnitra ČR).

Ve výjimečných situacích, přesahujících možnosti sil a prostředků MV (Policie ČR), se předpokládá vyčlenění části sil a prostředků AČR v prospěch MV.

- b) **vojenská rizika**, spojená s použitím ozbrojené síly a spočívající ve snaze protivníka vnutit ohroženému nebo napadenému státu vlastní vůli a prosadit své požadavky. Přitom v závislosti na rozsahu zasazeného území, počtu zúčastněných států a nasazených sil lze rozlišovat:
- **globální konflikt**, zahrnující značnou část povrchu Země a větší počet států, zejména vojensky a ekonomicky nejvyspělejších. Míra zapojení a vlivu AČR na průběh globálního konfliktu je pouze symbolická a těžko definovatelná - jejím základním úkolem v takové situaci by mělo být, kromě plnění spojeneckých závazků, v závislosti na situaci a možnostech přispět v maximální možné míře k ochraně životů občanů státu a jejich majetku,
 - **regionální konflikt**, jehož účastníky může být několik států v různých variantách (jeden proti několika, několik proti několika, několik proti jednomu), přičemž samotný konflikt se může odehrávat na území pouze jednoho státu (tedy i např. ČR) nebo i na území všech účastníků konfliktu. Vzhledem k variantnosti regionálního konfliktu je míra zapojení a vlivu AČR na jeho průběh opět těžko definovatelná a její úloha (kromě obrany svrchovanosti státního území v případě jejího narušení) může být opět různá (včetně plnění případných spojeneckých závazků při odražení napadení na území spojence ap.),
 - **lokální konflikt**, tj. konflikt pouze dvou sousedních států, v němž předmětem sporu mohou být především historicky sporná území, postavení národnostních menšin na území druhého státu ap. (tzn. že až na výjimky nepůjde o ovládnutí nebo podmanění jednoho státu druhým). Složitost případného lokálního konfliktu pro AČR spočívá v tom, že do doby získání a zapojení možných spojenců na vlastní straně se musí při odražení napadení (agrese) spolehnout pouze na vlastní síly a prostředky, tzn. že musí být při pravena na střetnutí s protivníkem v síle odpovídající síle armád sousedních států (tj. od vyrovnaného až po výrazně silnějšího)!

Přitom kromě výše uvedeného rozsahu vojenského rizika je jeho velmi důležitým rysem i **doba nezbytná k přechodu státu a AČR z mírového do válečného stavu**, protože vzhledem k době potřebné k zmobilizování sil a prostředků AČR a k provedení všech opatření

spojených s jejím uvedením do bojové pohotovosti a zaujetím operační sestavy je nutno respektovat skutečnost, že případné zahájení možné agrese v kterémkoli okamžiku **do ukončení (splnění) všech těchto nezbytných opatření znamená, že protivník (agresor) dosáhl odpovídající míry překvapení se všemi negativními důsledky pro bojeschopnost a odolnost AČR a státu jako celku.**

Tzn. že kromě rozsahu možného konfliktu je při posuzování jeho nebezpečnosti a opatření nezbytných k jeho eliminaci nutno brát velmi vážně v úvahu i **možný časový průběh narůstání krizové situace a jejího přechodu do vlastní krize (tj. ozbrojeného konfliktu).**

K eliminaci vojenských rizik, ohrožujících nejen životy lidí a materiální hodnoty, ale i činnost a někdy i samu existenci státu, je určen

rezort Ministerstva obrany ČR,

tj. především síly a prostředky Armády ČR v součinnosti a za přispění všech ostatních státních institucí a orgánů ČR i právnických a fyzických osob působících na jejím území v rozsahu vymezeném zákony o obraně státu ap. (tj. mj. i se zapojením IZS a Policie ČR v prospěch bojovou činností postiženého obyvatelstva).

Uvedené členění rizik a současné rozdělení odpovědnosti rezortů státu lze shrnout pro větší názornost v následující tabulce:

Druh rizika	Charakter rizika	Za eliminaci odpovídá rezort	Výkonný orgán pro eliminaci rizika	Poznámka
nevojenské	přírodní	ministerstvo vnitra a ministerstvo zdravotnictví	Integrovaný záchranný systém (IZS)	Na eliminaci těchto druhů rizik se AČR podílí podle potřeby pouze vyčleněním části sil a prostředků v prospěch IZS nebo Policie ČR.
	společenské	ministerstvo vnitra	Policie ČR	
vojenské	ozbrojený konflikt	stát jako celek (vláda, parlament), zprostředkované ministerstvo obrany	Armáda ČR	V prospěch obrany státu a AČR působí v rozsahu stanoveném zákony všechny ostatní rezorty státu, právnické i fyzické osoby.

Poznámka (poněkud rozsáhlejší): Vzhledem k výše uvedenému charakteru možných rizik ohrožení (bezpečnosti) státu se mi jeví jako přinejmenším diskutabilní názory typu:

- státu v nejbližších deseti letech (mimořádně - z čeho byl např. vyvozen tento časový údaj?) riziko vojenského napadení nehrozí a pokud k němu dojde, bude mu předcházet delší období narůstání napětí, umožňující včas přijmout nezbytná opatření,
- armádu je nutno připravovat na **nejpravděpodobnější průběh konfliktu, kterým by byla podle některých názorů tzv. nestandardní operace, vycházející z předpokladu eskalace napětí**

v pohraničních oblastech státu v důsledku činnosti kriminálních skupin a postupného zapojení ozbrojených sil obou sousedních států do řešení takto vzniklé krize.

Polemika s uvedenými názory přesahuje rozsah článku, ale přesto považuje autor za nutné na jejich problematičnost upozornit. Přitom lze jako argument použít nejen názor vysokého představitele jedné z členských armád NATO („...musíme přijmout pouze takový koncept armády, který zvažuje parametry odvozené z toho nejhoršího možného scénáře. Konkrétně se jedná o scénář, který předpokládá co nejlépe vyzbrojeného protivníka a spolupráci s co nejlépe vybavenými a vyzbrojenými spojenci. ...Změny týkající se zavádění výzbroje a techniky se tedy nemohou vztahovat pouze k současné situaci.“ [6], s. 139), ale i dokonce formulaci z nové strategické koncepce NATO („Na druhé straně však existují větší nebezpečí vzniku různých krizí, které by se mohly rychle vyvíjet a mohly by vyžadovat rychlou reakci ...“ [7], s. 229).

Výše uvedené postoje a názory představitelů státu a armády mají totiž zásadní vliv na formulaci a hodnocení možných rizik ohrožení státu a v návaznosti i na využívání zdrojů vyčleněných na přípravu státu na jeho obranu, tzn. mj. i na způsob realizace systému plánování, programování a rozpočtování v resortu obrany. Proto jsou podle mého názoru problematické i názory na možný průběh vlastního ozbrojeného konfliktu, formulované v ustanoveních předpisů pro jednotlivé organizační stupně AČR (např. Všeob. P-6 Příprava a vedení obranné operace, návrh Polního řádu ap.), vycházející spíše z možného průběhu koaličního konfliktu v minulých desetiletích než z možného průběhu konfliktu odpovídajícího radikálně změněné situaci v Evropě 90. let a velmi málo respektující zásadní změny v současné vojensko-politické situaci, ve vztazích mezi státy i změny ve velikosti a struktuře soudobých armád sousedních států i jejich vlivy a dopady na možný průběh konfliktu. Necht' se kritický čtenář v této souvislosti zamyslí a sám posoudí, zda vůbec, kde, kým a jak byly v AČR analyzovány způsoby zahájení, průběh a výsledky lokálních konfliktů posledních let (Panama, Izrael - arabské státy, Pouštní bouře, občanská válka na území bývalé Jugoslávie, Čečensko ap.) a do jaké míry se poznatky z nich, tj. z vojenské praxe, zobecnily a přenesly do vojenské teorie zprůměrněné v řádech a předpisech pro bojovou činnost vojsk AČR (že to lze, že se tato analýza v jiných armádách provádí a že je nutná, potvrzuje svým obsahem a především svými závěry např. stat' [4].).

Z konstatování uvedených na předchozích stránkách je zřejmé, že možná míra působnosti (tj. plošný rozsah) a stupeň nebezpečnosti jakéhokoliv nevojenského i vojenského rizika a možných důsledků jeho realizace na stát (jeho zřízení, instituce, obyvatelstvo, hmotné prostředky, životní prostředí ap.) vyžadují od státu i vynaložení odpovídající části jeho zdrojů (lidských, finančních, hmotných) na vytvoření a činnost výše uvedených obranných mechanismů státu (IZS, Policie ČR, AČR). Přitom velikost zdrojů vynaložených státem k eliminaci jednotlivých rizik je závislá na řadě činitelů, mezi něž patří především:

- pravděpodobnost realizace rizika, která může být různá a může se měnit jak v současnosti, tak i v blízké nebo vzdálenější budoucnosti,
- rozsah a stupeň nebezpečnosti účinků realizovaného rizika pro stát jako celek,
- reálnost přijetí nezbytných opatření až v průběhu nárůstu hrozby realizace rizika v závislosti na jeho charakteru a možných účincích (tj. schopnost a možnost státu vytvořit instituce potřebné k čelení riziku a eliminaci jeho důsledků teprve v období jeho realizace),
- vnitřní podmínky, tj. mj. celková velikost zdrojů, které má stát k dispozici a z nichž vyčleňuje část potřebnou k eliminaci daného rizika (je zjevné, že zdroje kteréhokoliv státu jsou v současné době značně limitovány, neboť většina zdrojů státu musí být použita na zabezpečení jeho další existence, tzn. na jeho rozvoj, zvyšování životní úrovně lidí, péče o životní prostředí atd. a jenom reálně možná část, odpovídající

pravděpodobnosti vzniku a nebezpečnosti důsledků rizika, může být vyčleněna k eliminaci příslušného rizika).

Na základě vyhodnocení možných důsledků a rozsahu nevojenských rizik „přírodní povahy“ by tedy stát měl k jejich eliminaci vyčleňovat odpovídající velikost zdrojů pro fungování IZS, na základě vyhodnocení možných důsledků a rozsahu nevojenských rizik „sociální povahy“ by měl stát k jejich eliminaci vyčleňovat odpovídající zdroje pro fungování rezortu MV ČR (především Policie ČR) a na základě vyhodnocení možných důsledků a rozsahu vojenských rizik by měl stát k jejich eliminaci vyčleňovat odpovídající zdroje pro výstavbu a přípravu Armády ČR.

Velikost zdrojů (lidských, finančních a hmotných), které lze k eliminaci jednotlivých rizik státem vyčlenit, je ovlivněna mj. a především velikostí hrubého domácího produktu, odpovídající velikostí prostředků ve státním rozpočtu ČR a poměru i významu potřeb a požadavků ostatních rezortů (oblastí činnosti) státu. Vzhledem k současným ekonomickým možnostem proto nejsou uspokojovány v požadované (a nezbytné) míře potřeby asi nejen žádného z uvedených „obránných mechanismů“ státu, ale i ostatních rezortů státu (školství, zdravotnictví, bytová výstavba, věda a výzkum atd.).

Obranné zdroje tedy tvoří lidské zdroje, věcné a finanční prostředky, vyčleněné pro potřeby (zajištění) obrany, s nimiž je nutno (vzhledem k jejich omezené velikosti) kalkulovat v průběhu rozhodovacích procesů týkajících se jejich využití k dosažení stanovených obranných cílů.

Rezort obrany, jehož hlavní složku tvoří AČR, je jako jiné rezorty státní správy výkonným orgánem státní moci, tzn. plní „úkoly a zakázky“ státu. V oblasti obrany státu by proto měl stát, tzn. vláda a parlament (ne tedy rezort obrany sám sobě!):

- ▲ formulovat (vymezit) možná vojenská rizika ohrožení státu s určitou nezbytnou perspektivou, tzn. na určité několikileté období,
- ▲ stanovit, v jakém rozsahu má být rezort obrany k eliminaci těchto vojenských rizik připraven, tzn. jaké obranné cíle má být schopen splnit,
- ▲ a k realizaci těchto úkolů potom vyčlenit odpovídající prostředky (v duchu v minulosti platné zásady základního řádu, totiž že „každý vydaný úkol je nutno materiálně zabezpečit“).

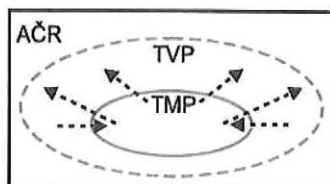
Na základě takto stanovených a konkretizovaných vojenských rizik a z nich vyplývajících obranných cílů je pak nutno stanovit (vymezit, určit) „válečnou“ organizační strukturu armády (jak z hlediska jejího členění na jednotlivé druhy vojsk, složky ap., tak i hlediska optimálního složení a počtů jednotlivých druhů výzbroje a bojové techniky včetně sil a prostředků působících na teritoriu za prostorem obrany AČR) - tzn., že je nutno respektovat požadavek, aby takto vytvořená armádní struktura **po rozvinutí na válečné počty** byla schopna splnit stanovený obranný cíl i v té nejnepríznivější variantě zahájení ozbrojeného konfliktu (protože obranné cíle bude armáda v případě potřeby plnit po rozvinutí na válečné počty).

Teprve z obranných cílů a válečné organizační struktury pak lze vyvodit **mírovou organizační strukturu** (v závislosti na dostupných obranných zdrojích státu) i cíle přípravy armády tak, aby byla schopna v těchto mírových počtech a struktuře se jednak připravovat na plnění svého poslání (tj. včetně přípravy záloh), jednak se v případě potřeby v určené době rozvinout na válečnou strukturu schopnou splnit obranné cíle.

Poznámka: Autoru (a zřejmě ani čtenářům samotným) by nečinilo žádné potíže na příkladech dokumentovat, že takovýmto způsobem se při tvorbě organizačních struktur AČR v období její transformace a reorganizace v letech 1993 až 1995 ani zdaleka nepostupovalo. Je naopak zcela zjevné, že postup výstavby AČR byl opačný - na základě smluvně stanovených limitů hlavních druhů výzbroje a představiteli státu stanovených „dostačujících“ mírových počtů armády (vzhledem k ekonomickým možnostem státu?) byla nejdříve vytvořena její mírová struktura (u pozemních sil „jednotypová“) a jejím přibližným „trojnásobením“ pak i válečná.

Uvedené konstatování lze dokumentovat mj. na postupném vývoji a změnách organizačních struktur brigád územní obrany včetně jejich stále nedostatečné a nevyhovující výzbroje (přičemž do armády stažená výzbroj Lidových milic, pro VÚO alespoň zpočátku umožňující zvýšit jejich bojovou sílu a hodnotu, se v krátké době zlikvidovala) nebo např. i skutečností, že síly a prostředky vyčleňované k ochraně objektů na teritoriu nejsou schopny uvedený úkol splnit (viz např. poznatky ze zkušebního cvičení VDV Brno v květnu 1994). Radu dalších argumentů nelze vzhledem k charakteru článku uvést - třeba si je čtenář v rámci rozvíjení vlastní mozkové aktivity vyvodí a připomene sám.

Aplikace systému plánování, programování a rozpočtování na výše uvedenou posloupnost činností znamená, že z hlediska plnění obranných cílů **optimální válečnou strukturu** armády (TVP - tabulka válečných počtů) je nutno redukovat na mírové počty a strukturu tak, aby byly současně splněny následující požadavky:

- **mírová struktura armády** (tj. především mírové počty všech kategorií jejich příslušníků) může být jen tak velká, aby na její existenci v mírovém stavu **postačovaly prostředky** vyčleňované ze státního rozpočtu do rozpočtu rezortu obrany (tj. včetně prostředků na zabezpečení materiálního vybavení a výzbroje armády a úroveň výcviku odpovídající armádám srovnatelné úrovně nebo armád sousedních států),
- **mírová struktura armády musí být současně** (na druhé straně) **dostačující** k tomu, aby:
 - * umožnila zabezpečit přípravu branců výkonem základní vojenské služby a v návaznosti na to i nezbytnou přípravu vojáků v záloze na výkon jejich funkcí ve válečně rozvinuté armádě,
 - * umožnila v případě potřeby zabezpečit rozvinutí v míru existujících struktur (TMP - tabulka mírových počtů) na organizační strukturu nezbytnou pro odrazení případné vojenské agrese (TVP) a to jak po období příprav, tak i v případě náhlého zhoršení situace (v této souvislosti je např. problematický pro budoucnost uvažovaný poměr jednotlivých kategorií velitelského sboru v AČR, zejména z hlediska potřeby velitelského sboru pro armádu rozvíjenou na TVP),
 - * působila i v míru dostatečně hodnověrnou odstrašující silou, tzn. aby byla schopna i přes své relativně nízké počty zajistit jak své rozvinutí, tak i způsobit protivníkovi při odrazení jeho napadení na jeho vlastním území takové ztráty, které by zpochybnily

jeho případný zisk („Za síly vojenského odstrašování je třeba pokládat tu část ozbrojené složky, která je schopna způsobit protivníkovi ztráty na jeho území a dále anulují smysl a rentabilitu jeho agrese. Patří tam především úderné letouny, řízené střely typu „země - země“, speciální jednotky a další druhy zbraní.“ - viz [8], s. 129) - co z uvedeného zůstalo v AČR po její reorganizaci zachováno? Čím a proč se v tomto směru liší např. od slovenské armády?

Protože v současné době stát nemá potřebné množství prostředků (zejména finančních) na zabezpečení všech svých činností a aktivit včetně problematiky obrany, **není společenská objednávka k eliminaci vojenských rizik vládou formulována**, protože pak „nemusí“ být vládou (parlamentem) ani vyčleňovány prostředky na její zabezpečení (není-li stanoven úkol, nemusí být vyčleněny na jeho plnění odpovídající prostředky), ale mohou být vyčleněny pouze minimální prostředky postačující v podstatě pouze k zachování nebo prosté reprodukci sil a prostředků rezortu obrany na určité minimální výši (bez ohledu na jeho reálný stav a skutečné potřeby a požadavky obrany státu).

Uvedený, pouze do určité míry objektivní stav ale na druhé straně nezbavuje vedoucí pracovníky rezortu obrany (jeho „top management“) odpovědnosti za to, že prostředky vyčleněné ze státního rozpočtu pro potřeby rezortu obrany budou využity racionálně a maximálně efektivně. Proto lze na jedné straně ocenit snahu představitelů rezortu použít k rozhodování o využití zdrojů moderní (a v jiném prostředí ověřené a do jisté míry fungující) metody (PPBS), na druhé straně je nutno konstatovat, že jeho zavádění provází řada závažných (a opakujících se) nedostatků a problémů, jež jsou jen velmi pomalu analyzovány a odstraňovány, o čemž svědčí i **zhodnocení stavu a perspektiv SPPR** jedním z „duchovních“ tvůrců systému, zveřejněné v průběhu roku 1996 (při příležitosti zahájení III. a IV. cyklu SPPR - viz [1] a [3]). Ze shrnutí vývojových možností systému, jeho rezerv, „nezralostí“ a „dětských nemocí“, provedeného v uvedených článcích, považují za nutné upozornit zejména na následující myšlenky:

- v uplynulých letech došlo k položení základů SPPR jako systému řízení zdrojů,
- současně ale docházelo a **dochází v procesu zavádění SPPR k „střetům zájmů“ různých struktur rezortu**, jejichž výsledkem jsou důsledky, jež nejsou v souladu s idejemi systému řízení zdrojů. Přesto je „nutno hovořit i o nepříjemných věcech i přes riziko zmenšování okruhu našich přátel“, neboť chceme-li pokročit při zavádění SPPR, tj. řešit problém „kam chceme směřovat“, je nutno nejdříve odpovědět na otázku „kde jsme“, tj. identifikovat dosažený stav SPPR ([1], s. 68) */s touto myšlenkou autora uvedeného článku se plně ztotožňuji a zastávám stejný názor - v zájmu vyřešení problémů a nápravy nedostatků je nutno věci nazývat pravými jmény a nezakrývat skutečný stav věcí/*.

Současný stav SPPR pak charakterizuje autor článku [1] následujícími tezemi:

- v roce 1993 byl učiněn první systémový pokus o sestavení návrhu rozpočtu pro rok 1994 podle metodiky SPPR, což představovalo i přes jeho nedokonalosti kvalitativní zvrat v metodologii i metodice práce při řízení zdrojů,
- i přes kvalitativní posun v I. cyklu SPPR (rok 1994, tj. návrh rozpočtu pro rok 1995) **nebylo ani v II. cyklu SPPR (1995, tj. návrh rozpočtu pro rok 1996) dosaženo plnohodnotných systémových výstupů**, a to především z důvodu **nesystémových**

zásahů do procesu plánování a řízení zdrojů, k nimž docházelo především ve finální etapě tvorby rozpočtu a jeho rozpisu provedením **plošných restriktivních úprav** alokovaných finančních zdrojů jednotlivých programových prvků bez respektování kritéria priority. Přitom právě plošná úprava, tj. omezování prostředků „všem“, vyvolává u řady zainteresovaných příslušníků AČR pochybnosti o účelnosti a přínosu zavádění SPPR, přičemž přínos SPPR je životně závislý na zainteresovaném a kladně motivovaném působení jeho výkonných prvků,

- i přes uvedené problémy se podařilo sestavit návrh rozpočtu podle programové struktury a předložit jej Parlamentu ČR, což je „jednoznačně pozitivní převažující fakt“ [1, s.69).

Poznámka: Na rozdíl od autora článku mám silné pochyby, zda lze uvedenou skutečnost považovat za jednoznačně pozitivní fakt - asi je přinejmenším diskutabilní, zda je důležitější „forma“ (tzn. fakt, že byl vůbec rozpočet zpracován) než „obsah“ (tj. promyšlenost a odůvodněnost jeho jednotlivých položek).

- kromě uvedených, převážně manažersko-metodických problémů přetrvávají **problémy vnitrosystémové** (nefungují plně vazby SPPR se systémem akvizice a logistiky; časové, kompetenční i jiné průtahy vyvolávají nesoulad mezi administrativním řízením SPPR z úrovně náměstka MO a podřízeností SPPR jako celorezortního systému řízení zdrojů ministři obrany) i **vněsystémové** (neexistuje potřebná vazba rezortu na Parlament a vládu ČR, odpovídající standardům NATO a spočívající zejména ve skutečnosti, že uvedené instituce nedefinují vstupy potřebné pro fázi plánování, tj. bezpečnostní /vojenskou/ politiku a bezpečnostní rizika, resp. cíle obrany, tzn. že neexistuje tzv. společenská objednávka směřující od Parlamentu a vlády ČR k rezortu MO jako vykonavateli služeb v oblasti obrany státu, spočívající ve vymezení rizik ohrožení státu i určení strategie k jejich eliminaci a stanovení nezbytného objemu k tomu vyčleněných prostředků i charakteru armády ap.),
- programový plán (jako plánovací dokument) neplní svou roli a je málo využíván jako nástroj pro manažerské rozhodování, což může mít vzhledem k významu střednědobého plánování (programování) závažné důsledky pro stabilitu celého systému (i personální),
- programovací fázi negativně ovlivnila i skutečnost, že nebylo vydáno „Memorandum o vojenských schopnostech AČR v roce 1996“,
- existuje informační nesoulad mezi zadanými úkoly a cíli výcvikového roku (představující věcné plánování) s jejich ohodnocením (tj. potřebami finančního plánování), v důsledku čehož nedošlo k užší provázanosti SPPR s úkoly základních programových prvků příštího výcvikového roku,
- návrh rozpočtu (výstup SPPR) jako výsledek fáze rozpočtování ne vždy a ne plně průkazně odpovídá na otázku, proč jsou právě tak či onak použity zdroje, není dosaženo potřebné průhlednosti v rozpisu rozpočtu a převodu do účetnictví [1, s. 73).

K naplnění představ o cílovém stavu má SPPR (jak asi v duchu konstatovala i většina z čtenářů obou článků - [1] a [3]) ještě velmi daleko, na druhé straně je ale nezbytné v zájmu AČR usilovat o co nejrychlejší přibližování se k němu. V řadě oblastí je to sice mimo působnost příslušníků rezortu, ale na druhé straně jeho představitelé často nereagují ani na zjevné problémy. V této souvislosti si dovoluji položit řečnickou otázku jen tak pro zajímavost a mimochodem - „objevil“ některý ze čtenářů Vojenských rozhledů v minulých

ročnících článků, v němž by některý z vedoucích představitelů rezortu obrany (MO, GŠ), odpovědný za určitou oblast, reagoval na kritické výhrady některého z autorů, publikované v časopise a směřující k různým oblastem činnosti AČR? Mně se to nepodařilo, a tak mne v této souvislosti napadá rčení „šakali vyjít, ale karavana táhne dál“. O to víc ale v této souvislosti oceňuji snahu redakce umožnit publikaci i jiných než „oficiálních“ názorů (viz např. články [4] a [8]).

Vzhledem k rozsáhlosti článku jsem byl nucen jej rozdělit na dvě části, a proto principy důležité pro fungování SPPR i problémy s jejich realizací se pokusím objasnit v příštím čísle Vojenských rozhledů.

Literatura:

- [1] Ochрана, F.: Stav, perspektivy a systémové cíle SPPR. Vojenské rozhledy č. 2/96.
- [2] Ochрана, F.: Systém plánování, programování a rozpočtování v podmínkách rezortu ministerstva obrany. MO ČR, IMPULS 1993.
- [3] Ochрана, F.: Management obranných zdrojů AČR z pohledu kompatibility se státy NATO. Vojenské rozhledy č. 6/96.
- [4] Scibiorek, Z., Kaczmarek, W.: Možná vize příštího konfliktu. Vojenské rozhledy č. 5/96.
- [5] Ochрана, F.: Základní terminologie systému plánování, programování a rozpočtování. Odbor ekonomických koncepcí a rozpočtu MO, Praha 1995.
- [6] Canin, G.: Materiální zdroje obranného modelu. Vojenské rozhledy č. 3/96.
- [7] Strategická koncepce Aliance. Příručka NATO, Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, Praha 1996.
- [8] Olszewski, R.: Vojenské odstrašování. Vojenské rozhledy č. 3/96.
- [9] Bílá kniha o obraně České republiky. Ministerstvo obrany ČR, Praha 1995.
- [10] Svoboda, V.: Nedělejme „vědu“ z vědy! Vojenské rozhledy č. 2/95.
- [11] Sdělení NMO k plánování zdrojů na léta 1996 až 2005. Věstník MO, ročník 1995, částka 14.
- [12] Metodické pokyny pro plánování zdrojů v rezortu MO na léta 1996 až 2005. Věstník MO, ročník 1995, částka 14.
- [13] Sdělení ředitele odboru ekonomických koncepcí a rozpočtu MO k plánování zdrojů v rezortu MO na léta 1997 až 2006. Věstník MO, ročník 1996, částka 6.
- [14] Metodické pokyny pro plánování zdrojů v rezortu MO na léta 1997 až 2006. Věstník MO, ročník 1996, částka 6.
- [15] Metodické pokyny pro programování v rezortu MO na léta 1996 až 2000. Věstník MO, ročník 1995, částka 14.
- [16] Sdělení ředitele odboru ekonomických koncepcí a rozpočtu MO k programování v rezortu MO na léta 1998 až 2002. Věstník MO, ročník 1996, částka 12.
- [17] Ochрана, F.: Základní terminologie systému plánování, programování a rozpočtování. Odbor ekonomických koncepcí a rozpočtu MO ČR, Praha 1995.
- [18] Hoďánek, O.: SPPR na rozcestí. „A“ Report 2005, č. 1/97.

Dr. Antonín Svěrák

Německý model demokratické kontroly ozbrojených sil

Demokratická kontrola ozbrojených sil ve Spolkové republice Německo hrála zvláště po skončení 2. světové války významnou roli a zasáhla do širokého spektra vnitřního života německé společnosti. Tento fenomén rovněž silně formovaly zahraniční relace, resp. snahy evropských velmocí eliminovat případně další velkoněmecké ambice, prosazované ozbrojenou mocí.

Nacistický příklad nám ukázal, jak může být vojenská síla, pochopená podle Clausewitzovy teorie jako pokračování hegemonistické národní politiky násilnými prostředky, zneužita a zvrácena v totální militarismus, tedy nástroje pro uplatňování vnitřní a zahraniční státní politiky.

* * *

Po 2. světové válce bylo rozhodnutím vítězných mocností území Německa rozděleno do čtyř zón a v nich rozmístěny ozbrojené síly SSSR, USA, Velké Británie a Francie jako garantů mírového vývoje v Evropě. Německé vojenské kontingenty byly rozpuštěny. Jejich opětovná výstavba byla zahájena v obou tehdejších německých státech v padesátých letech. Organizace, počty a výzbroj Bundeswehru byly ovlivněny přijetím SRN do NATO dne 9.5. 1955 a Národní lidové armády (NLA) NDR jejím členstvím ve Varšavské smlouvě od 14.5. 1955. Po sjednocení obou německých států byl dnem 3.10. 1990 zahájen proces slučování jejich ozbrojených sil. Dne 2.10. 1990 byla NLA NDR oficiálně zrušena. Budování nové armády sjednoceného Německa respektovalo Smlouvu o konvenčních ozbrojených silách v Evropě a novou vojensko-politickou situaci v Evropě.

Vezmeme-li v úvahu německé historické zkušenosti a touhu vyhnout se dalšímu zneužití ozbrojené moci, ukazuje se velmi moudrým rozhodnutí vlády SRN z roku 1955 budovat německé ozbrojené síly pod rigorózní demokratickou kontrolou relevantních orgánů a mechanismů. Významné místo při civilní kontrole výstavby a fungování ozbrojených sil získal parlament.

Spolkové ministerstvo obrany

Spolkové ministerstvo obrany je nejvyšším orgánem řízení ozbrojených sil. Organizačně je rozděleno na administrativní (civilní) a vojenskou část (viz pozn. [1]).

Administrativní část tvoří kancelář ministra obrany, plánovací štáb, informační štáb, organizační štáb a šest oddělení:

- personální,
- rozpočtové,

- administrativní a právní,
- pro ubytovací záležitosti, nemovitosti a stavebnictví,
- sociální,
- hlavní výzbrojní oddělení [1].

Tuto civilní polovinu ministerstva řídí spolkový ministr obrany prostřednictvím dvou parlamentních státních tajemníků a dvou státních tajemníků [2], kteří rovněž zabezpečují spojení s ostatními orgány a institucemi státní správy.

Vojska řídí ministr obrany prostřednictvím vojenské části spolkového ministerstva obrany, kterou tvoří generální inspektor ozbrojených sil a inspektoři pozemního vojska, vojenského letectva, vojenského námořnictva, zdravotnické služby a jim podřízené řídicí orgány (viz schéma). Řídicí štáby jednotlivých inspektorátů jsou současně odděleními ministerstva obrany.

Z pohledu na organizaci spolkového ministerstva obrany je zřejmé, že na jejím řízení je silně zainteresována civilní složka, což může být svým způsobem považováno také za jakýsi druh civilní kontroly. Je ale na místě připomenout, že akceptování tohoto podílu civilistů na řízení a kontrole rezortu obrany vojenskými orgány a institucemi nebylo vždy zřejmé. V podmínkách Bundeswehru tomu značně napomáhají koncepce „vnitřního vedení“ a „občana v uniformě“ (obě koncepce budou více přiblíženy v dalším textu v souvislosti s uplatňováním demokratické kontroly ozbrojených sil).

V Bundeswehru je tedy uplatňován model typický pro západní demokracie, kdy jsou v jednom orgánu sloučeny složka civilního řízení ozbrojených sil a část odpovědná za řízení vojskům. Výhodami tohoto systému jsou pružnost a operativnost, zejména v případech potřeby rychlého řešení krizí nebo jejich odvracení. Přestože je administrativní část spolkového ministerstva obrany obsazena z velké míry civilisty, neprojevují se v součinnosti s ryze vojenskou sférou vážnější problémy. Ministerstvo zařazením fundovaných civilních zaměstnanců také šetří nemalé finanční a jiné dávky, které by muselo hradit vojákům z povolání [3].

Demokratická kontrola ozbrojených sil

K uplatňování demokratické kontroly ozbrojených sil v SRN byly v roce 1957 zřízeny dvě speciální instituce a zároveň zakotveny v Základním zákoně (ZZ). Jedná se o obranný výbor Německého spolkového sněmu (čl. 45a) a zplnomocněnce ozbrojených sil SRN v Německém spolkovém sněmu (čl. 45b).

Úřad vrchního velitele ozbrojených sil vykonává spolkový ministr obrany (čl. 65a), který musí být civilní osobou. Zákonem o obraně státu po vyhlášení stavu obrany přechází tato funkce na spolkového kancléře (čl. 115b).

Činnost spolkového ministra obrany jako člena spolkové vlády podléhá permanentní parlamentní supervizi (čl. 43). Ta je zpravidla prováděna obranným výborem s pravomocemi pro vyšetřování specifických záležitostí týkajících se ozbrojených sil. Ty jsou uplatňovány, pokud to výbor shledá za bezprostředně zájmové a důležité. Obrana a ozbrojené síly v SRN spadají výlučně do oblasti spolkové legislativy (čl. 73), to znamená Německého spolkového sněmu. Německá spolková rada, tj. horní komora parlamentu, ve které jsou zastoupeni poslanci jednotlivých spolkových zemí, má nad ozbrojenými silami pouze omezené kontrolní funkce. Obranný výbor Německé spolkové rady je kompetentní

vyjadřovat se k problémům, které se týkají přímo jednotlivých spolkových zemí, např. výstavby vybraných druhů infrastruktury a vojenských zařízení.

Dalším nástrojem Německého spolkového sněmu ke kontrole armády je jeho zplnomocněnec obrany. Parlamentní zplnomocněnec působí společně s Německým spolkovým sněmem vůči všem institucím ve vládě a státní správě zabývajícími se státními otázkami vojenské obrany země. Hlavním adresátem kontroly je spolkové ministerstvo obrany a sféra jeho působnosti. Ta sestává z ozbrojených sil (čl. 87a Z Z), správy Bundeswehru (čl. 87b), vojenského duchovního zabezpečení (čl. 140), právní ochrany a vojenského soudnictví (čl. 96, odst. 3). Pokud nejsou zřejmé zákonné výhrady - jako např. soudní nezávislost anebo u vojenského duchovního zabezpečení specifika církevního poslání - nachází všude vojenská kontrola, resp. parlamentní kontrola činnosti armády, své opodstatnění a místo. Spadá sem také správa Bundeswehru a celková její činnost, jakož i záležitosti péče o vojáky a civilní zaměstnance vojenské správy i řada dalších otázek souvisejících se životem armády. Lze říci, že obecně se vztahuje rozsah parlamentní kontroly prostřednictvím činnosti zplnomocněnce ozbrojených sil SRN neformálně na veškerou oblast činnosti spolkového ministerstva obrany a materiální zabezpečení obrany země. Zplnomocněnec vypracovává výroční zprávu, ve které analyzuje situaci ve vojenském vedení a velení, jakož i mezi příslušníky ozbrojených sil. Dokument je schvalován v Německém spolkovém sněmu a poté veřejně publikován.

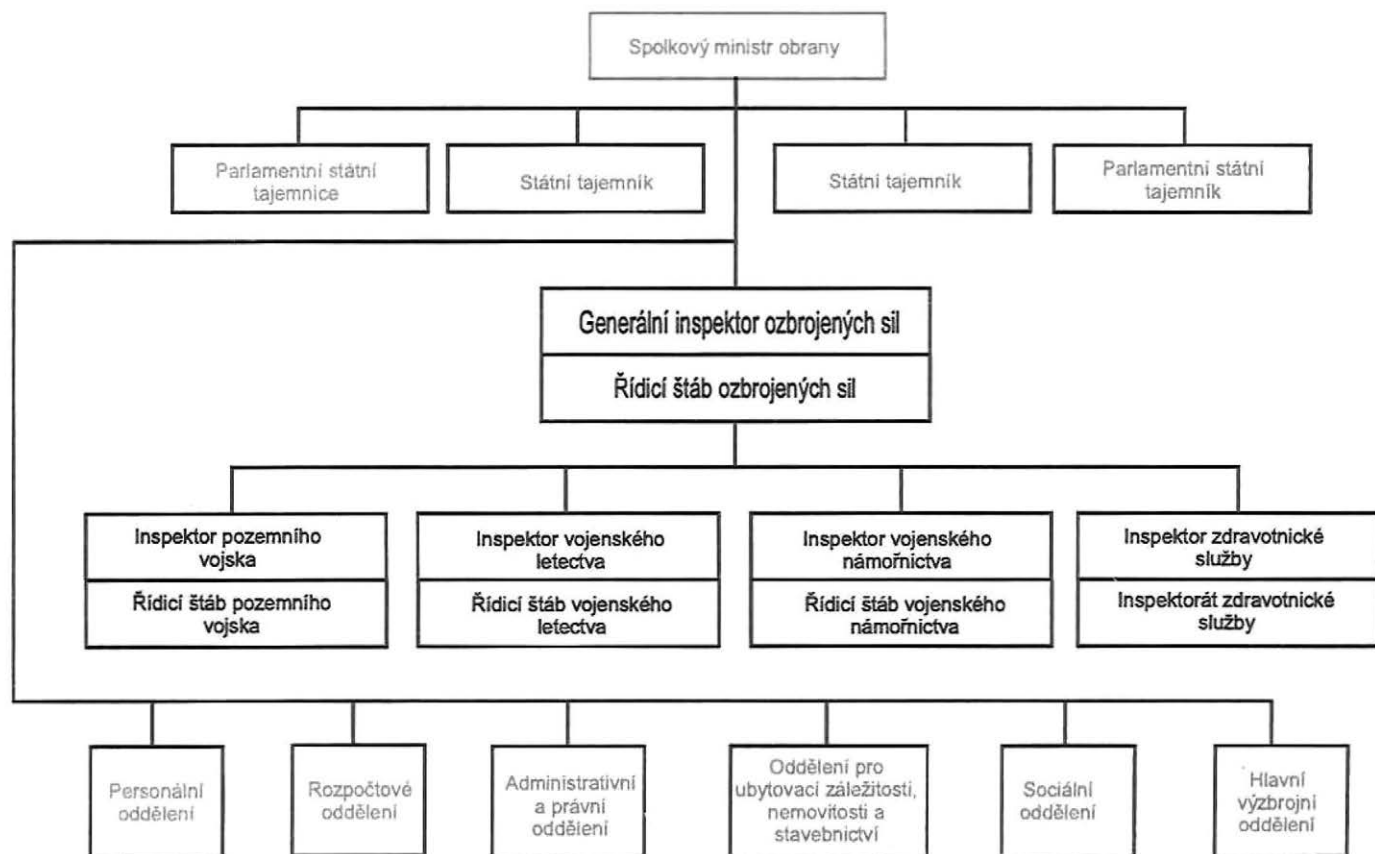
Důležitým prvkem demokratické kontroly ozbrojených sil je **Spolkový auditní soud** (čl. 114 ZZ). Jednak dává celkový obraz o spolkových rozpočtových výdajích a také determinuje, jaké množství finančních prostředků a kam bude poskytnuto. Vojenský rozpočet má svoje stálé místo ve státním rozpočtu (čl. 87a). Spolkový auditní soud nedisponuje právy intervence. Spolkové vládě a parlamentu předkládá výroční zprávu, ve které provádí nálezy a poskytuje zákonodárnému orgánu doporučení k jeho zásahům vůči tzv. pochybeným vládním rozhodnutím. Výroční zpráva je podobně jako v případě parlamentního zplnomocněnce publikována, a tak předložena ke kontrole veřejnému mínění.

V rámci demokratické kontroly armády si vydobyla svoje místo **Vojenská justiční správa** jako nezávislá civilní instituce. Zajišťuje vojákům ochranu před zneužíváním státní moci. Na druhé straně také dbá na adekvátní chování vojenských jedinců. Relevantní pravidla pro činnost Vojenské justiční správy vyjadřuje Vojenský trestní řád a Vojenský kázeňský řád.

Kontrolní činnost ozbrojených sil je také prováděna přímo prostřednictvím jejich příslušníků. Důstojníci, poddůstojníci a mužstvo volí každoročně ze svých řad tzv. **intermediaries** - prostředníky. Ti sice nemají žádné právo participovat na rozhodovacím procesu velitelských orgánů, ale přesto jsou individuálně *ad hoc* zváni ke konzultacím na různá decizní místa. Intermediaries se podílejí např. na diskusích o novelizaci zákonů, řádů, nařízení a dalších regulátorů týkajících se vojenské služby.

Silněji je možné uplatňovat kontrolní vliv prostřednictvím **Spolkové asociace ozbrojených sil**. Ta se zabývá hlavně podmínkami a průběhem vojenské služby poddůstojníků a mužstva.

Chtěl bych podtrhnout, že demokratická kontrola ozbrojených sil je v SRN považována za úkol extrémně obtížný. Komplexnost armádních sil a jejich problémová provázanost, určitý stupeň utajení, praktický monopol na řešení národně-obranných otázek, jejich

Schéma

propojení do mezinárodních struktur - to všechno snižuje transparentnost aktivit ozbrojených sil, samozřejmě nejen v SRN. Proto spolehlivost demokratické kontroly nad ozbrojenými silami závisí ve velké míře na fundovanosti, odpovědnosti a systémovém přístupu těch civilistů, kteří se na kontrole podílejí. Samozřejmě je také nutné, aby tato kontrola byla vojáky vstřícně přijímána a rovněž aby byli vojáci spolehlivými mechanismy před diletantstvím a „zvůli“ demokratické civilní kontroly ochráněni. Proto je v SRN takový důraz kladen na koncepci „vnitřního vedení“.

„Vnitřní vedení“

Základem pro postavení vojáka v Bundeswehru je model „občana v uniformě“. Toto označení reflektuje a odráží téměř všechny formy esence „vnitřního vedení“. Koncepce je manifestací politické vůle smíření civilních práv s vojenskými povinnostmi. Bývá často označována za jeden ze základů výstavby a fungování německých ozbrojených sil. Koncepce „vnitřního vedení“ naplňuje tři základní cíle:

- ▲ zákonné, politické a etické oprávnění důvodu existence ozbrojených sil a občanské povinnosti vojenské služby,
- ▲ integrace celých ozbrojených sil a jejich jednotlivých příslušníků do státu a společnosti, do NATO a ZEU,
- ▲ ochota vojáka sloužit z přesvědčení, plnit povinnosti co nejlépe podle svých schopností a být připraven přijmout omezení svých základních práv speciální vojenskou legislativou.

Uskutečnění těchto cílů od vojáků zase vyžaduje být vnímavým k sociálnímu, politickému a technickému vývoji, nacházejícímu místo ve společnosti. „Vnitřní vedení“ na všech úrovních velení má respektovat všechny vojákovy osobnostní rysy, důstojnost a základní práva spolu se zachováním věrohodnosti při realizaci koncepce. „Vnitřní vedení“ zahrnuje vedle všeobecných závazků k zajišťování blahobytu vojáků zejména konkrétní péči o podřízené. Tento požadavek je velmi citlivý a současně důležitý k porozumění s vojáky. Předpokládá řešit problémy dříve, než přerostou do mnohdy neřešitelné úrovně. Jedním ze základních elementů koncepce „vnitřního vedení“ je politická výchova, která ovšem nesmí být zaměňována za ideologickou indoktrinaci. Důležitou premisou pro dostatečnou operační schopnost ozbrojených sil je vojenská kázeň. Ta v Bundeswehru směřuje k pochopení legálních základních povinností a odpovědností veškerého vojenského personálu. Koncepce „vnitřního vedení“ je podpořena Zákonem o vojenské službě a Vojenským trestním kodexem.

Voják Bundeswehru v zásadě požívá stejná civilní práva jako ostatní občané. Vojenská legislativa jej však pochopitelně v průběhu služby v určitém směru omezuje. Pokud příslušníci armády pocítí nějakou křivdu, mohou se odvolat k parlamentnímu zplnomocněnci, petičnímu výboru Německého spolkového sněmu či svoje kauzy řešit u příslušného civilního soudu.

Koncepci „vnitřního vedení“ je potřebné chápat jako nepřetržitý výchovný proces. Zahrnuje celé spektrum - od vojenského personálu, přes vojenské vedoucí na všech úrovních velení až po vojáky základní služby.

Německé ozbrojené síly jsou založeny na principu všeobecné branné povinnosti. Díky frekventované rotaci vojáků základní služby jsou ve vojenské komunitě rychle akceptovány

všechny tendence a změny ve vývoji civilní společnosti. Viděno v tomto světle, vojáci základní služby jsou nezbytným pojítkem mezi ozbrojenými silami a civilním sektorem. Tento fakt sám v sobě konstituuje určitý typ „kontroly“, jestliže je společnost otevřená a aktivity v ozbrojených silách jsou podrobeny transparentnosti.

Na závěr bych chtěl říci, že německý model demokratické kontroly ozbrojených sil, imanentně zahrnující koncepci „vnitřního vedení“, směřuje k tomu, aby armáda nebyla pouze garantem zajištění bezpečnosti společnosti, ale aby také aktuálně posilovala demokracii. Oba principy předpokládají prioritu politického vedení, plnou integraci ozbrojených sil do ústavního rámce a civilní status aktivně sloužících vojáků. Německé ozbrojené síly mají být zajištěny proti dvěma extrémům. Na jedné straně je to obava z vytvoření „státu“ ve státě, na druhé straně úsilí nedovolit, aby se z armády vytvořila nějaká liberální organizace bez vojenské kázně a příslušné operační účinnosti.

Poznámky:

- [1] Civilní oddělení spolkového ministerstva obrany se starají o záležitosti celého Bundeswehru. Plánují a řídí správní úkony všech druhů a složek ozbrojených sil.
Personální oddělení zodpovídá za personální vedení a práci důstojníků a civilního personálu Bundeswehru. Kromě toho připravuje a rozhoduje o základních osobních záležitostech příslušníků armády. **Rozpočtové oddělení** dbá na to, aby parlamentem schválené prostředky na obranu byly ekonomicky a transparentně využívány. **Administrativní a právní oddělení** se zabývá služebními právy vojáků, duchovní péčí, náležitostmi vojáků a civilních zaměstnanců a stará se také o stravování a výstroj vojáků. **Oddělení pro ubytovací záležitosti, nemovitosti a stavebnictví** zajišťuje výstavbu a provoz pozemních, leteckých a námořních základů, ubytoven, skladů, správních budov, střelnic a výcvikových prostorů. Stará se také o to, aby Bundeswehr a ozbrojené síly NATO měly k dispozici potřebnou infrastrukturu. **Sociální oddělení** se zabývá všestrannou péčí o vojáky a civilní zaměstnance Bundeswehru. Úlohy tohoto oddělení sahají od zajištění ubytování přes kulturní a sportovní vyžití až po problematiku výběru zaměstnání po skončení činné služby a otázky životního prostředí. **Hlavní výzbrojní oddělení** plánuje, řídí a kontroluje vše, co souvisí s vyzbrojováním ozbrojených sil.
- [2] Parlamentní státní tajemník podporuje ministra obrany při plnění jeho vládních úkolů v parlamentu, zvláště v obranném a rozpočtovém výboru, ve vládě a na veřejnosti, státní tajemník zase působí v jeho prospěch jako vedoucí rezortu obrany a zastupuje ho rovněž v příslušných kompetenčních oblastech.
- [3] Ve většině armád zemí střední a východní Evropy jsou řídicí složky ozbrojených sil nadále rozděleny na samostatné ministerstvo obrany jako převážně správní orgán a generální štáb jako instituci velící vojskům. Platí to i pro Armádu České republiky. Počet civilních zaměstnanců na ministerstvu obrany je zde silně omezen, roste, na rozdíl od ekvivalentů v armádách NATO, procento podílu vojáků z povolání.

Použitá literatura:

- Basic Law for the Federal Republic of Germany.
- Training Aids „Innere Führung“, Zentrum Innere Führung, Koblenz.
- Weissbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.
- Dr. Rožňák, P., Úřad zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu, Vojenské rozhledy č. 2-5/94, Praha.

Budování důvěry

Komplexní přístup k bezpečnosti a stabilitě: Projekt alternativní obrany

V roce 1990 začaly vzájemně spolupracovat Studijní skupina alternativní bezpečnostní politiky (Study Group on Alternative Security Policy, SAS) a Projekt obranných alternativ (Project on Defense Alternatives, PDA), aby aplikovaly koncept „alternativní obrany“ na podmínky po skončení studené války. Týmy se soustředily na Evropu, Spojené státy a regiony Jihu.

Významný obrat nastal na konferenci v Rakousku v r. 1992, která se konala pod názvem „Evropa 2000: Bezpečnostní potřeby nových nezávislých států“. Tato konference svedla dohromady bezpečnostní specialisty z dvaceti evropských zemí, včetně jedenácti nově vzniklých států. Konference „Evropa 2000“ představovala zásadní revizi bezpečnostního modelu navrhovaného skupinami SAS/PDA a znovu oživila koncepci obrany založené na budování důvěry (Confidence-building Defense, CDB). Hlavním principem a strategickým cílem tohoto přístupu k obranné politice je budování důvěry ve vnitřní i vnější politice vytvořit bezpečnostní prostředí, ve kterém bude možné realizovat taková významná bezpečnostní opatření, jakými jsou demilitarizace a spolupráce mezi státy.

Určení a nové definování národní identity po skončení studené války představuje pro některé státy viditelné ohrožení jejich národní suverenity, respektive integrity a legitimacy (např. prostřednictvím ohrožení ze strany menšin žijících v jiných státech). V bývalé Jugoslávii a mezi některými státy zaniklého Sovětského svazu tato situace vedla až k válce. Státy východní Evropy se zatím konfliktu dovedně vyhýbají, ale ani pro ně dnes neexistují v tomto ohledu pro budoucnost žádné záruky. Všechny země se shodují v tom, že regionální nestabilita kterékoli z nich by mohla znenadání dovést až k extrémním politickým řešením.

Smlouva o konvenčních silách v Evropě (Conventional Forces Europe, CFE), dohodnutá v kontextu bývalého blokového systému, zaručovala jistou vojenskou rovnováhu. Nyní ale nastupuje období nerovnováhy. Bývalé sovětské republiky, např. baltské státy, nejsou spokojeny se vztahy s Ruskem a Rusku se zase nelíbí NATO. Tím nejnepříjemnějším faktem je ovšem asi současná realita „mnohonásobné rovnováhy“, která velmi komplikuje proces omezení zbrojení.

K tomu přistupuje asymetrie „vojenských potenciálů“. V armádách v celé východní Evropě jsou jednak prováděna úsporná opatření, jednak na základě dohod CFE jsou redukovány stavy ozbrojených sil v Evropě, a konečně obrana se musí přizpůsobovat novým a nestabilním strategickým podmínkám. Probíhající ekonomické a politické krize negativně ovlivňují morálku vojsk a v neposlední řadě i rekruční politiku. Nezanedbatelnou je i skutečnost, že v Evropě se jen několik zemí se může spoléhat výhradně na vlastní vojenský potenciál či na vojenský potenciál jeho sousedů.

Strategické problémy nových nezávislých států jsou tedy určovány nestabilitou, úspornými opatřeními, a jen málo odborníků věří, že toto dilema by mohlo vyřešeno jen těmi státy, kterých se to přímo týká. Proto jsou hledána řešení na mezinárodní úrovni. Mnoho nově vzniklých států hledá také pomoc na Západě, v naději, že tam nalezne stabilní základnu pro nápravu situace a regionální integraci.

Transnacionální bezpečnostní politika

Jugoslávské události a situace v některých republikách na území bývalého Sovětského svazu ukončily naděje, že bude konečně vytvořen tzv. společný evropský domov. Pro některé národy či státy byly dokonce minulé bezpečnostní metody funkční: odstraňovaly nestabilitu a poskytovaly jim ochranu proti agresi. Mezi těmito metodami byly na prvním místě vojenské aliance a odstrašení. Bohužel tyto praktiky obecně vyvolávaly a stále vyvolávají vzájemnou nedůvěru, nestabilitu a závody ve zbrojení.

Základními problémy se kterými se střetávají státy střední a východní Evropy totiž nejsou vojenského charakteru, i když mají významnou vojenskou složku. Je totiž jasné, že ani národní ekonomika, ani občanská společnost se neobnoví v atmosféře strachu a podezírání. A situaci mohou ještě zhoršit i některé zvláštní okolnosti, jakými jsou např. lokální vyčerpání přírodních zdrojů či vzrůst mezinárodního napětí. Obranná politika nově vzniklých států by proto měla na prvním místě a především odrážet a posilovat cíle ekonomické obnovy, demokracie, sociální harmonie a spolupráce mezi státy.

Aby bylo dosaženo stabilnějšího mezinárodního řádu, musíme vypracovat a uvést v život *dočasná* či *přechodná* bezpečnostní opatření. Taková opatření by měla jednak zabezpečit potřebu okamžité bezpečnosti, zároveň v rámci možností, v duchu otevřenosti, budovat vztahy vzájemné důvěry. Přechodná (*transitional*) politika by sice ještě neznamenal vznik důvěry mezi státy, ale jejím cílem by mělo být právě usnadnění vzniku takové důvěry. Současně by zmiňovaná politika zrychlila vývoj globálních a regionálních bezpečnostních institucí a vyhnula by se tomu, aby na ně nakládala zodpovědnost, kterou nemohou unést.

Jedním z nezbytných prvků přechodné politiky je **koncepce neprovokativní obrany** (známé v minulosti také jako *neofenzivní* či *alternativní* obrana), která v osmdesátých letech získala znovu na vážnosti. Na Východě i Západě byly v období studené války vypracovávány efektivní (vzhledem k vynaloženým nákladům) modely obrany, orientované na stabilitu, jejichž smyslem bylo ulehčit finanční náklady blokové konfrontace, zmírnit závody ve zbrojení a snížit vojenské napětí. Dnes máme za úkol aplikovat tyto modely na podmínky, kdy se stavy armád značně snižují, kdy jsou na ně vynakládány mnohem menší finanční prostředky a strategické vztahy mezi státy jsou obzvláště komplikované. Některé z nich přitom musí ještě řešit etnické problémy či mají problémy s demokratizací vnitřních režimů.

Strategickým záměrem toto přístupu je **budování důvěry a bezpečnosti uvnitř či navenek**, a tak vytvořit prostředí, ve kterém státy mohou realizovat zásadní opatření směřující k demilitarizaci a mezistátní kooperaci, při pokračující demokratizaci svých vlád i ekonomiky. Tento bezpečnostní koncept, se také nazývá „obrana založená na budování důvěry“ (CBD), zmiňovaná v úvodu tohoto článku.

CBD a program Partnerství pro mír

Ačkoliv se v několika důležitých aspektech přístupy CBD liší od běžného postoje NATO, jsou plně konzistentní se současným vývojem bezpečnostní spolupráce mezi Východem a Západem. Budování bezpečnosti na základě důvěry skutečně předpokládá mezinárodní spolupráci jako první princip a základní cíl - i když jasně rozlišuje mezi *vzájemnou závislostí (interdependence)* a *jednostrannou závislostí (dependency)*. Takový přístup k budování národní bezpečnosti odpovídá také zájmům aliance NATO, která má v době fiskálních omezení na Západě převzít odpovědnost za bezpečnost na Východě. Neprovokativní charakter CBD by ulehčil situaci potenciačních spojenců a kandidátů členství, protože je možné jej použít i v době nestability (viz obr. 1).

- ◆ CBD je plně konzistentní s bezpečnostní spoluprací mezi Východem a Západem,
- ◆ CBD zahrnuje stabilizační opatření, která jsou nezbytná bez ohledu na stav plnění programu PIP,
- ◆ CBD nabízí okamžitá a spolehlivá opatření pro nově nezávislé státy, ke zlepšení jejich bezpečnostní situace,
- ◆ zlepšením bezpečnostní situace nových nezávislých států, CBD vytváří základnu pro plnoprávné a vyrovnané partnerství se Západem.

Obr. 1: CBD a program Partnerství pro mír

I když přístup CBD má především umožnit spolupráci mezi státy, nepředpokládá, že tato spolupráce nějak brzy podstatně vzroste. Bude-li nezbytné, neodmítá proto řešení současných bezpečnostních problémů na státní nebo subregionální úrovni. CBD nesleduje v bezpečnostních otázkách soběstačnost, ani nedělá z bezpečnostní soběstačnosti vůdčí princip. Za lepší řešení pokládá **bezpečnostní spolupráci**. Cílem CBD je takový národní obranný postoj, který je vysoce efektivní vzhledem k vynaloženým nákladům, představuje relativně nízké bezpečnostní riziko a má stabilizující účinky (jak doma tak mezinárodně). Tento koncept nabízí novým nezávislým státům spolehlivé prostředky zlepšení jejich bezpečnostní situace. Teprve na tomto základě může vzniknout rovnoprávné a vyvážené partnerství se Západem.

Vojenská spolupráce mezi Východem a Západem předpokládá vyřešení komonality mezi vojenskými institucemi (stav, kdy skupiny států používají společnou doktrínu, procedury n. výzbroj), ale tyto požadavky se vztahují hlavně ke spojení, velicím a řídicím procedurám. Není nezbytné přímo kopírovat vojenské struktury NATO (což by ostatně mohlo ve východní Evropě způsobit i značné rozpaky). K tomuto tvrzení vedou následující důvody:

Za prvé, proces vojenské restrukturalizace, který ve východní a střední Evropě v současné době probíhá, vede státy NATO k tomu, aby zdůrazňovaly zasazení jednotek i mimo území Aliance (*extra-territorial missions*). V protikladu k tomuto procesu ale nejvyšší prioritou bezpečnosti ve východoevropských zemích zůstává obrana vlastního území. Za druhé, NATO klade důraz na produkty špičkové technologie a strategickou

mobilitu, které si nemohou dovolit ani tak bohaté státy jakými je Francie nebo Německo. A konečně za třetí, aliance NATO nemá na operačně-strategické úrovni jednotnou doktrínu, což staví do popředí otázku na kterou se zde mj. postupně pokoušíme najít odpověď: „Jaký by měl být model nových vojenských struktur?“

Varianty bezpečnostní politiky

Soudobé strategické myšlení připouští dva obecné přístupy zabezpečení národní obrany: první přístup byl charakteristický jak pro státy NATO, tak země bývalé Varšavské smlouvy. Byl založen na stálé hrozbě odvetného úderu (*cross-border retaliatory*) či na protiofenzivě jako reakci na agresi. Druhý přístup je tím, co nazýváme „obrana budovaná na důvěře“ (CBD): **výrazně preferuje vojenské struktury orientované na obranu a vlastní odstrašení agresora** spočívá v tom, že se mu jasně dává najevo, že zamýšlená agrese nebude snadná.

Za situace, kdy obecně převládají redukované ozbrojené síly (*low level force*), důraz na obranu založenou na odstrašení dává za vznik tzv. efektu „otáčivých dveří“, ve kterém se agrese jednoho státu proti druhému setkává s okamžitou odvetou - odrazení útoku a přenesení boje na území protivníka (*cross-border retaliation*). Teoreticky je protiútok zamýšlen tak, aby zmařil agresi tím, že ohrozí zranitelná křídla a tly útočících jednotek, a současně „potrestá“ agresi destrukcí protivníkovy zázemí. Nicméně z několika důvodů je tento způsob obrany velmi riskantní. Za prvé: jednotky okamžité obrany území státu jsou přemístovány jinam než by měly být. Za druhé: koncentruje jednotky ve velkých, snadno zranitelných vojenských formacích. Za třetí: úspěch tohoto způsobu obrany záleží na zasazení ozbrojených sil v hloubce nepřátelského (a relativně neznámého) území. Státy mohou mírnit sílu odvetného úderu kombinováním velkých ofenzivních sil se silnou obranou křidel, ovšem takový způsob obrany zvyšuje vojenské výdaje, a to je neslučitelné se současným trendem omezování finančních prostředků vynakládaných na armádu.

Jestliže konfrontační strany tento model přijmou, jimi vybudované bezpečnostní struktury založené na hrozbě odvety nemohou v žádném případě zaručit vzájemnou bezpečnost, pouze **vzájemnou nejistotu**. Státy s takovýmto ofenzivně/defenzivním modelem obrany mohou zvyšovat svou bezpečnost pouze na úkor svého souseda. Výsledná dynamika je potom tím hlavním zdrojem závodů ve zbrojení. Dále přistupuje ta skutečnost, že v období zvýšeného napětí roste i pravděpodobnost preventivního útoku. Jak dosvědčují příklady z třetího světa, tento model obrany je zvláště destabilizující, když jsou ozbrojené síly relativně malé. I v období zmiřování mezinárodního napětí (*détente*) má model založený na odstrašování evidentně negativní účinky, protože působí jako protiváha zlepšených vztahů a pomáhá udržovat vzájemné podezírání.

V současné době jak NATO, tak Rusko, věnují velkou pozornost vysoce mobilním, ofenzivně orientovaným ozbrojeným silám. To je způsobeno částečně reakcí na nižší stavy armád, které jsou jednak důsledkem úsporných opatření, jednak důsledkem jednání o snižování konvenčních sil v Evropě (CFE), respektive obojího. Současná obranná politika NATO se ve vyšší míře zabývá zásahy mimo území členských států Aliance (i když jak se zdá, NATO není příliš ochotné tyto zásahy skutečně provádět).

Také Rusko klade zvýšený důraz na vysoce mobilní ozbrojené síly vzhledem k svému zájmu o „blízké pohraničí“, ať se jedná o uchování jeho politického vlivu či samotné

vojenské přítomnosti. Jeho mobilní síly by měly mít zhruba dvě hlavní formy: síly okamžité reakce a síly rychlého nasazení.

Síly okamžité reakce (*Immediate Reaction Forces, IRF*) jsou lehké síly se silnou leteckou podporou a předpokládá se, že budou připraveny k akci během jednoho až tří dní po mobilizaci.

Síly rychlého nasazení či intervenční síly (*Rapid Deployment Forces, RDF*) jsou těžší kombinované zbraňové formace, které mohou být udržovány v pohotovosti tři až sedm dní. Slouží na posílení sil okamžité reakce (IRF).

Uvedený bezpečnostní koncept spotřebuje velké množství ruských zdrojů určených na obranu, a navíc v těchto formacích budou zřejmě ty nejlepší ruské jednotky, které tedy budou chybět tam, kde jich bude nejvíc zapotřebí - v předsunutých jednotkách územní obrany, které mají tyto mobilní síly posilovat. Oddělení jednotek IRF od RDF z hlediska přepravy na velké vzdálenosti a bojového potenciálu představuje další vážný problém. IFR budou příliš slabé, aby vydržely dlouhý boj proti silnému, dobře vyzbrojenému protivníkovi, na druhé straně jednotky RDF vyzbrojené těžkými zbraněmi, dopravované na vzdálenosti větší než 800 km, nejsou schopny rychle posílit IFR a předsunuté slabé síly. Navíc přeprava jednotek RDF na velké vzdálenosti může působit na ostatní státy velmi provokativně, takže je docela možné, že posílení jednotek IFR zůstane jen na papíře a nikdy se neuskuteční.

Když to shrneme, ruské plány nasazení mobilních sil jsou negativním příkladem bezpečnostní politiky. Představují doktrínu hypermobility, která sice získala jistou popularitu i na Západě, ale která představuje opuštění zásady obranné dostatečnosti a úspěšnosti, spolehlivé synergie všech ozbrojených sil a bezpečného pokrytí životně důležitých oblastí.

Druhá varianta bezpečnostní politiky: obrana budovaná na důvěře

Druhým přístupem k bezpečnostní politice je obrana založená na budování důvěry (CBD), neboli *alternativní obrana*. Nejde zde o „nevojenskou“ obranu, jak by se mohlo zdát při použití slova *alternativní*. Tento koncept se snaží překonat předcházející bezpečnostní dilema (a tak se vyhnout nestabilitě, která z něj plyne) zajištěním obrany státu (*home defense*) bez velké ofenzivní akce přes hranice. Jinými slovy, vojenské struktury CBD a jejich operační koncept *ztělesňují obrannou strategii, nikoli ji pouze slouží*. (To ovšem nevylučuje značný ofenzivní potenciál na taktické úrovni.)

Realizace konceptu CBD by také minimalizovala stupeň „hazardu“, který je obsažen v jakémkoli obranném plánování tím, že zdůrazňuje *nerizikovost* vojenských struktur a vojenských operací. V neposlední řadě takový koncept předchází sociální nestabilitě danou omezením zdrojů a přijetím vojenských struktur konzistentních s demokratizací a sociální soudržností.

Bude-li tento koncept realizován pouze jednostranně, obrana budovaná na důvěře nejen zlepší obranný potenciál iniciačního státu, ale také nepřímo zlepší vyhlídky na obranu sousedních států, protože v sobě zahrnuje i redukci ofenzivního potenciálu. Provedení jednostranný akt posune celý region (či alespoň dva státy) ke stavu „vzájemné obranné převahy“, při kterém vojenský potenciál jedné strany vyvažuje vojenský potenciál strany

druhé. Jestliže všichni, nebo alespoň většina států bude toto uspořádání následovat, výsledná situace bude vysoce stabilní a bude obsahovat i vzájemné záruky.

Principy CBD představují tři základní kvality:

- ① Neprovokativní povaha bezpečnosti: neexistuje žádná možnost nenadálé ozbrojené intervence či útoku, protože jsou omezeny útočné kapacity.
- ② Rovnoměrnost, což znamená, že neexistují žádné koncentrace vojsk jako lákavý cíl pro neočekávaný úder či mezery v obraně, které zvou intervenanta k útoku.
- ③ Obranná dostatečnost, která plně využívá „výhody domácího prostředí“ na taktické, operační i strategické úrovni.

Tyto tři kvality (které jsou vlastně principy) vedou logicky k těmto důsledkům:

- zmaření zákeřného útoku (dosaženo rovnoměrností obrany a obrannou dostatečností),
- sníženou možností eskalace napětí a limitací válečných škod (princip vyloučení lákavých míst k úderu, masivních ofenzivních sil či kapacit pro překvapivý útok),
- při vnitřních politických krizích nehrozí vnější destabilizace (neexistuje dostatečný vojenský potenciál pro intervenci, jednak obě strany mají rovnoměrnou poziční obranu, což omezuje zdánlivou „výhodu“ překvapivého útoku),
- neúčast na závodech ve zbrojení (důraz je kladen na síly orientované výhradně na obranu, jejichž růst nepředstavuje pro protivníka žádné bezpečnostní riziko),
- snížené výdaje na zbrojení (dosažené díky budování sil orientovaných na obranu, a ne drahých útočných kapacit - plyne z neúčasti v závodech ve zbrojení).

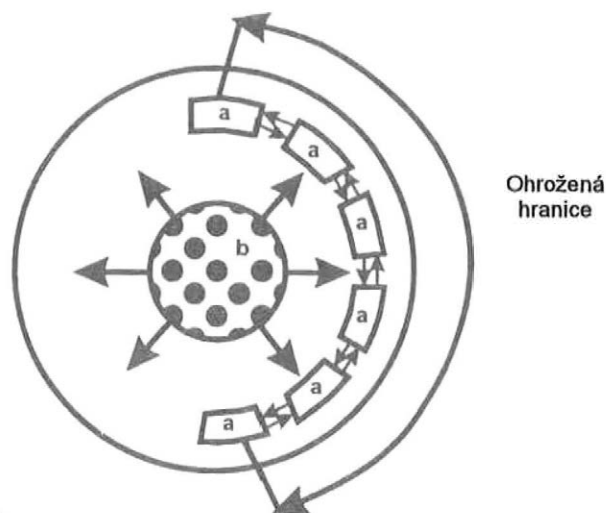
Zhodnocení principů CBD pro obranu státu

Principy CBD a národní obranná politiky mohou být adekvátně posouzeny jen ve vztahu k celkové úrovni ozbrojených sil, způsobu jejich zasazení a operačních záměrů. Ideální struktura spočívá v kombinaci vysoké palebné síly (nepřímá palba), úderné schopnosti, schopnosti zadržet útok, okamžitě přítomnosti na bojišti, vojensko-politického řízení, nízké zranitelnosti, nízkých nákladů, logistických požadavků a vojenských kapacit pro intervenci na území protivníka.

Vzhledem ke své schopnosti efektivně kontrolovat prostor palbou hraje zde ústřední roli dělostřelectvo. Je to trojkombinace dělostřelectva, lehkých mechanizovaných jednotek a připraveného území, které především plní úkol obrany.

Obrněné jednotky, těžká mechanizovaná pěchota tvoří dynamické protiútočné složky, která slouží pouze k tomu, aby zničily či vyhnaly intervenanta a co nejvíce komplikovaly interventovy výpočty (donutily ho, aby přešel do obranné sestavy).

Přesný poměr mezi těmito prvky závisí na strategických, demografických a socioekonomických faktorech. Avšak úsilí aplikovat beze zbytku principy CBD na různé situace není možné, protože je možné určit jen přibližnou kombinace prvků CBD. Dělostřelectvo by obvykle tvořilo trochu méně než 40 procent z celkových počtů. Obrněné jednotky a těžké mechanizované jednotky obvykle tvoří 25 procent či méně. Přinejmenším 30 procent sil by bylo kombinací lehké mechanizované pěchoty, motorizovaných a dělostřeleckých jednotek.

Legenda:

- a - Mělká obrana pěchoty / ženijní zátarasy;
 b - Jednotky protiúderu: veliké zálohy obrněných jednotek a dělostřelectva jako operační rezerva.

Obr. 2: Model „meče a štítu“; systém zátarasů a početné jednotky pro protiúder

Klíčem k jedinečné efektivitě systému CBD, nízkým výdajům na obranu (ale zároveň jejich efektivnímu vynakládání), neprovokativní povaze bezpečnosti je *obránná synergie*, a ne zjednodušené rozdělení obrany na „ofenzivní“ a „defenzivní“ složky. Této synergie nemohou dosáhnout zastánci koncepce „meče a štítu“, kteří se sice také snaží o efektivní neprovokativní povahu obrany, ale jejichž úsilí končí ve stejně nebezpečné nestabilní situaci, jakou mají mnohem ofenzivněji orientované formy obrany.

Typický model „meče a štítu“ (viz obr. 2) kombinuje protipěchotní, respektive ženijní zátarasy po celých ohrožených hranicích, s velkou operační rezervou obrněných jednotek a dělostřelectva, které jsou sice drženy dále od hranic, ale které mají vysoký stupeň operační mobility. Nепrostupnost zátarasů umožňuje rychlé a včasné zasazení rezerv. Ovšem požadovaná synergie mezi bojovými složkami „meče a štítu“ se uskutečňuje sporadicky a jen velmi povrchně. Vzhledem ke slabé synergii vyžadují operační rezervy jednotky vybavené těžkými zbraněmi. To jen zpomaluje jejich zasazení do boje, přesnou a včasnou alokaci. Protože operační rezervy jsou poměrně veliké a zahrnují typické samostatné jednotky s těžkými zbraněmi, představují pro sousedy hrozbu útoku přes hranice.

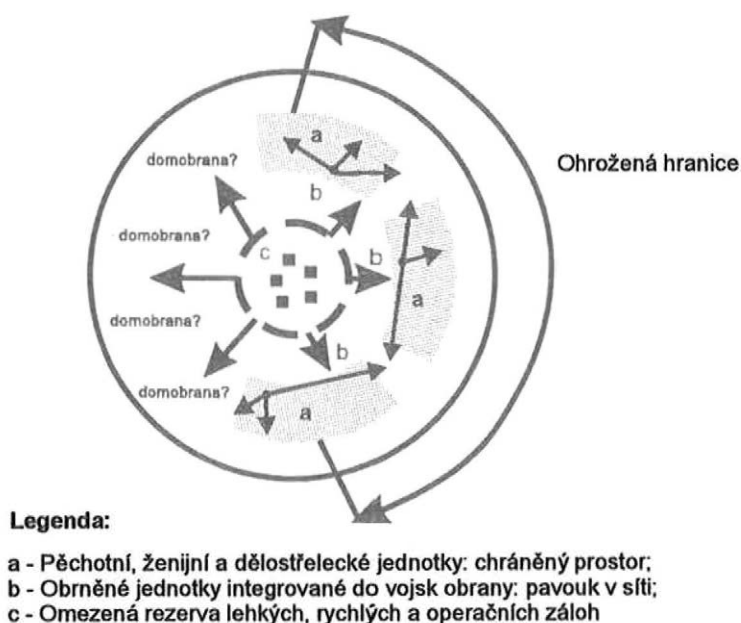
V porovnání s tím koncepcí nazývanou „pavouk v síti“ (viz obr. 3) představuje systém zvětšený o operační rezervy orientované na obranu, integrující obrněné a dělostřelecké jednotky do systému, který pokrývá celou oblast. Koncept se spoléhá na synergii jednotek, a aby snížil počty obrněných jednotek, rozvíjí systém dostatečně do hloubky. Aby zvládl větší útoky, využívá menších operačních rezerv orientovaných na obranu.

Zdá se že koncepce „meče a štítu“ své výhody odvozuje z možností vojenských jednotek (tj. „meče“), které by operovaly nezávisle na štítu: obrněný „meč“ může být teoreticky

rychle zasazen, aby zlikvidoval nastalé ohrožení, které by přicházelo ze zcela nechráněného směru. Ovšem realističtější hrozbu v tomto ohledu představuje velký nepřátelský výsadek - a obrněné jednotky jsou příliš těžké a pomalé, aby ho včas zastavily. V protikladu s tím typický systém CBD by se v takovém případě spoléhal na rychlou reakci domobrany, která zabezpečuje tyl a ochranu objektů. Operační rezervy CBD orientované na obranu by doplnily domobranu základním dělostřelectvem a lehkými mechanizovanými zbraněmi, např. stíhači tanků (bezzákluzovými kanony). Jestliže by operační rezervy CBD byly využívány pro zásah v případě nečekaného ohrožení tylu, obranná síla předsumutého „pavouka“ nebude nebezpečně snížena. To představuje rozhodující výhodu CBD nad systémem „meče a štítu“, protože agresor nemůže doufat, že ohrožením tylu bude vázat „meč“, takže „štít“ zůstane bez ochrany, čím se stane velmi zranitelným.

Ke kooperativním panevropským bezpečnostním strukturám: multinacionální spojení

Jak bylo zmíněno v úvodu, prvotním cílem a základním metodologickým přístupem CBD je mezinárodní spolupráce. Ačkoliv restrukturalizace obrany může vyřešit některé akutní bezpečnostní potřeby, nemůže vyřešit problémy všechny. Zvyšování ceny agrese, odložení nebo omezení jejího úspěchu je jistě záslužné, něco podobného udělalo Finsko v tzv. zimní válce se Sovětským svazem (ve jménu obrany Finska se téměř uskutečnila britská vojenská intervence). Státy ovšem mívají obvykle daleko skromnější bezpečnostní záměry

Obr. 3: Model CBD; „Pavouk v síti“ a operační rezervy

(výsledek finské zimní války mluví sám za sebe), a proto si nekladou za cíl nic jiného než **vzájemné zajištění**.

Stát střední velikosti může hledat bezpečnostní záruky u mnohem většího souseda nebo u přátelsky nakloněné aliance. Jeho cílem je „vyvážená rovnováha“. Bohužel takové iniciativy jen problém přesunou na velký stát (případně odloží na neurčito), čímž také přispívají k udržování lokálního napětí. Problém asymetrie se nevyřeší, ani když velký i malý stát přijmou koncepci CBD. Silnější stát bude mít vždy vůči malému státu určité ofenzivní kapacity, už jenom proto, že jeho defenzivně orientované jednotky jsou relativně mnohem větší.

Reciproční restrukturalizace obrany naproti tomu posune oba státy směrem ke stabilnějšímu vztahu „vzájemné obranné převahy“. Jak dalece se přiblíží k ideálu CBD záleží částečně na situaci, ve které s touto restrukturalizací začnou. Větší stát by mohl při odstrašování redukovat mobilní síly na úroveň, která je z hlediska konceptu obrany „pavouk v síti“ suboptimální (což ovšem předpokládá, že stát nemá své vlastní nálehavé bezpečnostní zájmy). Právě jedním z důvodů pro budování CBD jako přechodné bezpečnostní politiky je vytváření politických a strategických podmínek ve kterých bude postupně vznikat důvěra a spolupráce. To neznamená, že se vytvoří nějaké od sebe přísně oddělená vývojová stadia: prvním by byla zmiňovaná restrukturalizace obrany vedoucí k důvěře a bezpečnostní spolupráci. Proces by měl být spíše jakousi páteří, osou nepřetržitých změn, postupných fází restrukturalizace obrany a kooperativního úsilí, díky kterému se stav konkurence mezi státy postupně změní na stav celkové společné bezpečnosti (a demilitarizace).

Řešení asymetrie

Pro malé státy a státy střední velikosti představuje budování subregionálních bezpečnostních uspořádání praktický přechodný krok, který pomůže minimalizovat, *ne nezbytně odstranit*, mocenské rozdíly, kterých se obávají. Vztah Polska, České republiky, Slovenska a Maďarska *vis-à-vis* Společenství nezávislých států (SNS) velmi napomáhá růstu vzájemné důvěry mezi nimi, dokonce tím více, čím je disintegrace na území SNS větší. (Ovšem v případě pobaltských republik pouhá bezpečnostní spolupráce mezi těmito třemi státy nestačí.)

Potenciálním nedostatkem subregionálního uspořádání omezeného na několik států je, že takové uspořádání, i když napraví určitou nerovnováhu, může v regionu vyvolat další nerovnováhu, či přinejmenším vyprovokovat státy, které jsou z tohoto uspořádání vyloučeny. Problém může být částečně zmírněn, když se státy budou při formování subregionálních obranných aliancí přísně držet principů CBD. *Komplexní řešení asymetrie vyžaduje budovat takový regionální bezpečnostní orgán, který má v daném regionu i určité možnosti intervence.* Ideálně mohou intervenční jednotky (ve spolupráci s lokální obranou) sloužit jako protiváha jakékoli agresivní akce jednoho státu proti druhému, aniž by se vytvářela nějaká stálá seskupení jedné státy proti druhým.

Takováto panevropská instituce ovšem neexistuje, nicméně OBSE a NATO mohou pro její vznik vytvořit základní rámec, „stavební materiál“. Z perspektivy budování obrany založené na důvěře by taková intervence neměla sloužit jako trest, neboť by mohla „předprogramovat“ budoucí konflikty. Proto je výhodnější, aby namísto vojenských

prostředků byly použity mírové mise (podle definice OSN, tj. humanitární mise podle kap. VI a VII), ekonomické sankce, a konečně i defenzivní obrana hranic proti akutně hrozícímu útoku.

Uvedené mise vyžadují podporu leteckých, v některých případech i námořních sil, hlavně pro dozor a pozorování v obranných zónách. Co se týče pozemních jednotek, důraz by měl být kladen na pozorovací mise a hlídkování, vysokou mobilitu pěchoty s podporou nepřímé palby a silnými ženijními složkami na zastavení pohybu protivníka.

Přednostně by měly intervenční jednotky posilovat již dnes existující obranné struktury a také se zapojovat do lokálního obranného systému. Pozemní intervenční jednotky formované jako samostatné zesílené brigády rychlého nasazení (*Independent Rapid Reinforcement Brigade, IRRB*) jsou přizpůsobené národním strukturám pro obranné operace a odvozuji většinu své síly od synergické spolupráce s kontrolním systémem oblasti.

Samostatné zesílené brigády, které které by představovaly jádro národní obrany, mohou sloužit i jako mnohonárodní obranné síly. Možnosti takové brigády - raketové dělostřelectvo, protivzdušná obrana, průzkum a vojenského zpravodajství - podstatně přispívají národní obraně. Jsou zvláště vhodné pro hlídkování v celých oblastech, což je životně důležité pro mírové mise a zabezpečení konvojů humanitárních misí.

Pro účely kolektivní obrany (ať na evropské, regionální či subregionální úrovni) mohou státy mající obranu založenou na principech CBD sdílet také společné jednotky IRRB. Ty mohou být formovány buď *ad hoc*, nebo na základě propůjčeného mandátu (formální dohody). Nadnárodní instituce tedy mohou mít vlastní jednotky IRRB. V každém případě mohou optimálně operovat v rámci systému sloužícím pro pokrytí určité oblasti. Protiletecká obrana a letadla sloužící na izolaci vzdušného prostoru mohou být rovněž používány společně. A v neposlední řadě mohou státy posilovat obranu pozemních jednotek „pavoučímí“ prvky - obrněnými brigádami a prapory, ačkoliv nelze tyto jednotky zasadit tak daleko a tak rychle jako IRRB.

Poměrně blízké vyhlídky středo a východo evropských států na širší bezpečnostní uspořádání v rámci NATO se orientuje především na spolupráci s aliancí NATO. I zde je koncept *alternativní obrany* výhodný, neboť zavádění struktur CBD vytváří vhodnou základnu pro příští bezpečnostní spolupráci, která se tak orientuje neprovokativním směrem. Je pravděpodobné, že by NATO mohlo podpořit právě takový ohrožený stát či skupinu států, i kdyby by tyto státy nebyly jeho členy, ale jejichž obrana by spočívala na základě struktur CBD. Mohlo by jejich pozemním i leteckým silám poskytnout údaje průzkumu a informace o cílech, provést izolaci vzdušného prostoru či posílit „sít“ lehkými jednotkami rychlého zásahu a řízenými střelami typu FOG-M.

Oponenti CBD uvádějí, že tento koncept *alternativní obrany* předpokládá málo obrněných jednotek, které by mohly zastavit a porazit útočící obrněná vojska protivníka, že složky CBD jsou příliš rozptýlené a statické, než aby byly schopny se soustředit proti ofenzivnímu úderu. Podle koncepce CBD nemá být prováděn útok přes hranice protivníka, což znamená, že útočník může soustředit všechny své síly na provedení intervence. To oslabuje podle nich faktor odstrašení, protože neexistuje odplata za hranicemi.

Proti první námitce je možné uvést, že systém CBD nahrazuje jednotky vyzbrojené těžkými zbraněmi množstvím protipancéřových zbraní: malokaliberní přímou palbou a nepřímými palebními systémy, polními opevněními, zátarasy, minami. To vše zpomaluje, ničí, respektive usměrňuje nepřátelské jednotky a násobí účinky vlastních zbraní (což potvrzují závěry počítačového modelování variant rovnoměrné poziční obrany prostoru, které provedli analytici firmy *Rand Corporation*). V protikladu k tomu NATO i bývalá Varšavská smlouva kladly v minulosti velký důraz na obrněné síly. Ty byly používány i tam, kde bylo vhodnější použít lehčí, mobilnější jednotky, nahrazovaly nedostatečné pokrytí obrany prostoru. Navíc představovaly prvek ofenzivní strategie, neboť je bylo možné zasadit i za hranicemi státu.

Dává snad tento výhradně obranný postoj agresorovi možnost, aby se cele soustředil na intervenci? Je známo, že odhodlaný agresor se přece nezastaví před žádným rizikem, bez ohledu na to, jaký postoj zaujímá obránce. Ale obráncovy jednotky jsou nejvýkonnější na domácím území: neefektivnost „ofenzivní obrany“ dává výhodu jedině agresorovi. A „síťové“ pokrytí bráněného území tak podle koncepce CBD poskytuje jedinečnou možnost zmaření i několika útoků z různých směrů. Proto by principy CBD měly být tím univerzálním vodítkem pro všechny.

(Podle publikace Confidence-building Defense, Peace and Security Program of Foundation, Sir Speedy Printers of Brookline USA, May 1994/red.)

Rozšiřování NATO je také částí mnohem širší série opatření přizpůsobování NATO bezpečnostnímu prostředí po skončení studené války, včetně přizpůsobení jeho strategie, strategického konceptu, velitelských složek a stavu ozbrojených sil a ochoty plnit úkoly i mimo území NATO, jako tomu bylo v Bosně. Jako část této široké série opatření, má rozšiřování NATO za cíl pomoci Spojeným státům a Evropě vymazat staré hranice studené války a připravovat sdílenou bezpečnost pro příští století.

Z oficiální zprávy americkému Kongresu o rozšiřování NATO, jeho důvodech, výhodách, nákladech a důsledcích. Únor 1997.

Polská armáda letos a v příštích pěti letech

Polské ozbrojené síly a vůbec celá obranná politika země prošla od roku 1989 zásadní proměnou. Polsko začalo usilovat o adaptaci všech svých existujících obranných struktur pro potřeby nezávislé evropské země. To vyžadovalo především definovat nové principy obranné politiky a strategie, stejně jako restrukturalizovat ozbrojené síly a vypracovat revidované standardy pro jejich funkčnost, včetně praktického zavedení demokratické kontroly armády. Mnoho sporných bodů bylo řešeno či se řeší alespoň částečně, zatímco jiné - obzvláště modernizační technologický program - zůstávají značně závislé na ekonomické situaci státu.

* * *

Na prvním místě je třeba uvést, že základní a hlavní politická linie transformačního procesu je dána snahou Polska stát se členem NATO, zatímco **strategickým záměrem je vytvořit moderní, dobře vycvičenou a vybavenou armádu, připravenou bránit zemi a účastnit se mezinárodních mírových operací.** Hlavní zásadou polské obranné politiky je tedy **záštita suverenity, nezávislosti a teritoriální celistvosti státu.** Úkolem polské armády je odrazit jakoukoli vojenskou agresi za použití forem a prostředků odpovídajících dané situaci. Pozemní síly jsou jádrem vojenských sil, a ty společně se vzdušnými silami a námořnictvem **zabezpečují bojovou pohotovost.** Nevojenské instituce a zařízení mají potom vytvářet podmínky nezbytné pro přípravu a operace vojenských sil a dalších struktur státu pro přežití v období ohrožení a války. Tato zařízení obsahují následující prvky či „řetězce“:

- **státní strukturu obrany**, která je tvořena speciálními zařízeními ministerstev zahraničních věcí a spravedlnosti a současně policií, úřadem obrany státu, pohraničními jednotkami, soudním dvorem a státními zástupci,
- **lidovou obranu**, zahrnující CO, hasičské oddíly, členy ministerstva zdravotnictví a ochrany životního prostředí a další oddělení a regionální administrativní tělesa zodpovídající za ochranu populace před následky války, katastrof a přírodních neštěstí a za vytvoření podmínek pro přežití národa a jeho kultury,
- **společensko-obranný článek**, tím se myslí působení vzděláním a propagandou na obyvatelstvo za účelem obrany země.

Za účinné fungování polského národního obranného systému jsou zodpovědní všechny relevantní instituce státu, místní správy, zastupitelstva podle jejich kompetencí uložených ústavou a dalšími právními předpisy. Většina obranných úkolů spočívá na vládní úrovni na ministru národní obrany. V době míru ministr řídí i armádu, zatímco náčelník GŠ jí velí v jeho zastoupení.

Vojenská služba

Závazku povinné vojenské služby podléhají všichni polští občané, resp. muži 18-50 let (v případě nižších a vyšších důstojníků do 60 let) a ženy 18-40 let, které získaly vojenskou kvalifikaci (nižší a vyšší důstojnice do 50 let). Způsob vykonávání voj. služby je následující:

- * **Základní vojenská služba** v délce 18 měsíců (eventuálně může být zkrácena na 12) a platí pro odvedence a dobrovolníky.
- * **Civilní základní ochranná služba.** Odvedenci jsou vyzváni a přiděleni k civilní službě náčelníkem odvodní komise, trvá 18 měsíců.
- * **Univerzitní a VŠ vojenský výcvik pro přípravu záložních důstojníků,** trvá 2-6 měsíců.
- * **Výcvik vojáků v záloze.** Tato forma spočívá v účasti na vojenských cvičeních, perioda povolávání je maximálně 18 měsíců.
- * **Náhradní služba.** Odvedenci, kteří si nepřejí vykonávat vojenskou službu z náboženských či morálních důvodů jsou určení k službě ve veřejných institucích, trvá 24 měsíců.
- * **Dobrovolnická vojenská služba,** pro muže pod 25 let, kteří vykonali základní vojenskou službu, trvá 1-4 roky;
- * **Profesionální vojenská služba.** Může do ní vstoupit občan Polska, který má náležité kvalifikační a psychofyzické předpoklady. Tito vojáci tvoří tři základní skupiny: důstojníky, praporčíky a poddůstojníky. Vojáky z povolání se stávají na základě dobrovolné přihlášky.

V Polsku existují dvě formy profesionální vojenské služby:

- *Stálá služba vojáků z povolání,* vykonávaná převážně důstojníky, kteří ukončili studium příslušného vojenského zařízení.
- *Služba na čas* pro důstojníky, kteří se rozhodli sloužit po určitou dobu a jejich profesní kvalifikace (nabytá na VŠ či univerzitě) a je použitelná v armádě. Musí vykonat vojenský výcvik. Dohoda je minimálně na 5 let a prodloužena může být maximálně třikrát (respektive na 15 let).

Pozemní síly jsou hlavní částí polských ozbrojených sil. Mají celkem 152 000 vojáků v činné službě. Pozemní vojsko je uskupeno do čtyř okruhů a vrchních velitelství:

- ◆ **Varšavský vojenský okruh** (hlavní velení ve Varšavě) zahrnuje východní region ohraničený Ruskem, Litvou a Běloruskem. Má tři mechanizované divize (1. varšavská, 15. warmínsko-mazurská a 16.), 1. mazurskou dělostřeleckou brigádu a 2. mazowieckou technickou brigádu, dále raketové a PVO jednotky;
- ◆ **Pomořanský vojenský okruh** (hlavní velení v Bydhošti), oblast ohraničená Německem a Baltem. Má dvě mechanizované divize (2. pomořanská a 12. štětínská), 8. baltickou pobřežní obrannou divizi, 6. toruňskou dělostřeleckou brigádu, 5. ženijní brigádu a 2. spojovací brigádu, dále raketové a PVO jednotky a pluk bojových vrtulníků,
- ◆ **Slezský vojenský okruh** (hlavní velení ve Wroclawi), jeho území je ohraničeno Německem a Českou republikou. Zahrnuje 11. obrněnou jízdní divizi, tři

mechanizované divize (4. Lubuska, 5. Kresowa a 10. Sudecka), dvě dělostřelecké brigády (5. a 23. slezská), dvě ženijní brigády (1. Breska a 4.) a 15. spojovací brigádu;

- ◆ **Krakovský vojenský okruh** (Krakov), hraničí s Běloruskem, Ukrajinou, Slovenskem a ČR. Zahnuje 25. aeromobilní divizi, 6. PVO brigádu, 14. obrněnou brigádu Ziemia Przemyska, 3. mechanizovanou brigádu Legii, 21. střeleckou brigádu Podhale.

Proces ustavení hlavního velení pozemních sil právě probíhá a očekává se, že bude dokončen počátkem r. 1997. Všechny zbraně a služby, které jsou zahrnuty do pozemních sil (mechanizované, ozbrojené, spojovací, střelecké a dělostřelecké, protivzdušné, ženijní, letecká doprava), jsou restrukturalizovány, tak aby byly bojeschopné, mobilní, manévrovatelné a interoperabilní na bojišti. Jejich hlavními úkoly jsou:

- bránit suverenitu a teritoriální integritu země,
- uskutečňovat obranné operace včetně pozicií i manévrové obrany,
- připravit ofenzivní operace,
- organizovat konvoje, posádky a hraniční blokády,
- účast v jednotkách mírových sil.

Pozemní síly zahrnují taktické jednotky (divize a brigády) a kombinované jednotky druhů vojsk. Taktické jednotky sestávají z mechanizovaných a obrněných jednotek, stíhacích letounů a vojenského dopravního letectva.

Kombinované jednotky se dělí na střelecké a dělostřelecké jednotky, ženijní jednotky, jednotky PVO, jednotky ochrany proti ZHN, jednotky REB, spojovací jednotky a služby C² (velení, řízení), logistické jednotky. Co se týče předpokládaných úkolů, mohou se pozemní síly dělit do operačních čt, které jsou organizovány a vybaveny pro stěžejní obranné a útočné úkoly v době války, dále teritoriálních čt, které jsou určeny k podpoře a ochraně aktivit operačních čt a k činnostem nezávislým na obraně v daných regionech.

Letectvo a PVO

Je rozšiřováno vojenské letectvo. Každá vojenská oblast je povinna vytvořit jednotku bojových vrtulníků, zatímco 25. aeromobilní divize (včetně 1. a 7. aeromobilního pluku) musí být vybavena 150 přepravními a podpůrnými vrtulníky.

Pozemní inventář: T-55, T-72, PT-91 MBTs; BWP-1, BWR AIFVs; OT-64 s řízením APCs; 122 mm, 152 mm a 203 mm ráží děla; 120 mm houfnice; BM-21 a RM-70 dělostřelecký raketový systém; protitankové řízené střely; protitankové granáty; protiletadlové dělostřelectvo, střely země-vzduch. Vojenské letectvo operuje s vrtulníky Mi-2, Mi-8, Mi-17 a Mi-24. Letectvo a síly PVO zahrnují 52 650 lidí. Jsou určeny k vzdušné ochraně polského území proti nebezpečí leteckého průzkumu a napadení a dále pro podporu pozemních sil a námořních operací. Z toho plynou následující úkoly:

- zjišťování a odrazení nebezpečí leteckého napadení,
- obrana důležitých správních a hospodářských center,
- ochrana jednotek, námořních základů a důležitých budov,
- izolace bojových oblastí,
- boj v leteckých a námořních operacích, ničení nebezpečných cílů na moři i na souši,
- letecký průzkum a přeprava.

Kromě svých vojenských funkcí zajišťuje polské letectvo a PVO některé další úkoly. Kontroluje leteckou dopravu nad Polskem, zabezpečuje pátrání a záchranné operace.

PVO zahrnuje tři letecké obranné sbory (Varšavský, Bydhošťský, Wroclawský), jeden letecký sbor (Poznaň) a několik jednotek, které jsou přímo pod velením sil PVO (Varšava). Každý sbor PVO obsahuje řadu leteckých pluků, radiotechnickou brigádu, dvě raketové brigády, jednotku logistiky. Letecké sbory se skládají ze dvou stíhacích divizí, jako samostatný je letecký dopravní pluk, takticko-průzkumný pluk a logistické jednotky. Letectvo je kromě PVO hlavní ochrannou silou. Zahrnuje tři základní služby, jmenovitě leteckou, raketovou a radiotechnickou jednotku. Letecká služba má oficiálně 440 bojových letounů a je organizována následujícím způsobem:

- ▲ *Stíhací letectvo*, pluky vybavené MiG-21, MiG-23 a MiG-29. Jejich úkolem je chránit vojsko a důležité budovy proti nebezpečí zaměření a leteckých útoků, dále podporovat pozemní operace příslušným způsobem.
- ▲ *Stíhací bombardéry* sloučené v divize a pluky vybavené Su-20 a Su-22.
- ▲ *Průzkumné letectvo* provádí letecký průzkum a zjišťování nebezpečných skupin vojsk a jiných cílů, je vybaveno MiG-21R a Su-20R.
- ▲ *Přepravní letectvo* sestává z dopravního pluku a speciálního víceúčelového pluku. Vybavení: An-2, An-26, An-28, Jak-40, Tu-154 a vrtulníky Mi-2, Mi-8, W-3 SOKOL.
- ▲ *Protiletadlové raketové jednotky* jsou schopny zachytit nepřítele na celé ploše jeho vzdušného prostoru i rychlosti, v jakémkoli počasí, ve dne v noci. Tyto jednotky jsou vybaveny pozemními mobilními raketovými systémy, včetně dalekonosných (S-200 WEGA, SA-5), středního dosahu (S-75M WOŁOCHOW, SA-2), krátkého doletu (S-125M NEVA, SA-3) modelů. Dále systémy MANPAD (2-M STRZALA, SA-7) a 37mm a 57mm PL granátů.
- ▲ *Radiotechnické jednotky* operují uvnitř struktur PVO sborů a vytvářejí radiodetekční a průzkumnou síť. Tyto jednotky jsou vybaveny různými elektronickými zaměřovacími systémy, automatizovanými systémy kontroly a přenosu informací o vzdušné situaci.

PVO prochází procesem hluboké transformace. Stávající varšavské sbory PVO jsou rozpouštěny a během příštích tří let bude polovina bojových letounů stažena a nahrazena novými modely. Celkové množství bojových letounů bude zmenšeno na 230. Do roku 2005 by měl být zformován homogenní systém letecké obrany, měl by zahrnout některé raketové jednotky, radiotechnické a většinu z leteckých jednotek.

Námořnictvo

Polské loďstvo o síle 17 220 osob je určeno k ochraně polských výsostných vod a polské ekonomické zóny. Námořní ochranu loďstvo zajišťuje buď samo, anebo ve spolupráci s letectvem a armádou. Souhrn jeho úkolů je následující:

- včas zjistit narušení mořských hranic Polska a ohrožení národní bezpečnosti,
- příprava vlastního bojového potenciálu k plnění úkolů během války i dostatečné úrovni bojové pohotovosti v míru,
- podpora pobřežní stráže při ochraně polských břehů a polské ekonomické zóny,
- účast v průzkumných operacích a při záchranných akcích v součinnosti s letectvem,

- zajištění bezpečné navigace u polského pobřeží,
- účast v akcích na ochranu životního pobřeží v polských pobřežních vodách.

Poláci ve službě míru

Přes padesát let je problém udržení míru a bezpečnosti ve světě klíčovou mezinárodní záležitostí. Kromě jiného vyžaduje také provádění mírových misí a operací. Polsko jako zakládající člen OSN a OBSE se přes čtyřicet let aktivně účastní misí v různých částech světa. Polský příspěvek k společnému udržení míru je okolo 28 000 vojáků a diplomatů, kteří se účastní vyjednávání pod patronací mezinárodních organizací. Navíc byli polští zástupci začleněni i do mezinárodních dohlížecích výborů, které dohlížejí na naplňování

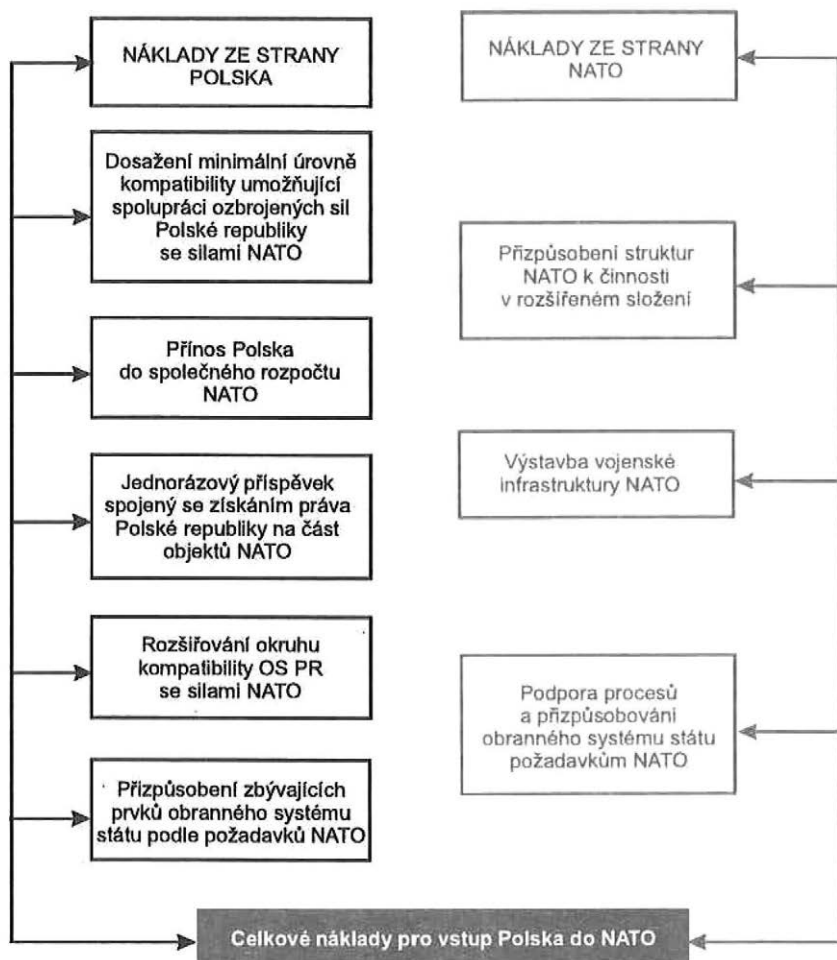

Schéma 1: Náklady při vstupu do NATO

mírových rezolucí. Výbory vznikají na principu bilaterální spolupráce na základě výzvy jedné strany účastníci se konfliktu. Polské oddíly se účastnily také operací v Perském zálivu. Od ledna 1996 byl polský prapor čítající 700 mužů začleněn do operací IFOR v Bosně a Hercegovině. Poláci se těchto misí a operací účastní jako pozorovatelé a inspektoři, slouží v logistických a operačních jednotkách, v policejních a zdravotních kontingentech i jako političtí poradci.

Od roku 1953 se Poláci zúčastnili celkem třiceti mírových misí na téměř všech kontinentech, a to i v exotických částech světa, v Koreji, Afghánistánu, Namibii, Egyptě a Sýrii, v Kuvajtu a Iráku a bývalé Jugoslávii, Kambodži a Libanonu.

Partnerská spolupráce

Důsledkem změn v politickém systému Polska po v roce 1989 je také zintenzivnění kontaktů mezi polskými ozbrojenými silami a jejich partnery z NATO, kterým po zrušení Varšavské smlouvy v roce 1991 tomu již nic nebrání. Reorientace polské zahraniční politiky s sebou přináší zájem vstoupit do západoevropských ekonomických a obranných struktur, snahu zapojit se do všech forem spolupráce s Evropskou unií a dalšími institucemi Západu.

Obsah a forma společných aktivit Polska a NATO byly poprvé definovány v rámci prohlášení Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC). Cílem polské národní bezpečnostní strategie je tedy pro 90. léta mj. vstoupit do NATO a jeho evropských pilířů, Západoevropské unie a Evropské unie, které představují prvky evropského kolektivního obranného systému. V odpověď na aspirace východoevropských zemí spolupracovat s NATO vypracovaly USA a další členové NATO program odsouhlasený 10.1. 1992 jako program *Partnerství pro mír* (PfP). Tento program vychází z představy, že stabilizace vztahů a bezpečnosti v euroatlantické oblasti je možná jen za předpokladu společné politické a vojenské spolupráce.

Polský premiér přijal kritéria PfP a 2. 4. 1994 podepsal i formální dokument. Polsko jako první ze středoevropských a východoevropských zemí takový dokument předložilo v Bruselu (25. 4. 1994), a to včetně konkrétních návrhů spolupráce. Ta by měla postupně přerůst v řádné členství v NATO, tedy v integraci polské armády do vojenské struktury Severoatlantické aliance. Konkrétním vyjádřením spolupráce bylo např. cvičení v září 1994 v oblasti Biedrusko nedaleko Poznaň nazvané *Most spolupráce '94*. Účastnilo se ho přes 1000 vojáků komunikujících anglicky. Spolupráce zahrnuje ale mnoho dalších prvků reálné spolupráce, kromě cvičení různé specializované výcviky, návštěvy a setkání, konference a setkání. Bezprostřední každodenní spolupráce je nejlepší záštitou bezpečnosti. Konečným efektem naplňování PfP byla účast polského 16. dopravního praporu v severní brigádě NATO operující v rámci misí IFOR v Bosně. Vyčleněné jednotky Polské armády byly označeny za schopné účastnit se společných cvičení a operací v rámci PfP. Kromě jmenovaného praporu jde o 11. obrněnou jízdní brigádu, 6. vzdušnou raketovou brigádu, 1. vzdušný jízdní pluk, jednu polní nemocnici a některé další jednotky.

Příprava pro NATO

Dosažení kompatibility polských ozbrojených sil s vojenskou strukturou NATO je proces vyžadující změny skutečně v každém aspektu obranného systému. Pro bojovou připravenost a mobilizaci je vyžadována vysoká kompatibilita s NATO, modifikace krizového povolávacího systému, operačních služebních struktur a procedur prověřování bojové připravenosti. **Plná kompatibilita se předpokládá do dvou tří let.** Obzvláště je velmi obtížný proces adaptace velicích a kontrolních struktur. Počítá se s tím, že spolupráce na tomto poli bude možná také do dvou tří let.

Byly dokončeny koncepční práce na restrukturalizaci leteckého obranného systému. Letiště jsou vybavena příslušnými pozemními systémy a infrastrukturou, která vyhovuje letadlům zemí NATO. Navíc k roku 1999 budou všechna letadla polských leteckých sil přizpůsobena novému způsobu identifikace vlastních a nepřátelských letounů (IFF) a družicovému navigačnímu systému (GPS).

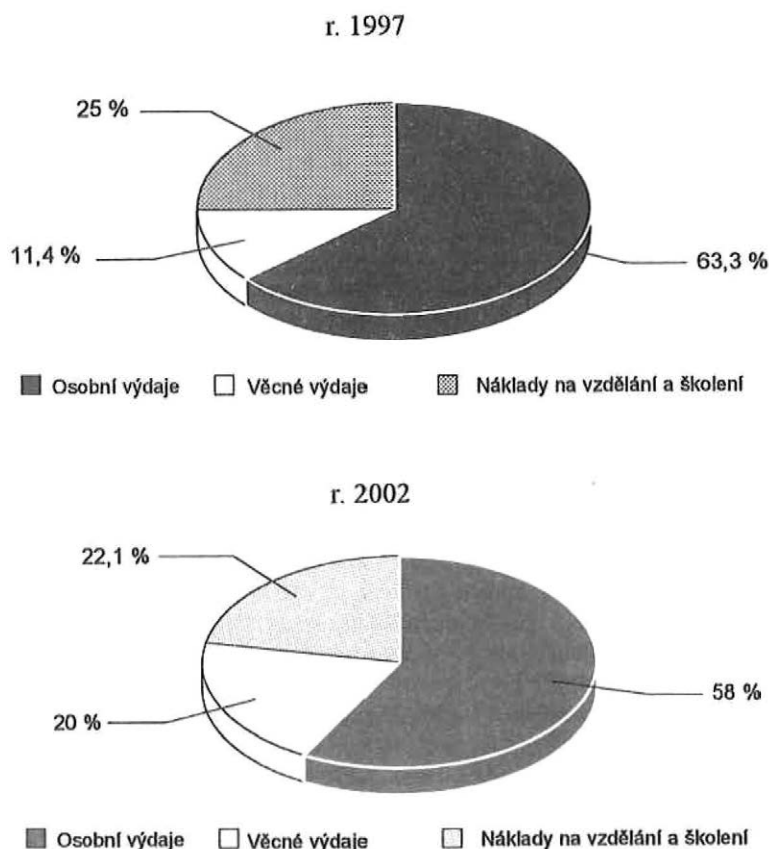

Schéma 2: Struktura rozpočtu MNO (předpoklad)

Začala příprava polských důstojníků na nové úkoly uvnitř struktur NATO. Podle standardů NATO by měly být přepracovány nejdůležitější výcvikové dokumenty a měly by být přejaty i nové kartografické metody. Také jsou postupně zaváděny symboly a nomenklatura NATO. Jsou určeny priority zbrojního systému a modernizace dalšího vojenského vybavení. V současné době se např. vyvíjí víceúčelová helikoptéra, samonabíjecí dělostřelecký a raketový systém a mobilní protivzdušný raketový systém.

Polská armáda v příštích pěti letech

Hlavním obsahem návrhu zákona o úkolech, organizaci a finančních nákladech fungování ozbrojených sil v letech 1998 - 2002 je snížení ozbrojených sil na 180 000 vojáků (do roku 2004) při vyšším počtu poddůstojníků, omezení vojenského školství, při snížení infrastruktury o jednu pětinu. Zpracování tohoto dokumentu považovalo ministerstvo národní obrany již dávno za velmi potřebné. Jde v něm mj. o vymezení nového modelu armády, zajištění její operační činnosti a modernizace ozbrojených sil.

Pro tyto oblasti jsou nezbytné finanční prostředky, jejichž skutečná velikost není dosud známa. Ministerstvo národní obrany ukončilo práci na projektu v listopadu loňského roku. Uvedený dokument je v mezirezortním schvalovacím řízení. Při tvorbě návrhu zákona se vycházelo z těchto základních předpokladů:

- a) Vláda očekává roční růst věcných výdajů o 3 % vyšší než je přírůstek státního rozpočtu, což znamená, že by rozpočet MNO v roce 2002 představoval asi 11,3 miliardy zlotých. V poměru k letošnímu roku by se jednalo o 14,1 % nárůst.
- b) V roce 2002 musí dojít k podstatné změně sociálně-bytových podmínek vojáků vykonávajících základní službu.

Podle Tadeusze Grabowského, náměstka MNO pro ekonomické a finanční otázky, je redukce armády podrobně naplánována. Dosažení uvedeného počtu vojáků dojde přirozeným odchodem starších kádří a jejich nahrazením vojáky na čas. Předpokládá se, že počet absolventů důstojnických škol a akademií se do pěti let sníží na polovinu. Dále se předpokládá, že podle vzoru zemí NATO budou zachovány školy všech tří druhů ozbrojených sil. Restrukturalizace se pravděpodobně dotkne v omezeném měřítku demblinské Vyšší důstojnické školy vzdušných sil, Akademie vojenského námořnictva, Vojenské technické akademie (WAT) a Akademie národní obrany (AON). Prozatím není známo, na jakém základě bude provedena příprava základních kádří pro pozemní vojsko. Počítá se se sloučením některých školicích středisek.

Do sedmi let musí být polská armáda z poloviny profesionální. Pokud vezmeme v úvahu vojáky v další službě (na čas), pak se předpokládá, že armáda bude ze 60 % profesionální a pouze ze 40 % bude naplněna vojáky v základní službě. V armádě budou sloužit jeden rok, ale o to bude jejich služba intenzivnější. Má se dosáhnout toho, aby v polské armádě sloužilo 30 % důstojníků (nyní 43 %), 30 % praporčíků a 40 % poddůstojníků (nyní 29 %).

Další otázkou je problém vojenských objektů. Nyní jsou vojenské objekty soustředěny v 258 posádkách na rozloze 300 tisíc hektarů. Zahnují společně 1,8 tisíce vševojskových zařízení. To je zbytečně mnoho. Např. francouzská armáda, která je ve srovnání s polskou armádou početnější, má pouze třetinu takových zařízení.

Plánuje se několik set modernizačních programů. Týkají se především: integrovaného průzkumného systému a REB ozbrojených sil, automatizace systému velení a spojení,

individuální výzbroje vojáka, výzbroje, PVO a protitankových prostředků obrany, víceúčelových a úderných vrtulníků, tankové výzbroje, víceúčelového letounu, výzbroje a prostředků pozemní obrany, bojového vozidla pěchoty a lodí.

Kdy bude zahájena jejich realizace se zatím neví. Nicméně již bylo např. rozhodnuto v otázce radiostanic na taktickém stupni a rovněž byly oznámeny práce na výzbroji bojového vrtulníku Huzar s protitankovými raketami. Předpokládá se, že budou zavedeny do armády v nejbližších pěti letech, což bude ovšem záležet na finančních prostředcích MNO a výrobních možnostech polských výrobních závodů. *Na nákup zbraní a techniky v letošním roce plánuje polská armáda vydat asi 871 miliónů zlotých a v roce 2002 bude MNO pravděpodobně disponovat sumou dvou miliard zlotých (v dnešních cenách).* Jde o sumu, která by umožňovala nákup letky současných víceúčelových letounů, jejichž cena se pohybuje kolem 100 miliónů zlotých za jeden letoun.

Náklady při vstupu do NATO

Stanovit skutečné náklady pro vstup Polska do NATO bude možné teprve po určení konkrétní perspektivy členství v Alianci. Teprve až budou probíhat konkrétní rozhovory s uchazeči o členství v Alianci, budou určeny i náklady, výše polského příspěvku do civilního rozpočtu NATO, na udržování integrované vojenské struktury, ale především na minimálně požadovaný rozsah kompatibility a interoperability ozbrojených sil a celého obranného systému Polské republiky se současnou obrannou strukturou NATO.

Poměrně nejjednodušší je zhodnocení výše vkladu Polska do společného rozpočtu NATO, protože jeho civilní část je již známa a známé jsou také stabilní částky týkající se vojenského rozpočtu. Známe je rovněž procentuální podíl vkladu jednotlivých členů Aliance do společného rozpočtu, který se skládá ze tří částí:

- civilního rozpočtu,
- vojenského rozpočtu,
- investičního rozpočtu (NSIP).

Obecně vyjádřeno, celkový vklad jednotlivých zemí do společného rozpočtu NATO dosahuje necelé půl procento z celkových výdajů na obranu. Výše příspěvku jednotlivých členských zemí je určována individuálně a vychází z celé řady činitelů, např.: velikosti daní dané země, hrubého národního důchodu, výše rozpočtu na obranu, historických činitelů apod. Lze předpokládat, že výše příspěvku Polska se bude nacházet mezi výší vkladu Španělska a Turecka. Vojenské rozpočty jsou však tvořeny na poměrně rozdílných zásadách, takže procentuální podíl jednotlivých zemí závisí částečně i na jiných činitelích, než jak tomu je v případě civilního rozpočtu (potřeby obrany, úloha a místo vojenského potenciálu dané země v integrované vojenské struktuře Aliance). Podle údajů z roku 1995 výše všech rozpočtů států NATO představovala 1, 736 miliardy dolarů. Lze předpokládat, že by Polsko průměrně vynakládalo 2 %, což by představovalo 35 miliónů dolarů ročně. (Předpoklad struktury rozpočtu polského MNO ukazuje schéma 2.)

Polské ministerstvo národní obrany před dvěma lety vypracovalo „Studii o integraci polských ozbrojených sil do západního obranného systému“, ve které bylo vyčleněno několik oblastí, které spadají do předpokládaných výdajů. V průběhu dalších prací bylo v souladu s některými myšlenkami obsaženými ve „Studii o rozšíření NATO“ stanoveno,

že základní význam bude mít získání nezbytné úrovně kompatibility a interoperability polských ozbrojených sil se silami NATO. Především zde jde o:

- ▲ vytvoření integrovaného kontrolního vzdušného systému kompatibilního se systémem NATO,
- ▲ integraci vojenských a civilních systémů přenosu dat a jejich spojení s obranným vzdušným systémem NATO,
- ▲ zavedení nových prostředků k zajištění bezpečnosti letu, především systému identifikace IFF (zjišťování totožnosti vlastních a nepřátelských letounů),
- ▲ systematické zavádění nových zbrojních systémů a vojenské výzbroje použitelných podle standardů NATO,
- ▲ obrannou infrastrukturu,
- ▲ modernizaci letišť.

Závěrem k personální práci v polské armádě

Letošní rok je počátkem dlouhodobého programu strukturálních personálních změn v ozbrojených silách Polské republiky. Podobně jako v AČR, je jeho cílem vytvoření armády s relativně menším důstojnickým sborem a zvýšeným počtem praporčků a poddůstojníků. Požadovaný nárůst je pochopitelně spojen s vyššími výdaji. Pro tento rok jsou stanoveny výdaje na důstojníka 30 000 zlotých, praporčíka 23 000 zlotých a na poddůstojníka 10 000 zlotých.

Na rok 1997 byl stanoven limit 1500 osob, které by měly být přijaty do polské armády na čas. K přijetí do služebního poměru vojáka z povolání budou vybíráni také absolventi civilních škol, a to především z těch oborů, které nejsou v armádě na středních a vysokých školách zavedeny. Přijato má být více poddůstojníků se závazkem na 1 - 4 roky. V těchto případech bude rozhodující úroveň vzdělání, požadováno je alespoň střední a vojenská praxe. Větší šanci na další službu budou mít ti vojáci, kteří již podepsali závazek a po jeho splnění se rozhodnou si jej prodloužit na čtyři roky. Vzrostou také šance na další službu u těch vojáků, kteří byli povoláni k činné službě v roce 1992 a kterým v letošním roce uplyne závazek, podepsaný na pět let.

Zajímavou novinkou je skutečnost, že se v tomto roce radikálně zvýší počet poddůstojníků, kteří budou zařazeni do jazykových kurzů. Mezi zhruba 2000 vojáků z povolání, kteří se prokazují znalostí angličtiny na úrovni druhého a třetího stupně, je totiž sotva 40 praporčků a poddůstojníků z povolání, což vytváří problémy, hlavně v mírových misích. Je ale otázkou, jaká bude ekonomická situace polské armády a jaký to bude mít na všechny výše uvedené záměry vliv. Již dva roky nebyli přijímáni vojáci na čas, protože nebyly peníze ...

(Podle zahraničních materiálů, Polska zbrojna č. 2 a č. 3 /1997, Military Technology 12/96, s. 21 - 33, zpracoval plk. Petr Majer a red.)

Problémy a řešení budoucích koaličních operací

(Úvahy o plánování)

V červenci 1996 uspořádalo velitelství pozemního vojska Spojených států v Evropě konferenci věnovanou „problémům a řešení budoucích koaličních operací“. Výsledky této konference a jejích dvou pracovních skupin se týkaly šesti oblastí: historické a kulturní souvislosti, velení a řízení, vojenské síly a organizace, doktrína a výcvik, logistika a konečně technologické důsledky. Závěry byly shrnuty do dvou svazků. Redakce Vojenských rozhledů uveřejňuje v tomto čísle obsah prvního svazku: poznatky a doporučená opatření v jednotlivých oblastech. Druhý svazek obsahuje (mimo jiné) přehledně uspořádané výsledky práce obou pracovních skupin, jakož i referáty některých účastníků konference. Je přirozené, že redakce se musí omezit na uveřejnění jen zkráceného a redakčně upraveného znění. Pro zainteresované čtenáře uvádíme, že oba svazky jsou pod signaturou E 5694 P k dispozici ve vědecké knihovně AVIS v Praze 4, Branické nám. 2.

* * *

Spojené státy mají dlouhou tradici ve vedení vojenských operací s jinými státy pro dosažení společných cílů. Tato tradice vyplývá z dlouho platného názoru, že vytváření společenství mírumilovných demokratických národů je nejlepším prostředkem pro vybudování stabilního mezinárodního prostředí. Státy se snaží vstupovat do aliance se Spojenými státy nejen z politických a strategických důvodů, ale často prostě proto, že se jim nedostává možností vést vnější vojenské operace samostatně. Kromě toho, zásada národní svrchovanosti a mezinárodní normy vyžadují, aby každý stát snažil se použít vojenskou sílu pro účely jiné než pro sebeobranu dosáhl alespoň minimální úrovně mezinárodního konsenzu: jinak by jeho činnost byla považována za agresivní.

Změny geostrategických podmínek v posledních pěti letech vytvořily nové problémy a příležitosti pro účast v mezinárodních koalicích. Je pravděpodobné, že se bude zvyšovat četnost operací pro podporu míru a neválečných operací. Avšak difuzní povaha potenciálních hrozeb, při nichž nejsou zájmy států sice přímo v sázce, ale které se mohou stát nebezpečnými nebude-li podniknuta žádná akce, vyžaduje, aby každý potenciální útočník/účastník pečlivě zvážil náklady a výhody případné intervence. Navíc vzhledem k současnému globálnímu trendu snižování obranných rozpočtů mají státy méně prostředků pro mezinárodní intervence a na krytí minimálních požadavků národní obrany. Za těchto okolností je velmi nesnadné, dokonce i mezi spojenci, stanovit úroveň a účel národní účasti v určité koalici. Proto může tato nejistota vést do téměř úplného spoléhání se na možnosti daného státu, do neschopnosti využít potenciálních koaličních „násobitelů síly“ (*force multipliers*), tj. do neúčinného přidělování a vynakládání prostředků.

„Politicko-vojenský plán“ Spojených států zahrnuje prvky jako: druh uvažované operace, orgán schvalující operaci, orgán, který bude operaci řídit, primární cíle a výchozí strategii.

Dosáhnout přátelství a důvěry, které jsou nezbytné pro úspěšnou spolupráci s novými partnery ve střední a východní Evropě, v Rusku a Africe, je velmi důležitým úkolem, který vyžaduje dlouhodobé investice do vojenských styků, výchovy a výcviku, jakož i koordinovanou politiku v oblasti bezpečnostní a hospodářské pomoci. Tento proces má evoluční povahu a je řízen na základě zkušeností armád, které spolu již dlouho spolupracují.

Severoatlantická aliance byla jako aliance úspěšná proto, že budovala přátelství a důvěru prostřednictvím institucionalizovaných kontaktů a spolupráce. *Ad hoc* koalice budou vždy zatíženy neshodami (frikcemi) způsobenými nedostatkem přátelství, dokud nebudou uskutečněny investice do budování vztahů mezi ozbrojenými silami potenciálních účastníků ještě před jejich vlastním zapojením do koalice. Vazby, které vznikají častými kontakty, jsou nejen investicí do budoucích vojenských operací, ale mají také vedlejší účinky na politické straně politicko-vojenské rovnice.

Možnost spolupráce s novými partnery pro zabezpečení nových úkolů vyvolává řadu otázek, které ovlivňují volby uskutečňované vojenskými plánovači. Důležitými otázkami jsou: kdo se zúčastní, jakými silami a pro zabezpečení jakého úkolu? Komu bude svěřena pravomoc k řízení úkolu? Jaké jsou politické, ekonomické, bezpečnostní a fyzické charakteristiky operačního prostředí? Zatímco v rámci národního plánovacího procesu každý z potenciálních koaličních partnerů odpovídá na tyto otázky individuálně, pro vytvoření účinné koaliční síly musejí být tyto otázky zodpovězeny se znalostí toho, jak na ně budou odpovídat jiné zúčastněné národy.

Se zřetelem k tomu se níže uvedený text snaží poskytnout vojenským plánovačům praktický pohled na požadavky a zřetele pro účast v koaličních operacích v Evropě a Africe. Text samozřejmě není souhrnným návodem pro plánování koaličních operací, nýbrž má pouze poskytnout vodítko a východiska pro plánování, jakmile byl nějaký úkol formulován.

Historické a kulturní souvislosti

1. zjištění. Protože většina potenciálních koaličních partnerů má ozbrojené síly doplňované na základě všeobecné branné povinnosti s relativně krátkou dobou služby, musí se výcvik na snížení kulturních a historických rozdílů soustředit na důstojníky a poddůstojníky.

Doporučená opatření. Velitelství pozemního vojska Spojených států v Evropě musí zaměřit zahraniční výcvikové kurzy na práce na velitelských stanovištích, zejména na cvičení zabezpečovaná počítači, na semináře a pracovní skupiny pro důstojníky a poddůstojníky zahraničních ozbrojených sil. Cvičení s vojsky mají omezenou hodnotu a nízký poměr „výdaje-užitek“, vzhledem ke krátké době služby mužstva.

2. zjištění. Rozdílné zvyky, jazyky a terminologie potenciálních koaličních sil střední a východní Evropy, zemí NATO a Spojených států, spolu s nedostatkem zkušeností těchto sil v mnohonárodních operacích a malé vzájemné znalosti, mohou vést k nedorozuměním mezi veliteli, štáby a útvary.

Doporučená opatření. Nadále využívat Marshallova střediska a jiných evropských institucí jako prostředků pro odstraňování kulturních a historických překážek spolupráce, rozšiřovat účast většího počtu mladých vojáků z východoevropských národů. Tím se zdokonalí operační možnosti jak NATO, tak států účastnících se programu Partnerství pro mír, zmenší možné obtíže potenciálních koalicí.

3. zjištění. Zpracování společných operačních zásad pro mírové operace může snížit možnosti neshod v rámci koaličních sil způsobených kulturními a historickými rozdíly. Avšak dohoda o doktríně a metodách mírových operací je nepravděpodobná.

Doporučená opatření. Podporovat řadu pracovních skupin určených pro zpracování operačních zásad pro vedení mírových operací, které potom mohou být východiskem pro další upřesňování týkající se požadavků situace, geografie a úkolu uloženého koalici. Využívat možností nynějších organizací pro zpracování a koordinaci dohody o zásadách.

Velení a řízení

4. zjištění. Nedostatek společných definic a mapových značek často vyvolává zmatek a zhoršuje průběh a účinnost operací. Tento problém se týká jak operací, tak logistiky.

Doporučená opatření. NATO musí okamžitě zpřístupnit všechny neutajované dokumenty týkající se definic, zkratk a publikací obsahujících operační metody pro program Partnerství pro mír, případně pro další potenciální koaliční partnery ve střední a východní Evropě a Rusku.

5. zjištění. I když existují písemné zdroje informací, může být v případě potřeby přístup k terminologii a grafickým symbolům (mapovým značkám) pro jiné státy nesnadný.

Doporučená opatření. NATO musí zařadit do Internetu přehled dokumentů, publikací a výcvikových příruček zabývajících se koaliční terminologií a operačními metodami Aliance. Tento přehled bude přístupný zahraničním vojákům během výcviku, školení a operací a umožní uživatelům zjišťování a vyžadování dokumentů NATO, týkajících se jejich specifických potřeb.

6. zjištění. Výcvik může zmírnit některé problémy ohledně velení a řízení během *ad hoc* operací.

Doporučená opatření. Velitelství pozemního vojska USA v Evropě musí zvýšit důraz velitelsko-štabních cvičení na výcvik v otázkách velení a řízení. Používat metod dálkového studia, stručných taktických námětů a nácviků pro rozvoj a procvičení společného chápání a společných metod při přípravách koaličních operací.

Síly a organizace

7. zjištění. Mnoho států nemá modely a plánovací prostředky pro koaliční operace, což omezuje schopnost určovat, jak mohou jejich síly optimálně splnit operační požadavky, a jak hodnotit účinnost a výdaje jejich potenciálních příspěvků. Důležité je, že takové prostředky mohou napomoci veliteli při posuzování požadavků na rozvinutí, zasazení a udržování těchto sil.

Doporučená opatření. Poskytnout neutajované počítačové prostředky pro plánování zasazení sil, jaké používají vojenští plánovači Spojených států. Tyto prostředky jsou k dispozici ve formě přenosných počítačů (notebook) a běžně se jich používá.

8. zjištění. Žádný národ nestavuje plány pro koaliční operace namísto aliančních, dokud krize nepropukne a kdy jsou čas i prostředky velmi důležité.

Doporučená opatření. Vytvořit plánovací orgán „plánovacího štábu sil rychlé reakce“ při velitelství sil NATO v Evropě pro pravidelné plánování v míru s potenciálními koaličními partnery. Jako minimum by se takové plánování za bývalo možnostmi a omezeními ozbrojených sil jiných států při a zabezpečení operací za hranicemi, rozvíjením porozumění společným operačním zásadám a dosahování dohody pro usnadnění počátečních fází koaličních operací. Vzhledem k rozšiřování operací aliance NATO by takové plánování nebylo omezeno na Evropu, nýbrž by zahrnovalo také Středomoří a africké státy.

Doktrína a výcvik

9. zjištění. Neexistence doktríny pro vedení operací, jichž se zúčastňují i nevládní organizace, ztěžuje účinné koaliční akce za mimoválečných operací (*operations other than war*).

Doporučená opatření. Velitelství pro výcvik a doktrínu pozemního vojska USA (TRADOC) musí zpracovat, koordinovat a zavést předpis týkající se spolupráce s nevládními organizacemi za civilně-vojenských operací s účastí vojsk Spojených států a spojenců.

10. zjištění. Nehledě na příležitost k výměně názorů přednášených při mnoha mezinárodních výcvikových akcích na evropském válečném poli, není mnoho možností pro dialog o problémech koaličních a spojeneckých operací. Takové možnosti jsou ale nezbytné pro podporu rozšířené spolupráce a porozumění mezi národy Partnerství pro mír a africkými národy.

Doporučená opatření. Velitelství pozemního vojska USA v Evropě musí uspořádat regionální semináře jak v Evropě, tak v Africe o operačních metodách a o společné doktríně. Při takových seminářích budou mít spojenci a potenciální koaliční partneři možnost vyměňovat si názory a rozebírat koncepce pro překonávání překážek při zvyšování operační účinnosti mezinárodních akcí.

Logistika a zdroje

11. zjištění. Logistické plánování a zabezpečení koaličních operací je zřejmě nejslabším článkem koaličních operací, a to vzhledem k velmi omezeným možnostem koaličních partnerů vně jejich státních hranic. Proto každá operace začíná „jako nová“ a vyžaduje velmi mnoho času pro počáteční plánování zasazení a zabezpečení.

Doporučená opatření. Na „plánovacím štábu sil rychlé reakce“ při velitelství sil NATO v Evropě zřídit logistický plánovací orgán k nepřetržitému plánování *ad hoc* operací, jichž se mají zúčastnit ozbrojené síly USA, potenciální spojenci a alianční partneři. Zpracovat

společné plánovací faktory, logistické standardy a možnosti řízení nezbytné pro tyto operace.

12. zjištění. Jen málo států má schopnost plánovat a provádět rozsáhlé logistické zabezpečovací operace, a to vzhledem ke svému tradičnímu vojenskému zaměření, nedostatku standardů a norem pro mezinárodní logistiku, chybějícím modelům a plánovacím nástrojům pro stanovení požadavků, kvůli nedostatečným metodám a prostředkům zpracování informací. Vzhledem k povaze a určení logistiky a možnostem zpracování informací ve Spojených státech je logické, že Spojené státy zpracují společné normy a standardy, jakož i prostředky pro řešení logistiky pro mnohonárodní operace.

Doporučená opatření. Logistické plánovací orgány Spojených států a NATO musí zpracovat program výcviku a seminářů pro vytvoření základu pro hodnocení mnohonárodních možností a požadavků pro koaliční operace. Je nutno sestavit rozvrh pravidelných logistických plánovacích schůzí potenciálních koaličních partnerů. Zřídit „společná koordinační střediska“ pro organizaci a koordinaci společných logistických činností na válčišti, a to s využitím stálých mírových opatření pro plánování a provádění operací.

13. zjištění. Neexistence dohody o opatřeních logistického zabezpečení a odpovědnosti za ně od samého počátku operace ztěžuje rychlé plnění úkolu přísunovaných sil. Před rozvinutím sil se koaliční partneři musejí dohodnout o odpovědnostech za určité logistické funkce a zásoby, včetně úrovně národního zabezpečení, trvání tohoto zabezpečení, rozdělení výdajů a odpovědnosti, zvláštních požadavků, jakož i omezení týkajících se využití národních prostředků.

Doporučená opatření. NATO musí zpracovat a koordinovat „typové dohody“ jako vzory pro budoucí logistické zabezpečovací operace v rámci koalice. Typové dohody musejí existovat jako bilaterální nebo regionální multilaterální dohody.

Technologické důsledky

14. zjištění. Rozdíly ve spojovacích systémech a v systémech pro shromažďování a předávání informací představují nejvýznamnější technologický problém pro koaliční operace.

Doporučená opatření. Pozemní vojsko USA v Evropě musí určit jednotky USA pro poskytování speciálního spojovacího zabezpečení koaličním partnerům, buď jako vedoucí země koalice, nebo jako koaliční partner. Některé státy doporučily nákup komerčních systémů pro zajištění interoperability mezi důležitými velitelskými stanovišti. Ozbrojené síly Spojených států musejí nakoupit tyto systémy, nebo alespoň zajistit interoperabilitu pomocí vojenských systémů používaných při koaličních operacích.

Ing. Josef Nastoupil

Funkčnost polského obranného systému

Následující článek byl převzat z č. 5/1996 polského vojenského odborného časopisu Myśl Wojskowa. Jeho autorem je prof. dr. Kazimierz Nożko. Redakčně upraveno a zkráceno.

* * *

Společně s nutností pokračovat v transformaci společnosti a v souvislosti se zabezpečováním obranného systému jsou potřebné takové vlastnosti obyvatel, jako odhodlání obětovat se pro obecné blaho a odvaha, beroucí si vzor z vojenských ctností. Současně je nutné u příslušných složek uplatňovat jistý systém, jehož rysem je předvídatost, koncept dalekosáhlé vize Polska a jeho místa ve světě.

Základem obranného systému je psychologická a obranná připravenost společnosti a též její odhodlání, integrující veškerou vůli národa pro obranu suverenity a nezávislosti, včetně neporušení historicky vytvořených hranic státu.

Pilíře obranného systému

Utváření pevného obranného základu vyžaduje úsilí celých pokolení a také moudré politické řízení, od nejvyšších k nejnižším článkům státní i územně-správní moci. To je nevyhnutelné, poněvadž psychologická a obranná připravenost společnosti vyžaduje dlouhodobou a systematickou přípravu. Nejobtížnější je totiž utvářet psychiku obyvatelstva a zapojit jejich společnou vůli pro jednotné úsilí a odhodlání bránit se.

Toho však nelze dosáhnout budováním a zdokonalováním obranného systému ve smyslu jednorázového, třebaže nejvlastenečtějšího odhodlání. Jednoduše řečeno - v případě přímého ohrožení bezpečnosti nezajistí dosažení obranných cílů okamžité úsilí ani nejvyšší oběti, ale zato mohou způsobit porážku nebo alespoň nenahraditelné ztráty. Historie ukazuje, že mnohá císařství a říše lehly popelem, jestliže se narušily jejich principy. Vojenskou ctnost ani ctnost obyvatelstva nelze shora vytvořit pomocí dekretů, nařízení či výzev. K tomu je nezbytná dlouhodobá a systematická příprava, neustálé budování národní jednoty, rozvoj vlastenectví a zvelebování národního ducha. Je třeba upřednostňovat hodnoty, které sjednocují národ, nezpůsobují rozvrácení a narušování celistvosti obranného systému.

V této oblasti nelze dopustit politickou krátkozrakost, nepostřehnout či nedocenit důležitou roli psychologické připravenosti společnosti. To je totiž podstata, na které je nutno začít stavět pevný obranný systém. Plnohodnotný obranný systém se musí tvořit a zdokonalovat od základu, a to nejen z iniciativy ministerstva obrany, ale rovněž všemi orgány státní moci a územní správy, včetně aktivity celého národa.

Pilíře takového obranného systému pak tvoří:

- ① Správným směrem vedená, dalekozraká, moudrá a aktivně vedená zahraniční politika státu, spočívající na udržování dobrých vztahů se sousedními zeměmi a na současném získávání spojenců, včetně rozvíjení spolupráce s dalšími zeměmi. Přitom

je třeba dodržovat politické zásady, že bezpečnost je nedělitelná a bezpečnost Polska je nerozlučně spjata s bezpečností Evropy.

Bilaterální a multilaterální dohody ohledně bezpečnosti přispívají k upevnění kontaktů, zvláště vládnoucích elit, které jsou tvůrci zahraniční politiky státu. Podstatou takové politiky je dále moudrá a sociálně přijatelná vnitřní politika státu. Vnitřní síla země, myšleno ve smyslu obranném, pak determinuje věrohodnost zahraniční politiky. A obráceně - zahraniční politika ovlivňuje převážnou měrou vnitřní sílu země a tak uceluje obranný systém.

② **Všestranný hospodářský rozvoj země a jeho ekonomický a vědeckotechnický potenciál.** Klíčový význam má pro hospodářský rozvoj Polska zintenzivnění mezinárodní obchodní výměny, přitáhnutí zahraničního kapitálu do země za účelem investic, vytváření nových pracovních míst a modernizace průmyslu.

Důležité místo v ekonomickém potenciálu země zaujímá rozvoj domácího obranného průmyslu, který zabezpečuje potřeby ozbrojených sil v rámci základních druhů vojsk, jejich bojové výzbroje a bojových prostředků. K hospodářskému potenciálu týkajícího se obranného systému je třeba připočíst připravenost materiálových zásob na požadované úrovni a přiměřený rozvoj obranné infrastruktury.

③ **Ozbrojené síly, mající celonárodní charakter,** které jsou dobře zorganizovány, vyškoleny a vybaveny. Jejich vysoká bojeschopnost a připravenost v době míru musí být u daného národa a státu výrazem odhodlání bránit se.

④ **Síly a prostředky územní obrany a civilní obrany,** včetně polovojenských organizací, jež jsou připravovány pro činnost, pro kterou jsou předurčeny.

Úsilí o vytvoření převahy

V případě ohrožení v jeho nejnebezpečnější - vojenské - formě připadá klíčová úloha ozbrojeným silám. Ty musí být tak připraveny, aby mohly pružně a organizovaně přejít z mírového do válečného stavu a byly schopny provést kombinovanou operaci proti protivníkovi, který má početní a technickou převahu.

Přechod od politického řízení k použití ozbrojených sil nemusí nutně ještě znamenat zahájení bojové činnosti. Může si klást za cíl odvrátit narůstající mezinárodní krizi nebo prokázat odhodlání daného regionu bránit se či napomáhat aktivitám mezinárodních organizací, povolaných k předcházení ozbrojeným konfliktům.

V době přímého ohrožení bezpečnosti státu a po případném úderu nepřítele má zvláštní význam pružné a bezchybné provedení mobilizačního rozvinování ozbrojených sil. Při tom je nutná těsná spolupráce rezortu obrany se všemi ostatními rezorty, včetně orgánů územní správy. Za této situace bude nutno bezprodlužně přistoupit k zahájení operací a provést korekce plánů, vypracovaných v době míru.

Vzhledem k možné početní převaze protivníka musí být základem strategické koncepce a operačně-taktickým předpokladem úsilí o vytvoření převahy v určitém místě a čase.

V polském obranném systému má schopnost postavit se počátečnímu úderu protivníka ohromný význam, a to jak v rovině strategické, tak operačně-taktické či psychologické. Agresor si totiž dá záležet na tom, aby dosáhl co největšího úspěchu od doby překročení státní hranice. Proto nezávisle na zvoleném způsobu odrazení jeho úderu musí operačně-taktická rovina boje vykazovat takové vlastnosti, jako je aktivnost, odolnost a

úsilí vnutit protivníkovi svou vůli a způsob činnosti. V boji s přesilou, tvořenou údernými uskupeními, je třeba v maximální míře využívat přírodních, zvláště terénních podmínek.

Mnohdy silný odpor a odhodlání bránit se s využitím terénu, příslušně ženijně upraveném, bude dezorganizovat útočnou činnost nepřítele, vysilovat jeho armády a zabráňovat rozvíjení útoku v hloubce vlastního území. **Hlavním cílem operace v pohraničním střetnutí bude způsobení maximálních ztrát nepřátelským vojskům, stanovení směru jejich hlavního úderu, zabránění přísunu čerstvých sil z jejich týlu a umožnění vlastním vojskům zorganizovat účinnou obranu nebo vytvoření podmínek pro přechod do protiútku.**

Převaha kvality

Pro vítězství v operaci a boji za početní převahy protivníka je třeba již v mírové době dbát na převahu kvality, to znamená mít lepší technologii, používat moderních forem a způsobů boje, mít dokonalejší organizační strukturu vojsk a vysokou morálku. Jsou to sice obtížně splnitelné požadavky, ale tyto možnosti existují.

Vytvoření převahy v době, která předchází krizovému stavu, je také významná z hlediska zabránění ozbrojené konfrontaci, upevňuje obranný systém země a vytváří šanci, že se protivníkovi, jenž se zaměřil na dosažení politických cílů pomocí ozbrojeného střetnutí, způsobí ztráty a on uskuteční své úmysly. Proto se veškeré aktivity, finanční náklady či všechna opatření ve prospěch obranného systému určitě vyplatí.

Když hovoříme o materiální a nemateriální převaze, tak se v souvislosti s tím naskytá otázka, jakými součástmi jsou tvořeny tyto hodnoty. Nebudeme se zabývat takovým rozsáhlým tématem, uvedeme pouze základní prvky, tvořící zmíněnou převahu. Z vojenského hlediska má na nemateriální převahu vliv:

- ◆ moderní obranný systém země;
- ◆ reálné koncepce, předpoklady a zásady vojenské (obránné) strategie, operačního umění a taktiky;
- ◆ moderní metody školení ozbrojených sil;
- ◆ dokonalá připravenost velitelů, důstojníků štábů a školení politických a společenských elit ve smyslu obrany;
- ◆ systematická příprava vyškolených civilních záloh pro mobilizační a válečné potřeby;
- ◆ udržování velitelství a vojenských jednotek ve vysoké bojové a mobilizační pohotovosti;
- ◆ zdokonalování systému logistiky v době míru i války;
- ◆ systematické vedení výzkumu jak v oblasti teorie vojenského umění, tak v oblasti vojenské techniky.

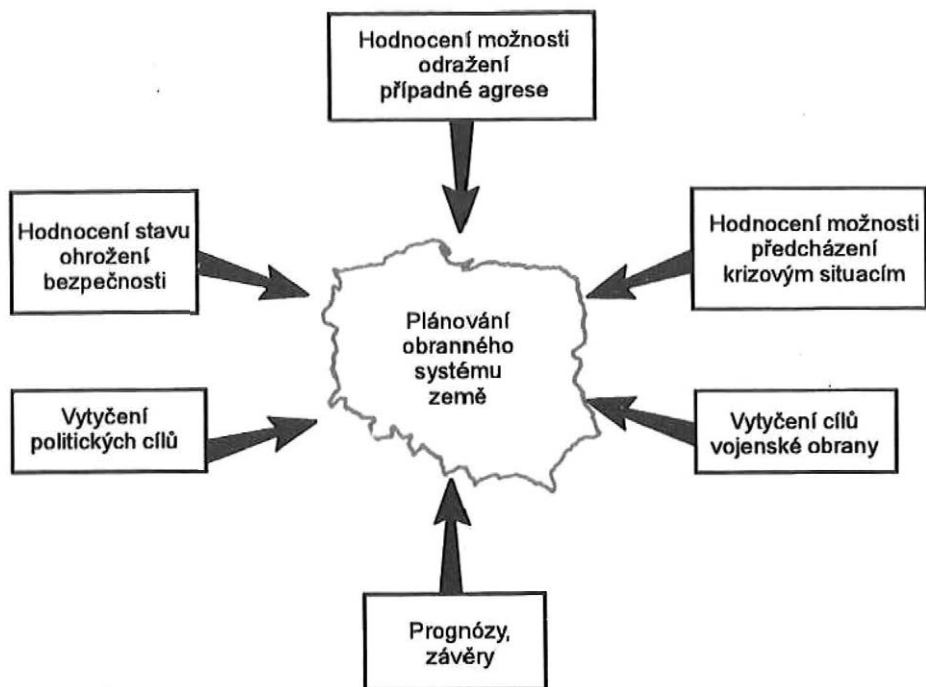
K základním prvkům materiální převahy je nutno počítat hospodářský potenciál země a stupeň modernizace ozbrojených sil.

Hlavními součástmi hospodářského potenciálu jsou:

- moderní obranný průmysl;
- vědecko-technický pokrok;
- pružný systém konverze průmyslu na zbrojní produkci;

- kvalitní systém logistiky a materiálové zásoby.

Vzhledem k poměrně malému početnímu stavu armády v době míru je nezbytné, aby byl mobilizační systém pružný. Jako vzor můžeme v této oblasti uvést takové státy, jako např. Švédsko, Finsko, Izrael, Švýcarsko a Německo.

Obr.: Plánování obranného systému země

Jedním z důležitých prvků podílejících se na materiální převaze je výhoda vlastního území. To musí být totiž zodpovědně připraveno, zvláště pro takové činnosti, jako jsou:

- provedení manévru vojsky,
- využívání místních zásob pro obranu.

Moderního stavu ozbrojených sil je možno docílit:

- ▲ zdokonalováním organizační struktury;
- ▲ vyzbrojením vojenských jednotek moderními prostředky pro vedení boje;
- ▲ dodržením správných proporcí mezi členěním ozbrojených sil a druhů vojsk;
- ▲ zdokonalováním průzkumných systémů a systémů velení;
- ▲ zkvalitňováním vědecké a pedagogické základny ve vojenském školství a vědecko-výzkumných ústavech;
- ▲ vytvářením moderních učebně-výcvikových základen pro bojovou přípravu vojsk;

- ▲ formováním velitelských a štábních elit;
- ▲ organizováním a prováděním společných cvičení s armádami jiných států.

Hierarchie plánování

Pružnost fungování obranného systému země ve velké míře závisí na reálném plánování (viz obr.). Až na určitou specifikou se takové plánování realizuje dle obecně přijatých zásad a obsahuje následující etapy:

První etapa - určení hlavního cíle (hlavních cílů) a cílů parciálních. Bez upřesnění cílů existuje nebezpečí plýtvání úsilím a především silami a prostředky. Přesně zformulované cíle totiž ovlivňují jak složky řídicí, tak výkonné.

Druhá etapa - hodnocení situace a hypotetická vize jejího vývoje v blízké i vzdálené budoucnosti, v níž se budou realizovat vytyčené cíle. To je velice složitý problém, protože při tvorbě obranného systému lze obtížně předpovědět, kdy se to či ono stane.

Třetí etapa - určení podmínek nebo činitelů, které přispívají, nebo naopak škodí dosažení cílů (realizaci plánů). Je třeba zhodnotit takové činitele vnitřního a vnějšího prostředí, které mohou usnadnit dosažení cílů a také ty, jež na ně mohou mít negativní vliv.

Čtvrtá etapa - zpracování bojových plánů.

Pátá etapa - vypracování prognózy zisku a ztrát, které se mohou projevit během plnění a po dosažení parciálních cílů („náklady - užítky”).

Šestá etapa - zpracování systému kontroly realizace cílů souběžně v čase i prostoru.

Zpracované plány se musí uspořádat do spolehlivé hierarchické soustavy, přiměřené organizační struktuře obranného systému státu. Na každém organizačním stupni tyto plány sehrávají dvojedinou roli: vyznačují cíle, jichž má být dosaženo jako výsledku realizace plánů nižšího stupně, a současně jsou samy potřebné k dosažení určených cílů v plánech vyššího stupně.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat:

- formulaci politických cílů lišících se vzhledem k očekávaným ohrožením a také vojenských cílů, přičemž nutno brát do úvahy vlastní možnosti a možnosti potenciálního protivníka;
- hodnocení možnosti a možných způsobů odrazení ozbrojené agrese a zabránění vzniku ohrožení bezpečnosti státu;
- prognóze následků možné agrese a odhadu výdajů na připravenost obranného systému a jeho plynulého fungování.

Stanovení politických a vojenských cílů

Při formulaci politických cílů, které jsou zaneseny v příslušných plánech, se hodnotí:

- politická, hospodářská a vojenská situace;
- materiální potřeby ozbrojených sil v době míru i za války;
- možnosti a způsoby zabránění vzniku krizových situací;

- politické svazky, jejich pevnost a možnosti poskytnutí politické, hospodářské a vojenské pomoci společenství zemí (zeměmi).

Politické cíle určují cíle a úlohy vševojskové obrany. Ty musí být jednotné, protože někdy - po důkladné analýze a srovnání vlastních možností s možnostmi protivníka - bude nutná korekce, ba dokonce změna politických cílů.

Během formulování cílů a úkolů vševojskové obrany je požadováno důkladné hodnocení:

- ohrožení, zvláště vojenského;
- politicko-vojenské situace a jejího předpokládaného vývoje;
- možnosti poskytnutí pomoci spřátelenými zeměmi;
- možností, způsobů a podmínek zabránění agresi;
- možností, variant a způsobů použití ozbrojených sil;
- potřeb v oblasti personálních a materiálových zásob.

Parciální plány

Analýza politických a vojenských cílů a úloh i možnosti jejich dosažení a realizace vytváří základ pro uvažování nad otázkami funkčnosti obranného systému státu. Z tohoto důvodu se zpracovávají **parciální plány**. K nejdůležitějším z nich je třeba počítat:

- * plán konverze průmyslu na válečnou produkci, využití obranného průmyslu pro potřeby pravidelných ozbrojených sil a na připravenost materiálových zásob pro dobu války;
- * plány činnosti pro předcházení krizovým situacím včetně ozbrojené agrese;
- * plány pro brannou a psychologickou připravenost společnosti;
- * strategické a operační plány pro odražení možné ozbrojené agrese;
- * plány pro operační a mobilizační rozvíjení ozbrojených sil;
- * plány dodržování občanského pořádku v případě ohrožení bezpečnosti státu.

Vypracování reálných plánů a jejich systematická aktualizace má velký význam pro nepřetržité fungování obranného systému státu i pro předcházení a zabránění krizovým situacím ve správném čase.

O nutnosti prognóz

Realistické plánování umožňuje prognózu výsledků pro uskutečnění předpokládaných cílů. To je nezbytné pro pružné řízení státu a koordinaci obranné politiky. Prognózy se zohledněním vztahu „náklady - užítky“ mohou být vypracovány z různých hledisek. Především je nutno prognózovat následky uskutečnění politických a hospodářských cílů a na jejich základě cílů vševojskové obrany, včetně nákladů na předcházení a zabránění krizovým situacím a nákladů na přípravu k odražení případné agrese o různé mohutnosti a rozsahu.

Prognóza nákladů týkajících se dosažení cílů zahrnutých v plánech je sice velice obtížná, ale v současných podmínkách neodkladná. Kromě toho dává obecnou představu o „ztrátách“ a „ziscích“, které přinese realizace cílů na různých úrovních organizační

struktury obranného systému. Současně je možno v celém systému určit elementy, jejichž náklady jsou zbytečně vysoké v poměru k očekávanému užitku. Proto bude možno některé z nich vyloučit nebo omezit.

K otázce koordinace

Hodnocení realizace parciálních cílů z pohledu vztahu „náklady - užítky“ může napomoci ke zlepšení fungování obranného systému země a přijímání racionálních rozhodnutí při hodnocení týkajících se předcházení krizovým situacím, včetně určení směrů činnosti orgánů s rozhodovací pravomocí. Je nutná jak důsledná koordinace, tak harmonická souhra a spolupráce různých prvků systému. Ty totiž v rámci obranného systému přispívají k jednotě úsilí ve smyslu realizace cílů obrany. **Praxe řízení ukazuje, že při absenci vnitřní koordinace následuje rozmělnění úsilí, prosté upřednostňování vlastních zájmů, často na úkor prvořadých úkolů a kooperujících i výkonných orgánů.**

Koordinace je nezbytná a prospěšná zvláště v situaci, kdy činitele prostředí podléhají změně a kdy existuje vzájemná závislost při realizaci různých cílů. Její účinnost záleží především na získávání, vykazování a zpracovávání informace. Čím je větší nejistota s realizací parciálních cílů, tím je potřeba informace větší.

Můžeme obecně říci, že koordinace spočívá ve zpracování informací, sloužících soustředěnému úsilí ke společnému cíli. Dovedná koordinace musí být s to dát volnost iniciativě, zvětšit prostor pro samostatnost a odpovědnost osob pověřených řídicími funkcemi v obranném systému země. Současně není možné připustit, aby se koordinace přeměnila ve vydávání jednotlivých direktiv (nařízení, směrnic), zvláště jedná-li se o metody dosažení vytčených cílů. V souvislosti s tím je nutno považovat za nejvhodnější *metodu řízení pomocí cílů* nebo metodu používanou veliteli v době plánování, organizování a provádění operace - *velení pomocí cílů*.

-JAL-

Slavnostní povyšování studentů do první důstojnické hodnosti ve Francii

Service de santé
des Armées
Zdravotnická služba

Také francouzská armáda zahájila proces rozsáhlé transformace - započalo se s výstavbou profesionální armády, která bude mít nižší počty než doposud, ale předpokládá zlepšení podmínek těm, kteří si vojenské povolání zvolí a budou v rámci kariérního řádu postupovat do vysokých funkcí a hodností. Bude toho dosaženo především tím, že francouzská armáda má finanční prostředky rozděleny do dvou základních položek, jedna je na personál a jejich platy - ta se nebude měnit, a tudíž při eventuelním snižování počtů, dojde ke zlepšení jejich příjmů, druhá část na provoz a techniku se bude do budoucna snižovat.

V současné době se mění ve Francii zákony, týkající se vzdělávání, ten poslední předpokládá prodloužení přípravy pro specializaci. Naši francouzští kolegové požadují, aby absolventi vojenské akademie si mimo jiného prohloubili znalosti práce u vojsk.

Změny v armádě budou představovat zároveň snižování počtů vojenských nemocnic - v této fázi se bude jednat o „řádové“ vojenské nemocnice. Redukce se ale nedotkne sedmi vojenských nemocnic, které slouží jako školicí střediska (HOSPITAUX D' INSTRUCTIONS).

Vzhledem k odchodu vojenských lékařů do civilu, a ne zcela dostatečnému zabezpečení „mladé krve“, připravované v Lyonu pro všechny složky armády ve Francii, počítají i s možností rekrutace civilních lékařů po ukončení studia na lékařských fakultách.

Je známou skutečností, že Francouzská armáda stále udržuje lesk tradic, které zvyšují význam různých slavnostních aktů. Mezi ty největší patří křest u příležitosti povýšení do první důstojnické hodnosti. K této příležitosti si studenti z řad svých předchůdců, kteří zahynuli ve válečných konfliktech různých světových bojišť volí svého „kmotra“. Nejinak tomu bylo i u studentů Vojenské lékařské akademie (*Ecole du Service de Santé des Armées de Lyon-Bron*), která se konala v říjnu 1996 a které se zúčastnila i delegace AČR.

Za svého kmotra si studenti vybrali kapitána Dr. Jeana-Gilbert-Desvallona, který jako mladý vojenský lékař, absolvent této školy, padl na bojišti v Indočíně v roce 1946 ve svých 30 letech, při poskytování pomoci raněným vojákům. V rodině následoval svého slavného otce plukovníka Dr. Eugena Gilbert-Desvallona, který byl chirurgem v koloniálních nemocnicích a profesorem aplikační školy koloniálních vojsk v Marseille.

Jean Gilbert-Desvallons, byl mobilizován v roce 1939, byl příslušníkem pěších jednotek - jejich zdravotnické školy, vězněn byl v Rakousku. Titul doktora získal v roce 1942 a přes různé funkce a hodnosti posléze zastával v roce 1944-1945 funkci šéflékaře 2. praporu lehké brigády v Langnedoku a v Alsasku. Vzhledem k mezinárodní situaci se dostal do Indočíny v hodnosti kapitána ke 431. zdravotnickému praporu. Smrt nalezl při poskytování

péče o raněné, kdy byl zastřelen nepřítelem ze zálohy. Tolik o člověku, na jehož počest byli pokřtěni mladí důstojníci Vojenské lékařské akademie.

Celá slavnost probíhala v několika etapách, ráno již slavnostní mší, kterou sloužil hlavní duchovní francouzské armády, biskup Michel. Každý účastník dostal knížku s modlitbami a se zpěvy, které provázely bohoslužbu. Duchovní hovořil o významu vojenské zdravotnické služby jazykem současným a srozumitelným - trochu škoda, že v naší armádě tato tradice chybí.

Po obědě se konalo shromáždění studentů a mladých důstojníků s velením školy a s představiteli vojenské zdravotnické služby. Na programu byly otázky, kterými se zabývá armáda a vojenská zdravotnická služba.

V odpoledních hodinách se konal vlastní slavnostní křest za účasti mnoha vysokých představitelů francouzské armády a města Lyonu, zahraničních delegací, rodičů, absolventů a jejich přátel. Na křest jsou pravidelně zváni absolventi akademie, tentokrát to byli ti, kteří byli křtěni v letech končících šestkou, tedy z roku 1936, 1946, 1956, 1966 a další. Nejvyššími představiteli, který se slavnosti zúčastnili, byli náčelník generálního štábu letectva, který zastupoval ministra obrany, dále náčelník zdravotnické služby Francie, dále generální inspektor doktor Pierre Metgés a vlastní akt pak řídil velitel vojenské akademie - *Ecole du Service de Santé des Armées de Lyon-Bron*, generál doktor Jean Jacques Buffat.

Čestné místo na tribuně zaujala vdova po kpt. Desvallonsovi, aby na závěr aktu předala jednotce prapor se jménem jejího manžela.

Ceremonie byla v plném lesku, studenti ve slavnostních tmavěmodrých uniformách s bílými čepicemi, rukavicemi a malými kordy, které se při těchto příležitostech nosí. Po představení kmotra studenti poklekli, sundali si čepice a byl vykonán slavnostní křest. Velení školy, zahraniční hosté, většina studentů a absolventů byli ve společenských uniformách na kterých se blýskaly miniatury vyznamenání, někteří důstojníci hrdě nosili kříž upevněný na vázance.

Plk. MUDr. Stanislav Konšťacký, CSc.

Systém vrcholového řízení obrany Československa v zákoně o obraně č. 131 z roku 1936

V současné době se velmi intenzivně pracuje na souboru zákonů, který by měl vyřešit nedostatky v právních normách řešících problematiku obrany státu a věci s ní související. Jedním z velmi diskutovaných problémů v rámci tohoto procesu je také forma a způsob organizace a řízení přípravy státu k obraně a jejího zabezpečení za branné pohotovosti státu (BPS), zejména na úrovni vlády a dalších vrcholových státních orgánů.

Myslím si, že v této souvislosti stojí za to si připomenout, jak byla tato problematika legislativně ošetřena v období první republiky. Samotná legislativní úprava je podnětná a inspirující už proto, že instituce na jejím základě zřízené a opatření z ní vyplývající byly plně, a lze říci i úspěšně, uplatněny v rámci válečných příprav před 2. světovou válkou a především v průběhu mobilizace v roce 1938.

* * *

Branná politika meziválečné Československé republiky (ČSR) ve své podstatě představovala souhrn politických a vojenských hledisek a činností, podle nichž byla v míru připravována a za války organizována obrana země a řízen ozbrojený zápas s protivníkem. Do obsahu branné politiky byla zahrnována příprava branné moci, diplomacie a mobilizace lidských a materiálních zdrojů nezbytných pro vedení války. Úkolem státu pak bylo již v míru soustavnou realizací přípravných opatření vytvořit takové podmínky, které by v případě nutnosti umožnily hladký přechod státu a jeho branné moci z mírových podmínek do válečných poměrů. Zabezpečování obranné funkce státu bylo vždy v ČSR chápáno jako existenční záležitost, která je věcí všech občanů státu. Branný systém proto musel zákonitě zasahovat do všech oblastí státní správy a života společnosti.

Legislativním základem, který měl v období před začátkem 2. světové války právně sjednotit doposud platné zákonné a podzákonné normy řešící tuto problematiku, byl zákon o obraně státu č. 131 z roku 1936.

Obrana státu byla v zákoně chápána jako veškerá vojenská nebo jiná opatření (zejména záměrné využití hospodářských aj. sil obyvatelstva), pomocí nichž se mělo čelit jakémukoliv ohrožení nebo útoku na státní svrchovanost, samostatnost, celistvost, ústavní jednotnost a bezpečnost ČSR. Připravená opatření zákon umožňoval použít jednak za branné pohotovosti státu, a jednak, z části nebo zcela, i mimo tuto dobu, pokud došlo ve zvýšené míře k ohrožení nebo útoku na výše zmíněné atributy, nebo pokud to bylo nutné ke splnění mezinárodních závazků ČSR.

Jednotlivá odvětví veřejné správy a obce byly povinny aktivně se účastnit při provádění tohoto zákona a předpisů podle něj vydaných a podle pokynů poskytnutých jim nadřízenými orgány se připravovat na realizaci opatření v rámci obrany státu.

Při zabezpečení obrany státu a k její přípravě bylo možné podle dalších ustanovení tohoto zákona uložit právnickým i fyzickým osobám osobní účast nebo jinou součinnost, podporu či omezení a požadovat po nich věcné prostředky.

Vrchním velitelem branné moci byl dle tohoto zákona prezident republiky, který pro tyto účely disponoval vlastní vojenskou kancelář. Prezident republiky vyhlášoval vstup státu do branné pohotovosti, a to vyhlášením mobilizace, prohlášením válečného stavu nebo vypovězením války. K vyhlášení války byl navíc potřebný předchozí souhlas Národního shromáždění. Ukončení branné povinnosti státu (BPS) pak určovala a vyhlášovala vláda.

Za včasnou a účelnou přípravu a zabezpečení obrany státu v míru a ve válce odpovídala vláda a v oboru své působnosti i její jednotliví členové. Ti nesli podle zákona o obraně za tuto oblast jak politickou, tak i trestní odpovědnost.

Za BPS byla vláda oprávněna vydávat tam, kde by jinak bylo třeba zákona (s výjimkou ústavní působnosti), se souhlasem prezidenta republiky, vládní nařízení. Zároveň však vláda byla povinna předložit tato nařízení dodatečně oběma sněmovnám Národního shromáždění a pokud ty je odmítly schválit, pozbyla nařízení platnost.

Vláda jako celek také určovala (s přihlédnutím ke stanovisku prezidenta a Národního shromáždění) politické (nikoliv operační) cíle, kterých mělo být použitím branné moci dosaženo. Samotné řízení vojenských operací za BPS příslušelo výhradně prezidentem republiky jmenovanému a jemu též odpovědnému hlavnímu veliteli.

Vzhledem k širokému záběru činnosti vlády a k nutnosti zefektivnění její práce byla jako zvláštní výbor vlády pro záležitosti obrany státu tímto zákonem legalizována v té době již existující a fungující **Nejvyšší rada obrany státu (NROS)**. V jejím čele stál předseda vlády a její jednací řád schvalovala vláda.

Členy NROS jmenoval a odvolával na návrh předsedy vlády prezident republiky. Prezident republiky měl také právo NROS svolávat, být přítomen jejího jednání, popř. mu předsedat, a vyžádat si od NROS zprávu ke kterékoliv věci, která patřila do její působnosti.

Co se týče složení NROS, nebyl zákonem určen ani počet jejích členů, ani pro členství v ní požadované politické funkce. Logicky však šlo o ministry rezortů důležitých pro obranu státu. Stálými členy NROS s hlasem poradním byli navíc generální inspektor branné moci a náčelník hlavního štábu, za BPS pak také hlavní velitel. Kromě nich mohl předseda NROS povolovat do rady i další odborníky z jiných oborů.

Úkolem NROS bylo soustavně pečovat o přípravu státu k obraně v míru a o všestranné zabezpečení obrany státu ve válce, mít v evidenci a sledovat všechna připravovaná a realizovaná opatření v oblasti obrany státu, která se dotýkala činnosti více ministerstev, projednávat další navrhovaná opatření a na základě konsenzu k nim přijímat závěry. V těchto závěrech musel být vždy jednoznačně definován podíl jednotlivých odvětví státní správy na realizaci navržených opatření.

Bylo-li pro zabezpečení úkolů vyplývajících ze závěrů dojednaných v NROS potřebné přijmout zákon nebo vládní nařízení, usnášela se NROS na příslušném návrhu, který pak předkládala vládě. K ostatním usnesením NROS neprojednávaným ve vládě mohli její členové vznášet námitky a pokud jim nebylo úpravou nebo doprovodným usnesením NROS vyhověno, mohli požadovat projednání materiálu ve vládě. Jestliže však námitky vzneseny nebyly, bylo usnesení NROS závazné a všichni členové vlády, jejichž působnosti se toto usnesení dotýkalo, byli povinni je realizovat.

Z tohoto hlediska musely NROS projít a být v ní před projednáním ve vládě posouzeny veškeré návrhy týkající se problematiky obrany státu. Zároveň ale vláda mohla jakýkoliv návrh, který jí byl předložen ministerstvem nebo jiným státním orgánem, odevzdat NROS k jeho posouzení z hlediska zájmů obrany státu a branných sil.

Co se týče věcného zaměření, příslušelo NROS jednat, usnášet se a přijímat směrnice a plány týkající se zejména problematiky:

- ◆ přípravy potřebných hospodářských opatření za BPS ve výrobě, oběhu a spotřebě statků, zvláště pak:
 - zajištění potřebných surovin, prvotní a průmyslové výroby,
 - zajištění výživy branné moci a obyvatelstva,
 - rozdělování surovin, výrobků a jiných věcí pro potřeby branné moci a obyvatelstva,
- ◆ zajišťování a přidělování pracovníků za BPS,
- ◆ finančního hospodaření za BPS a zásad cenové politiky za BPS (tzv. Válečný finanční plán),
- ◆ úprav dopravní sítě z hlediska potřeb obrany státu, zajišťování, přidělování a používání dopravních prostředků za BPS,
- ◆ příprav opatření k ochraně proti všemu, co by obranu státu oslabovalo, poškozovalo nebo mařilo,
- ◆ příprav opatření k ochraně obyvatelstva proti zásahům vnějšího útoku, včetně odsunutí (evakuace) obyvatelstva a jeho ochrany proti leteckým aj. podobným nepřátelským útokům,
- ◆ uplatňování zájmů obrany státu ve výchově obyvatelstva.

Pomocným orgánem NROS byl **Meziministerský sbor obrany státu (MSOS)**, který rozpracovával podrobněji to, na čem se NROS usnesla, a dále to, co mu NROS ke zpracování přidělila.

Předsedou MSOS byl ministr národní obrany a členy náčelníků hlavního štábu, generální sekretář obrany státu a dále zástupci kanceláře prezidenta republiky, úřadu předsednictva vlády, nejvyššího kontrolního finančního úřadu a všech ostatních ministerstev. Povinností zástupců ministerstev, zejména těch, jejichž ministři nebyli členy NROS, bylo informovat je o úmyslech a práci MSOS, o návrzích projednávaných v NROS, a zajišťovat tak stálý styk mezi NROS a MSOS na straně jedné a jednotlivými ministerstvy na straně druhé.

Hlavní pracovní složkou MSOS byly následující pracovní komise:

● právní,	● pracovních sil,
● výživy,	● finanční a cenová,
● průmyslová,	● osvěty a branné výchovy,
● dopravní,	● všeobecná a koordinační.
● ochrany obyvatelstva proti vnějším útokům,	

Pro zabezpečení sběru informací, jejich analýzy a získávání a pro zpracování věcných podkladů pro potřeby NROS a MSOS byl u ministerstva národní obrany zákonem zřízen **Generální sekretariát obrany státu (GSOS)**, který podléhal přímo náčelníkovi hlavního štábu. V jeho čele stál generální sekretář obrany státu, který byl zároveň členem MSOS. Vojenští a občanskí pracovníci byli ke GSOS přidělováni na dobu potřeby ze státních zaměstnanců existujících úřadů a institucí.

Klíčovou úlohu v oblasti přípravy a zabezpečení obrany státu a tedy i v podílu na realizaci opatření projednávaných v NROS mělo ministerstvo národní obrany, ministerstvo vnitra a hospodářská ministerstva spolu s jejich mezirezortní válečnou složkou, kterou byl Nejvyšší úřad hospodářský (NÚH).

Ministerstvo národní obrany (MNO) odpovídalo plně za problematiku vojenské obrany státu a dále se přímo nebo prostřednictvím mezirezortních institucí podílelo na zabezpečování ostatních činností souvisejících s obranou státu.

Klíčovým pracovním kolektivním orgánem, jakousi obdobou NROS na vládní úrovni, byl na ministerstvu národní obrany rozkazem prezidenta republiky zřízený armádní poradní sbor. V jeho čele stál ministr národní obrany, jehož zástupcem byl generální inspektor branné moci. Řádnými členy sboru byli náčelník a podnáčelník hlavního štábu, všichni zemští vojenští velitelé, a generálové, u nichž se předpokládalo, že za války budou pověřeni velením operačních uskupení. Kromě nich byli ve sboru zařazeni mimořádní členové, kterými byli dva zástupci náčelníka hlavního štábu a generální sekretář obrany státu. Úkolem sboru bylo projednávat všechny zásadní otázky organizace a výcviku branné moci, mobilizace, operačních a nástupních plánů, výzbroje a výstroje, stavby komunikací a opevnění i výběr nejvyšších velitelů. Duší celého branného systému pak byl fakticky hlavní štáb, v jehož odděleních byly zpracovávány podklady pro řešení prakticky všech otázek souvisejících s obranou státu.

Ministerstvo vnitra (MV) vstupovalo do branného systému svými bezpečnostními orgány, četnictvem, policií a hierarchií politických úřadů. Úkoly pro ně přijímal ministr vnitra jako člen vlády a člen NROS. Nejvýraznější spojení s obranou státu měla v jeho kompetenci v říjnu 1936 zřízená Stráž obrany státu (SOS), která se formovala z příslušníků četnictva, policie, obecních strážníků, příslušníků finanční stráže a ostatních stráží pověřených osob. Její činnost byla řízena přímo ministrem vnitra a podřízena politickým správním úřadům, které zabezpečovaly její vojenskou organizovanost a výcvik. Jejím úkolem byly ochrana nedotknutelnosti státní hranice, státního území a spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku. Ministerstvo vnitra řídilo i civilní protiletectvou ochranu.

Z hlediska působnosti územních orgánů MV za BPS měla velký význam ustanovení zákona umožňující přenesení jejich působnosti na určitém území ve prospěch místně příslušných vojenských velitelů. Z tohoto pohledu bylo za BPS důležité, zda se část nebo celý územní celek nacházel v prostoru tzv. pole nebo v zápolí. Zatímco v zápolí v plném rozsahu za řízení obrany, bezpečnost obyvatelstva, klid a pořádek odpovídaly územně příslušné zemské a okresní úřady, umožňoval zákon odpovědnost za tuto problematiku v prostoru pole zcela nebo alespoň zčásti přenést na vojenské velitele.

V pojetí zákona bylo přitom pole chápáno jako území, na němž byly rozloženy útvary operujících armád, jež náležely do pravomoci hlavního velitele. Zbytek území státu pak byl považován za zápolí. Rozhraní mezi polem a zápolím stanovovalo MNO, které také tuto skutečnost bylo povinno vhodným způsobem sdělit úřadům, soudům a dalším institucím nebo osobám, jichž se dotýkala. Samotné pole se pak dělilo na operační pásmo, které bylo chápáno jako ta část pole, v níž byly do boje zasazeny jednotky, a na zbylou část, tzv. etapu. Rozhraní mezi operačním pásmem a etapou stanovovali velitelé armád.

Na území operačního pásma se za BPS automaticky, tj. ze zákona, přenášela na hlavního velitele působnost místních politických a státních policejních úřadů, spadajících za normálních podmínek do pravomoci MV a jiných ústředních úřadů. Politické a státní

policejní úřady se v těchto věcech automaticky podřizovaly hlavnímu veliteli a pokud pro válečné události musely zastavit svou činnost, byly jí povinny vykonávat místo nich v plném rozsahu příslušná vojenská velitelství. Odpovědnost vůči vládě pak nesl místo ministra vnitra a představitelů ostatních dotčených ústředních státních úřadů hlavní velitel.

Zákon navíc umožňoval, aby se tato opatření na základě dohody ministra vnitra s ministrem národní obrany vztahovala nejen na operační pásmo, ale i na pásmo etapní. Tato skutečnost však musela být na rozdíl od operačního pásma, kde se tak dělo automaticky, řádně vyhlášena.

Zákon dále umožňoval vládě omezit a znovu obnovit výlučné pravomoci zemských prezidentů ve prospěch hlavního, popř. i armádního velitele. Ti pak byli oprávněni ve vládou stanovených zemích nebo jejich částech v poli, ale i v zápolí, vydávat v mezích úřední působnosti zemských úřadů a místo nich příkazy a zákazy k zabezpečení vojenských zájmů, zejména v oblasti veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti, i pro zajištění různých potřeb armády v poli. Tyto zákazy a příkazy mohly mít jak charakter všeobecných nařízení, tak mohly být určeny pro řešení jednotlivých případů.

Zákon rovněž umožňoval na základě dohody ministra vnitra s ministrem národní obrany omezit a znovu obnovit výlučné pravomoci představitelů okresních úřadů a obcí ve prospěch tzv. **vojenských správních komisářů**. Jednalo se o vojenské velitele, kteří byli oprávněni v příslušných okresech nebo jejich částech v poli či zápolí vydávat obdobně jako hlavní velitel na úrovni zemí v mezích úřední působnosti okresních a státních policejních úřadů nebo obcí a místo nich příkazy a zákazy.

Hlavní nebo armádní velitel a vojenští správní komisáři byli oprávněni v případech, kdy nehrozilo nebezpečí z prodlení, požadovat vydání a vyhlášení potřebných příkazů a zákazů po příslušném zemském prezidentovi nebo představiteli okresního úřadu. Pokud ale nebezpečí z prodlení hrozilo, byli tyto příkazy a zákazy ze zákona oprávněni vydávat sami a zároveň byli povinni je obvyklým způsobem vyhlásit v místních obvodech a obcích.

A konečně, pokud to vyžadovala obrana státu, mohl zemský úřad nebo s jeho zmocněním i okresní úřad určit na dobu potřeby funkcionáře, který zcela nebo zčásti převzal působnost obce v oboru bezpečnostní policie, včetně působnosti trestní. Se schválením téhož úřadu mohl zmíněný funkcionář zřídit na dobu potřeby, a to i místo dosavadních zaměstnanců obce, pro výkonnou službu zvláštní výkonné orgány.

Samostatným problémem řešeným v zákoně o obraně státu byla také problematika zabezpečování a řízení chodu hospodářství, respektive **problematika státně řízeného hospodaření s věcnými prostředky**. Věcnými prostředky se přitom rozumělo vše, čeho bylo možné využít pro potřeby branné moci, obyvatelstva nebo k jiným účelům obrany. Výroba, oběh a spotřeba věcných prostředků mohla být na základě tohoto zákona podrobena zvláštní úpravě a doзору, jehož cílem mělo být náležité zabezpečení zásobování branné moci a obyvatelstva i uspokojení jiných potřeb obrany státu. V rámci této oblasti řešil zákon také problematiku pracovní povinnosti pro vybrané skupiny zaměstnanců, rozšíření pracovní náplně a povinností veřejných zaměstnanců za BPS, problematiku poskytování osobních úkonů, věcných prostředků nebo jiné účasti za BPS, otázky spojené s tzv. registrovanými podniky a podniky důležitými pro obranu státu, finanční zabezpečení činnosti za BPS apod.

Zákon o obraně státu dával vládě právo svým nařízením zřídit za BPS **Nejvyšší úřad hospodářský (NÚH)** jako orgán pro ústřední správu státního hospodaření s věcnými

prostředky za BPS. NÚH měl řídit válečné hospodářství a bdít nad cenovou politikou, měl spravovat problematiku zásobování složek branné moci, průmyslu a obyvatelstva předměty denní potřeby, surovinami apod., soustřeďovat předměty věcné potřeby, rozdělovat je a regulovat jejich dovoz z ciziny. NROS pak měla svými směrnicemi právo stanovit rozsah přípravných opatření realizovaných již v míru, především pak zřízení potřebných složek u jednotlivých ministerstev jako základů pro plynulé vytváření NÚH za BPS. Problematika přípravy a realizace hospodářské a finanční soustavy státu za branné pohotovosti a za válečného stavu je však v zákoně natolik rozsáhlá, že si zaslouží podrobnější rozvedení v samostatném článku.

Zákonodárce si za první republiky také jasně uvědomoval, že na části nebo celém území státu (např. v pohraničí) může dojít k situaci, která si sice svým rozsahem a závažností nevyžaduje vyhlášení BPS, ale při které je natolik ohrožena celistvost státu, ústavní stav, veřejný klid a pořádek, že si může vyžádat přijímání řady obdobných opatření, jaké byly plánovány a připravovány pro případ BPS.

Zákon na obranu státu proto vládu opravňoval zavést se souhlasem prezidenta republiky na části nebo celém území státu svým nařízením podle paragrafů tohoto zákona:

- a) pracovní povinnost pro vybrané skupiny zaměstnanců,
- b) rozšíření pracovní náplně a povinností veřejných a jiných zaměstnanců,
- c) povinnost poskytovat osobní úkony nebo jinou osobní účast,
- d) poskytování věcných prostředků,
- e) státně řízené hospodaření s věcnými prostředky a aktivovat hospodářské organismy, hospodářské úřady a pomocná hospodářská zařízení,
- f) úpravu státních výdajů a takto uvolněné prostředky využívat pro řešení vzniklé situace,
- g) uplatňování zvláštního provozního režimu u tzv. registrovaných podniků a podniků důležitých pro obranu státu,
- h) zmocnění zemských a okresních úřadů k pozastavení působnosti orgánů obcí v oboru bezpečnostní policie a ke jmenování zvláštních funkcionářů pro zabezpečení této problematiky.

Tato vládní nařízení byla ale vláda povinna předložit ve stanovené lhůtě oběma sněmovnám Národního shromáždění a pokud jimi nebyly schváleny, pozbývaly platnost.

* * *

Tolik tedy k některým otázkám přípravy a zabezpečení obrany státu, jak ji upravoval prvorepublikový zákon. Myslím si, že rozhodně stojí za to se jím nechat minimálně inspirovat při dalších úvahách o obsahu zákonů, které mají upravit tuto problematiku v současnosti.

Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc.

100. výročí narození

Armádní generál in memoriam Heliodor PÍKA

* 3. 7. 1897 Štítina u Opavy
† 21. 6. 1949 Plzeň - Bory

Letošního roku uplyne sto let, od narození armádního generála in memoriam, diplomata a vlastence Heliodora Píky, na kterém komunistický režim krátce po uchopení moci v Československu spáchal justiční vraždu.

Generální štáb Armády České republiky ve spolupráci s Konfederací politických vězňů, Československou obcí legionářskou a rodnou obcí spolupracuje na zajištění připomenutí památky generála Píky, a to 21. června t. r. v Plzni, 3. července před budovou Generálního štábu AČR a ve dnech 5. - 6. července v rodné obci.

Krátký portrét generála Heliodora Píky byl sice již na stránkách Vojenských rozhledů publikován (č. 7/1992, s. 136-137), avšak redakční rada Vojenských rozhledů poskytla znovu prostor vzhledem k výjimečnosti osudu a odkazu tohoto vojáka pro tradice Armády České republiky.

„Milovaní, nejdražší,

před strašně a hrůzně tragickými okamžiky stojím klidný, vyrovnaný, s čistým svědomím a vědomím, že - přes mnohé chyby - jsem své povinnosti plnil co nejsvědomitěji a co nejpoctivěji. Jsem přesvědčen, že nejde o justiční omyl, vždyť vše je tak průhledné - že jde o politickou vraždu, přece však rád přinesu tuto násilnou oběť, bude-li sloužit k uklidnění v národě, k jeho sjednocení. Není ve mně zloby, nenávisti ani pomstychtivosti, snad toto moji protivníci chtějí využít k dosažení jednoty - studí mne však hořká lítost nad tím, že zmizela spravedlnost, pravda - snad jen dočasně - a šíří se nenávist, mstivost, zmizel

smysl pro snášlivost, pro svobodu myšlení a projevu. Jak lehce se pravda překroutila v pravý opak a není dovoleno dát jediného svědectví a důkazu k obhájení pravdy.

Je mi líto, že strach ovládl většinu lidí a že se neodvažují říci pravdu nebo aspoň neřici vyloženou lež buď z donucení nebo z konjunkturalismu. Kam zmizela poctivost a odvaha? Kam zmizelo naše „Credo“ - zděděné od M. J. Husi a T. G. Masaryka - které jsme tak hrdě sobě i světu připomínali?

P R A V D U !

Je to soumrak národního svědomí, nebo už temno svobody a lidských práv? Ne nemohu uvěřit, neboť génius národa je věčný, přetrvává i bouří a nedá zahynouti ...

Z posledního dopisu Heliodora Píky
napsaného v noci před popravou
z 20. na 21. června 1949
v trestnici na Borech.

Uplynulá desetiletí nás však měla přesvědčit o pravém opaku. Jako první se tohoto úkolu ujal Bedřich Reicin, který pod pseudonymem Josef Bartovský napsal na začátku roku 1949 pro Obranu lidu seriál s příznačným názvem „Cesta až na dno zrady“. S jeho argumenty pak vystačila historiografie komunistického režimu v podstatě celých čtyřicet let, kromě krátkého období v roce 1968, kdy byl generál Píka rehabilitován.

Vyrostl ve skromných poměrech - v rodině venkovského koláře Ignáce Píky a Jany, rozené Valáškové v malé vesničce Štítina na Opavsku. Snad již jeho křest jako by předznamenával jeho další osud. Na cestě do farního kostela překvapila rodinu s dítětem prudká bouře provázená předpovědí neznámého starce: „*Tobě, chlapče, nepřinese dnešní den do života nic příjemného. Nejhorší bude Tvůj konec!*“

Ze šesti dětí štítnského koláře mohlo studovat jen jedno. Tím vyvoleným se stal právě Heliodor a podle svědectví sourozenců si tohoto šťastného losu dovedl vážit.

Sociální situaci rodiny nepříznivě ovlivnily zhoršující se hospodářské poměry, v jejichž důsledku byl Ignác Píka v roce 1910 propuštěn z práce. Tím utrpěl těžký nervový otřes, po kterém následovalo ústavní ošetřování v Opavě. Jeho zdravotní stav se neustále zhoršoval až do 6. prosince 1914, kdy smrt ukončila jeho utrpení. Veškerou tíhu odpovědnosti za rodinu převzala matka.

Heliodor Píka po absolvování české obecné školy ve Štítině nastoupil na české gymnázium v Opavě. V té době hrával nejen ochotnické divadlo, ale i ve studentské kapele zprvu housle, pak klarinet.

Vyrůstal v kraji, kde boj o svébytnost národa a český jazyk byl téměř na denním pořádku už před rokem 1918. To mladého Píku nepochybně vedlo k zvláště živému národnímu vědomí a odhodlání bojovat proti těm, kteří by chtěli potlačovat jeho češství.

Když byly po vypuknutí první světové války české školy zavřeny, odjel Píka do Nového Bydžova, kde nastoupil jako lékárenský praktikant. Dne 19. července 1915 vykonal dodatečně zkoušku dospělosti - maturitu, avšak na místo plánovaných studií farmacie na Universitě Karlově, byl v říjnu 1915 na základě mobilizace odveden jako „jednoroční dobrovolník“.

Vojenskou službu nastoupil u zeměbranceckého pluku 15 v Opavě. Nejprve absolvoval tříměsíční kadetku, kde potom zůstal až do června následujícího roku jako instruktor.

Tedy - v hodnosti praporčíka rakousko-uherské armády - odjel ve funkci velitele čety na ruskou frontu. Zde ale už 21. července 1916 přešel u městečka Berestečka do ruského zajetí.

Postupně se dostal až do Kazaňské gubernie, kde v zajateckém táboře „Paratský závod“ 5. října 1916 podepsal u důvěrníka Odbočky České národní rady na Rusi J. Vondry přihlášku do československého zahraničního vojska. A tak téměř rok po svém zajetí byl zařazen k 1. rotě náhradního praporu 1. československé divize, ale již 24. září 1917 odjel jako jeden z prvních dobrovolníků do Francie k tamním československým legiím. V Cognacu, kde se začal organizovat 21. československý střelecký pluk, byl určen k jeho zdravotní službě.

Začátkem června 1918 pluk odjel do tábora v Darney. Mezitím byl lékární adjutant četař Píka jmenován důstojnickým zástupcem a později vykonával i funkci důstojníka obrany proti plynům.

S plukem prodléval těžké boje na alsaské frontě, v Champagni, na Aisně, u Terronu a na dalších bojištích západní fronty. Za statečnost projevenou v boji s nepřitelem byl několikrát vyznamenán československými, francouzskými a spojeneckými vojenskými vyznamenáními.

O jeho činnosti na frontě podává svědectví i tato pochvala velitele francouzské 53. divize generála Guillemina, kterou uvedl ve svém rozkaze 8. listopadu 1918, neboť Píka „na vlastní žádost spolupůsobil při lékařské službě v první linii. Obzvláště se vyznamenal horlivostí při ošetřování raněných, opovrhuje úplně nebezpečím“.

Chtěl se stát letcem, avšak podepsané příměří vše změnilo, a tak 9. ledna 1919 přijel s pomocnou rotou jednadvacátého pluku do vlasti jako poručík francouzských legií.

Nový stát - Československá republika - musel od prvopočátku svého vzniku hájit svoji územní suverenitu, a proto legionářské pluky takřka okamžitě odjely na těšínskou frontu. Po přesunu na Slovensko v květnu 1919 působil poručík Píka jako spojovací důstojník a velitel štábního oddílu i četnictva u štábu skupiny francouzského plukovníka Gillaina. V srpnu už zastával funkci pobočníka velitele pluku, ale dnem 1. září 1919 byl odvelen do dvouměsíčního kurzu pro důstojníky pěchoty v Milovicích.

Vznikající Československá armáda nutně potřebovala kvalifikované důstojníky, a proto ministerská rada rozhodla 17. října 1919 o vyslání 40 důstojníků do vojenských odborných škol ve Francii. Mezi nimi se nacházel i poručík Píka, který se dnem 1. ledna 1920 stal důstojníkem z povolání.

Z Francie se nadporučík Píka vrátil v srpnu 1920 a nastoupil po čtyřtýdenní dovolené k 1. polní rotě I. praporu 21. pěšího pluku v Kladně. Ale již v říjnu československý generální inspektor rozhodl o jeho přidělení k právě vznikající Vojenské akademii v Hranicích. Zde byl ustanoven velitelem „roty kurzu důstojnických čekatelů“ a po absolvování kurzu u 1. československého strojího praporu na Petříně v Praze se stal také prvním učitelem „nauky o plynech“. Současně působil jako člen zkušební komise nejen pro svůj předmět, ale také pro teorii výcviku skupiny a čety.

Od listopadu 1922 kapitán Píka vykonával funkci pobočníka velitele akademie, francouzského plukovníka Forlota. Ten mu ve svém rozkaze, po ročním působení v novém zařazení, vyslovil toto pochvalné uznání: „Dík a plné uznání za neúnavnou, svědomitou a v každém ohledu vzornou práci, kterou po celou dobu konal jako pobočník vojenské akademie.“

V Hranicích se Heliodor Píka také oženil s Marií, rozenou Sehnalovou a 28. července 1922 se mu zde narodil syn Milan.

Začátkem srpna 1923 byl už přidělen k 5. (školskému a výcvikovému) oddělení hlavního štábu československé branné moci. Také zde se rychle zapracoval a svědomitě plnil „*nejen funkce konceptního důstojníka pro otázky ženijního vojska, ale i pro jiné důležité otázky pěchoty a vojenských škol, a to s výborným výsledkem*“.

Ministerstvo národní obrany v roce 1926 vyslalo ze 300 uchazečů o dvouleté studium na Vysoké škole válečné v Paříži tři důstojníky - majora A. Kratochvíla, kapitána R. Bulandra a kapitána H. Píku, kteří dopoledne 1. listopadu poprvé vstoupili do budovy École Supérieure de Guerre. Zde jim také francouzský ministr války 1. srpna 1928 na návrh velitele školy předal diplomy důstojníků generálního štábu.

Po návratu z Paříže byl štábní kapitán Píka dočasně přidělen k Zemskému vojenskému velitelství Praha. Krátce po svém povýšení do hodnosti majora generálního štábu byl dnem 15. září 1929 určen k 1. (organizačnímu) oddělení hlavního štábu československé branné moci, „*kde zastával funkci taktického pobočníka náčelníka hlavního štábu (armádního generála J. Syrového) a poté byl krátký čas přidělen skupině válečného průmyslu (generální sekretariát)*“ Mezinárodního sboru obrany státu. Od tohoto okamžiku se Píka zúčastnil nejen všech vojenských konferencí Malé dohody, ale i odzbrojovací konference Společnosti národů v Ženevě.

Dekret ministra národní obrany ze dne 25. května 1932 zásadně změnil jeho další osudy, neboť dnem 1. září byl major Píka ustanoven československým vojenským atašé v Bukurešti s tím, že po dva roky byl ve stejné funkci akreditován také v Turecku.

Dnem 7. ledna 1937 podplukovník Píka ve funkci vojenského atašé v Bukurešti vystřídal major O. Buda. Po návratu do Prahy nastoupil Píka na svoje předcházející místo - na Generální sekretariát obrany státu, kde měl nyní na starosti skupinu Malé dohody v podstatě až do osudného 15. března 1939.

Mezitím, 31. prosince 1937, byl však plukovník Píka ustanoven přednostou skupiny C v 1. oddělení Generálního sekretariátu obrany státu, která sledovala otázky válečného průmyslu jak vlastního, tak i spojenců v případě války.

V atmosféře vzrůstajícího nebezpečí válečného konfliktu v Evropě předložil Píka ministru národní obrany námět na rozvinutí československé propagandy v Rumunsku, „*abychom si již v době míru zajistili v této zemi spojence, přátele, nebo aspoň neutrály ...*“ Návrh byl po doplnění o Jugoslávii akceptován.

V roce 1938 pak naléhal na náčelníka hlavního štábu armádního generála L. Krejčího, aby „*Československo kladlo odpor*“. V zářijové mobilizaci byl sice určen přednostou dopravního oddělení Nejvyššího úřadu hospodářského, ale již 23. září odjel jako člen delegace do Rumunska a Jugoslávie zajistit Československu materiální pomoc. Do Prahy se vrátil až 11. října.

V důsledku mnichovského diktátu byla druhá Česko-Slovenská republika nucena odprodat nějaký válečný materiál, zejména těžký. Proto už v říjnu 1938 byla učiněna nabídka Francii a Velké Británii. V prosinci se pak o tento materiál začalo zajímat Německo. Ministerstvo zahraničních věcí tehdy Píkovi nařídilo, že má německou „*komisi přijmout a zahájit s ní jednání*“.

Na základě nesnázi a ústupnosti ministerstva zahraničních věcí, s kterými se plukovník Píka setkal při jednání s německou komisí, zaslal memorandum se stížností na postup

ministra F. Chvalkovského předsedovi vlády, ministru národní obrany a náčelníku hlavního štábu. „Tato politika,“ varoval Píka, „povede nás nejen ke ztrátě nezávislosti, ale i k tomu, že budou naši vojáci krváčet pod německými prapory.“

Dne 24. února 1939 Píka odjel do Bukurešti, aby projednal odprodej vojenského materiálu Rumunsku. Do Prahy se vrátil kolem 10. března 1939, kdy ovšem nastala zcela nová situace, zejména vývojem událostí na Slovensku. O tom, jak je prožíval, později prohlásil: „Dne 13. března jsem se dozvěděl zprávy kolující mezi lidem, že Německo podalo ČSR ultimátum na odevzdání ještě dalších měst jako Ostravy, Olomouce a Brna. O této věci jsme debatovali s generálními řediteli Outratou a rozhodli jsme se, že pro každý případ učiníme opatření. Outrata dal rozkaz, aby byly zaslány do Prahy plány zbrojařského materiálu a aby byly zničeny nejjennější součástky strojů brněnské Zbrojovky. Generální ředitel Škodovky Hromádka měl se dostavit k předsedovi vlády, a proto jsme ho prosili, aby prověřil, co na těchto pověstech je pravda. Čekali jsme asi do 11 hodin, byli jsme za jedno, že je zapotřebí něco učinit, aby občanstvo bylo uvědoměno o okupaci a aby samo spontánně vystoupilo proti ní. Připravil jsem manifest, který měl být přečten v rádiu a vyzýval záložníky k obraně. Jelikož jsme se nemohli dočkat potvrzení zpráv, svolali jsme několik důstojníků pražských posádek; přítomen byl také plukovník Mašin, plukovník Balabán a plukovník Havel a chtěli jsme se dostavit k Syrovému a učinit krok proti přijetí ultimáta. Když jsme se dozvěděli, že Hácha odjel do Berlína, odložili jsme porady na návrat Háchy z Berlína. Avšak 15. března byli jsme vyrozuměni, že v šest hodin ráno začne obsazování ČSR. Od zástupce náčelníka hlavního štábu generála Fialy jsme dostali rozkaz k pálení spisového materiálu“.

„V prvních dnech okupace,“ vzpomínal později Píka, „jsem se snažil získat dovolenou anebo odchod do výslužby, jelikož jsem odmítl spolupracovat s Němci. Když to služebně v dohledné době nebylo možné, prohlásil jsem veřejně na hlavním štábu, že v Praze nezůstanu a že odejdu do ciziny. Vypracoval jsem celý plán mé činnosti v zahraničí, jež měla za účel získati od prezidenta dr. Beneše a od našich činitelů v Paříži a v Londýně přesné směrnice, co se má doma podniknout před válkou a pro případ války.“

Začal tehdy s plukovníkem F. Havlem pracovat na vytvoření ilegální organizace, která měla být dokončena před rozpuštěním hlavního štábu. Společně také „prověřovali veškerou zbylou agendu 2. (zpravodajského) oddělení a ničili, co mohlo být závadného“. Havel také Píkovi obstaral peníze na cestu do zahraničí a na první zajištění rodiny, která zatím zůstala v Praze. Společně s generálem B. Homolou vyhledával možnosti přechodu do Polska.

Plukovník Píka odjel z protektorátu 29. března 1939, a to s vědomím generála J. Syrového, který ho pověřil, aby vyžádal další pokyny pro činnost domácího odboje od prezidenta dr. E. Beneše. Z Polska se Píka dostal do Bukurešti, odkud pokračoval na rumunský pas začátkem dubna 1939 přes Jugoslávii a Itálii do Francie a Velké Británie. V Paříži začal dojednávat první odbojovou činnost s tamními legionáři, Sokoly i československou kolonií, podobně jako v Londýně, kde se jednání o československém odboji konalo v bytě Jana Masaryka. Současně zde projednal otázku umístění československých průmyslových odborníků ve spojeneckém průmyslu - dokud nevypukne válka. Koncem dubna byl potom plukovník Píka telegramem z Ameriky od prezidenta Dr. E. Beneše pověřen organizací zahraniční akce z Rumunska.

Zde, díky dřívějším kontaktům, se formálně stal administrativním ředitelem továrny, která zůstávala ještě pod určitým vlivem brněnské Zbrojovky.

H. Píka za návštěvy v Rumunsku (1947)

Na začátku druhé světové války Píka navštívil Londýn a Paříž podruhé, aby projednal otázky československého zahraničního odboje.

O své tehdejší činnosti později napsal: „*Naše tvořící se jednotka v Polsku po jeho pádu ustoupila jednak do Rumunska, jednak do SSSR. Asi 270 mužů bylo internováno v zajateckém táboře v Rumunsku. Všechny jsem ošatil, vydal cestovní doklady a odeslal postupně do Francie k naší armádě - přes intervence Němců u rumunských úřadů. Zachránil jsem další koncentrační tábor československých Židů na Černém moři - odeslal do armády, vybavil a zachránil desítky uprchlíků z ČSR, některé z uvězněných v Maďarsku. Řídil jsem celou vojenskou akci na Balkáně, vyvezl jsem přes 100 zbrojních techniků z Rumunska, kteří se měli vrátit do protektorátu - byli odesláni do armády a do spojeneckého válečného průmyslu. Získával jsem finanční prostředky pro odboj (pro československou vládu ve Francii), s Angličany organizoval sabotáž dodávek pro Německo na Dunaji a na železnici... V Rumunsku jsem zachránil všechny a ani jeden náš příslušník nebyl vydán Němcům.*”

Pod Píkovým vedením se v Bukurešti vytvořila představená vojenská odbočka československého zahraničního odboje s krycím názvem „Dora”.

Nástup Železné gardy k moci a příchod prvních nacistických jednotek do Bukurešti bezprostředně ohrozil další činnost „Dory”. Večer 12. října 1940 byl plukovník Píka se svými spolupracovníky zatčen příslušníky Železné gardy, kteří se po prohlídce domu „vyjádřili, že to stačí, abych byl [rozuměj Píka] ihned zastřelen”. Na rozkaz rumunského ministra vnitra byli nakonec Čechoslováci po třech hodinách propuštěni a generál Antonescu se ještě v noci telefonicky omluvil za „trapný incident”. Rumunští přátelé potom z bezpečnostních důvodů zajistili Píkově skupině 14. října 1940 odjezd do Istanbulu, kde pokračovala ve své činnosti podle směrnic ministra národní obrany divizního generála S. Ingra.

Z jeho a prezidentova pověření zde plukovník Píka navázal první oficiální styky s vojenskými představiteli Sovětského svazu, které k němu náhle 12. ledna 1941 uvedl podplukovník L. Svoboda ihned po příjezdu z Moskvy. Následovala několikaměsíční výměna názorů, stanovisek a požadavků až do 1. dubna 1941, kdy „Moskva vyslovila

souhlas s příjezdem Plky a jeho mise a s urychleným zahájením činnosti, dále s organizováním přechodů ohrožených československých občanů na území SSSR a s radiovým spojením Plkovy mise do Londýna a k ostatním československým zpravodajským expoziturám."

Dne 22. dubna 1941 opustil plukovník Píka a ing. L. Klučka Istanbul a už 5. května odeslal svoji první depeši z Moskvy. Po předběžném souhlasu zmocněnce generálního štábu Rudé armády s návrhem úkolů z 18. května začala se zřizovat předsunutá československá zpravodajská expozitura v sovětském pohraničí.

Dva dny po napadení Sovětského svazu nacistickým Německem obrátil se Píka prostřednictvím lidového komisaře pro státní bezpečnost L. Beriji na sovětskou vládu se žádostí o veřejné a oficiální prohlášení, že:

- „1. SSSR schvaluje československý boj proti Německu za účelem osvobození nezávislého Československa.*
- 2. SSSR uznává československou vládu se sídlem v Londýně jako jedinou představitelku československého národa a dr. E. Beneše jako vůdce boje československého národa proti nacismu a fašismu.*
- 3. SSSR uznává československou armádu v zahraničí za spojeneckou armádu samostatného a válku vedoucího státu.*
- 4. SSSR bude podporovat ze všech sil československé úsilí všemi prostředky na svém území.*
- 5. SSSR dovolí organizovat československé vojenské jednotky, které budou bojovat proti útočnickovi na území SSSR.*
- 6. Po porážce Německa SSSR dovolí československému národu svobodně se rozhodnout podle principu o sebeurčení národů respektovaném Sověty."*

Uvedené požadavky se později promítly v „Úmluvě mezi Svazem sovětských socialistických republik a Republikou československou o vzájemné pomoci ve válce proti fašismu", podepsané v Londýně 18. července 1941 československým ministrem zahraničních věcí J. Masarykem a sovětským velvyslancem v Londýně I. Majským. Ten potom 2. srpna zaslal Masarykovi dopis:

„Je mně potěšením Vám oznámit, že sovětská vláda nemá námitek proti jmenování československé vojenské mise v Sovětském svazu, jejímž šéfem jest plk. gšt. Heliodor Píka a členy pplk. Ludvík Svoboda, pplk. František Stoj a mjr. gšt. Pátý. Od nynějška jest je považovati za oficiální vojenskou misi Vaší vlády v SSSR."

Krátce po potvrzení ve funkci náčelníka mise byl plukovník Píka zmocněn prezidentem republiky k projednání a podepsání „Vojenské úmluvy mezi vrchním velitelstvím Svazu sovětských socialistických republik a vrchním velitelstvím československým", která byla přirozeným důsledkem politické úmluvy. Za sovětskou stranu ji podepsal 27. září 1941 pozdější maršál SSSR A. Vasilevskij.

Při jednání se sovětskými činiteli Píka vždy a důsledně prosazoval československé zájmy a ty, jak známo, se nejednou nekryly se sovětskými. Jejich podstata vyplývá z Píkovy zprávy pro prezidenta republiky s datem 10. srpna 1941, ve které mimo jiné konstatoval:

- „1. Válka neskončí porážkou Německa, bude se bojovat dál ve všech státech Evropy, tato válka se přemění na sociální revoluci. Mnozí se vyjadřovali, že Sověty neustanou, dokud nezajistí v Evropě sociální spravedlnost - diktaturu proletariátu.
2. Když naši lidé odmítali hovořiti o politickém uspořádání státu (o bolševizaci), uvádějící, že o vnitřní politice si rozhodne národ doma, sovětské důstojníci a politici rukovodatelé odpovídali: „Jaképak hlasování lidu, až sovětská armáda bude v Čechách, pak všichni budou muset hlasovat pro diktaturu proletariátu“.
3. Nedůvěra k některým členům naší londýnské vlády a k československým politikům v zahraničí pravičácky orientovaným, se kterými prý náš národ nikdy nesouhlasil a nedovolí jejich návrat domů. „Tito pravicoví politikové prý zmizejí.“
- ...
6. Vytykali nám, že naše předválečná kompromisně demokratická politika dovozovala pravičáckým stranám paktovat se se sudetskými Němci a že jen jediná politická strana může zajistit pevnou vládu (ovšem, že proletariát - komunistická strana).
7. K mým námitkám, že u nás nebude sociální revoluce, jelikož lid je politicky velmi vyspělý a úroveň všech tříd národa je tak nivelizována, že není nespokojenosti a konečně, že náš program předvídá širokou socializaci (zestátnění) hospodářských hodnot země (podzemní bohatství, těžký průmysl, některé banky atd.) odpovídali, že ne socialisace ale komunisace, zrušení vlastnictví a zamezení obohacování jednotlivců neb skupin je nutné.
8. Necháпали proč vlastně žádáme úplnou samostatnost, neboť v budoucnu tak malý stát nebude moci existovat, ani politicky, ani hospodářsky a předpokládali, že se připojíme jako autonomní republika ke Svazu sovětských republik, aby mohla být zajištěna výměna hospodářských produktů a obrana Svazem..“

Tato stanoviska sovětské politiky pochopitelně nemohla zůstat bez vlivu na jednání plukovníka Píky o zřízení československých vojenských jednotek na území Sovětského svazu, které se stalo jedním z cílů československé vlády v Londýně. Okolnosti a předpoklady pro vznik Československé vojenské jednotky v SSSR Píka později vyjádřil slovy:

„... Sověty však mají přebytek vlastních lidí, kterých nemají čím plně vyzbrojit, mají dost nesmírných starostí, a proto nemají zájem na malé skupině - jednoho nebo dvou praporů dobrovolců. Smlouva se Sověty nebyla uskutečněna na základě našeho slibu, že postavíme armádu, ale naopak na základě smlouvy domáháme se my postavit i zde symbolickou část samostatné, válku vedoucí armády ...“

Nakonec, 3. ledna 1942, Státní výbor obrany SSSR přijal následující rozhodnutí k vytvoření Československé vojenské jednotky v SSSR.

Z dochovaných protokolů smíšené československo-sovětské komise, kde hlavním československým představitelem byl právě Heliodor Píka, je zřejmé jeho aktivní prosazování zájmů a potřeb československých vojenských jednotek na území Sovětského svazu.

Komise řešila všechny otázky spojené s výstavbou těchto jednotek od konce roku 1941 až do období karpatsko-dukelské operace, kdy se jejich řešení ujal 1., respektive 4. ukrajinský front, jimž byl tehdy 1. československý armádní sbor v SSSR operačně podřízen. Ale i potom, pokud to podmínky dovozovaly, byla všechna opatření týkající se

československých vojenských jednotek přijímána s vědomím a se souhlasem ministerstva národní obrany, potažmo hlavního velitelství, a tedy za aktivní účasti náčelníka Československé vojenské mise v SSSR. Ten se podílel ale i na řešení dalších otázek československého odboje, jako např. na přípravách povstání na Slovensku, materiálním zajištění povstání v Čechách a na Moravě, vysílání parašutistů do Československa, získání výstroje a výzbroje pro poválečnou Československou armádu a řady dalších věcí našeho národně osvobozenického boje za druhé světové války.

Postavení náčelníka československé vojenské mise v SSSR přitom nebylo nijak záviděníhodné. Heliodor Píka byl příliš exponován nejen ze strany československé vlády v Londýně a prezidenta dr. Edvarda Beneše, ale i od sovětských civilních a vojenských úřadů a samozřejmě také ze strany československého vyslance a československých komunistů. Tato funkce jej postavila do velmi složité a obtížné situace. Obdivoval se Rudé armádě a nepřestal věřit v její vítězství ani v době, kdy mezi spojenci existovaly silné pochyby. Vždy se snažil, aby československý odboj co nejvíce přispěl k vítězství ve druhé světové válce, a to koneckonců uznávala i sovětská vláda, která jej vyznamenala Řádem rudého praporu a Řádem Velké vlastenecké války I. třídy a v prvních dvou letech jeho působení v Sovětském svazu usilovala o jeho ustanovení velitelem Československé vojenské jednotky v SSSR.

Přes všechny peripetie Píka zůstal i nadále „*odhodlán snášet i osobní příkoří do konce války, aby nebyla znemožněna naše práce v SSSR*“. I když pro něho osobně by bylo pohodlnější „*žádat odvolání z SSSR a rozvířit všechny neloajální zásky některých konjunkturalistů, měl bych právo žádat aspoň městský oddech v civilizovaných poměrech po více než tříletém pobytu zde, neboť moje zdraví je silně oťreseno, ale obávám se, že by nový člověk, neznalý poměrů, nepřekonal tak různorodých překážek, na které člověk denně naráží. K nikomu, který by přišel z Anglie, by dlouho nebylo důvěry a otevřenosti.*“

Píka podřídl potřebám odboje i život vlastní rodiny, která se opět sešla až koncem roku 1939. Syn Milan společně s matkou, v den svých sedmnáctých narozenin - 28. července 1939, uprchl z protektorátu. Avšak už v dubnu 1940 odjela Marie Píková z Bukurešti za synem do Francie.

Zatímco Milan Píka nastoupil vojenskou službu u československé vojenské jednotky ve Francii, s kterou byl evakuován do Velké Británie, zůstaly paní Píková a Kumpoštová zcela opuštěny a bez prostředků. Nakonec z Francie odjely v posledním transportu s generálem Ingramem a šťastně přistály v Liverpoolu.

30. července pak Píka obdržel tuto zprávu: „*S Milanem pozdravujeme, líbáme a vzpomínáme. Milan přijel sem dříve než já, a proto zůstal jako dobrovolník u československého letectva. Nosí již anglickou uniformu. Já mám však o něho obavy. Sděli ihned svůj názor a přání, abych mohla podle toho s Milanem naložit. Míla.*“ 8. srpna následovala odpověď: „*Děk za zprávy. Jsem šťasten, že jste v bezpečí. Milanovi nebraň, má-li odhodlání a tělesnou schopnost. Jsme v rukou Božích. Líbá oba Hela.*“

Téměř po dvou letech, 20. srpna 1942 odjela paní Píková v doprovodu plukovníka Karla Mareše - Tomana za svým manželem. Během cesty prožila ale oťresné zážitky a jen shodou náhod zachránila svůj život v Severním moři při torpedování lodě Empire Beaumont. Oba trosečníky vzala na palubu posádka lodě Copenland, která je potom i přes další německé

útoky dopravila 25. září do Archangelska. Po třech dnech se manželé setkali v Kujbyševě ...

„Manželka po katastrofě na lodi dlouho trpěla, chabla hlavně v nohou, které byly při torpedování trochu pohmožděny, dlouho trpěla ztrátou všeho, co vezla s sebou. Za mě šestinedělní nepřítomnosti začala trpět nervově...”, a proto na doporučení lékařů odletěla 9. června 1943 do Teheránu, později do Jeruzaléma a nakonec se na začátku roku 1944 vrátila do Velké Británie.

A tak opět zůstalo jen u občasně výměny radiotelegrafických zpráv. Na příklad koncem roku 1944 podplukovník O. Tichý předal generálu Píkovi tento vzkaz: *„S Tvoji paní jsem mluvil. Říkala, že churaví a byla by velmi šťastná, kdybys se do Londýna mohl podívat. Byla velmi potěšena zprávou, že máš v úmyslu tak učinit. Vysvětlil jsem jí, že v nynější době je Tvoje přítomnost v Moskvě nutnou, a že jakmile odjezd bude možný, bude nutno připravit cestu tak, aby cestování netrvalo dlouho, a že hlavní velitelství udělení dovolené vede v evidenci. Milan je zdrav, v lednu přijede na dovolenou a těš se na Tebe. Je z něho švarný důstojník bezvadného vystupování.”* K setkání ale došlo až po válce, když byl generál Píka odvolán z Moskvy plnit nové úkoly v Československé armádě ...

První vláda Národní fronty pověřila generála Píku funkcí podnáčelníka pro zvláštní účely u hlavního štábu československé branné moci a také schválila návrh na jeho povýšení do hodnosti divizního generála. Z titulu nové funkce měl na starosti styk a jednání s vojenskými představiteli cizích států a podílel se také na přípravě mírových jednání. V roce 1946 se proto v rámci československé delegace zúčastnil mírové konference v Paříži, kde opět neúnavně a zásadně hájil zájmy Československé republiky a s ní spjatelných států střední a jihovýchodní Evropy.

Činnost československé delegace ocenil rumunský ministr národní obrany armádní generál V. Rascanu v osobním dopise Heliodoru Píkovi slovy: *„Jméno Jana Masaryka a jméno Vaše se staly nesmrtelnými ve vděčných duších všech Rumunů ...”*

Po návratu z Paříže přijal generál Píka funkci zástupce náčelníka hlavního štábu, do jehož kompetence náleželo vydávání služebních předpisů, vojenské školství, 2. (zpravodajské) oddělení hlavního štábu, příprava mobilizačních předpisů, organizace a podle dodatečného rozhodnutí náčelníka hlavního štábu armádního generála B. Bočka i některé výcvikové věci zbraní a řízení prací několika komisí Mezinárodního sboru obrany státu. Současně se stal také členem Armádního poradního sboru.

V čele československé vojenské delegace odjel v roce 1946 do Velké Británie a následující rok ještě do Rumunska, ale to se už pomalu a zatím skrytě naplňoval jeho osud. Podle vyjádření armádního generála L. Svobody z prosince 1952 vyplývá, že *„byly pokusy provádět špiónážní službu proti Sovětskému svazu, dozvěděl jsem se v roce 1946 v Moskvě, kde mě navštívil jeden známý generál obranné zpravodajské služby v SSSR a říkal mi, že Mrázek [rozuměj brigádní generál Rajmund Mrázek] činit pokusy provádět špiónáž proti Sovětskému svazu, abychom ho z funkce vojenského atašé odvolali. Říkal mi také onen dotýčný generál, že jsou znaky, že v tom má prsty Píka. Po návratu domů jsem to sdělil [Bedřichu] Reicinovi, aby hned učinil kroky k odvolání Mrázka ze Sovětského svazu, vybral nového atašé pro SSSR a věc Mrázka vyšetřil v dohodě s vojenským atašé generálem Sizovem ...”*

Tehdy vydal náčelník 5. oddělení hlavního štábu Reicin rozkaz sledovat generála Píku a současně intenzivně pokračoval ve studiu londýnského archivu ministerstva národní

obranu a spisů Československé vojenské mise v SSSR, aby mohl ve vhodné době vyrobit důkazy o jeho „zradě“.

A že v tomto směru nesledoval jen úzce osobní cíle, svědčí nenávistný výrok tehdejšího ministra informací V. Kopeckého: „*Však my ho dostaneme!*”

V době únorových událostí byl generál Píka nemocný, v březnu 1948 se ve vojenské nemocnici v Praze podrobil operaci žlučníku, ale ještě v průběhu rekonvalescence byl 5. května na Reicinův rozkaz zatčen a vyslýchán, i když trestní oznámení pro „*podezření z velezrady*” adresované vrchnímu vojenskému prokurátorovi v Praze bylo podepsáno až 12. května 1948...

Následovaly „hradčanský domeček”, kde mu začal hnisat řez po operaci, potom Pankrác ... Zde v říjnu napsal prezidentu Gottwaldovi dopis, který začínal slovy: „*Dovoluji si předložit všeobecné vylíčení svých skutků, svých chyb a slabostí, jak mi moje dnešní duševní schopnosti dovolují, neboť je přirozené, že dlouhou samovazbou a s podlomeným zdravím po těžké operaci a zápalu plic se cítím duševně vyčerpán a morálně zhrouten. Jsem v takovém stavu, že často nemohu napsat souvislé slovo, ruka se často třese. Technické podmínky ve vazbě (světlo a psací potřeby) jsou takové, že forma psaní dává dojem nepořádnosti. Není to neúcta, nýbrž obraz mého duševního stavu, ovládaného hlubokou lítostí nad proviněními, kterých si ani dnes dobře neuvědomuji...*”

Vše bylo ale marné, stejně jako předcházející žádost jeho právního zástupce o abolicí, protože ani ministr národní obrany Svoboda „*neshledal důvodů k tomu, aby navrhl udělení milosti*”. Ostatně „*vyšetřování*” bylo náhle ukončeno 17. listopadu 1948, o kterém Píka v motáku synovi napsal: „*Zdůrazňuji, že protokoly jsou nepravdivé, formuloval je dr. [Karel] Vaš, zkomoluje skutečnosti; obal, smysl a formulace je tendenční výmysl dr. Vaše. Odmítal jsem při každém výsledku smysl formulace. Dr. Vaš však tvrdil, že podpis nepotřebuje a že vůbec nebude vyslýchán. Dvakrát přerušil výslech na 14 dní, vyhodil mne, proto jsem si přál co nejdříve před soud, kde bude dovoleno mluvit a vysvětlit. Byl jsem přesvědčen, že musím být osvobozen, proto jsem podepsal i tendenční výklad dr. Vaše...*”

Tak jako mnoho jiných vlastenců věřil Heliodor Píka v nezávislost československých soudů. Nemohl mít tušení, že na prvním zasedání Vojenského komitétu při Ústředním výboru Komunistické strany Československa za účasti K. Gottwalda, R. Slánského, generálů L. Svobody, Š. Drgače, J. Procházky, V. Druce a B. Reicina, byl 21. ledna 1949 určen rozsudek v procesu proti němu u Státního soudu v Praze, stanoveného - trest smrti provazem, neboť tento trest „*z politických důvodů by nebylo vhodné začít s četařem!*”

Divizní generál Heliodor Píka byl odsouzen proto, že „*koncem roku 1940 v Istanbulu, od roku 1941 do konce roku 1945 v Moskvě, na jaře 1946 v Londýně a konečně v období 1945 - 1948 v Praze, vyrazil exponentům Intelligence Service - tedy cizí moci, přímo skutečnosti, opatření a předměty, jež měly zůstat utajeny pro obranu republiky a za těmito účely vešel s jmenovanými ve styk přímý, to jest s cizí mocí a s činiteli vojenskými, ačkoliv mu povinnost uchovávat uvedené skutečnosti v tajnosti byla výslovně uložena, hledíc na jeho služební poměr*”.

V politicky změněné době a situaci po únoru 1948 se posuzovala Píkova činnost zásadně křivě a v rozporu s historickou skutečností. Svoji úlohu zde sehráli i přízvaní „soudní znalci” plukovník Zadina a štábní kapitán Kocián, neboť jejich tvrzení, že informace

generála Píky tvořily podstatu státního tajemství zvláště důležitého, neodpovídalo skutečnosti. Ani jeden z nich se nezabýval skutečným obsahem informací, jejich rozбором a významem pro obranyschopnost Československa.

Vycházeli pouze z předpokladu, že Píka jako zástupce náčelníka hlavního štábu měl obsáhlé znalosti vzhledem k své funkci a další důležité znalosti z titulu členství v Armádním poradním sboru a také proto, že schvaloval nebo spolupodepisoval řadu mobilizačních předpisů. Z předpokládaných znalostí pak vyvodili bez náležitých důkazů presumpci jejich vyznění pracovníkům britské zpravodajské služby, aniž by se však opírali o tehdy platné služební předpisy!

Nelze se proto divit, když Nejvyšší soud při projednávání znateční stížnosti konstatoval: *„Jednání a skutky, které znamenaly prospěch anglickému vedení války, neznamenalý prospěch Československé republiky, znamenaly škodu SSSR a tím i nepřítomnou škodu Československé republiky ... Škoda, která vznikla, je nedozírného rozsahu a trvalého rázu.“*

Vše naplnilo duch otázky vyšetřujícího soudce, později vojenského prokurátora u státního soudu dr. Vaše, jež padla v rozhovoru s Reicinem: *„Kolik, Bedřichu potřebuješ, patnáct let, nebo provaz? Podle toho se dá obžaloba udělat.“* !

Z dokumentů a pozdějších svědectví ale vyplývá, že se daly „udělat“ i jiné věci. Plukovník Bohumír Nyč, který měl od Reicina za úkol sledování generála Píky, později vypověděl: *„Jak jsem již uvedl, neměli jsme žádné usvědčující doklady proti generálu Píkoví. K dispozici byla pouze část londýnského archivu ... Jednou mě zavolał generál Reicin v přítomnosti Klena a předal mi zalepenou kartu, kde byl zachycen v kostce výsledek sledování Plkova pobytu v Londýně v létě 1946 v "Den vítězství" ... Když mi kartu předával, řekl mi v přítomnosti generála Klena, že tento zápis v zelené kartě je pouze výpis z agenturní zprávy, kterou měl u sebe major Fořt. Tento při odchodu na válečnou školu všechno spálil, že však v hrubých rysech řekne obsah této zprávy, a abych dle tohoto nyní řečeného udělal novou agenturní zprávu.“*

Tento falzifikát měl vypadat jako originál, který pochází přímo z Londýna. Byl to pro mne úkol těžký. Proto jsem dlouhým a úmorným výsledkem bývalého vojenského atašé, generála leteckého, na jehož jméno si již nepamatuji a který již zemřel [J. Kalla - pozn. autora], rekonstruoval místa děje, tj. setkání generála Píky s vedoucím anglické špionážní služby generálem Davisonem, dokument pořídil a přinesl generálu Reicinovi ke schválení ... Falzifikát opravil, byl přeložen do angličtiny a tvořil jeden z důkazů proti generálu Píkoví ...“

Poslední den přelíčení předseda vojenského senátu Státního soudu v Praze plukovník JUDr. O. Matoušek četl: *„Obžalovaný generál Heliodor Píka, narozený 3. července 1897 ve Štítině, je vinen z žalovaných skutků a odsuzuje se podle § 6, odstavce 2/II podle zákona 50/23 za použití § 45 a 96 vojenského trestního řádu kromě kasace a ztráty čestných odznaků a vyznamenání k trestu smrti provazem.“*

Národ mlčel, pouze opuštěná rodina bojovala za „svého generála“. Ludvík Svoboda v atmosféře šedesátých let sice tvrdil, že Píkoví vystavil v době procesu jeho kladné hodnocení, ale tento posudek se nikdy nenašel. Předtím, v prosinci 1952, ve své stranické sebekritice však uvedl: *„Byl jsem mezi těmi zrádci sám. Od samého počátku Píka a pak Reicin se svojí smečkou ...“*

V archívních dokumentech se ale dochoval i dopis dlouholetého člena a šéfa Francouzské vojenské mise v předválečném Československu generála L. Fauchera z 19. února 1949, ve kterém prezidentu Gottwaldovi napsal:

„Mezi dvěma válkami jsem měl velmi srdečné styky s generálem Píkou. Proto zpráva o jeho odsouzení mne hluboce dojala. Je pro mne nesmírně bolestné, když vidím, že generál Píka byl stížen stejným trestem jako někteří renegáti, které jsem znal a kteří se dali do služeb Němcům ihned po 15. březnu 1938 anebo ještě dříve a plně si zasloužili nejvyšší trest.

Nejsem sám mezi Francouzi, kdo takto cítí. Již ve svém domově na venkově jsem viděl, jak velký je ohlas odsouzení k smrti generála Píky, který má mnoho přátel ve Francii. V Paříži, kam jsem odjel, abych získal o odsouzení bližší informace, se můj dojem potvrdil.

Vím, že v podobných případech nesmíme se dáti unést osobními sympatiemi. Nemíním také vyslovit se o podstatě žaloby, kterou znám jen z tisku, což je jistě nedostatečné. Dovoluji si Vás však, pane prezidente, uvědomit při této příležitosti o následující skutečnosti. Československý deník Obrana lidu nedávno uveřejnil pod titulem „Cesta až na dno zrady“ sérii článků, kde autor tvrdí, že odhaluje pozadí případu Píkova.

V prvních z těchto článků cituje výňatek ze zprávy, kterou jsem prý poslal v říjnu 1939 francouzskému ministerstvu války a ve které jsem prý velmi nepříznivě soudil o generálu Ingrovi. Tento výňatek je úplně vymyšlen - to uvádí pochopitelně v pochybnost veškerou argumentaci autora článků ... Sám znáte, pane prezidente, moji hlubokou oddanost Československu. Vše, co může zvýšit nedorozumění mezi našimi zeměmi, naplňuje mne hlubokým zármutkem. Jsem přesvědčen, že vykonání rozsudku smrti nad generálem Píkou by bylo na úkor našemu dobrému poměru ...”

Mechanismus koncentrované moci a nenávisti se však v Československu nedal zadržet ničím. Generálu Píkovi, který byl 7. března převezen na plzeňské Bory, oznámil předseda vojenského senátu 20. června 1949, že „všechny žádosti o milost byly zamítnuty a že rozsudek bude vykonán druhý den ráno“. Ve zbývajících hodinách Heliodor Píka napsal poslední dopisy rodině, povzbudil zdrceného syna Milana a po rozmluvě s knězem odešel ...

V zápise o vykonané exekuci je také uvedeno: „Mým posledním přáním je, aby národ zůstal sjednocen a aby každý bez rozdílu pracoval na sjednocení národa.“ Lze vůbec pochopit nadčasovost a morální sílu tohoto přání?!

Generálovy ostatky nebyly rodině i přes opakované žádosti vydány. Až v říjnu 1949 byly zpopelněny v plzeňském krematoriu a po čtyřech letech byla papírová krabice s popelem uložena pravděpodobně do hromadného hrobu v Plzni, neboť prý příbuzní neprojevíli zájem ...

Jméno generála Heliodora Píky se vrátilo do novodobých dějin našeho národa až po devatenácti letech, a to jen na krátkou dobu, kdy se jeho manželce, synovi Ing. Milanu Píkovi a obhájci dr. R. Vahalovi podařilo naplnit generálovo přání o „navrácení vojenské cti“. Dne 13. prosince 1968 totiž předseda Vyššího vojenského soudu v Příbrami oznámil: „Obžalovaný generál Heliodor Píka ... zprošťuje se podle § 226 písmeno a) trestního řádu

v plném rozsahu obžaloby bývalého Státního prokurátora v Praze ... protože nebylo prokázáno, že se staly skutky, pro něž byl stíhán."

O následnou občanskou a historiografickou rehabilitaci Heliodora Píky potom dalších dvacet let opět usilovala pouze jeho rodina a úzký okruh nejbližších přátel. Jedině tak mu mohla být v červenci 1989 na rodném domku pod historickou Hůrkou odhalena pamětní deska, kterou vytvořila akademická sochařka J. Lukášová.

Ministr obrany L. Dobrovský pak symbolicky v den 41. výročí generálovy smrti povýšil kapitána v záloze Milana Píku do hodnosti plukovníka ve výslužbě.

Vyjádřením návratu k hodnotám, které Heliodor Píka vyznával, včetně demokratických tradic Československé armády i dluhu celé naší společnosti, bylo udělení Řádu M. R. Štefánika III. třídy in memoriam i odhalení pamětní desky 28. října 1991 na budově Generálního štábu Československé armády, dnes Armády České republiky.

Konfederace politických vězňů Československa - pobočka v Plzni - iniciovala vybudování pomníku generálu Heliodoru Píkovi na náměstí s jeho jménem v Plzni-Slovanech, který byl odhalen 20. června 1993. Autorem bronzového reliéfního portrétu je plzeňský akademický sochař Karel Němec a jeho odlití provedl Jindřich Kovařík v Karlovicích. Žulový pomník zajistil Emanuel Egermaier z Karlových Varů. Návrh provedl tajemník Konfederace politických vězňů Československa v Plzni Ladislav Vyskočil za umělecké spolupráce Ing. architekta M. Hrubce. Dílo bylo financováno z četných darů úřadů města, okresů, bývalých vězňů, exulantů a legionářů. V mnohém pomohla i Armáda České republiky.

Život nelze nikomu vrátit, podobně jako jeho blízkým ztracená léta utrpení a ponížení, ale jeho poslední přání zůstává i dnes aktuálním ...

PhDr. Zdeněk Vališ

National Defence Strategy. This document, which was discussed and approved by the Czech government quite recently, in March 1997, constitutes the core conceptual basis for building the complex defence system of the Czech Republic. It has to provide rules for the activities oriented towards state security arrangement and the Czech military strategy. National defence strategy ought to set tasks for the state security, armed conflicts prevention, as well as forces deployment, in case the values mentioned above might be threatened by foreign or home elements. It represents basis for the adoption of new laws, conceptual frameworks and individual strategies of all governmental sections and organizations in defence sector.

The Outline of Czech Army Conception till the Year 2000, with the Prospects for 2005.

The purpose for this very long awaited document is to lay down basic undertakings which will enable to the Czech Army to discharge its duties and missions resulting from national defence strategy and thus also demonstrate our ability to fully cooperate with both NATO's countries and NATO organs at all levels, so that the Czech Republic could become a full member of the Alliance not later than the year 1999. The complete version of this ACR Conception outline will constitute fundamentals for launching the Conception of the Army of the Czech Republic (ACR).

Will Europe Grow into a Secure Continent?

by Ing. Stanislav Stach, CSc. Seven years has passed since the historical turnover in 1989, but there still does not exist a new security order in Europe. The complexities of transformation process in Central and Eastern Europe give rise to more and more differentiation: gradually this continent divides into several new economical and political regions. But we must protect Europe against such dividing lines. Author supports our integration, step by step, into European structures. To secure our country, he recommends first to join NATO, as it is the only

organization having integrated command structures, means of air lift and satellite reconnaissance.

Updating Crisis Management - II by Col. Ing.

Václav Svoboda. This is a sequel to the previous article in VR 1/97. Col. Svoboda firstly analyses crisis management (CM) attributes and in that sense he depicts our CM system concept, its law connections, institutionalization, effectiveness, and also the problem of reasonable response to crisis situation. The special stress is laid on crisis prevention and intentionally arranged conditions to stave off crisis escalation. The CM must be organized more exactly, says the author and explains the term „crisis reflection”. Finally he writes about informational, analytical, scientific, psychological, personnel and professional aspects of up-dated CM. Special emphasis is placed on modern and transparent legislature, which ought to reflect state security and defence policies, as well as their institucionalization. At the end of his article he's reclaiming experiences gained in multinational PC '95 and ATHENA '96 training courses, which have helped us to improve our own CM concepts.

Defence Sources Management by Col. Ing.

Oldřich Hoďánek. The author in his article presents his own view on situation in the field of defence source management in Czech MoD. He compares our management with an American model and recommends several hopeful adaptation. He knows that the systems of American and the Czech forces differ a lot, but this doesn't mean that we are not allowed to take over same general rules, methods and a dozen of useful system solutions. He himself considers the adaption of suitable foreign model as the most useful and effective for our conception or system solutions. He warns against discovering things long ago discovered, particularly he advises not to develop expensive software. Such basic rules ought to contribute, according to the author, to compatibility with NATO as soon as possible.

MILITARY ART

Alternative (Standard) Conducting Combat Activities by Col. Ing. František Valach, CSc.

The former and especially present experiences tell that the troops in action very often make retrograde movements instead of defeating their adversary, so that the peace in a region might be restored. It's strange. Why are such passive operations more and more frequent? Their character is gradually changing. This article responds to some situations, both from the past (Korean War) and even from the present. Czech involvement in solving protracted international crises (peace-keeping, enforcing mission) demands plain answers to conducting retreating operations. It's a theme that ought to be also discussed at the pages of military publications.

Protection of Forces, Population, Economy and State Area by Prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

The author takes such protection as an inseparable part of all activities, both in time of peace and in war. The protection ought to be solved in three core phases: the overall prevention (of threat), immediate protection (during actual danger), and finally also as settling damages. In the second part of his study he concentrates on the close analysis of protective measures in peace and war. To repel the aggression, we must formulate the main starting conditions and out of this characteristics he draws respective conclusions. Then he compares and summarizes protective provisions in peace and war. At the end he underlines an interdisciplinary nature of the protection of forces, population, country's economy and state area.

DEFENCE RESEARCH

The Assessment of Research and Development Teams in the Defence Sector by Ing. Ladislav Klíma, CSc., Col. Ing. Karel Eminger.

This article is a sort of sequel to the article "Defence Research Assessment" in VR 3/96 by the same authors. Some more is added to the system of assessment in research institutions which are supported from the state

budget. They stress the fact that at present, in Czech defence sector, nobody makes such assessments, which might influence the allocation of financial means, and that is, according to the authors, a bad mistake. If we are to continue with our defence studies as a basic strategical starting point for state defence development, as all developed countries do, so it will be necessary to gain sufficient resources and to allocate them reasonably. Shortly, we do not evade our duty to assess research workplaces from the material point of view.

Starting Points for the Formulation of Scientific Theory for Defence Research Management by Ing. Josef Janošec, CSc.

This article summarizes selected scientific starting points, which might form a basis for the special theory of defence management. The author regards defence study as a special branch of general science, which covers the military and related scientific disciplines, the subject of which, i.e. studies and practical applications, influences security and defence, both in material, informative, spiritual, or technological fields. He underlines the fact that defence research, its management, activities, its bias, is in many ways quite different from other branches of sciences. The theory ought to be the rule for practical activity, which helps us to understand very sophisticated relations in sciences.

OPINIONS, CONTROVERSY

To the Questions of ACR Development by Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc.

The author writes about one of the most important problems, which is the problem of a capacity for action (readiness to fight) of our new Army. The high command, its methods, are the most decisive impetus that influences this capacity and readiness. Col. Kubeša shows some of the problems which make command and control, deployment and employment of troops much worse. He argues with several authors from the Czech Military Review "Vojenské rozhledy" and proposes the structure of the ACR, in which, according to him, we may create

suitable conditions for further forces development. He underlines that our country must build both "war" army and even "peace", both of them according to our limited financial resources.

About "Certain Innovation" of Terminology Innovation by Capt. Ing. Petr Bučil. It is a response to the article by Ing. Voříšek "About Certain Innovation in Terminology and its Consequences" in VR 5/96. The author explains, or makes more precise, some facts, namely two terms that Mr. Voříšek associates together: "civil emergency planning" and "economy mobilization and civil defence planning". Supported by the acts issued by the former Czechoslovakia government, he refutes Mr. Voříšek's arguments that economy mobilization, in case of armed conflict, is scheduled above all for meeting material supplies of the forces. Ing. Bučil underlines that such conception only corresponds to the previous and abandoned concept of preparation and waging the war.

Once Again to PPBS (1st part) by Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod, CSc. For several years, the term "planning, programming and budgeting system" (PPBS) was very often the main theme of many articles in military press or other periodicals, nevertheless its substance is not well understood by all participants. Its implementation is accompanied by the number of serious shortages and problems: the schedule does not fulfill its role, the memorandum on military capacities of ACR in 1996 were not published, there is some informative disproportion between the tasks and objectives of training period and the budget draft (as PPBS output) not always answers to the question which sources were to be spent in this or other ways, i.e. we did not reach necessary transparency. At the end Lt.Col. Hodbod underlines the fact that members of military top-management (MoD, general staff) very often do not respond even to most apparent problems which came into being.

Představení autorů tohoto čísla

Kpt. Ing. Petr Bučil, nar. 1964. Vojenskou vysokou školu pozemního vojska ve Vyškově (obor vojenská chemie) ukončil v roce 1990. Po absolvování vysoké školy nastoupil k Civilní ochraně. Pracoval ve velitelských a štábních funkcích. Od r. 1993 pracuje na Hlavní úřadě Civilní ochrany České republiky v odboru ochrany obyvatelstva. Od roku 1993 je zástupcem vedoucího oddělení krizového řízení.

Plk. Ing. Karel Eminger, narozen 1944. Vystudoval VA Brno, obor elektrické a speciální výstroje letadel. Od roku 1968 pracoval ve výzkumu, naposledy na programovém vybavení stanice RAMONA. V roce 1980 přešel na vojensko-vědecké oddělení GŠ. Od roku 1991 byl vedoucím oddělení vědy na MO a ředitelem Institutu řízení informačních systémů vojenského zdravotnictví. Podílel se na tvorbě poznatků k formování strategie obrany ČR, profesionalizace AČR, politiky resortu MO při tvorbě nového systému obranného výzkumu ČR. Od r. 1995 byl vedoucím oddělení vědy na Odboru správy majetku MO. Je tajemníkem Rady resortu ministerstva obrany pro obranný výzkum a členem RR časopisu Vojenské rozhledy.

Plk. Ing. Oldřich Hoďánek, nar. 1949. V roce 1972 absolvoval Vojenskou akademii Brno. Působil na různých funkcích v oblasti technického zabezpečení vojsk, včetně technického oddělení sboru, naposledy jako zástupce velitele divize pro výzbroj. V letech 1989 až 1992 pracoval v oblasti vojenské výroby a obchodu na Ministerstvu hospodářství ČSFR, dále v oblasti technického rozvoje u MO. V roce 1993 absolvoval pětíměsíční postgraduální kurz na Vysoké škole řízení logistiky pozemních vojsk USA. V roce 1995 absolvoval tříměsíční kurz managementu obranných zdrojů u Institutu obranných zdrojů MO USA. V roce 1996 pracoval ve společném česko-americkém týmu na MO ČR na zavedení počítačového programu pro analýzu a

modelování obranných zdrojů. V současné době je vedoucím oddělení analýzy obranných zdrojů MO. Publikuje v „A“ Reportu.

Pplk. doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc., nar. 1949. V roce 1971 ukončil první fakultu VAAZ ve Vyškově. Poté pracoval do r. 1986 v různých funkcích včetně velitelských na stupni útvar u pozemního vojska a civilní obrany. Od roku 1986 působil na VA Brno na katedře všeobecné taktiky a na katedře strategie a operačního umění. V současné době pracuje na katedře řízení obrany státu. Kandidátskou práci obhájil v roce 1993, habilitace v r. 1994. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru výzkumu vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Nyní pracuje v oblasti řízení obranného výzkumu. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech.

Ing. Ladislav Klíma, CSc., nar. 1936, VA Brno. V roce 1992 absolvoval Mezinárodní manažerský kurz (rozdělování zdrojů) postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA). Prošel funkcemi na GŠ i MO, v letech 1991-93 zastával funkci náčelníka správy rozvoje vědy a techniky. Byl členem RR Vojenských rozhledů a jejich prvním odborným vydavatelem. V současnosti pracuje jako občanský pracovník MO v oblasti řízení obranného výzkumu. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Plk. MUDr. Stanislav Konšacký, CSc., nar. 1948, absolvoval VLA JEP v roce 1972, pracoval jako lékař na specializační přípravě ve VN Olomouc, pak jako lékař letištního praporu a leteckého pluku v Mošnově. Od roku 1984 pracuje na Katedře všeobecného lékařství VLA

JEP v Hradci Králové, od roku 1990 jako vedoucí katedry a Hlavní odborník ZdrS AČR pro obor všeobecné lékařství. Absolvent Masterclass of Preventive and Primary Care, Utrecht (1995). Absolvent kurzu pro Akreditaci nemocnic, Chicago, USA, 1996. Publikoval celkem 37 publikací.

Pplk. Ing. Vojtěch Němeček, nar. 1957. VVŠ PV absolvoval v r. 1980. Zastával řadu velitelských funkcí u útvarů ženijního vojska, v r. 1991 nastoupil k doktorandskému studiu na katedře ženijního vojska VA Brno. V letech 1994-95 pracoval u 2. armádního sboru. Od října 1995 je odborným asistentem na katedře operačního použití ženijního vojska a ženijního zabezpečení VA Brno.

Profesor Ing. Karel Novotný, CSc., nar. 1928. Absolvoval VTA Brno, fakulta tankových a mechanizovaných vojsk, obor velitelský (1951-55). Kandidátem věd r. 1959, docentura v r. 1965. V sedmdesátých letech byl v civilu, kde pracoval v oboru projektování a rozvoje systémů řízení. V roce 1990 rehabilitován, do armády se vrátil jako zástupce vedoucího katedry strategie, operačního umění a dějin válek VA. Profesuru a vědecký kvalifikační stupeň I dosáhl v r. 1991. Ředitelem Institutu výzkumu operačního umění v Brně (1991-93). Do důchodu odešel v lednu 1994. V současné době působí na Vysoké vojenské škole ve Vyškově na katedře řízení, je předsedou vědního oboru ochrana vojsk, obyvatelstva, ekonomiky a území státu, členem několika vědeckých rad. Publikoval v odborném vojenském i civilním tisku.

Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Nar. 1961. Vojenskou fakultu Vysoké školy dopravy a spojů v Žilině ukončil v r. 1985, aspirantura tamtéž v r. 1994. Absolvoval tříměsítní kurz ekonomiky a manažerského řízení v krizových situacích na Institutu krizového managementu VŠE. Prošel základními funkcemi orgánů vojenské dopravy, poté působil na hlavním týlu bývalého MO a v oblasti krizového managementu na

ministerstvu dopravy. V současné době je zástupcem vedoucího oddělení krizového managementu na sekci obranné politiky MO ČR.

Plk. Ing. Václav Svoboda, nar. 1941, ČVUT, 4 roky na VKŠV ve specializaci chemické vojsko. Od r. 1968 vojákem z povolání, VzÚ 401, poté ve Výzkumném ústavu GŠ jako analytik a vedoucí pracovního týmu matematického modelování, odolnosti systému velení, oper. propočtů a metodologie vědecké práce. V r. 1992 přešel na MO a od r. 1993 pracoval v oblasti strategického plánování, nyní ve funkci vedoucího odd. PPR SOP MO. V roce 1995 absolvoval kurz národní bezpečnosti ve Středisku pro národní bezpečnostní studia (Center for National Security Studies) v Kanadě.

Ing. Stanislav Stach, CSc., nar. 1937. Absolvoval ČVUT v Praze a Elektrotechnický institut v Petrohradě, vědecká aspirantura na VA Brno. V letech 1964-79 pracoval v různých funkcích ve vojenském výzkumu. 1980-91 zástupce náčelníka správy technického rozvoje a správy pro rozvoj techniky MO, 1991 kurz postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA). Pracoval v Institutu pro strategická studia, IVOU a Ústavu obranných studií AČR. Od r. 1994 vědeckým pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. Publikuje ve vojenském tisku.

Plk. Ing. František Valach, CSc., nar. 1947, VA Brno, v roce 1988 aspirantura tamtéž. V roce 1994 ukončil kurz Monterey Mobile International Defense Management Course. V r. 1995 absolvoval stáž na velitelství ozbrojených sil USA v Evropě, kurz výchovy k národní bezpečnosti Fakulty velitelské a štábní VA v Brně a Center for European Security Studies (Gröningen). V roce 1996 kurz krizového managementu na škole NATO (SHAPE). Do roku 1990 ve vojenských a štábech bývalého ZVO. Od r. 1991 na MO a GŠ AČR v Praze.

Contents

National Defence Strategy	3
The Outline of Czech Army Conception till the Year 2000, with the Prospects for 2005	13
Ing. Stanislav Stach, CSc. Will Europe Grow into a Secure Continent?	23
Col. Ing. Václav Svoboda Updating Crisis Management - II	31
Col. Ing. Oldřich Hoďánek Defence Sources Management	40

MILITARY ART

Col. Ing. František Valach, CSc. Alternative (Standard) Conducting Combat Activities	45
Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Protection of Forces, Population, Economy and State Area	54

DEFENCE RESEARCH

Ing. Ladislav Klíma, CSc., Col. Ing. Karel Eminger The Assessment of Research and Development Teams in the Defence Sector	67
Ing. Josef Janošec, CSc. Starting Points for the Formulation of Scientific Theory for Defence Research Management	72

OPINIONS, CONTROVERSY

Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. To the Questions of ACR Development	80
Capt. Ing. Petr Bučil About "Certain Innovation" of Terminology Innovation	87
Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Once Again to PPBS	91

INFORMATION SERVICE

Dr. Antonín Svěrák	
German Model of Democratic Control of Forces	102
Trustworthiness Development	
<i>Sophisticated Attitude toward Security and Stability: Alternative Defence Model</i>	108
The Polish Army, this Year and in the Five Years to Come	119
Problems of Coming Coalition Operations	
<i>(Reflections over their Schedule)</i>	129
The Functionality of Polish Defence System	134
Passing-out Parade in France	141

HISTORY PAGES

Defence Top-Management System of Czechoslovakia in Defence Act No 131, 1936	143
--	-----

PERSONAL DATA

General of the Army in memoriam Heliodor Píka	149
--	-----

English Annotation	163
--------------------	-----

Who is Who in This Issue	166
--------------------------	-----

English Table of Contents	168
---------------------------	-----

O b s a h

Národní obranná strategie 18 nkz. NARODNI. txt (18) 3

Záměr koncepce výstavby Armády ČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005 18 nkz 13 (19)

Ing. Stanislav Stach, CSc. KONCEPCE. txt 13 1/2 nkz (15) 23

Plk. Ing. Václav Svoboda SVOB-2.txt 17 nkz. + 1 = (18) 31
Moderně v krizovém managementu - II Svoboda. analýza

Plk. Ing. Oldřich Hoďánek Hoďánek
Řízení obranných zdrojů 12 nkz. (12) 40
Zamyšlení nad srovnáním našeho a amerického SPPR

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. Ing. František Valach, CSc. Valach 17 nkz. (18) 45
Alternativní (standardní) vedení bojové činnosti

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. 15,5 (bez nkz.) 54
Ochrana vojsk a obyvatelstva, ekonomiky a území státu

OBRANNÝ VÝZKUM

Ing. Ladislav Klíma, CSc., Klíma - hodnocení
plk. Ing. Karel Eminger HODNOCEN. txt 8 nkz. (9) 67
Hodnocení pracovišť výzkumu a vývoje rezortu obrany

Ing. Josef Janošec, CSc. Janošec 16 nkz. (18) 72
Východiska pro formulaci vědecké teorie řízení obranného výzkumu

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. 9 nkz. (13) 80
K otázkám výstavby Armády České republiky

Kpt. Ing. Petr Bučil Bučil - 1. nkz. 15 nkz. 87 (7)
O jedné inovaci terminologické inovace

Pplk. doc. Ing. Luděk Hoďboud, CSc. Hoďboud - 1 (24) nkz. 91
Ještě jednou k SPPR

INFORMACE

Dr. Antonín Svěrák SVĚRAK. txt (10) nkz. (10) 102
Německý model demokratické kontroly ozbrojených sil

Svěrák.

Budování důvěry

Komplexní přístup k bezpečnosti a stabilitě: Projekt alternativní obrany 19 rkp. 108

NE Polská armáda letos a v příštích pěti letech 16 rkp. 119

Problémy a řešení budoucích koaličních operací
(Úvahy o plánování)

Problémy - most

10 rkp. 129

NE Funkčnost polského obranného systému 12 (11 1/4) 134

NE Slavnostní povyšování studentů do první důstojnické hodnosti ve Francii 4 rkp. 141

Z HISTORIE

Systém vrcholového řízení obrany Československa v zákoně o obraně
č. 131 z roku 1936

zohrom

12 rkp. 143

PERSONÁLIE

Armádní generál in memoriam Heliodor Píka – 100. výročí narození 26 1/4 rkp. 149

Píka

Anglické anotace

7 rkp.

163

Představení autorů tohoto čísla

4,5 rkp.

166

Obsah v angličtině

4

168

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Vydává Ministerstvo obrany ČR,
AVIS – Agentura vojenských informací a služeb.

Adresa:
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
Rooseveltova 23
160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 33.

Prozatímní redakční rada: genmjr. Ing. Jan Staněk - předseda redakční rady, plk. Ing. Karel Eminger, genmjr.
Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., Ing. Milan Štembera, CSc., genmjr. Ing. František Váňa.

Ročník VI. (XXXVIII.). Toto číslo bylo dáno do tisku 7. 3. 1997. MKČR 6059, MČ 47751, ISSN 1210-3292.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Přeprava, čj. 856/97, dne 28. 2. 1997.

FUJI

☐ SP ☐ LP

NOISE REDUCTION
☐ ON ☐ OFF

SUPPRESSION
☐ MARCHÉ ☐

VOJENSKÉ ROZHLEDY